İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

175810

TÜRKİYE'DE GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER VE ANITLAR YÜKSEK KURULU SONRASI KÜLTÜR MİRASI KORUMASININ GELİŞİMİ VE UYGULAMA SORUNLARI

DOKTORA TEZİ
Y. Mim. İpek DURUKAN
(502982044)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 13 Şubat 2004
Tezin Savunulduğu Tarih : 25 Haziran 2004

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nur AKIN
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY (İ.T.Ü.)
Doç. Dr. Emre MADRAN (O.D.T.Ü.)
Doç. Dr. Can BİNAN (Y.T.Ü.)
Yrd. Doç. Dr. Gülsün TANYELİ (İ.T.Ü.)

HAZİRAN 2004

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türkiye'de taşınmaz kültür mirası korunması sorununa, yasal ve kurumsal açıdan yaklaşılmış, kültür varlığı korumasını yönlendiren kararları almakla yetkili kurumlar ve aldıkları kararlar incelenerek, uygulamada karşılaşılan sorunları ortaya koymak hedeflenmiştir.

Öncelikle, İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde görevli olduğum süreçte, deneyim ve bilgilerinden yararlanmakla kalmayıp manevi desteklerini her zaman hissettiğim, tanımaktan büyük mutluluk duyduğum Restorasyon Anabilim Dalı öğretim üyelerine ve araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim

Bu çalışmada en büyük kazanımım değerli katkıları ile yol gösteren danışmanın sayın Prof. Dr. Nur Akın ile izleme komitesi üyeleri sayın Prof. Dr. Zeynep Ahunbay ve sayın Doç. Dr. Emre Madran ile birlikte çalışmak olmuştur, kendilerine sevgi, saygı ve en içten teşekkürlerimi sunarım.

Aslında, bu sabır isteyen sürecin çeşitli aşamalarında desteğini aldığım ve teşekkür etmek istediğim pek çok kişi var; Yrd. Doç. Dr. Deniz Mazlum, Arş. Gör. Zeynep Eres, Y. Mimar Tuba Barlık, Y. Mimar Şerife Türk, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdür Yardımcısı İsmail Salman, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürü Hasan Batun ve müdürlük personeli, Prof. Dr. Tamer Gök, Dr. Aras Neftçi, Prof. Doğan Kuban, Besim Çeçener, sadece bilgisayar sorunlarını çözmekle kalmayıp, manevi desteği ile her zaman yanımda olan kardeşlerim, araştırmaya Bilimsel Araştırma ve Gelişme Destekleme Programı'ndan maddi destek sağlayarak katkıda bulunan İstanbul Teknik Üniversitesi bunlardan sadece bir kısmı, hepsine çok teşekkür ederim.

Son olarak benim için çok özel bir yeri olan aileme; sabır ve anlayışla tüm zorluklara benimle birlikte katlanan sevgili eşime, kızım Eda'ya, bu çalışmayı mümkün kılan anneciğim ve babacığıma sonsuz teşekkürler...iyi ki varsınız.

Şubat, 2004 İpek DURUKAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ii
İÇİNDEKİLER iii
KISALTMALAR vii
TABLO LİSTESİ viii
ŞEKİL LİSTESİ x
ÖZET xviii
SUMMARY xx
1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 1
1.2. Araştırmanın Yöntemi 2
1.3. Önceki Çalışmalar 7
2. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR MİRASI KORUMASININ GELİŞİMİNDE İLK ÇABALAR VE SONUÇLARI 11
2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 11
2.1.1. Yasal Düzenlemeler 13
2.1.1.1. Fıkıh Hükümleri 15
2.1.1.2. Âsar-ı Atika Nizamnameleri 16
2.1.1.3. Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi 19
2.1.2.Kurumsallaşma 20
2.1.2.1. Hassa Mimarlar Ocağı 20
2.1.2.2. Vakıf Kurumu 21
2.1.2.3. İstanbul Âsar-ı Atika Encümeni Daimisi 26
2.1.2.4. Sivil Toplum Kuruluşları 28
2.2. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Cumhuriyet Dönemi (1920-1950) 29
2.2.1. Yasal Düzenlemeler 30
2.2.2. Kurumsallaşma 37
2.2.2.1. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü 38
2.2.2.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü 40
2.2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları 42

3. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR MİRASI KORUMASININ GELİŞİMİNDE 1950 SONRASI DÖNEM **48**

3.1. Yasal Düzenlemeler **48**

3.1.1. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na Yetki Veren Düzenlemeler ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu İlke Kararları 50

3.1.2. 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu 57

3.1.3. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 60

3.1.3.1. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları 67

3.1.3.2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları 67

3.1.4. Diğer Düzenlemeler 68

3.1.5. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar ve Korumayla İlgili Uluslararası İlişkiler 69

3.2. Kurumsallaşma **72**

3.2.1. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü 72

3.2.2. Gayrimenkul Eski Eseler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) 72

3.2.3. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü 77

3.2.3.1. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurulları 79

3.2.3.2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulları 81

3.2.3.3. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kurulu 83

3.2.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü 86

3.2.5. Konuyla İlgili Diğer Resmi Kuruluşlar 88

3.2.6. Sivil Toplum Kuruluşları 90

4. 1951-2002 YILLARI ARASINDA ADANA KURULU GÖREV ALANI DAHİLİNDE ALINAN KARARLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ **94**

4.1. Karar Metinlerinin Yasal Yeri, Yapısı ve Karar Alma Süreci **94**

4.2. Kararları Etkileyen Etmenler **99**

4.2.1. Karar Konusu 99

4.2.2. Mevzuat 100

4.2.3. Süreç 101

4.2.4. Kurulun Üye Yapısı 101
4.2.5. Olanaklar 102
4.3. Adana Kurulu Görev Alanına İlişkin Kararların Sayısal Değerlendirmesi 103
4.3.1. Kararların Yıllara Göre Dağılımı 107
4.3.2. Kararların İllere Göre Dağılımı 109
4.4. Adana Kurulu Görev Alanına İlişkin Kararların İçerik Açısından Değerlendirmesi 112
4.4.1. Tespit ve Tescile İlişkin Kararlar 118
4.4.1.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Tespit-Tescil Sürecinde Alınan Kararlar 118
4.4.1.2. Sit Alanları Hakkında Tespit -Tescil Sürecinde Alınan Kararlar 124
4.4.2. Plan- Proje Yapım Sürecine İlişkin Kararlar 126
4.4.2.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Proje Hazırlama Sürecinde Alınan Kararlar 127
4.4.2.2. Sit Alanları Hakkında Plan Hazırlama Sürecinde Alınan Kararlar 134
4.4.2.3. Yeni Yapılaşma Hakkında Proje Yapım Sürecinde Alınan Kararlar 138
4.4.3. Uygulama Sürecine İlişkin Kararlar 140
4.4.3.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararlar 140
4.4.3.2. Sit Alanları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararlar 142
4.4.3.3. Yeni Yapılaşma Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararlar 145
4.4.4. Uygulama Sonrasına İlişkin Kararlar 146
4.4.4.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararlar 146
4.4.4.2. Sit Alanları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararlar 148
4.4.4.3. Yeni Yapılaşma Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararlar 148
4.4.5. Diğer Kararlar 149
5. SAPTANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 152
KAYNAKLAR 163
EKLER 175
Ek A: Arşivlerde Çalışma İzni Hakkındaki Yazışmalar 175
Ek B: İAAED,GEEAYK ve AKTVKK Üyeleri 178
Ek C: Karar Metinleri ile İlgili Belgeler 183

Ek D: Değişik Kurullarca Alınan İlke Kararları Hakkında Hazırlanan Tablolar 187
Ek E: Koruma Kurulları Görev Alanları 199
Ek F: 1951-2002 Yılları Arasında Alınan Kararların Sayısal Verilerini İçeren Tablo ve Şekiller 211
Ek G: Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 236
Ek H: Proje Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 240
Ek I: Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 248
Ek J: Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 254
Ek K: Diğer Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 257
Ek L: Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 258
Ek M: Proje Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 262
Ek N: Uygulama Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 270
Ek O: Denetleme Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 276
Ek P: Diğer Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler 279
ÖZGEÇMİŞ 280

KISALTMALAR

AKTVKK : Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

EEK : Eski Eserler Kanunu

EEMGM : Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü

EEMUM : Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü

GEEAYK : Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

İAAED : İstanbul Âsar-ı Atika Encümen-i Daimisi

KAİP : Koruma Amaçlı İmar Planı

KTVKK : Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

KTVKYK : Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu

MSB : Milli Savunma Bakanlığı

TKTVKYK : Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu

VGM : Vakıflar Genel Müdürlüğü

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 4.1 :1951-2002 Yılları Arasında Alınan Kararların İllere ve Kurul Dönemlerine Göre Dağılımı..... 103

Tablo 4.2 :Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Görev Alanı Kapsamında Alınan Karar Sayısının Türkiye Genelinde Alınan Karar Sayısı İçindeki Yeri..... 104

Tablo 4.3 :1983-1988 Yılları Arasında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca Alınan Kararların İllere Göre Dağılımı..... 105

Tablo 4.4 :Kasım 2003 Sonuna Kadar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca Alınmış Karar Sayıları..... 106

Tablo 4.5 :Çalışma Alanında Yer Alan Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Sit Alanları..... 110

Tablo 4.6 :Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Sit Alanlarının Kurul Gündemlerinde Yer Alma Sıklığının İllere Göre Dağılımı..... 111

Tablo 4.7 :Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Gelen ve Giden Evrak, Karar Sayısının Yıllara Göre Dağılımı..... 112

Tablo 4.8 :Analiz Sürecinde Kullanılan Kodlar..... 115

Tablo D.1 :GEEAYK Döneminde (1951-1983 Yılları Arasında) Alınan İlke Kararı ve İlke Kararı Niteliğindeki Önemli Kararlar..... 188

Tablo D.2 :GEEAYK Döneminde (1951-1983 Yılları Arasında) Alınan İlke Kararı Ve İlke Kararı Niteliğindeki Önemli Kararlar..... 192

Tablo D.3 :Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunca Alınan İlke Kararları..... 193

Tablo D.4 :Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları..... 194

Tablo D.5 :Kültür Ve Tabıat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Aldığı İlke Kararlarının Yıllara Göre Dağılımı ve Aynı Konuda Alınan İlke Kararları..... 197

Tablo E.1 2002 yılında Mevcut Kurullar Görev Alanında yer Alan İller ve Görev Alanı Büyüklüğü..... 209

Tablo F.1 :GEEAYK İstanbul Bürosunca 1951-1976 Yılları Arasında Yapılan Toplantılar ve Karara Bağlanan Konu Sayıları..... 213

Tablo F.2 :GEEAYK Ankara Bürosunca 1976-1983 Yılları Arasında Yapılan Toplantılar ve Karara Bağlanan Konu Sayıları..... 220

Tablo F.3 :Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunca 1988-1988 Yılları Arasında Yapılan Toplantılarda Karara Bağlanan Konu Sayıları..... 222

Tablo F.4 :Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Adana Kurulunca 1988-2002 Yılları Arasında Yapılan Toplantılarda Karara Bağlanan Konu Sayıları..... 224

Tablo F.5 :1951-2002 Yılları Arasında AKTVKK Görev Alanı

Kapsamında Değişik Kurullarca Alınan Kararların İllere ve Yıllara Göre Dağılımı..... 230
Tablo F.6 :Karar Metinlerinde Tespit Edilen İfadeler, Analizlerde Kullanılan Kodlar, Sınıflandırma ve Farklı Mevzuat Dönemlerindeki Sayısal Dağılımları..... 231

ŞEKİL LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 3.1	EEMGM 1988 Yılı Yapılanma.....	73
Şekil 3.2	KTVMGM 2003 Yılı Yapılanma.....	78
Şekil 3.3	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kurulu Büro Müdürlüğü'nün İlk Hizmet Binası.....	84
Şekil 3.4	Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kurulu Büro Müdürlüğü Hizmet Binası.....	85
Şekil 4.1	:1951-2002 Yılları Arasında AKTVKK Görev Alanı Kapsamında Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımı.....	108
Şekil 4.2	:1951-2002 Yılları Arasında Alınan Karar Sayısının İllere Göre Dağılımı.....	109
Şekil 4.3	:Metinlerde Tespit Edilen 11855 İfadenin Süreç ve Konu Niteliğine Göre Sınıflandırması.....	117
Şekil 4.4	:1951 2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlığı Hakkında Tespit- Tescil Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	121
Şekil 4.5	:Şekil 4.4: 1951 2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Tespit- Tescil Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	125
Şekil 4.6	:1951 2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlığı Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	127
Şekil 4.7	:1951-2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Planlama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	135
Şekil 4.8	:1951 2002 Yılları Arasında Yeni Yapılaşma Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	138
Şekil 4.9	:1951 2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlığı Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	141
Şekil 4.10	:1951 2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	143
Şekil 4.11	:1951 2002 Yılları Arasında Yeni Yapılaşma Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	146
Şekil 4.12	:1951 2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlığı Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	147
Şekil 4.13	:1951 2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	148
Şekil 4.14	:1951-2002 Yılları Arasında Yeni Yapılaşma Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı.....	149
Şekil 4.15	:1951-2002 Yılları Arasında Alınan Diğer Kararların Dağılımı..	150
Şekil 5.1	: Kültür Bakanlığı'nın Yeniden Yapılanması Önerisi	157
Şekil A.1	:Arşivlerde Çalışma İzni Verilmediği Hakkında Yazı	176

Şekil A.2 :Arşivlerde Çalışma İzni Verildiği Hakkında Yazı 177
Şekil C.1 :İAEED Karar Defteri İlk Sayfası 184
Şekil C.2 :Karar Metni Form Örneği 185
Şekil C.3 :Koruma Kurulu Toplantı Gündemi Formu 186
Şekil E.1 :1976 Yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller Kurulu İstanbul ve Ankara Büroları Görev Alanında Yer Alan İller..... 202
Şekil E.2 :1987 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Koruma Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller..... 203
Şekil E.3 :1990 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller..... 204
Şekil E.4 :1994 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller..... 205
Şekil E.5 :1995 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller..... 206
Şekil E.6 :2000 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller..... 207
Şekil E.7 :2001 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller..... 208
Şekil E.8 :2003 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller..... 210
Şekil F.1 :Karar Metinlerinde Saptanan İfadelerin 6186 Karar İçindeki Sıklık Dağılımı..... 212
Şekil G.1 :Tespitlerin Yapılması..... 236
Şekil G.2 :Tescil Fişlerinin Hazırlanması..... 236
Şekil G.3 :Kültür Varlığı Tescili..... 236
Şekil G.4 :Tabiat Varlığı Tescili..... 236
Şekil G.5 :Tescil Fişi Onayı..... 236
Şekil G.6 :Tescil Kaydı Devamı..... 236
Şekil G.7 :Tescile Gerek Olmadığı..... 236
Şekil G.8 :Tescilden Düşme..... 236
Şekil G.9 :Koruma Grubu Belirleme..... 237
Şekil G.10 :Koruma Alanı Belirleme..... 237
Şekil G.11 :Koruma Alanı Devamı..... 237
Şekil G.12 :Koruma Alanı Sınırı İptali..... 237
Şekil G.13 :Koruma Alanında Kısıtlar..... 237
Şekil G.14 :Tapuya Tescil Şerhi Koyulması..... 237
Şekil G.15 :Yapının Yıkılmaması İçin Gerekli Önlemin Alınması..... 237
Şekil G.16 :Arkeolojik Sit Tescili..... 238
Şekil G.17 :Kentsel Sit Tescili..... 238
Şekil G.18 :Doğal Sit Tescili..... 238
Şekil G.19 :Tarihi Sit Tescili..... 238
Şekil G.20 :Kentsel ve Arkeolojik Sit Tescili..... 238
Şekil G.21 :Arkeolojik ve Doğal Sit Tescili..... 238
Şekil G.22 :Tarihi ve Doğal Sit Tescili..... 238
Şekil G.23 :Sit Niteliği/ Derecesi Belirleme..... 238
Şekil G.24 :Sit Sınırının Değiştirilemeyeceği..... 238
Şekil G.25 :Yüksek Kurul Görüşü İstenmesi..... 238
Şekil G.26 :Sit Alanlarındaki Kısıtlara Uyulması..... 239
Şekil G.27 :KAİP Hazırlanması..... 239

239
Şekil G.28 :Arkeolojik Kazı / Sondaj Yapılması..... 239
Şekil G.29 :Arkeolojik Kazı / SondajYapılmasının Uygun Olmadığı 239
Şekil H.1 :Fotoğrafla Belgeleme Sonrası Uygulama Yapılabileceği..... 240
Şekil H.2 :Aslına Uygun Onarılması..... 240
Şekil H.3 :Basit Onarım Onayı..... 240
Şekil H.4 :Rölöve Hazırlanması..... 240
Şekil H.5 :Rölöve Onayı..... 240
Şekil H.6 :Taşıma..... 240
Şekil H.7 :Yerinde Koruma..... 240
Şekil H.8 :Yıkılabileceği..... 240
Şekil H.9 :Yıkılamayacağı..... 241
Şekil H.10 :Tescilli Ağaç Kesilebileceği..... 241
Şekil H.11 :Tescilli Ağaç Kesilemeyeceği..... 241
Şekil H.12 :Restitüsyon Projesi Hazırlanması..... 241
Şekil H.13 :Restitüsyon Projesi Onayı..... 241
Şekil H.14 :Restorasyon Projesi Hazırlanması..... 241
Şekil H.15 :Restorasyon Projesinin Uygun Olmadığı..... 241
Şekil H.16 :Rölöve ve Restorasyon Projesinin Uygun Olduğu..... 241
Şekil H.17 :Yeni Kullanım Onayı..... 241
Şekil H.18 :Yeni Kullanımın Uygun Olmadığı..... 241
Şekil H.19 :Detay Projesi Onayı..... 242
Şekil H.20 :Rekonstrüksiyon Projesi Hazırlanması..... 242
Şekil H.21 :Rekonstrüksiyon Projesi Onayı..... 242
Şekil H.22 :Proje Üzerinde Düzeltme..... 242
Şekil H.23 :Çevre Düzenleme Projesi Hazırlanması..... 242
Şekil H.24 :Çevre Düzenleme Projesi Onayı..... 242
Şekil H.25 :Çevre Düzenleme Projesinin Uygun Olmadığı..... 242
Şekil H.26 :Yerleşim Planı Hazırlanması..... 242
Şekil H.27 :Yerleşim Planı Onayı..... 242
Şekil H.28 :Koruma Planı Hazırlanmasından Sonra Görüşülebileceği..... 242
Şekil H.29 :Kurul İzni Sonrasında Uygulanabileceği..... 243
Şekil H.30 :Uygulamanın İlgili Kurul Denetiminde Yapılması..... 243
Şekil H.31 :Raportörlerin Öneri Hazırlaması..... 243
Şekil H.32 :Tekrar Görüşme..... 243
Şekil H.33 :Yerinde İnceleme Yapılması..... 243
Şekil H.34 :Teknik Yardım Talebi..... 243
Şekil H.35 :Uzun Devreli Gelişme Planı Onayı..... 244
Şekil H.36 :Nazım Plan Hazırlanması..... 244
Şekil H.37 :Koruma Amaçlı Nazım Plan Onayı..... 244
Şekil H.38 :Geçiş Dönemi Yapılanma Koşullarının Belirlenmesi..... 244
Şekil H.39 :KAİP Onayı..... 244
Şekil H.40 :KAİP Ara Karar..... 244
Şekil H.41 :İmar Planı Onayı..... 244
Şekil H.42 :Kentsel Tasarım Projesi Hazırlanması..... 244
Şekil H.43 :Mevzi Plan Hazırlanması..... 245
Şekil H.44 :Mevzi Plan Onayı..... 245
Şekil H.45 :Mevzi Planın Uygun Olmadığı..... 245
Şekil H.46 :Mücavir Alan İlanı Onayı..... 245
Şekil H.47 :Kentsel Tasarım Projesi Onayı..... 245

Şekil H.48 :ÇED Raporu Onayı..... 245
Şekil H.49 :Tekrar Görüşme..... 245
Şekil H.50 :Teknik Yardım Talebi..... 245
Şekil H.51 :Yeni Yapılaşmanın Uygun Olmadığı..... 246
Şekil H.52 :Yeni Yapılaşma Onayı..... 246
Şekil H.53 :Ek Yapı Kat İlavesi Onayı..... 246
Şekil H.54 :Yeni Yapının Yıkılabileceği..... 246
Şekil H.55 :Yeniden Yapım Onayı..... 246
Şekil H.56 :Proje Üzerinde Düzeltme..... 246
Şekil H.57 :Uygulama Projesi Hazırlanması..... 246
Şekil H.58 :Uygulamanın Uzmanı Denetiminde Yapılması..... 246
Şekil H.59 :Yapılanma İsteminin Sondaj SonucunaGöreDeğerlendirileceği 247
Şekil H.60 :Tekrar Görüşme..... 247
Şekil H.61 :Kurul İzni Sonrasında Uygulama Yapılabileceği..... 247
Şekil I.1 :Tadilat Projesinin Hazırlanması..... 248
Şekil I.2 :Yüksek Kurul Görüşü İstenmesi..... 248
Şekil I.3 :Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı..... 248
Şekil I.4 :Kamulaştırma..... 248
Şekil I.5 :Kamulaştırmanın Uygun Olmadığı..... 248
Şekil I.6 :Kat Mülkiyeti /ArsaTahsisi Onayı..... 248
Şekil I.7 :Kat Mülkiyeti/ Arsa Tahsisinin Uygun Olmadığı..... 248
Şekil I.8 :Kiralama ve Satış Onayı..... 248
Şekil I.9 :Kiralama ve Satışın Uygun Olmadı..... 249
Şekil I.10 :Kamulaştırma Önerisi..... 249
Şekil I.11 :Önceki Kararın Geçerli Olduğu..... 249
Şekil I.12 :Koruma Amaçlı Nazım Planı Tadilatı Onayı..... 250
Şekil I.13 :Koruma Amaçlı Nazım PlanıTadilatı Hazırlanması..... 250
Şekil I.14 :KAİP Tadilatı Onayı..... 250
Şekil I.15 :KAİP Tadilatının Uygun Olmadığı..... 250
Şekil I.16 :Plan Müellifinin Görüşünün İstenmesi..... 250
Şekil I.17 :İmar Planı Revizyonu Hazırlanması..... 250
Şekil I.18 :İmar Planı Tadilatı Onayı..... 250
Şekil I.19 :İmar Planı Tadilatının Uygun Olmadığı..... 250
Şekil I.20 :Mevzi Plan Tadilatı Onayı..... 251
Şekil I.21 :Mevzi Plan Hazırlanması..... 251
Şekil I.22 :Sit Alanı İçinde Taş Ocağı Açılamayacağı..... 251
Şekil I.23 :Taş Ocağı İşletilebileceği..... 251
Şekil I.24 :Uygulamanın Uzman Denetiminde Yapılması..... 251
Şekil I.25 :Sit Alanında Konservasyon İşlemi Yapılabileceği..... 251
Şekil I.26 :Cins Tashihi Onayı..... 251
Şekil I.27 :Cins Tashihinin Uygun Olmadığı..... 251
Şekil I.28 :Önceki Kararın Geçerli Olduğu..... 251
Şekil I.29 :Tadilat Projesinin Hazırlanması..... 252
Şekil I.30 :Tadilat ProjesiOnayı..... 252
Şekil I.31 :Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı..... 252
Şekil I.32 :Parsel Düzenleme Onayı..... 252
Şekil I.33 : Parsel Düzenlemenin Uygun Olmadığı..... 252
Şekil I.34 :İmar Planı Uygulaması..... 252
Şekil I.35 :Alt Yapı Uygulaması Onayı..... 252
Şekil I.36 :Alt Yapı Uygulamasının Uygun Olmadığı 252

Şekil I.37 :Define Kazısı Onayı..... 253
Şekil I.38 :Define Kazısının Uygun Olmadığı 253
Şekil I.39 :Önceki Kararın Geçerli Olduğu..... 253
Şekil J.1 :Onarım Sonrası Fotoğrafların Gönderilmesi..... 254
Şekil J.2 :Onarımların Projeye Uygun Olduğu..... 254
Şekil J.3 :Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması..... 254
Şekil J.4 :Yasal Kovuşturma Açılması..... 254
Şekil J.5 :Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması..... 254
Şekil J.6 :Ruhsat İşlemi Onayı..... 254
Şekil J.7 :Başarılı Uygulama Nedeniyle Teşekkür..... 254
Şekil J.8 :Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması..... 255
Şekil J.9 :Yasal Kovuşturma Açılması..... 255
Şekil J.10 :Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması..... 256
Şekil J.11 :Yasal Kovuşturma Açılması..... 256
Şekil J.12 :Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması..... 256
Şekil J.13 :Sonucun Kurula Bildirilmesi..... 256
Şekil J.14 :Ruhsat İşlemi Onayı..... 256
Şekil K.1 :İlke Kararı..... 257
Şekil K.2 :İdari Karar ve Düzeltmeler..... 257
Şekil K.3 :İlgili Kuruluşlara Hatırlatma Bilgilendirme..... 257
Şekil K.4 :Maddi Hata Düzeltme..... 257
Şekil K.5 :Yapacak İşlem Olmadığı..... 257
Şekil L.1 :Tespitlerin Yapılması..... 258
Şekil L.2 :Tescil Fişlerinin Hazırlanması..... 258
Şekil L.3 :Kültür Varlığı Tescili..... 258
Şekil L.4 :Tabiat Varlığı Tescili..... 258
Şekil L.5 :Tescil Fişi Onayı..... 258
Şekil L.6 :Tescil Kaydı Devamı..... 258
Şekil L.7 :Tescile Gerek Olmadığı..... 258
Şekil L.8 :Tescilden Düşme..... 258
Şekil L.9 :Koruma Grubu Belirleme..... 259
Şekil L.10 :Koruma Alanı Belirleme..... 259
Şekil L.11 :Koruma Alanı Devamı..... 259
Şekil L.12 :Koruma Alanı Sınırı İptali..... 259
Şekil L.13 :Koruma Alanında Kısıtlar..... 259
Şekil L.14 :Tapuya Tescil Şerhi Koyulması..... 259
Şekil L.15 :Yapının Yıkılmaması İçin Gerekli Önlemin Alınması..... 259
Şekil L.16 :Arkeolojik Sit Tescili..... 260
Şekil L.17 :Kentsel Sit Tescili..... 260
Şekil L.18 :Doğal Sit Tescili..... 260
Şekil L.19 :Tarihi Sit Tescili..... 260
Şekil L.20 :Kentsel ve Arkeolojik Sit Tescili..... 260
Şekil L.21 :Arkeolojik ve Doğal Sit Tescili..... 260
Şekil L.22 :Tarihi ve Doğal Sit Tescili..... 260
Şekil L.23 :Sit Niteliği/ Derecesi Belirleme..... 260
Şekil L.24 :Sit Sınırının Değiştirilemeyeceği..... 260
Şekil L.25 :Yüksek Kurul Görüşü İstenmesi..... 260
Şekil L.26 :Sit Alanlarındaki Kısıtlara Uyulması..... 261
Şekil L.27 :KAİP Hazırlanması..... 261
Şekil L.28 :Arkeolojik Kazı / Sondaj Yapılması..... 261

Şekil L.29 :Arkeolojik Kazı / SondajYapılmasının Uygun Olmadığı 261
Şekil M.1 :Fotoğrafla Belgeleme Sonrası Uygulama Yapılabileceği..... 262
Şekil M.2 :Aslına Uygun Onarılması..... 262
Şekil M.3 :Basit Onarım Onayı..... 262
Şekil M.4 :Rölöve Hazırlanması..... 262
Şekil M.5 :Rölöve Onayı..... 262
Şekil M.6 :Taşıma..... 262
Şekil M.7 :Yerinde Koruma..... 262
Şekil M.8 :Yıkılabileceği..... 262
Şekil M.9 :Yıkılamayacağı..... 263
Şekil M.10 :Tescilli Ağaç Kesilebileceği..... 263
Şekil M.11 :Tescilli Ağaç Kesilemeyeceği..... 263
Şekil M.12 :Restitüsyon Projesi Hazırlanması..... 263
Şekil M.13 :Restitüsyon Projesi Onayı..... 263
Şekil M.14 :Restorasyon Projesi Hazırlanması..... 263
Şekil M.15 :Restorasyon Projesinin Uygun Olmadığı..... 263
Şekil M.16 :Rölöve ve Restorasyon Projesinin Uygun Olduğu..... 263
Şekil M.17 :Yeni Kullanım Onayı..... 263
Şekil M.18 :Yeni Kullanımın Uygun Olmadığı..... 263
Şekil M.19 :Detay Projesi Onayı..... 264
Şekil M.20 :Rekonstrüksiyon Projesi Hazırlanması..... 264
Şekil M.21 :Rekonstrüksiyon Projesi Onayı..... 264
Şekil M.22 :Proje Üzerinde Düzeltme..... 264
Şekil M.23 :Çevre Düzenleme Projesi Hazırlanması..... 264
Şekil M.24 :Çevre Düzenleme Projesi Onayı..... 264
Şekil M.25 :Çevre Düzenleme Projesinin Uygun Olmadığı..... 264
Şekil M.26 :Yerleşim Planı Hazırlanması..... 264
Şekil M.27 :Yerleşim Planı Onayı..... 264
Şekil M.28 :Koruma Planı Hazırlanmasından Sonra Görüşülebileceği..... 264
Şekil M.29 :Kurul İzni Sonrasında Uygulanabileceği..... 265
Şekil M.30 :Uygulamanın İlgili Kurul Denetiminde Yapılması..... 265
Şekil M.31 :Raportörlerin Öneri Hazırlaması..... 265
Şekil M.32 :Tekrar Görüşme..... 265
Şekil M.33 :Yerinde İnceleme Yapılması..... 265
Şekil M.34 :Teknik Yardım Talebi..... 265
Şekil M.35 :Uzun Devreli Gelişme Planı Onayı..... 266
Şekil M.36 :Nazım Plan Hazırlanması..... 266
Şekil M.37 :Koruma Amaçlı Nazım Plan Onayı..... 266
Şekil M.38 :Geçiş Dönemi Yapılanma Koşullarının Belirlenmesi..... 266
Şekil M.39 :KAİP Onayı..... 266
Şekil M.40 :KAİP Ara Karar..... 266
Şekil M.41 :İmar Planı Onayı..... 266
Şekil M.42 :Kentsel Tasarım Projesi Hazırlanması..... 266
Şekil M.43 :Mevzi Plan Hazırlanması..... 267
Şekil M.44 :Mevzi Plan Onayı..... 267
Şekil M.45 :Mevzi Planın Uygun Olmadığı..... 267
Şekil M.46 :Mücavir Alan İlanı Onayı..... 267
Şekil M.47 :Kentsel Tasarım Projesi Onayı..... 267
Şekil M.48 :ÇED Raporu Onayı..... 267
Şekil M.49 :Tekrar Görüşme..... 267

Şekil M.50 :Teknik Yardım Talebi..... 267
Şekil M.51 :Yeni Yapılaşmanın Uygun Olmadığı..... 268
Şekil M.52 :Yeni Yapılaşma Onayı..... 268
Şekil M.53 :Ek Yapı Kat İlavesi Onayı..... 268
Şekil M.54 :Yeni Yapının Yıkılabileceği..... 268
Şekil M.55 :Yeniden Yapım Onayı..... 268
Şekil M.56 :Proje Üzerinde Düzeltme..... 268
Şekil M.57 :Uygulama Projesi Hazırlanması..... 268
Şekil M.58 :Uygulamanın Uzmanı Denetiminde Yapılması..... 268
Şekil M.59 :Yapılanma İsteminin Sondaj SonucunaGöreDeğerlendirileceği 269
Şekil M.60 :Tekrar Görüşme..... 269
Şekil M.61 :Kurul İzni Sonrasında Uygulama Yapılabileceği..... 269
Şekil N.1 :Tadilat Projesinin Hazırlanması..... 270
Şekil N.2 :Yüksek Kurul Görüşü İstenmesi..... 270
Şekil N.3 :Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı..... 270
Şekil N.4 :Kamulaştırma..... 270
Şekil N.5 :Kamulaştırmanın Uygun Olmadığı..... 270
Şekil N.6 :Kat Mülkiyeti /ArsaTahsisi Onayı..... 270
Şekil N.7 :Kat Mülkiyeti/ Arsa Tahsisinin Uygun Olmadığı..... 270
Şekil N.8 :Kiralama ve Satış Onayı..... 270
Şekil N.9 :Kiralama ve Satışın Uygun Olmadığı..... 271
Şekil N.10 :Kamulaştırma Önerisi..... 271
Şekil N.11 :Önceki Kararın Geçerli Olduğu..... 271
Şekil N.12 :Koruma Amaçlı Nazım Planı Tadilatı Onayı..... 272
Şekil N.13 :Koruma Amaçlı Nazım PlanıTadilatı Hazırlanması..... 272
Şekil N.14 :KAİP Tadilatı Onayı..... 272
Şekil N.15 :KAİP Tadilatının Uygun Olmadığı..... 272
Şekil N.16 :Plan Müellifinin Görüşünün İstenmesi..... 272
Şekil N.17 :İmar Planı Revizyonu Hazırlanması..... 272
Şekil N.18 :İmar Planı Tadilatı Onayı..... 272
Şekil N.19 :İmar Planı Tadilatının Uygun Olmadığı..... 272
Şekil N.20 :Mevzi Plan Tadilatı Onayı..... 273
Şekil N.21 :Mevzi Plan Hazırlanması..... 273
Şekil N.22 :Sit Alanı İçinde Taş Ocağı Açılamayacağı..... 273
Şekil N.23 :Taş Ocağı İşletilebileceği..... 273
Şekil N.24 :Uygulamanın Uzman Denetiminde Yapılması..... 273
Şekil N.25 :Sit Alanında Konservasyon İşlemi Yapılabileceği..... 273
Şekil N.26 :Cins Tashihi Onayı..... 273
Şekil N.27 :Cins Tashihinin Uygun Olmadığı..... 273
Şekil N.28 :Önceki Kararın Geçerli Olduğu..... 273
Şekil N.29 :Tadilat Projesinin Hazırlanması..... 274
Şekil N.30 :Tadilat ProjesiOnayı..... 274
Şekil N.31 :Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı..... 274
Şekil N.32 :Parsel Düzenleme Onayı..... 274
Şekil N.33 : Parsel Düzenlemenin Uygun Olmadığı..... 274
Şekil N.34 :İmar Planı Uygulaması..... 274
Şekil N.35 :Alt Yapı Uygulaması Onayı..... 274
Şekil N.36 :Alt Yapı Uygulamasının Uygun Olmadığı 274
Şekil N.37 :Define Kazısı Onayı..... 275
Şekil N.38 :Define Kazısının Uygun Olmadığı 275

Şekil N.39 :Önceki Kararın Geçerli Olduğu..... 275
Şekil O.1 :Onarım Sonrası Fotoğrafların Gönderilmesi..... 276
Şekil O.2 :Onarımların Projeye Uygun Olduğu..... 276
Şekil O.3 :Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması..... 276
Şekil O.4 :Yasal Kovuşturma Açılması..... 276
Şekil O.5 :Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması..... 276
Şekil O.6 :Ruhsat İşlemi Onayı..... 276
Şekil O.7 :Başarılı Uygulama Nedeniyle Teşekkür..... 276
Şekil O.8 :Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması..... 277
Şekil O.9 :Yasal Kovuşturma Açılması..... 277
Şekil O.10 :Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması..... 278
Şekil O.11 :Yasal Kovuşturma Açılması..... 278
Şekil O.12 :Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması..... 278
Şekil O.13 :Sonucun Kurula Bildirilmesi..... 278
Şekil O.14 :Ruhsat İşlemi Onayı..... 278
Şekil P.1 :İlke Kararı..... 279
Şekil P.2 :İdari Karar ve Düzeltmeler..... 279
Şekil P.3 :İlgili Kuruluşlara Hatırlatma Bilgilendirme..... 279
Şekil P.4 :Maddi Hata Düzeltme..... 279
Şekil P.5 :Yapacak İşlem Olmadığı..... 279

TÜRKİYE'DE GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER VE ANITLAR YÜKSEK KURULU SONRASI KÜLTÜR MİRASI KORUMASININ GELİŞİMİ VE UYGULAMA SORUNLARI

ÖZET

Bu çalışma, taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları korumasının ülkemizdeki yasal ve kurumsal gelişimini özetleyerek, kültür ve tabiat varlıklarını koruma uygulamalarını yönlendirici kararlar almakla yetkili tek kurum olan koruma kurullarınca üretilmiş kararların analizini yapmakta, uygulamayı yönlendiren karar alma sürecini, söz konusu süreçten uygulamaya yansıyan sorunları tespit etmeyi ve çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze değin yapılan yasal düzenlemeler ve kurumsal gelişim hakkında bilgi veren kaynaklar ile 1951-2002 yılları arasında Adana Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu görev alanında yer alan kültür ve tabiat varlıkları hakkında değişik kurullarca alınan karar metinleri, çalışmaya veri sağlayan ana malzemedir.

Ülkemizde kültür ve tabiat varlıklarının korunması halen, 3386 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasa uyarınca ve Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun belirlediği ilkeler çerçevesinde bölge koruma kurullarınca alınan kararlar ile gerçekleştirilmektedir. Koruma kurulları, Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunmalarını sağlamak üzere, uygulamaları yönlendiren kararları almakla yetkili tek kurumdur. Bu nedenle, kurulların almış olduğu kararların incelenmesi, izlenen politikayı göstermesi açısından önem taşımaktadır. Kararların hangi bağlam ve çerçevede alındığını ortaya koyabilmek için, karar analizi yapılmadan önce yasal ve kurumsal gelişim ele alınmış ve incelenmiştir.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın amacı ve kapsamı ortaya konulmuş, karar metinlerinin analizinde kullanılan içerik analizi yönteminin nasıl uygulandığı açıklanmış ve daha önce yapılmış çalışmalar özetlenmiştir.

Koruma alanında karar almakla yetkili ilk kurulun oluşturulduğu 1951 yılı dönüm noktası olarak düşünülmüş, bu noktadan hareketle tarihsel süreçte yasal ve kurumsal gelişim 1950 öncesi ve sonrası olmak üzere iki ana dönemde ele alınmıştır. Tezin ikinci bölümü, 1951 yılı öncesi, Osmanlı İmparatorluğu ile yeni kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Cumhuriyet dönemlerinde eski eser korumasının yasal ve kurumsal gelişimini konu almaktadır.

Üçüncü bölümde, 1950-2002 yılları arasındaki gelişim üzerinde durulmuştur. 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu yasaların uygulanmasını sağlamak amacı ile hazırlanan tüzük ve yönetmelikler, yapılan ek ve değişiklikler ve ilke kararları, yasal düzenlemeler kısmında ele alınan konulardır. İmparatorluk döneminde oluşturulmuş ve yeni hükümet döneminde yeniden örgütlenmiş iki kurum, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü (EEMGM) ile Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan

ve karar almakla yetkili tek merkezi kurum olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) yapısı, karar alma süreci, alınan önemli kararlar ve bu kararların ülke koruma politikasının belirlenmesindeki önemli yeri kurumsal gelişim açısından üzerinde durulan konulardan bir kısmıdır. Üçüncü bölümde ele alınan bir başka konu, 1983 yılı sonrasında izlenen yerelleşme eğilimi sonucunda oluşturulan bölge kurulları, bu kurulların yapısı, görev alanları ve korumadan sorumlu diğer kuruluşlardır. 1951-2002 yılları arasında alınan kurul kararlarının analiz edildiği dördüncü bölümde, önce karar metinlerinin yapısı, hukuki yeri, karar süreci ve kararları etkileyen etmenler üzerinde durulmuştur. Daha sonra Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu görev alanında yer alan dokuz il (Adana, Adıyaman, Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mersin, Osmaniye) kapsamında alınmış 6186 karar metninin içerik analizinden elde edilen veriler, tek yapı/ yapı grubu; sit alanları ve yeni yapı başlıkları ile tespit-tescil; plan-proje; uygulama ve uygulama sonrası olmak üzere dört farklı süreç altında ele alınarak değerlendirilmiştir.

Beşinci ve son bölüm genel bir değerlendirmeyle birlikte çözüm önerilerini içermektedir. Halen yirmi adet bölge kurulu, görev alanlarında kalan illerdeki kültür varlıkları hakkında karar üretmektedir. Gündemi en yoğun kurullardan biri olan Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun almış olduğu kararların analizi ile elde edilen veriler ve saptanan sorunlar, bölgeye özgü niteliklerin yanı sıra ülke ölçeğinde sorunlara da işaret etmektedir. Benzer çalışmaların yapılması, bu çalışmanın kapsamı dışında kalan bölgelere ait sorunların da saptanmasına ve karşılaştırmalı analizine olanak tanıyacaktır. Bu nedenle, bu tezin, benzer çalışmalara model oluşturması ve kültür ve tabiat varlığı koruması alanında izlenecek politikaya ışık tutması ümit edilmektedir.

DEVELOPMENT AND PROBLEMS OF THE CONSERVATION OF IMMOVABLE CULTURAL AND NATURAL PROPERTIES IN TURKEY. EVALUATION OF THE PERIOD FOLLOWING THE ESTABLISHMENT OF THE HIGHER COUNCIL OF IMMOVABLE ANTIQUITIES AND MONUMENTS

SUMMARY

This study analyses the decisions taken by "Conservation Councils", the only official decision making authority for directing practice about conservation of cultural and natural heritage, while summarizing legal and institutional development phases of conservation of immovable cultural and natural property in Turkey. This study also aims to define the decision making process which affected the practice, point out ongoing problems during the practice and offer solutions. Written sources giving information on the legal regulations and the development of the institutions from the Ottoman Empire up to the present day, and the text of the decisions taken by the "Adana Conservation Council of Cultural and Natural Properties are the main data source of this study.

Conservation of cultural and natural heritage in Turkey is performed via decisions of local councils in the frame of principles defined by "Supreme Council of Conservation of Cultural and Natural Properties" in accordance with the law 2863 which was modified by the law 3386. In order to conserve cultural and natural heritage, "Conservation Councils" are the only institution to take decisions which will direct practice. Before analyzing these decisions, in order to define under which circumstances the decisions were made, legal and institutional development was revived and examined.

The study consists of five main parts. In the first chapter, the goal and extent of the study and the method used for the content analysis of the decision texts is defined, earlier studies are summarized.

The year (1951) of the first conservation council in Turkey is assumed a turning point, legal and institutional developments in the historical process are discussed in two separate periods according to this time point. The second part of the study investigates the legal and administrative developments of conservation of antiquities in the Ottoman Empire, in the newly founded government of the Grand National Assembly of Turkey, and in the Turkish Republic before 1951.

In the third chapter the development between 1950 - 2002 is discussed. The Antiquities Law, Nr. 1710 and the Law for the Conservation of Cultural and Natural Properties, Nr. 2863, regulations and instructions for the execution of these rules, additions, changes and resolutions are evaluated in this part of the study. Two institutions founded in the Ottoman Empire era and recently reorganized by the new government, "General Directorate of Antiquities and Museums" and "General Directorate of Pious Foundations", as well as the "Supreme Council of Immovable Antiquities and Monuments are reviewed. Finally, the structure of the regional

conservation councils, geographical borders of their responsibility areas, and other institutions responsible for conservation are discussed.

The fourth chapter of the dissertation analyzes the council decisions taken between 1951 and 2002 by discussing the structure of the texts, their legal validity, the decision process, and factors affecting the decisions. Then the data obtained by the content analysis of the 6186 decisions about nine cities (Adana, Adıyaman, Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mersin, Osmaniye) depending on the "Adana Conservation Council of Cultural and Natural Properties" are classified as: inventory; planning-project; practice and control and evaluated under the headings of single buildings, sites and new buildings.

The fifth chapter as final consists of the evaluation and proposals for solution. Presently, 20 "regional conservation councils" are taking decisions concerning the cultural properties in the cities of their responsibility areas. Data obtained by the analysis of the decisions taken by the "Adana Conservation Council of Cultural and Natural Properties", one of the busiest councils of Turkey, shows some solutions not only to problems on a small regional scale, but also to the conservation problems in the country. Further studies will give opportunity to detect the problems of other regions and provide comparative analysis. It is hoped that this study will shed light on the way of the policy to be followed in the conservation of cultural and natural properties and serve as a model for similar studies.

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Günümüzde artık, kültür varlıklarının sadece ait olduğu ülkenin değil tüm dünyanın kültür mirası olduğu ve en doğru biçimde korunup geleceğe aktarılması tartışmasız olarak kabul edilmiştir. Kuşkusuz bu çağdaş kuramsal yaklaşım, korumanın eyleme nasıl dönüştürüleceği yolunda teknik, ekonomik, örgütsel çözüm arayışlarını da içermektedir. Evrensel ele alış biçimlerinin ötesinde, her ülkenin kendine özgü çözüm üretme çabaları, oldukça zor olan koruma sürecinin işleyişini kolaylaştırmak ve etkinliğini artırmak amacını taşımaktadır.

Kültür mirasının korunması konusunda bilinçlenmenin Avrupa ülkelerine göre oldukça geç geliştiği Türkiye, uluslararası koruma ölçütlerini benimsemiş ve bu konudaki kurumsallaşmasını tamamlamış olmasına rağmen, koruma sürecini işletmekte belli bir başarıya ulaşmakla birlikte sorunlarını tam olarak çözememiştir. Toplumsal bilinç eksikliği, eğitimsizlik, ekonomik olanaksızlıklar, teknik eleman açığı, kurumlararası ilişkilerdeki aksaklıklar gibi birçok neden kültür varlıklarımızın sahipsiz kalmasına, önemli bir bölümünün ortadan kalkmasına neden olmuştur ve bu olumsuz durum halen devam etmektedir.

Türkiye'de büyük sorun olma niteliğini sürdüren taşınmaz kültür mirasının korunması konusunda bugüne dek yapılan çalışmaları kapsamlı bir biçimde irdeleyecek ve bugünkü oluşumun sorunları üzerinde duracak olan bu çalışmayla korumayla ilgili güncel durumun saptanması, değerlendirilmesi ve sonuç olarak, Türkiye'deki taşınmaz kültür varlıklarının korunması konusunda yeni bir adım oluşturulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda Adana Kurulu görev alanında bulunan dokuz il kapsamında alınan kararların metinleri incelenerek içerik analizi yapılmış Türkiye'de karar almakla yetkili tek kurumun aldığı karar metinlerinin analizinden elde edilen sonuçlar çeşitli açılardan yorumlanmıştır.

Araştırmadan beklenen sonuç, kurula hangi türde konuların geldiği, toplantılarda ne kadar konunun görüşüldüğü, konuların ne kadar sürede ve ortalama kaç kez görüşülerek sonuca bağlandığı, hangi türde konuların gündemi daha çok işgal ettiği,

illere göre konu türlerinin farklılığı, konuların ele alınışında yıllar içinde meydana gelen değişimleri saptamaktır. Saptanan bu veriler yasal ve kurumsal gelişmeler paralelinde değerlendirilerek çözüm önerileri geliştirilecektir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma temelde iki aşamalıdır. Birinci aşamada Türkiye'de taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusu, mevcut yasal ve kurumsal durum Osmanlı dönemine dayanan geçmişiyle ele alınıp kısaca anlatılmış, ikinci aşamada taşınmaz kültür mirası koruması konusunda uygulamaların dayanağını oluşturan karar metinlerinin analizi yapılmıştır.

Kaynak araştırmasına dayanan birinci kısımda; daha önce yapılmış çalışmalar, tezler, yayımlanmış kitap ve dergiler taranmış, konu ile ilgili belgeler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Bu aşamada, araştırmanın ikinci kısmını oluşturması planlanan analizlere kuramsal ve kavramsal bir temel oluşturmak ve böylece analiz bulgularının değerlendirilmesine katkısı olacak bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın ikinci kısmında, öncelikle Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 2002 yılı görev alanında bulunan dokuz ilde yer alan kültür ve tabiat varlıkları hakkında, 1951-2002 yılları arasında görev yapan değişik kurullarca alınan karar metinlerine ulaşılmıştır. Elde edinilen metinler bilgisayar ortamına aktarılmış, her metin içerik analizi[1] yöntemine göre daha önce belirlenen kodlar verilerek kodlanmış, Windows tabanlı Excell programında listelenmiş ve yine Excell programı kullanılarak istatistiksel analizler yapılmış, son olarak elde edilen veriler tez çalışması kapsamında değerlendirilmiştir.

Araştırma alanı olarak Adana Kurulu'nun seçilmiş olmasında, Adana Kurulu'nun 1987 yılında kurulan ilk bölge kurullarından biri olması, görev alanının 1988-2002 yıllarında İçel İli'nin 1990 yılında Antalya Kurulu'ndan alınarak Adana Kurulu'na dahil edilmesi dışında değişiklik göstermemiş olması nedeniyle belirli bir sürekliliğe sahip olması ve bölgenin araştırmacı tarafından yakından tanınması etken olmuştur. Çalışmada içerik analizi kullanmaktaki amaç ise, bu yöntemin incelenen metinlerden istatistik işlemlerin uygulanabilmesine yönelik bilgiler çıkarmaya olanak

---

[1] Bu metnin ilerleyen kısmında içerik analizi hakkında bilgi verilecektir.

sağlamasıdır. İçerik analizi özellikle sosyal bilimler alanında kullanılan bir yöntemdir. Tavşancıl ve Aslan (1991; 26), bu konuda ilk çalışmanın 1893 yılında Speed tarafından yapıldığını öne sürmüştür[2]. Metin, kitap, belge ve benzeri malzemenin belli özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir tür tarama olarak da adlandırılan içerik analizi nicelleşme ölçütlerini önceden geliştirerek malzemeyi belli beklentiler ışığında incelemektir (Karasar' dan nakleden Tavşancıl, 2001;19). Krippendorf (1980; 21) içerik analizini, içeriğe yönelik geçerli çıkarımlar yapmaya ve tekrarlanmaya olanak sağlayan bir araştırma yöntemi olarak tanımlamıştır.

Araştırmada incelenen metinler arasında süreklilik olması araştırma açısından bir gereklilik olarak saptandığından, araştırma kapsamında yer alan dokuz ile (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Mersin, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye) ait tüm metinlere ulaşılmaya çalışılmıştır. 1951-2002 yılları arasında çalışma alanında yer alan kültür ve tabiat varlıkları hakkındaki kararların, dört farklı kurul tarafından alındığı saptanmıştır. İstanbul 1 Numaralı Kurulu GEEAYK Arşivi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'nde yapılan çalışmalar sonucu, toplam 23768 karar metni (15368 GEEAYK kararı; 4610 GEEAYK Ankara Bürosu kararı; 3790 TKTVYK kararı ve Antalya Bölge Kurulu kararı) gözden geçirilmiş, bu kararlar arasından ayrılan Adana Koruma Kurulu görev alanındaki dokuz ilde yer alan kültür varlıklarını konu edinen 903 karar metnine ek olarak 1988-2002 yılları arasında Adana Koruma Kurulu'nca alınan 5032 karar metni ve İçel İli'nin Antalya Koruma Kurulu görev alanında bulunduğu 1988-1990 yılları arasında söz konusu ilde yer alan kültür varlıklarına ilişkin 251 karar metni ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıntılı olarak incelenen toplam karar metni sayısı 6186'dır[3].

1951-1983 yılları arasında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) İstanbul Bürosu'nca alınan kararlar, halen İstanbul 1 Numaralı Koruma

---

[2] İçerik analizi yöntemi ve kullanımına farklı yaklaşımlar hakkında Tavşancıl ve Aslan'ın kitabında kısa bir özet yer almaktadır.

[3] 1988-2002 yılı arasında alınmış bir adet karar metnine dosyasında ve ciltli kararlar arasında olmaması nedeniyle ulaşılamamıştır. Karar okuma sürecinde önceki metinlere yapılan atıflardan 1983-88 arasında alınmış üç karar metninin daha eksik olduğu anlaşılmıştır. Bu metinlerde kasete kayıt sırasında atlanmış olmalıdır. Binde birden az olan bu eksikliğin araştırma sonuçları üzerinde etkili olamayacağı açıktır.

Kurulu arşivinde klasörler içinde ve çelik dolaplarda saklanmaktadır. 1951-1976 yılları arasında GEEAYK tek bürosu ile hizmet verdiği için, çalışma alanı ile ilgili kararlarda dahil olmak üzere tüm kararlar, bu yıllara ait 37 klasör içinde ve aynı yerde bulunmaktadır. 1976-1983 yılları arasında çalışma alanına giren iller Ankara Bürosu'nun sorumluluğunda olduğundan, bu yıllara ait kararlar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi'ndedir ve 46 cilt içinde toplanmıştır. 1983- 1988 yılları arasında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nca alınan kararlar da yine Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi'ndedir ve 38 cilt içinde toplanmıştır. 1988-2002 yıllarına ait kararlar, Antalya Kurulu'nca alınan kararlar da dahil olmak üzere, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'ndedir[4]. GEEAYK İstanbul Bürosu'nca alınan kararlar arasında da bölgeye yönelik kararlar olabileceği düşünülerek, tüm GEEAYK kararları tekrar gözden geçirilmiş ve konu ile ilgili olanlar ayrılmış, bu işlem sırasında ayrıca GEEAYK'nca alınan önemli kararlar da araştırmanın kavramsal kısmında yararlanılmak amacıyla kaydedilmiştir. 1987 yılında bölge kurullarının kurulmasının ardından, söz konusu tarihe kadar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan karar metinleri ilgili kurullara gönderilmiştir. Yapılan incelemede Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndaki (AKTVKK) karar dosyalarında, Bölge Müdürlüğü kurulmadan önce alınan söz konusu kararların bazılarının eksik olduğunun saptanması, bu işlem sırasında veya sonraki yıllarda bazı karar metninin kaybolmuş olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle bölge hakkında GEEAYK ve TKTVYK'nca alınan kararların derlenmesinde, GEEAYK ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi'nde çalışılmıştır.

İTÜ Rektörlüğü'nden Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne gönderilen 04.03.2001 tarihli yazışma ile gerekli iznin alınamaması (Ek A) nedeniyle, arşivlerde çalışmak mümkün olmamış, zaman kaybına neden olarak araştırmayı aksatmıştır. Gerekli iznin 16.05.2002'de kısıtlı koşullar altında sağlanmasının ardından arşivlerde çalışmaya başlanabilmiştir. Genel Müdürlük Arşivi'ndeki metinler önce kasete okunmuş, sonra kaset çözümleri yapılarak

---

[4] Birer kopyası Genel Müdürlük Arşivi'nde de yer alan bu kararlar, 2001 yılında düzenlenen yeni arşivde illere ait klasörler içindedir.

bilgisayar ortamına aktarılmış, İstanbul'daki metinlerin bir bölümünün fotokopisi alınmış, kalan bölümü de dijital kamera ile fotoğraflanarak bilgisayar ortamına aktarılmış, Adana Kurulu'ndaki metinler ise tarayıcıdan geçirilerek doğrudan bilgisayar ortamına aktarılmıştır[5]. Toplanan verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasının ardından kodlama işlemine başlanmıştır.

Analizler 1951-2002 yılları arasında değişik kurullarca alınan kararların, halen Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu görev alanı kapsamındaki sorunlar hakkında görüşlerini ifade eden karar metinlerinin, içerik analizi yöntemine uygun olarak kodlanmasına dayanmaktadır. Türkiye'de taşınmaz kültür mirası koruması konusunda yaklaşık 50 yıllık süreç içinde neler yapılmış olduğunu, belli dönemlerdeki öncelikleri ve aksayan unsurları tespit etmek için, kurul kararlarının analiz edilmesinin en doğru seçim olduğu düşünülmektedir. Ancak, **bu çalışma kapsamında elde edilen verilerin doğru değerlendirilebilmesi için araştırmanın genel kabullerini oluşturan bazı noktaların vurgulanması yararlı olacaktır:**

Birincisi, koruma kurullarında alınan ve bu çalışma kapsamında analiz edilen kararların kurula yapılan başvurular sonucu gündeme alınan konulardan oluştuğudur. Bir başka deyişle, ülke koruma politikasınca kurul gündeminde yer alması öngörülmeyen, gündeme alınmasında yasal zorunluluk, yaptırım bulunmayan veya yasaya aykırı olarak yapılan bir çok uygulama, kurulca görüşülmesine gerek olmadığından kurul müdürlüğü yetkisi kapsamında çözümlenebilen konular araştırmanın kapsamı dışındadır (bkz. 4.1.).

İkincisi, analizlerin sadece kurul karar metinlerine dayandığı, karar eki harita, plan, proje, fotoğraf, uzman raporu, karar tutanağı, bilirkişi raporları gibi diğer belgelerin araştırma kapsamı dışında tutulduğudur. Tamamına ulaşılamaması ve incelenen karar sayısının fazlalığı nedenleriyle araştırmaya dahil edilmeyen bu belgelerin, kararların nitelik açısından analizine olanak veren başka bir çalışma ve yöntem kapsamında ve daha dar kapsamda değerlendirilmesi önerilmektedir.

Üçüncüsü, Türkiye'de mevcut kültür mirası zenginliği ve çeşitliliğinin halen karar almakla yetkili 20 koruma kurulu sorumluluk alanları arasındaki dağılımının

---

[5] Çalışma süresince çalışmanın gerçekleşmesine uygun ortam hazırlayan, sorularımı içtenlik ve sabırla yanıtlayan Adana Koruma Kurulu Büro Müdürü Sayın Hasan Batun'a ve müdürlük personeline verdikleri destek için teşekkür ederim.

farklılıklar gösterdiğidir. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu görev alanı içerisindeki sorunlarla ilgili başvurular hakkında görüş bildirmekte, çözüm önerileri yine bu kapsamda geliştirilmektedir. Yani, başka bir koruma kurulunda görüşülen konuların analizi farklı sonuçlar verebilecektir[6]. Ancak, AKTVKK'nın kararlarının analizinin, vurgulanan diğer iki konunun yanı sıra bu üçüncüsüne rağmen Türkiye'de korumanın genel çerçevesi, "resmi" hakkında önemli sonuçlara ulaştıracağı kabul edilmektedir.

Karar metinlerinin yapısı, içerik analizi yönteminde kullanılan ve "gramatik" kayıt birimlerinden biri olan "tema[7]" nın analiz birimi olarak kullanılmasına uygunluk göstermektedir. Bu nedenle araştırmada kaydetme birimi olarak tema seçilmiştir. Verilerin toplanması aşamasındaki deneyimlere dayalı olarak temaların[8] büyük bir kısmı önceden tanımlanmış, farklı bir tema ile karşılaşıldığında yeni bir kod verilerek analize devam edilmiştir. Farklı temalar aynı cümle içinde yer alsalar da farklı kodlarla kaydedilirken, aynı tema metin içinde birden fazla tekrarlandığında sadece bir kez kaydedilmiştir. Bu nedenle bir metnin analizi sonunda listede bir ya da daha fazla sayıda tema saptanabilmekle birlikte, sayı birden fazla ise temaların hepsi farklıdır[9].

Analizin en önemli aşaması sınıflandırmadır. Sınıflandırma, çalışmanın başında, veya verilerin tamamı elde edildikten sonra yapılabilmektedir (Şimşek ve Yıldırım,1999). İlgili bölümlerde üzerinde durulacağı üzere, koruma kurullarında görüşülen konular üç ayrı başlık altında: kültür ve tabiat varlıkları, sit alanları, yeni yapılaşmalar olarak ele alınmış ve tespit-tescil; plan-proje; uygulama; uygulama sonrası olmak üzere dört aşamalı süreçte analiz edilerek, değerlendirilmiştir.

---

[6] Bu bütünlük ve sürekliliği korumak amacıyla AKTVKK öncesinde farklı kurullarca alınan kararların analizi için AKTVKK görev alanı sınırları seçilmiştir.

[7] Aslan ve Tavşancıl (2001;63) temayı belirli bir nesne için söylenmiş bir öneri onaylama veya iddia şeklinde tanımlanmıştır. Tema ana fikirdir. Belli kelimeler tekrarlanmış olsa da, verilmek istenen bir mesaj vardır. Diğer kayıt birimleri gramatik ise kelime, sembol, tam ifade; "gramatik" değilse karakter, resim vb bu araştırmada kullanılmamıştır.

[8] "Tema" (Şekil F.1; Tablo F.6), gündemde görüşülen konuda alınan karara, bir başka deyişle metinlerden çıkan sonuca karşılık gelmektedir.

[9] İçerik analizini bilgisayar teknolojisini kullanarak yapmak mümkündür ancak bu tip programlar daha çok İngilizce harf ve gramerine uygunluk sağlar nitelilikte geliştirildiğinden ve Türkçe karakter problemi henüz çözülmemiş olduğundan, Türkçe metinlerde verimli sonuçlar almak mümkün olmamaktadır (www.teknokent.org/bilgisayar/ocr/ocr.htm).

İncelenen karar sayısının fazla olması kodlama sürecinin güvenilirliği sorusunu akla getirmektedir. Kodlamanın tamamı araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve güvenilirliği test etmek amacıyla, farklı zamanlarda seçilen kararlar tekrar okunarak tutarlılığın sağlanıp sağlanamadığına bakılmıştır. Hata oranı 150 kararda 1-2 arasında değişmiştir. Yaklaşık yüzde 1.5 oranındaki bu değer, bu tip çalışmalarda ihmal edilebilir yüzde 10 sınırının (Aslan ve Tavşancıl, 2001; 92) altındadır.

1.3. Önceki Çalışmalar

Konunun Türkiye'deki gelişimine paralel olarak özellikle 1980 sonrasında, kültür varlıklarının korunmasını farklı açılardan ele alan çok sayıda yüksek lisans ve doktora tez çalışması yapılmıştır. Genel olarak 1980 yılına kadar uzanan dönemi kapsayan bu araştırmalar teze önemli ölçüde temel oluşturmuştur. Ancak bu tezin esasını, daha yakın tarihli olmasına ve bugünkü durumu doğrudan etkilemesine bağlı olarak 1950 sonrası kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) Arşivi'ndeki ayrıntılı çalışmalar, 1950 sonrasında kurulan koruma kurulları ve alınan karar metinlerinin içerik analizi, özellikle de 1980 sonrasındaki gelişmeler oluşturmaktadır. Çalışma alanı olarak belirlenen Adana Kurulu görev alanını kapsayan benzer bir çalışma daha önce yapılmamıştır.

Dikkat çeken bir konu, kültür ve tabiat varlıklarının korunması sorununa, üniversitelerin tarihi çevre ve eski eser korumasıyla doğrudan ilgili mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi bölümlerinin yanı sıra hukuk ve eğitim ile ilgili bölümlerinin de ilgi göstermiş ve bu konuda çalışmalar yapmış olmasıdır. Bir kısmına atıf yapılan söz konusu çalışmalar ve kapsamları şu şekildedir:

Doktora tezleri

Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda Halit Çal tarafından 1990 yılında tamamlanan doktora tezidir. Prof. Dr. Oluş Arık yönetiminde hazırlanan tezde taşınır ve taşınmaz eserlerin korunması yasal, yönetsel, ekonomik açılardan incelenmiş, yapılan onarım çalışmalarının niteliği, ayrılan mali kaynak, personel durumları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Tarihi Çevreyi Korumanın Türkiye'ye Özgü Koşulları, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon

Programı'nda Nur Altınyıldız tarafından 1997 yılında tamamlanan doktora tezidir. Prof. Doğan Kuban yönetiminde hazırlanan tezde Cumhuriyet gazetelerinde çıkan haberler ana kaynak olarak kullanılmış, 1923-1973 yılları arasında özellikle İstanbul'da gerçekleştirilen koruma ve yenileme hareketlerine eleştirel bir yorum getirilmiştir.

Tarihsel Çevre Koruması İçin Ekonomik Bir Destek Yönetimi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda 1997 yılında tamamlanan doktora tezidir. Prof. Dr. Orhan Kuntay yönetiminde hazırlanan tezde korumanın ekonomik boyutu, ülkemizde mevcut durum üzerinde durulmuş, ekonomik destek amaçlı oluşturulan modelin uygulanabilirliği bir alan çalışması ile denenmiştir.

Koruma ve Kullanıcı Katkısı, Tarihsel Temeller ve Günümüzdeki Olanaklar, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı'nda Zeynep Aygen tarafından 1997 yılında tamamlanan doktora tezidir. Prof. Doğan Kuban yönetiminde hazırlanan tezde, kullanıcı katılımlı korumanın tarihsel evrimi ve örnekleri üzerinde durulmuş, Türkiye'de kullanıcı katılımlı korumanın sağlanabilmesi için öneriler sunulmuştur.

Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği (Türkiye'de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma), İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde Nuran Zeren tarafından 1981 yılında tamamlanan doktora tezidir. Prof. Kemal Ahmet Aru yönetiminde hazırlanan tezde korumanın kavramsal tanımı ve evriminin yanı sıra, ulusal ve uluslararası gelişimi üzerinde durulmuş, GEEAYK kararlarının uygulanabilirliğini test edip sorunları saptamak üzere yerel yöneticilerin anket yöntemiyle edinilen görüşleri değerlendirilerek çözüm önerilmiştir.

Yüksek lisans tezleri

Türkiye'de Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması İle İlgili Politikalar, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Tülay (Özgüler) Demirel tarafından 1993 yılında tamamlanmıştır. Yrd. Doç Dr. Kemal Görmez yönetiminde hazırlanan tezde Türkiye'de koruma sorunu, koruma uygulaması yapan kuruluşlar tarihsel süreç içinde ele alınmıştır.

Attitude of Government Towards Conservation of Heritage in Turkey Between 1930 and 1950, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programında İpek (Çelçel) Yalçın tarafından 1988 yılında tamamlanan yüksek lisans tezidir. Yrd. Doç.Dr. Emre Madran yönetiminde hazırlanan tezde, Türkiye'de kültür mirası korumasının 1930-50 arasında kurumsal ve yasal gelişimi anlatılmaktadır.

Kentsel Koruma Anlayışının Gelişimi ve Ülkemizde Koruma Politikasının Belirlenmesi İçin Yardımcı Bir Araştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Ayşegül Sungur tarafından 1989 yılında tamamlanan yüksek lisans tezidir. Prof. Hande Suher yönetiminde hazırlanan tezde koruma kavramları, korunacak değerler ve kentsel korumanın ulusal ve uluslararası gelişimi incelenmiştir.

Kentsel Korumanın Yasal Boyutu ve Ülkemizde Yerel Yönetimlerin Bu Konuda Sorunlarına Yardımcı Bir Araştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Tülay Çoban tarafından 1989 yılında tamamlanan yüksek lisans tezidir. Prof. Hande Suher yönetiminde hazırlanan tezde kentsel koruma çalışmalarında karşılaşılan sorunlar, yerel yöneticilerin görüşlerine dayanılarak incelenmiştir.

An Evaluation of Anıtlar Yüksek Kurulu A Decision Making Organization in Conservation And Its Decisions (1976-1983), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Şehir Bölge Planlama Bölümü'nde Seher (Tol) Gürsöz tarafından 1984 yılında tamamlanan yüksek lisans tezidir. Prof. Gönül Tankut yönetiminde hazırlanan tezde karar mekanizması kuramsal açıdan ele alınmış, GEEAYK karar organı sistem teorisi çerçevesinde irdelenmiş ve alınmış kararlardan 1607 adedi yine aynı çerçevede analiz edilmiştir.

Çalışma sırasında tamamlanan bazı yüksek lisans tezleri de vardır. Bunlar:

Tarihi Çevrelerin Planlanması ve Küreselleşme Kavramı ile Etkileşiminin Değerlendirilmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Hülya Akçay tarafından 2001 yılında ve Prof. Dr. Zekai Görgülü yönetiminde tamamlanan yüksek lisans tezidir.

Kültürel Miras ve Koruma Bağlamında Avrupa Birliği Mevzuat ve Politikalarının Türk Hukuk Sistemine Uyarlanma Koşulları Üzerine Bir

Yaklaşım, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama/Kentsel Koruma ve Yenileme Anabilim Dalı'nda hukukçu Emine Toksöz tarafından 2001 yılında ve Prof. Dr. Güzin Konuk yönetiminde tamamlanan yüksek lisans tezidir.

Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Kültür Varlıklarının Korunması, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü'nde Mahmut Kaşıkçı tarafından, 1991 yılında ve Prof. Dr. Köksal Bayraktar yönetiminde tamamlanan yüksek lisans tezidir.

Türkiye'de Kentsel Kültür Mirasının Korunması ve Sivil Duyarlılık, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama/Kentsel Koruma Anabilim Dalı'nda Şöhret Kumcu tarafından 2001 yılında ve Prof. Dr. Mehmet Çubuk yönetiminde tamamlanan yüksek lisans tezidir.

Doğal ve Tarihi Çevrenin Korunmasında Üst Yapısal Yaklaşımlar ve Sivil Toplum Kuruluşları, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama/Kentsel Koruma Anabilim Dalı'nda Aylin Örnek tarafından 2001 yılında ve Prof. Dr. İsmet Okyay yönetiminde tamamlanan yüksek lisans tezidir.

Konu ile ilgili ayrıca, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Seçil Alkış tarafından 2002 yılında tamamlanan, **İlköğretimde Tarihi Çevre Eğitimi** ve Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Mehmet Sarı tarafından 1999 yılında tamamlanan **Tarihi Çevrenin Korunmasında Emniyet Teşkilatının Bugünü ve Geleceği** isimli yüksek lisans tezleri de vardır.

2. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR MİRASI KORUMASININ GELİŞİMİNDE İLK ÇABALAR VE SONUÇLARI

Eski eserleri koruma amaçlı ilk düzenleme, 1869 tarihli Âsar-ı Atika Nizamnamesi'dir. Bu ilk adımı, 1906 yılına kadar geliştirilerek çıkarılan diğer nizamnameler izlemiştir. 1951 yılında GEEAYK'ın kurulması, Türkiye'de koruma amaçlı ilk bilinçli ve kapsamlı çalışmaların başlangıcını oluşturmaktadır. Bu kurulun tek yapı ve tarihi çevre koruma yönünde aldığı kararların, konunun ülke bazında gelişiminde önemli rolü olmuştur. 1973 yılında 1710 sayılı "Eski Eserler Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle de Türkiye, Batı'da korumayla ilgili son görüşleri içeren, ilk kapsamlı yasayı çıkarmıştır.

Bu yasadan 10 yıl sonra, halen yürürlükteki "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" kabul edilmiştir. Türkiye'de kültür mirasının korunması, Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ve bu Müdürlük bünyesinde yer alan kuruluşlar tarafından, 21.7.1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3386 sayılı kanunla değişik hükümleri ve bu hükümler doğrultusunda 1996 yılından bugüne değin çıkarılan "Yüksek Kurul İlke Kararları" hükümleri uyarınca gerçekleştirilmektedir.

Bu bölümde, 1969'dan günümüze kadar geçen sürecin ilk adımlarını oluşturan Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde gerçekleştirilen yasal-kurumsal düzenlemeler ele alınacaktır.

2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

İmparatorluk döneminde bilinçli bir koruma hareketinin olup olmadığı, özellikle vakıf sistemi içerisinde sürekli bakım ve onarımları gerçekleştirilen binaların bu onarımlarında nasıl bir yaklaşım izlendiği birçok araştırmanın konusu olmuştur (Refik, 1930; Turan, 1963-1964; Cezar, 1971; Madran, 1985; Mülayim ve Oğuzoğlu, 1984; Atçeken, 1987; Kuran, 1994; Mazlum, 2000). Ortak görüş genelde yapının niteliğine, yerine, onarımın yapıldığı döneme ve sahibinin kim olduğuna göre farklı yaklaşımlarda bulunulduğu yönündedir. Bu konuda imparatorluğun değişik yıllarında

gerçekleştirilen onarımları inceleyen araştırmalarda konuyla ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

Cafer Çelebi, Risale-i Mimariye adlı yapıtında, Sultan III. Murat tarafından Kabe'nin onarımı için görevlendirilen Mimar Sinan'ın yapının duvarlarını bir kuşakla çevirmek istemesi üzerine, dönemin ileri gelen din bilginlerinin konuya karşı çıktıklarını ve "vaz-ı kadime taarruz etmek ol kadar emr-i müstahsen değildir"(eski halini bozmamak gerekir) biçiminde bir yaklaşımda bulunduklarını aktarmaktadır (Cezar,1971;48). Tarihsel süreç içerisinde, "Ravza-i Mutahhara" ve "Kabe" için geçerli olan bu kural, Müslümanlığın yani din ve devletin temsilcisi Osmanlı padişahının tüm yapıları için uygulanmıştır. Devlet-i Aliyye'nin esas kararı, Ebniye-i Mübareke'nin (kutsal yapıların) onarımında "heyet-i asliyesini" (özgün durumunu) bozmadan "kadimi vechile" (aslına uygun olarak) yapılması gerektiği ve bu konuda padişah emri olduğudur (Gülsün,1990,38).

Mülayim ve Oğuzoğlu (1984;115), Konya Mevlana Türbesi restorasyonu ile ilgili 1698 tarihli üç belgeye dayanarak, bu belgelere yansıyan terminoloji ve ıstılahların (terimlerin), İmparatorluk zamanında özellikle padişah yapılarının onarımında, ekonomik, yönetimsel ve sanatsal yönlerin bir arada düşünüldüğünü gösteren çok yönlü yaklaşımıyla günümüz çağdaş restorasyon anlayışına benzer bir anlayışın yerleşmiş olduğunu kanıtlamaktadır.

Mazlum (2000) Osmanlı arşiv belgesine dayandırdığı araştırmasında, 1766 depremi sonrasında yapılan onarımların genellikle yapıların plan şemaları ve malzemelerini değiştirmeden yapıldığını, bazı durumlarda "enkaz-ı mevcudeyle tecdid", yani yıkılan yapı ögesini kullanılabilir enkaz malzemesiyle yeniden oluşturma yoluna gidildiğini, bazı durumlarda da depremden mimari anlamda ders alınarak, Sultanahmet Külliyesi İmareti'nde macunhane üzerindeki "inhidama mail" kubbelerin yıkılarak yerine ahşap çatı inşasına karar verilmesi örneğindeki gibi değişiklikler yapılabildiğini ortaya koymaktadır.

Gülsün (1990;38), İmparatorluğun son yıllarında Dolmabahçe Sarayı'nda Ser Mimar Vedat Tek tarafından yapılan onarımları incelemekte ve, bu onarımların basit onarım ve eklerden öteye geçmediğini hatta Vedat Bey'in Padişahın (Abdülmecit) izni olmadan yaptığı öne sürülen onarımlar nedeni ile dava edildiğini belirtmektedir.

Kuran (1994) Osmanlı toplumunda eski eserlerin korunmasının bilinçli bir restorasyon anlayışı ve hareketiyle, bu eserleri geleceğe aktarma kaygısıyla değil, daha çok geçmişi yaşatma düşüncesiyle sağlandığını, eski eserlerin "ecdat yadigarı" olarak kabul edildiğinden dolayı saygı ve ilgi gördüğünü, eskilerden devralınan bir mimari eserin, kullanıldığı sürece yaşatılması gereken, işlevsel olduğu için varlığı benimsenen ve önemsenen bir yapı kimliği taşıdığını, teokratik düzen içerisinde, yazıt ve vakfiyelerle de bu düşüncenin benimsetildiğini, Müslüman halkın ibadet ettiği, eğitim gördüğü mescitler, tekke, zaviye ve türbelerin, yakın çevre halkınca bu nedenle korunduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

> Onarım yoluyla eski bir yapının sağlıklı bir şekilde ayakta kalmasını sağlama anlamında koruma Osmanlı toplumuna yabancı değildir. Vakıf kurumunun başta gelen görevleri arasında vakfedilen taşınmazların işlevini sonsuza kadar sürdürebilmesi için onarılması gelir ve bu amaçla vakfiyelerde özel hükümler bulunurdu. Ne var ki Avrupa'dan esinlenen koruma kavramı Türk – İslam eserleriyle değil antikite ile ilgiliydi....Avrupa'da eğitim gören ve bu sırada Batı'daki gelişmelere tanık olan az sayıda Osmanlı aydını koruma konusuna ilgi duymuştu. Bunlar korumaya batılılaşmanın bir gereği olarak arkeolojik alan ve bulguların korunması olarak bakıyor, yerleşim merkezlerinde bulunan yapıların ve çevrenin korunması üzerinde durmuyorlardı. İçinde bulundukları çevrenin korunması devletin değil kişilerin ve vakıfların işiydi, bir bakıma doğruydu ama Osmanlı toplumunda vakıfların ya da kişilerin amacı eski eser niteliğinin korunmasından çok işlevsel sürekliliğinin sağlanması idi.

Kuran'ın sözünü ettiği, yurt dışında eğitim almış ve yine yurt dışındaki gelişmeler paralelinde korumaya ilgi duymuş aydınlar, korumanın sağlanması konusunda hükümeti bilinçlendirmeye çalışmış, yasal ve kurumsal gelişmelerde söz sahibi olmuştur.

2.1.1. Yasal Düzenlemeler

Kanun oluşturma yolunda ilk adımlar Osmanlı İmparatorluğu zamanında atılmıştır. Bu; Gülhane Hattı Hümayunu'nun (1839) okunması ile başlayan, özellikle askerlik, eğitim ve toplumsal yaşamda birçok düzenlemelerin yapıldığı, başka bir deyişle kanunlaştırma hareketlerinin yer aldığı, yeniden yapılanmanın gerçekleştirildiği, "Batılılaşma Dönemi" olarak ifade edilen dönemdir. Bu dönemde, eski eserlerin korunması amacıyla yapılan düzenlemelerin daha çok müzecilik alanında gerçekleştirildiği, ilk yasal düzenlemenin ise tamamen "taşınır eski eserleri" kapsadığı dikkati çekmektedir.

Belli bir kurumsallaşma olmamakla birlikte, ilk "müze" , Sarayın silah deposu olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi'dir. Kilise III. Ahmet döneminde (1703-1730) Batı'daki örneklerine uygun olarak düzenlenmeye çalışılmış (Gerçek, 1999;80), "Dar-ül Eslaha" adıyla halka açılmış (1726), ancak 1808 yılındaki yeniçeri isyanında

yağmalanınca kapatılmıştır. 1845 yılında I. Abdülmecit'in Yalova'ya yaptığı ziyaret sırasında, üzerinde Roma imparatoru Konstantin'in imzasının bulunduğu süslemeli taşları görmesi ve korunmasını istemesiyle, bu kez Tophane Müşiri Fethi Ahmet Paşa müzeyi düzenlemekle görevlendirilmiştir (Cezar, 1971). Eyice (1983;1597), müzenin düzenlenmesinin tam olarak hangi tarihte başladığının kesin olarak bilinmediğini, ancak, müzecilik tarihinde 1846 yılının esas alındığını ve 1946 yılında 100. kuruluş yıldönümü anısına törenler düzenlendiğini, hatıra madalyası bastırıldığını belirtmektedir. Aya İrini'de toplanan eserler iki bölüme ayrılmıştır. Bunlardan Mecma-i Esliha-i Atika daha sonra "Askeri Müze", Mecma-i Âsar-ı Atika ise "Müze-i Hümayun" haline gelecektir (Cezar,1971). Maarif Nazırlığı'na bağlı olan Müze-i Hümayun Müdürlüğü'ne, dönemin Nazırı Saffet Paşa (1814-1883) tarafından 1869 yılında Galatasaray Sultanisi öğretmenlerinden Dr. Goold atanmış ve vilayetlere gönderilen genelge ile de, eski eserleri tahrip etmeden yeni müzeye iletmeleri istenmiştir (Eyice, 1983;1598). Bu genelge öncesinde, eski eserlerle ilgili ilk yasal düzenlemenin kazılar hakkında olduğu ve bilinen ilk ruhsatlı kazı olan 1843 (Çal, 1990;12) yılından beri, kazı ruhsatı isteyen herkese uygulandığı kabul edilmektedir. 1863 tarihli bir emirnamede kazı ruhsatının "...bulunacak Âsar-ı Atika'da ikili olanlardan birer adedi Devlet-i Aliyye müzesi için alınacak, birli olanları kendisine terk olunmak ve bir mahalle alamet veya sair surette (benzer şekilde) vaz' olunmuş (bulunmuş) asar-ı atika merkuz(bulunduğu) olduğu mahalden ihraç olunmamak ..." koşullarıyla verileceği belirtilmiştir (Çal, 1992;12).

1 Şubat 1284/13.02.1869 tarihinde düzenlenen ilk Âsar-ı Atika Nizamnamesi'ne kadar geçerli olan, kanun oluşturma süreci öncesinde mevcut Fıkıh Hükümleri de ilk yasal düzenlemeler olarak kabul edilmektedir (Mumcu, 1969). Aslında bu hükümlerde de, eski eserlerden "malik veya sahibi bulunmayan eşyalar" dolayısı ile bahsedilmektedir. Henüz taşınmaz kültür varlıklarının "eski eser" olarak nitelendirilmesi ve tanımlanması yapılmamıştır.

Bu dönemde geçerli olan ve yine içinde taşınmaz eski eserler hakkında bir hükmün bulunmadığı başka bir düzenleme olan 23 Şevval 1274/ 06.06.1858 tarihli Arazi Kanunname-i Hümayunu'nun 107. maddesinin son cümlesi ise "Bilcümle arazide bulunup malik ve sahibi belli olmayan meskûkât-ı atike ve cedide (eski ve yeni sikkeler) ve defâin-i mütenevvianın (değerli hazinenin) ahkâmı kütübü (yasal

durumu) fıkhiyyede tafsil olunmuştur" şeklindeki ifadesi ile, yine taşınır eski eserlere gönderme yapmaktadır.

Eski eserlerle ilgili başka bir hüküm de, 28 Zilhicce 1274/ 9.8.1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin 133. maddesidir. Buna göre; "Hayrat-ı şerife ve tezyinat-ı beldeden olan ebniye ve asar-ı mevzuayı (eski binayı) hedm (yıkıp) ve tahrib ve yahud bazı mahallerini kırıb rahnedar" edenler cezalandırılacaktır (Mumcu,1969). Bu hüküm de, eski eserleri bugün anladığımız anlamda değerlendirmekten uzak bir biçimde, sadece kutsal ve anıtsal yapılara "tahripleri" cezalandırmayı amaçlamaktadır.

2.1.1.1. Fıkıh Hükümleri

Eski eser koruması ile ilgili fıkıh hükümleri de yeterli değildir. A. Mumcu (1969), fıkıh hükümlerine göre, taşınmaz eski eserlerin ya vakıflara, ya özel kişilere ya da devlete ait olduğunu "mevat (boş) arazide[10] bulunan taşınmaz mallardan o arazi ihya yoluyla iktisab edilmişse (kazanılmışsa)" herkesin faydalanabileceğini ve bunun da eski eserler için elverişsiz bir durum olduğunu belirtmektedir[11].

---

[10] Osmanlı döneminin ilk toprak yasası 1858 Arazi Kanunnamesi araziyi; arazi-i memluke(mülk), arazi-i miriye(devlete ait), arazi-i mevkufe(vakıf), arazi-i metruke(baltalık,mera gibi herkesin kullanımına açık)ve arazi-i mevat(boş ekim yapılmayan) olarak beş sınıfa ayırmıştır.

[11] Yapılan ayrımda hangi tür arazide bulunursa bulunsun , kimin malı olduğu anlaşılmayan eşyaların şu özelliklerine bakılır:

a.Üstü Kelime-i şahadet ya da İslam için tanınmış başka bir işaretle süslü ise bu eşyalar lukata(sahipsiz) hükmündedir. Bu eşyalar meskukat, silahlar ve başka herşey olabilir. Lukata hükümlerine göre, eşyayı bulan,sahibinin adem-i talebine zan hasıl oluncaya kadar, durumu ilan eder. Sonuç çıkmazsa bakılır,eşyayı bulan yoksul ise kendisi alır.Zengin ise, ya fakirlere ya da Beytülmal'a verir.

b.Üzerinde İslam olmayan hükümdarların adları kazınmış eşyaların ise, beşte biri Beytülmal'a alınır.Geriye kalanı, arazi fethedildiği zaman imamül müslimin(Padişah) tarafından kime tahsis edilmişse ona, yahud hayatta bulunan mirasçılarına verilir. Mirasçı da yoksa eşyanın hepsi Beytülmala kalır. Eğer arazi kimseye tahsis edilmemişse ve miri de değilse eşyanın beşte biri alındıktan sonra geri kalan bölümü onu bulana verilir. Bulanın müslim veya zımmi, kadın ya da erkek, küçük ya da büyük olmasının önemi yoktur. Ancak yabancı bir ülke uyruğuna sahip kimseler bu hakka sahip değildir. Bu halde eşyanın sahibi devlettir. Ancak yabancı birisi sultan izni ile define arıyorsa , kendisine şart edilen hisse verilir.

c.Bulunan eşyanın yukarıdaki hangi kategoriye girdiği anlaşılamıyorsa, bu taktirde (b) bendindeki hükümler uygulanır. (Mumcu,1969;s.67/ Ali Haydar, Şerh-i Cedid-i Kavanin-ül-Arazi,İstanbul 1321,s.460-462. /Arazi Kanun-i Hümayun Şerhi,İstanbul,1319,s.343-345)

2.1.1.2. Âsar-ı Atika Nizamnameleri

İlk Âsar-ı Atika Nizamnamesi (1 Şubat 1284/13.11.1869)[12]

Taşınmaz eski eserlerle ilgili Arazi Kanunu'ndan farklı ve önemli bir hüküm içermeyen bu düzenleme, ilk kez eski eserlerle ilgili bir kurumun varlığını tanımlaması ve doğrudan eski eserlerin korunması ile ilgili olması bakımından önem taşımaktadır. Nizamname yedi maddeden oluşmaktadır. Birinci maddesinde kazı yapmak isteyenlerin Maarif Nezareti'nden izin almaları gerektiği; ikinci maddesinde kazı sonucu bulunan eserlerin yurt dışına çıkarılamayacağı; üçüncü maddesinde kendi arazisi içinde eski eser bulanların bu eserlerin sahibi olduğu[13]; dördüncü maddesinde eski sikkelerin de yurt dışına çıkarılamayacağı; beşinci maddesinde sadece toprak altında değil toprak üstündeki eserlerin de yıkılıp, kırılamayacağı, hükme uymayan olursa cezalandırılacağı; altıncı maddesinde devletler tarafından yapılacak eski eser taleplerinin padişahın iznine bağlı olduğu; yedinci maddesinde ise, kazı konusunda deneyim ve bilgisi olanların uygun görülürse kazı masrafları karşılanarak araştırma yapabilecekleri belirtilmiştir[14].

İkinci Âsar-ı Atika Nizamnamesi (Düstur I/III,426-431) (26 Mart 1290/7 Nisan 1874)

" Eski eser" tanımı bilimsel olmamakla birlikte ilk kez bu nizamnamede yer almıştır. Nizamnamenin birinci maddesinde eski eserler, eski zamanlardan kalan her çeşit sanat eşyası olarak tanımlanmakta, ikinci maddesinde sikkeler ve taşınır taşınmaz bütün eşyalar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Nizamnamenin altıncı maddesindeki, "Taşınmayan eserlerden sahipli yerlerde bulunan ve mükemmel olan bazı tapınaklar ve çeşitli yapıların korunması için hükümet tarafından o yere icabına göre memur dahi tayin olunacaktır" hükmü ise, eski eserlerin korunması gerektiğinin devlet tarafından kabul edildiğini göstermektedir. Ancak maddede söz konusu olan sadece görkemli "tapınak" ve yapılardır.

---

[12] Mumcu (1969;68) birçok yazarın ilk nizamname olarak 1874 tarihli olanı nizamnameyi kabul ederek hataya düştüğüne işaret etmekte ve 1869 tarihli bu ilk nizamnamenin varlığına 1 Şubat 1284- 1 Zilkade 1285 tarihli Takvim-i Vakayi, Tertibi Evvel Nr. 2053'de yayımlanan nizamname metni ve ilgili yazıyı kaynak göstermektedir. Söz konusu yazı ve nizamname metni için bkz. Çal (1990; 23).

[13] Bundan sonraki tüm düzenlemelerde eski eserlerin devlet malı olduğu hükmü yer almıştır.

[14] Nizamnamenin Türkçe metni (Gerçek, 1999; 265-266).

Nizamname 36 madde, giriş ve sonuç dahil altı bölümdür. Nizamnamenin en çok eleştirilen hükümleri bulunan eski eserlerin kazıyı yapan, arazi sahibi ve devlet arasında paylaştırılması (m.3) ve kazı sahibinin kendi payını yurt dışına çıkarabileceği (m.32-33) konularındadır (Gülekli,1948;1-7). Bu yasa kapsamında bir çok eski eser izinle yurt dışına çıkarılmıştır.

III. Âsar-ı Atika Nizamnamesi (Düstur I/IV,89-97) (9 Şubat 1299/ 21.II.1884)

Mumcu'ya göre, (1969) beş bölüm ve 37 maddeden oluşan bu nizamname, Türkiye'de eski eser hukukunun temelidir. Cezar'ın (1971) da işaret ettiği gibi, dönemin gazetelerinde çıkan[15] yazılar, eski eserlerin yurt dışına çıkarılması, arazi sahibi ve kazıyı yapana da eşit paylar verilmesi gibi konuyla ilgili önemli noktalara özel olarak dikkat çekmekte ve 1874 nizamnamesinde yer alan bu hükmün (m.3) değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Müze-i Hümayun'a dördüncü müdür olarak atanan Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olduğu dönemde çıkartılan 1884 tarihli nizamname, eski eserlerin korunması konusunda atılan en büyük adımdır (Akın,1993). Eski eserlerin paylaşılması hükmü kaldırılmış, hepsinin devlet malı olduğu belirtilmiş (m.3) ve yurt dışına çıkarılması kesinlikle yasaklanmıştır (m.8).

Nizamnamenin birinci maddesinde, eski eserlerin artık yaşamayan kültürlerin ürünleri oldukları tanımı yapılarak, taşınır ve taşınmaz eserler sıralanmıştır. Taşınmaz eski eserlerin doğrudan konu edildiği diğer iki maddede ise, şahıs ve cemaatlerin mülklerindeki eski eserleri yıkamayacakları, bunların asli halinin devamından devletin sorumlu olduğu (m.4), eski eser binaların tahrip edilemeyeceği, yakınlarında taş ocağı açılamayacağı, depo olarak kullanılamayacağı belirtilmektedir. (m.5).

Dördüncü Âsar-ı Atika Nizamnamesi[16] (23 Nisan 1906)

Yine Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olduğu dönemde çıkartılan bu nizamname ile, bir önceki nizamnamenin eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır. 1710 sayılı

---

[15] Ceride-i Havadis No:122, 12 Şevval 1277
Ruzname-i Ceride-i Havadis, No:40, 19 Cumadelahir 1281
Ruzname-i Ceride-i Havadis, No:81, 19 Şaban 1281
Ruzname-i Ceride-i Havadis,No:86, 26 Şaban 1281
Basiret 4-5 Rebiülevvel 1291
Basiret, No:1435, 22 Zilhicce 1291- 18 Kanunisani 1290 (nakleden Kamil Su, Osman Hamdi Bey'e Kadar Türk Müzesi s21-22,62-65)

[16] Hazine evrak no:3026 (Gülekli, 1948;67).

yasanın yürürlüğe girişine kadar yaklaşık 70 yıl süresince geçerli olan bu düzenleme, yedi bölümden oluşmakta ve 35 maddeyi kapsamaktadır. Beşinci maddede eski eser tanımı verilmektedir.

Evlerin (..haneler) de bu tanıma dahil edildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca Türk-İslam eserlerinin de eski eser olarak kabul edilmesi (m.4) önemlidir. Taşınmaz eski eserlerin korunması üçüncü bölümde Taşınmaz eski eserler hakkında başlığı altında ve 7.,8. ve 9. maddelerde ele alınmıştır. Taşınmazları "Koruma" ile doğrudan ilgili tek hüküm ise, sekizinci maddede şu şekilde yer almıştır:

> Öncelikle, binaları ve diğer bütün taşınmaz eski eserleri her ne suretle olursa olsun yerinden oynatmak yıkmak sakatlamak, mahvetmek veya eserler ve taşınmaz yapı kalıntılarından birisinin tamamen veya kısmen tahribi sonucunda ortada kalan yeri ait olduğu mercinin ruhsatı olmaksızın zapt eylemek, ikinci olarak; eserler ve taşınmaz eski binalara en az üç yüz metreden yakın kireç ocağı ve tuğla harmanı inşa etmek, üçüncü olarak; eski binalara gerek doğrudan doğruya ve gerekse bir vasıta ile zarar verecek yakınlıkta her türlü faaliyette bulunmak, dördüncü olarak; eski binaları ölçmek, kalıplarını ve stampajlarını yapmak için veya her ne amaca dayalı olursa olsun genellikle söz konusu binalara özel ruhsat almaksızın iskele kurmak, beşinci olarak; eski eser binaların içersine yerleşmek, altıncı olarak; eski binaları ahır, zahire veya ot ve saman ambarı olarak kullanmak veya buna benzer kullanmak kesinlikle yasak olduğundan, yukarıda olduğu gibi sayılan binalara müdahalede bulunanlardan Ceza Kanunu'nun 138. maddesi gereğince tazminat ve nakit ceza alınmakla birlikte, haklarında bir aydan bir seneye kadar hapis cezası hükmedilir (Gerçek, 1999; 278).

Âsar-ı Atika Kanunu Tasarısı (1921)

(Âsar-ı Atika Emaneti Teşkilat Vezaifine Dair Kanun Layihası)

Çal (1992; 18) İstanbul'un işgal altında olduğu dönemde yeni bir yasa tasarısının daha hazırlandığını belirtmektedir. Bu tasarıyla, eski eser tanımına belirli bir zaman sınırlaması getirilmekte, İslam eserleri için 18.yüzyıl sonu, diğerleri için 17.yüzyıl sonundan önceye ait eserler "korumaya değer" bulunmaktadır. Tasarı, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi hükümlerini de içine alarak iki nizamnameyi birleştirmekte, ayrıca vakıf eserlerde yapılacak her türlü onarım izne bağlanmaktadır (m.6). Tasarıdaki en dikkat çekici madde, kazıyı yapan kişiye bir hisse verilmesi (m.29) ve isterse bu hisseyi yurt dışına çıkarabileceği (m.34) hakkındaki hükümdür (Madran, 2002). Osman Hamdi Bey'in kardeşi Halil Bey'in Müze-i Hümayun Müdürü olduğu dönemde hazırlanan bu tasarının gerçekleşmemiş olması sevindiricidir.

2.1.1.3. Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi

17 Temmuz 1328 / 28.7.1912'de yürürlüğe giren Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi[17], Âsar-ı Atika Nizamnameleri'nde taşınmazlarla ilgili hükümlerin yetersizliğinin anlaşılması üzerine hazırlanmıştır ve sadece taşınmaz eserlerle ilgili düzenlemeleri içermektedir. Nizamname sekiz maddeden oluşmaktadır. Birinci maddesinde Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nin beşinci maddesinde olduğu gibi "bilumum kadim kaleler, burçlar ve kasaba surları ile hangi devre ait olursa olsun kaffe-i emakin (tüm mekanlar) ve asarın" eski eser kapsamına girdiği belirtilerek tanımlama yapılmakta, ikinci maddede ise bu eserlerin yıkılamayacağı, yıkılırsa yıkımlar hakkında Asarı Atika Nizamnamesi'nin sekizinci maddesine göre ceza düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Üçüncü ve dördüncü maddelerde, bu eserlerden kesinlikle yıkılması gerekli olanlar için bir komisyon kurulacağı; bu komisyon (Milli Eğitim Müdürü, İl yönetiminden bir memur, ordudan bir memur, Bayındırlık Mühendisi, Belediye Mühendisi, Yerel Müze Memuru) tarafından eserin plan, kesit, fotoğraf gibi belgelerinin Maarif Nezareti'ne gönderileceği ve nezaretçe Müze-i Hümayun Umum Müdürü'nün de bilgisiyle yıkım kararı verilirse, değerli parçalarının alınmasından sonra yıkım yapılabileceği ifadeleri yer almaktadır. Nizamname'nin amacına ulaşamamasının temel nedeni olarak görülen beşinci maddede ise, mail-i inhidam durumunda mahalli idarece teknik elemanlar (müze müdürü) gözetiminde izin alınmadan tehlikenin giderilebileceği, yani yıkım yapılabileceği belirtilmektedir.

Taşınmaz eski eserlerin korunması konusunda bu nizamnameye bağlı olarak, iki yeni düzenleme daha yapılmıştır. Birincisi, 18 Kanun-i sani 1330/ 31.1.1915 tarihli **"Esvar ve Kila-i Atika'dan Vilayata Terk Olunacak Yerler Hakkında Kanunu Muvakkat[18]"** tır. Buna göre, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi hükümleri uyarınca yıkımına izin verilen eserler arsaları ile birlikte belediyelere, bunun bulunmadığı yerlerde, il idarelerine verilecektir (Mumcu, 1969;76). İkincisi ise, 23 Recep 1330/ 25 Haziran 1912 tarihli **"Cami-i Şerife Vesair Müessesat-ı Hayriye'nin Tahtında veya Fevkinde veya Harim Müştemilatında Bulunan Mahallerin İstimlaki Hakkında Kanun[19]"** dur. Bu düzenleme ile, camilerin içi ya da kenarında bulunan

---

[17] Düstur II; c.4.s.599-600

[18] Meclis-i Umumice 11.1.1330 da kabul edilmiştir; Sicilli Kavanin, c.16,s.648).

[19] (DüsturII/IV:562)

yapı ve alanların, hiçbir düzenleme ve inceleme yapılmaksızın, Evkaf Nezareti'nce kamulaştırılıp yıkılabileceği belirtilmektedir.

Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi, tamamen taşınmaz eski eserler hakkında hükümler içermesi ve 1973 yılına kadar geçerliliğini sürdürmüş olması nedenleriyle, konumuz açısından özel bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, Mumcu'nun da (1969) belirttiği gibi, anıtların yıkılması sürecini bürokratik engeller koyarak uzatmaktan öte adına yakışır bir düzenleme olamamıştır. Eski eser sevgisi ve koruma bilincinin gelişmediği toplumsal ortamda tamir edilebilecek durumdaki anıtsal yapıların bile imarcı yöneticiler tarafından yıkıldığı ve halkın tepkisi ile karşılaşılmadığı başka araştırmalarla (Altınyıldız, 1998) da ortaya koyulmuş bir gerçektir.

2.1.2.Kurumsallaşma

2.1.2.1. Hassa Mimarlar Ocağı

Hassa Mimarlar Ocağı sarayın "Birun[20]" kısmından sayılmakta olup şehreminliğine bağlıdır. İnşaat ve tamiratla ilgili tüm konular, Mimarbaşı'nın temsil ettiği Hassa Mimarları Dairesi'ne aittir. Şehreminliğine bağlı olmasına rağmen, Ocağın asıl amiri, Mimar Ağa, Hassa Mimarbaşı veya Ser- Mimaran-ı Hassa ünvanları ile anılan Mimarbaşı'dır. Şehremini ile Mimarbaşı arasında herhangi bir anlaşmazlığa veya görev çatışmasına meydan vermemek için, şehreminlerine, malzeme sağlama, masraf ve yevmiyelerin ödenmesi gibi satın alma ve hesap işleri verilmiş, keşif, plan, inşa gibi teknik işler Mimarbaşı'na bırakılmıştır (Turan, 1963: 163-176).

17. yüzyıldan itibaren bazı şehir ve bir bölgenin merkezi durumunda olan kasabalara mimarlar tayin edilmeye başlanmıştır. Şehirlerde, şehir mimarlarından başka görevli mimarlar da bulunmaktadır. Özellikle büyük şehirlerdeki vakıfların, vakıf binaların onarımlarını yapmak için bir mimarı bulunmaktadır (Orhonlu, 1984). Miri (devlete ait) inşaat ve onarımlar, azınlıklara ait ibadet yerlerinin onarımı ve keşiflerinin hazırlanması, İstanbul'daki inşaat ve şehircilik hizmetleri, ordu hizmetleri, yapı alanında çalışanlar ve işçilerin gündeliklerinin saptanması, denetlenmesi, sorunlarının çözülmesi, yapı malzeme standartlarının oluşturulması hassa mimarlarının görevleri arasındadır.

---

[20] İdari teşkilat, Osmanlı İmparatorluğu'nda en büyüğünden en küçüğüne devlet memurları birunu, saray müstahdemi de enderunu oluşturuyordu (Pakalın, 1983:236).

Turan (1963;170) 'a göre onarım hizmetleri şu şekilde yürütülmektedir: Onarım isteği binadan sorumlu kişi veya halk tarafından beyan edilir, ardından keşif raporu hazırlanır, kadıdan veya naibden (kadı vekili) hüccet veya ilam alınır, divana gönderilip kayıtlara geçer. Bu arada, Hassa Baş Mimarı'nın da onayı alınarak Divan'dan olumlu sonuç çıkarsa yönetime[21] (vakıf) olur gelmesiyle onarıma başlanabilir. Onarım sürecinde yer alan onarım takipçisinin görevi işçilik ve malzeme dökümlerinin yapılması, ücretlerin ödenmesi, onarımın başarıyla sonuçlandırılmasının sağlanmasıdır. Onarımın bitmesinin kadıya bildirilmesi, son keşiflerin Divan'a gönderilmesi ve olur gelmesi ile süreç tamamlanmış olmaktadır.. Söz konusu bina önemli bir bina veya azınlık yapısı ise, bu süreç daha titizlikle işletilmektedir.

Hassa Mimarlar Ocağı Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma sürecinde düzenleme yapılan kurumlardan biri olmuştur. 1822 (1247) yılında Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kurulmuş ve kurumun başına Hassa Başmimarı Abdülhalim Efendi getirilmiştir. 1839 Umur-ı Ticaret ve Nafia Nezareti'nin kurulmasından sonra da 8 Mart 1848'de Ebniye-i Hassa Müdürlüğü "Ebniye Muavinliği" olarak (Meclis-i Vala mazbatasıyla) bu kuruluşa bağlanmıştır.

2.1.2.2. Vakıf Kurumu

Kökeni Bizans, Roma, Sasani, Mezopotamya, Budist ve İslam öncesi kültürlerine dayandırılan Vakıf kurumu, İslam ülkelerinin toplumsal ve ekonomik yaşamında ve özellikle de Osmanlı İmparatorluğu'nda 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar önemli bir yere sahip olmuş dini ve hayır amaçlı bir kurumdur. Söz konusu kurumun farklı tanımları yapılmıştır. Yediyıldız (1988; 154) vakfi; Osmanlı İmparatorluğu'nda 15. yüzyılda aldığı durumu da göz önünde bulundurarak "Vakıf, hukuki bir akid olup bununla, bir kimse, Allah'a yakın olma gayesiyle (bazen başka gayeler için) menkul veya gayrimenkul mülk veya emlâkini (bazen özel mülkiyete değişmiş miri araziyi) dini hayri veya içtimai bir gayeye sonsuza dek tahsis eder" biçiminde açıklamaktadır.

Bu anlamı dışında vakıf, vakıf anlaşmasının konusunu oluşturan malları ifade etmek için de kullanılagelmiş, hatta onun yerini almıştır. Doğrudan yararlanılmak üzere vakfedilen ve "müessesat-ı hayriye" adı verilen dini yapılar, medreseler, mektepler,

---

[21] Yapıların büyük çoğunluğu vakıf sistemi çerçevesinde yapılmıştır vakıf yönetimi vakfın devamından sorumludur.

imaretler, zaviyeler, kütüphaneler, hastaneler, çeşmeler, sebiller ve halkın ortak kullandığı benzer yapılar "vakıf" olarak adlandırılmıştır (Yediyıldız, 1988;156).

Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle 17. yüzyılda yönetim sistemi açısından doruğa ulaşan ve çok iyi işletilen vakıf kurumu, sistem içinde vakıf binaların yapım ve onarımını da gerçekleştirmesi nedeniyle, eski eser korumasında önemli bir yere sahiptir. Vakıf kayıtları (vakfiyeler) sistemin nasıl işlediğinin yanı sıra onarım örgütlenmesi, onarımların hangi koşullarda ne amaçla yapıldığı, ne kadar para harcandığı konularında da önemli bilgiler aktarmaktadır. Onarım sisteminin yapısı vakıf kurumunun yapısına bağlı olarak gelişmiş ve İmparatorluğun son zamanlarında kurum yapısı ile birlikte merkezi bir nitelik kazanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk vakıf örgütlenmesi, yani vakıfların kurumsallaşması yönünde atılan ilk adım, Orhan Bey'in Bursa'da yaptırdığı cami ve diğer vakıf yapıların nezaretine Sinan Paşa'nın getirilmesidir[22] (Hatemi,1983;1665). 1540 yıllarında yalnız Anadolu Eyaleti'nde, vakıf yoluyla 45 imaret, 342 cami, 1055 mescid, 110 medrese, 626 zaviye ve hankah, 154 muallimhane, 1 kalenderhane, 1 mevlevihane, 2 darulhuffaz, 75 büyük han ve kervansaray işletildiği bilinmektedir (Ö.L. Barkan- E.H. Ayverdi İst. Vak. Tah. Def.'den nakladen Yediyıldız).

İmparatorluk döneminde vakıflar İslam hukukçuları tarafından belirlenmiş fıkıh hükümlerine göre doğrudan vakfeden kişi, nazır veya mütevelli gibi isimler alan kişiler tarafından yönetilmektedir. Padişahın, diğer bir deyişle devlet otoritesinin bunlar üzerinde genel bir denetim hakkı mevcut olup, bu görev kadılar tarafından yerine getirilmektedir (Köprülü, 1974;15).

Padişahlar ve vakıf yapan diğer kişiler (vâkıf) vakıflarının mütevelliliğini evlatlarına ve nezaretini de sadrazamlık, şeyhülislamlık, darüssaade ağalığı ve İstanbul kadılığı gibi yüksek devlet makamlarına vermişlerdir. Sadrazama bağlı vakıfların işlerini 'vezir müfettişi' unvanını taşıyan bir kişi yürütmektedir (Mustafa Nuri Paşa'dan nakleden, B.Yediyıldız). Mütevelliliğini bizzat padişahların yaptığı vakıflar da vardır (Osmanlı Saray Teşkilatı, s:179).

---

[22] Fatih Sultan Mehmet de yaptırdığı vakıfların nezaretini veziriazam Mahmut Paşa'ya vermiştir.

18. yüzyılda bu vakıfların kontrol ve denetimlerini yürütmek amacıyla, darüssaade ağalığına bağlı Evkaf-ı Haremeyn Müfettişliği, Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği, Evkaf-ı Haremeyn Mukata'acılığı ve Darüssaade Yazıcılığı adıyla dört daire kurulmuştur (İ.M. Kemal ve H. Hüsamettin'den nakleden Yediyıldız). Denetim görevi, Yıldırım Bayezit zamanında her vilayete tayin edilen "Müfettiş-i Ahkam-ı Ser'iye" tarafından yapılmaktadır (Öztürk, 1995;66).

XVIII. Yüzyılda kurulan Türk vakıflarının %64 ünün nezareti doğrudan kadılara bağlıdır. Geriye kalanın nezareti ise, bizzat vakfı yapanlar tarafından çeşitli kişilere bırakılmıştır. Mütevazi vakıfların tüm yönetim işleri mütevellileri tarafından yürütülürken, büyük vakıflarda mütevelliye yardımcı olacak katip, cabi (tahsildar), müfettiş, muhasip, veznedar gibi memurlar da görevlendirilebilmektedir. Bazı padişahlar vakıfların idaresi için özel daireler oluşturmuşlardır. Yediyıldız (1988; 163)'a göre III. Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774) ve I. Abdülhamid'in (1774-1789) yaptırmış olduğu bu daireler Osmanlılarda, vakıflara ait idarelerin merkezi bir çatı altında toplanmasına doğru atılan ilk adımdır.

Araştırmacılarca 17. yüzyılda en verimli ve görkemli dönemini yaşadığı üzerinde durulan vakıf kurumu, vakıf sisteminin karmaşıklığı, vakıf oluşturma sürecinin temelinde yer alan ölçütlerin değişkenliği (şer'i veya örfi verilere göre vakıf kurma) ve yolsuzluklar sonucu 18. yüzyıla gelindiğinde hem içsel nedenlere bağlı hem de zaman içinde meydana gelen yozlaşmadan kaynaklanan bir çıkmaza girmiştir. Fıkıh hükümlerine göre oluşturulan vakıfların, oluşturulma ve yönetilmesine dair konulardaki sorunları çözmek ve açıklık kazandırmak için, daha sonra evkaf nazırlarının da yaptığı gibi araştırma ve yayınlar yapılmıştır. Çözüm olarak Sultan vakıfları birleştirilmeye yönetimleri tek elde toplanmaya başlamıştır. Öncelikle Hasbiye Kadın ve Nevres Sultan vakıflarının yönetimini, I. Abdülhamid'e ait Hamidiye Vakıfları'nın Mütevelli Kaymakamı'na vermişlerdi. Daha sonra Hamidiye ve Laleli Vakıfları birleştirilmiş, 1809'da II. Mahmut (1808-1839) ve I. Abdülhamid'e ait Hamidiye Vakıfları ile kendi vakıflarını birleştirerek bir "Nezaret Şubesi" oluşturmuş ve bunu Darphane-i Amire Nezareti'ne bağlamıştır (Yediyıldız, 1988;164).

Yeni oluşturulan ve Darphane-i Amire Nezareti'ne bağlanan Nezaret Şubesi, 1826'da yeniçeriliğin kaldırılması ve yeniçerilerin nezaretinde bulunan vakıfların da bu şubeye bağlanması nedeniyle iyice genişlemiş ve sonuç olarak Evkaf-ı Hümayun

Nezareti kurulmuştur. Nezaretin kuruluş nedenleri arasında, çok dağınık bir durumda bulunan vakıf yönetiminin tek elde toplanması; vakıf kurumundaki yolsuzlukların ortadan kaldırılması; devlet yönetimin merkezi anlayışla yeniden düzenlenmesi ve vakıf potansiyelinden diğer sektörlerde yararlanma fikrinin yanı sıra, sistemdeki bozulma nedeniyle bakımsız kalan, harap olan eski eserlerin onarılması da vardır. Bu düşüncelerle 1836 yılı başında Haremeyn ve Şeyhülislam nezaretine bağlı vakıflar dışındaki vakıfların tamamına yakını Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlanmıştır (Öztürk, 1995;76). Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin ilk bakanı El-hac Yusuf Efendi'dir[23]. Evkaf Nezareti, bir ara Tophane-i Amire Nezareti'ne bağlı bir müsteşarlık şekline sokulmuşsa da, 1839'da tekrar aynı nezaret haline getirilmiş merkez ve taşra örgütü yeniden düzenlenerek genişletilmiştir. Böylece Evkaf-ı Hümayun Nezareti, imparatorluktaki bütün vakıfların merkezi halini almıştır.

Vakıfların merkezileştirilmesi öncesinde, binaların bakım ve onarımları vakfiyelerinde belirlenen esaslara uygun olarak yapılmakta ve vakfiyelerde vakıf taşınmazların tamiri , vakıf hayır şartlarının hepsinden önde gelmektedir (Kadri Paşa 1893;md.408'den nakleden Öztürk, 1995;189). Bu nedenle hayır sahipleri yaptırdıkları hayır eserlerinin devamlı hizmet vermelerini sağlamak amacıyla, binaların bakım ve onarım işlerini yapan ustalar görevlendirmektedir. Sultan vakıflarına ait binaların onarımı ise hassa mimarları tarafından yapılmaktadır (Turan, 1963;160). Vakıf eserlerin yapım, onarım, süsleme işlerinde görev alan uzmanlık sahibi kişiler, su nazırı veya su mühendisi olarak isimlendirilen kaidülma'dan, su yollarını onaran ve su miktarını düzenleyen suyolcu'dan, meremmetçi'den, kurşuncu'dan, mimari eserlerin yazı ve çizgi ile kirletilmemesini sağlayan mainnikuş'dan ve mimardan oluşmaktadır. Dündar (2000;69), Osmanlı imar sisteminin işleyişinde vakıf eserlerinin onarım ve bakımını yöneten bu mimarları, hem yaptıkları görevleri hem de diğer mimarlardan farklılıklarını vurgulamak amacıyla "Vakıf Mimarları" olarak adlandırmıştır. 17. yüzyılda şehir mimarlarından başka, şehirlerde bulunan vakıf eserlerinin onarım ve bakımıyla görevli mimarlar da

[23] Hatemi'ye göre, Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin bir bakanlık statüsüne sahip olması ikinci kez bu görevi yapan dönemin Evkaf Nazırı Mehmet Hasip Paşa'nın Meclis-i Hass-ı Vükela'ya alınması ile olmuştur (s. 1668'den aktaran Yediyıldız).

vardır[24]. Vakıf mimarları, mütevellilerin bağlı bulundukları kadılardan istekte bulunmaları, kadıların ser mimaran-ı hassaya arzları ve mimar ağa'nın da Divan-ı Hümayun'a bildirmesi ile diğer hassa mimarlarının atamalarında olduğu gibi, ya sadrazam ya da Divan-ı Hümayun tarafından gerçekleştirilmektedir (Turan, 1963;160). Vakıf mimarlarının başta gelen görevleri sorumlu oldukları vakıf eserlerini onarmalarının yanı sıra, eserlere yapılan her türlü müdahale ve zararları engellemek ve hangi nedenle olursa olsun yapılarda oluşan hasarları keşiflerle tespit etmektir. 18. yüzyıl ortalarından itibaren vakıflarda mimar görevlendirilmesine son verilmiş ve onların yerini yukarıda sözü edilen meremmetçiler almıştır (Turan, 1963).

Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurulduğunda merkezde, kesedarlık , zimmet halifeliği ve sergi halifeliği olmak üzere üç ana birim mevcuttur. Vakıf eserlerin bakım ve onarımlarını yapmakla sorumlu ruznamecilik birimi ise daha sonra oluşturulmuştur (Öztürk, 1995; 77). Ayrıca, 1847 yılında Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlı olarak "Ebniye Memurluğu" kurulmuştur. Onarım keşifleri bu birim tarafından hazırlanmaya başlamış, yine nezaret bünyesinde yer alan Ebniye Meclisi tarafından onaylandıktan sonra, uygulama gerçekleştirilmiştir (Öztürk ,1995; 193). Bu meclisin onarım sırasında hangi esaslara uyulacağını düzeyip düzenlemediği hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Meclisin kararları, harcamanın ve onarımın kapsamı hakkında olsa gerektir.

Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin günümüz Bakanlıkları teşkilatına benzer yapıya kavuşması 1912'de çıkarılan "Evkaf Nezareti İdare-i Merkeziyesi Teşkilat ve Vezaifi Hakkında Nizamname" ile olmuştur (Öztürk, 1995;79). Söz konusu nizamnamenin on birinci maddesinde de "İnşaat ve Tamirat Müdüriyet-i Umumiyesi" nin merkeze bağlı hizmet birimlerinden biri olduğu belirtilmiştir. Bu düzenleme ile daha önce kurulan Ebniye Memurluğu yeniden düzenlenerek yapım ve onarım hizmetleri, Evkaf Nezareti bünyesinde bir genel müdürlüğe bağlanmış olmaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre kurumun görevi, inşaat ve tamiratı yapacak kişileri

[24] 1705 yılında Adana'da şehir mimarı olan Elhac Ali, çalışmalarında yetersiz görüldüğünden azledilerek, yerine daha önceleri yine Adana mimarlığında bulunmuş olan Artin Kalfa tayin edilmiştir. O yıllarda Adana Ramazanoğlu Piri Paşa vakfının da bir mimarı bulunmaktadır. Bu vakfın mimarı olan Arakel adlı zımninin vefatı üzerine yerine, 1694 tarihinde Adana naibinin arzıyla Abraham adlı zımni atanmıştır (Dündar, 2000; 70).

görevlendirmek; denetlemek; son keşifleri yapmak; İstanbul ve diğer vilayetlerde bulunan fen ve inşaat heyetlerince yapılacak proje, keşif evrakı, ve planları denetlemek, düzenlemek; resim ve haritaları tashih etmek ve onaylamaktır (Öztürk, 1995;193). Nizamname'de bir yıl sonra yapılan değişiklikle mevcut birimlere ek olarak kurulan iki yeni birimden biri, görevleri arasında vakıf eserlerin onarım projelerini hazırlamak ve bakımlarını sağlamak da olan "Mebani-i Hayriye Müdüriyeti" dir.

Azınlık vakıfları, kuruluşu ve sistemin işleyişi açısından burada anlatılan vakıf kapsamına girmemektedir. Bununla birlikte, Osmanlı toplumunda azınlıkların ortak kullanacakları binaların yapımı için vakıflar kurdukları, bu binalardan yararlandıkları, yapımı ve gerektiğinde de bakım ve onarımları için gerekli kaynakların bu örgüt çerçevesinde sağlandığı bilinmektedir. 1328 (1910) yılına kadar bu vakıfların mal varlıkları "Defteri Hakaniyye Emaneti" nde müstear (kullanımına sahip olunan) kısmında kayıtlıdır. Vakıf taşınmazların yapım veya onarımı, azınlıkların diğer yapıları gibi İmparatorluğun sıkı denetimi altındadır ve keşifleri mutlaka mimarbaşı tarafından yapılmaktadır[25] (Çadırcı, 1997;51). Öztürk (1995; 336) Vakıflar arşivinde yapılan araştırmada "Evkaf-ı Hıristiyan" defterine kayıtlı ve 1728- 1912 tarihleri arasında yapılmış 31 vakfiye tespit edildiğini bildirmektedir. Öztürk'ün tespitine göre, söz konusu gayrimüslim vakıflarının hiçbiri İslam Hukuku'nda yer alan kilise, manastır, havra hakkında (bunların inşası da dahil olmak üzere) vakıf kurulamayacağı kuralına aykırı değildir. Onarım açısından bakıldığında ise söz konusu azınlık vakıflarının ancak, su getirilmesi, çeşme yapılması bunların bakım, onarımlarının yapılması ile ilgili vakıflar olduğu görülmektedir.

2.1.2.3. İstanbul Âsar-ı Atika Encümen-i Daimisi

Eski Eserleri Koruma Encümeni olarak bilinen " İstanbul Âsar-ı Atika Encümen-i Daimisi", dönemin Müze (Müze-i Hümayun) Müdürü Halil Edhem Bey'in taşınmaz eski eserlerin yıkımı karşısında Müze'nin yetersiz kaldığını görmesi ve ayrıca, mevcut personelin müze işleriyle daha fazla ilgilenebilmesini sağlamak için ayrı bir komisyon oluşturulması isteğini Maarif Nezareti'ne bildirmesi ile başlayan süreç sonunda kurulmuştur. 9 Mayıs 1333/1917 tarih ve 443/228178 no'lu Maarif Nezareti

---

[25] Bu konuda Kayseri Şr. Sc 197/54 - Emir Sultan Mahallesi'nde Ermenilere ait Meryem Ana Kilisesi ile Hızır İlyas Kilisesi'nin onarımına ait fermanın kopyası'nı örnek göstermektedir.

Tezkiresi'nde, encümenin oluşturulmasının mümkün olduğu ve encümende kimlerin yer alacağının bildirilmesi istenmiş, isimlerin belirlenmesinin ardından, Encümen 30 Mayıs 1333/1917 tarih ve 617/22909 nolu yazı ile kurulmuştur[26]

1924 yılında Vasıf Bey'in Maarif Vekilliği sırasında 17 maddelik bir tüzük oluşturulmuştur (Ogan, 1948;95). "İstanbul'da Müteşekkil Muhafaza-i Âsar-ı Atika Encümeni Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimatname" olarak isimlendirilen bu tüzük sonraki yıllarda da kullanılmıştır.

Talimatnamesinde belirtildiği gibi, Âsar-ı Atika Kanunu 5. maddesinde sıralanan eserler İstanbul Âsar-ı Atika Encümeni'nin konusunu oluşturmaktadır (m.3). Encümen çalışmalarını Salı ve Cuma günleri olmak üzere, haftanın iki günü toplanarak yürütmekte ve toplantılar Âsar-ı Atika Müzesi'nde yapılmaktadır. İstanbul I Numaralı Kurul Arşivi'nde yer alan 1931-1968 yıllarında arasında yapılmış toplantıların gündemlerinin (Encümen Ruznamesi) ve alınan karar tutanaklarının (Zabıt Hülasası) yer aldığı az sayıda defterden anlaşıldığı üzere, her toplantıda ortalama beş-altı konu görüşülmektedir. Karar tutanak sayfalarında sol üst köşede toplantıya katılanların isimleri sağ üst köşede toplantı tarihi/günü belirtilmiş ve daha sonra alınan kararlar alt alta sıralanmıştır, en altta da üyelerin imzaları yer almaktadır (Şekil C.1). Tutanak sayfalarında ayrıca, üyelerin çoğunlukla bir konu etrafında dile getirdikleri koruma hakkındaki düşüncelerine de yer verildiği görülmektedir. Örneğin, 09.11.1951 tarihli bir tutanakta Nazım Poroy, Avrupa'da eski eserlerin sınıflandırıldığını ve eserlere bu şekilde müdahale edildiğini belirtmekte ve Tükiye'de de eski eserlerin sınıflandırılmasının korunmalarını kolaylaştıracağını savunmaktadır. Encümenin yıllık raporları ve 1945 yılında Eski Eserleri Koruma I. Danışma Komisyonu toplantısına sunulan rapordan, çalışmaları

---

[26] Encümenin ilk toplantısı 11 Haziran 1333 tarihinde Maarif Nezareti Binası'nda yapılmıştır, üyeler şunlardır (Diğer üyeler için bkz. Ek B)

Halil Edhem Bey	Müze Müdürü
İsmet Bey	İstanbul Mebusu
Nazım Bey	Doktor
Kemalettin Bey	Evkaf Nezareti İnşaaat ve Tamirat Müdürü Mimar
Efdalettin Bey	Dahiliye Nezareti Mebanii Emiriye Müdürü Tarih Encümeni Azasından
Mehmet Ziya Bey	Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Heyeti ve İstanbul Muhipleri Azasından
Asım Bey	Şehremaneti Heyeti Fenniye Mimari Şubesi Müdürü Mimar
Celal Esat Bey	Kadıköy Dairesi Müdürü:

hakkında daha detaylı bilgi almak mümkündür. Özellikle 1935-45 yılları arasında etkin olan Encümenin etkinliği GEEAYK'ın kurulması ile azalmış, 1960'li yıllarda[27]çalışmaları son bulmuştur.

2.1.2.4. Sivil Toplum Kuruluşları

İstanbul Âsar-ı Atika Muhipleri (İstanbul Şehri Muhipleri) Cemiyeti

Eski eserlerin korunmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin oluşturulmasına katkıda bulunan sanatsever, eğitimli İstanbullu aydınlardan ileri gelenler, İstanbul'un güzelliklerini ve değerli sanat eserlerini, tarihi ve mimari anıtlarını ortaya çıkarmak, bu eserlerin toplum tarafından değerlerinin anlaşılmasını sağlamak, araştırmalar yaparak bu araştırmaları yayınlamak, ayrıca korunmaları için resmi girişimlerde bulunmak amacıyla bir dernek kurmuşlardır. Derneğin kuruluş tarihi olarak Ogan iki ayrı makalesinde iki ayrı tarih vermiştir. Bunlardan ilki derneğin beş kısım ve 18 maddeden oluşan nizamnamesinin kabul edildiği 12 Şubat 1326/ 27.02.1911 (Ogan;1948:94), ikincisi ise İstanbul Vilayeti tarafından onaylanan 2 Temmuz 1327 (Ogan;1947:20) tarihi olmalıdır. Başkanlığını Sadrazam Sait Halim Paşa'nın yapmasına bağlı olarak hükümet tarafından da desteklendiği anlaşılan derneğin oluşmasında, Müze-i Hümayun müdürü Halil Edhem Bey büyük çaba göstermiştir[28] ve Atabinen (1947;9), Asar-ı Atika Encümen-i Daimisi'ne gönüllü olarak yardım

---

[27] Encümenin ne zaman sona erdiği tam olarak tespit edilememiştir. Arşivde yer alan Encümen defterlerinden sonuncusu 1968 tarihlidir.

[28] İlk çalışma raporunda derneğin yönetiminde yer alan kişilerin isimleri şu şekilde listelenmiştir:

Prens Sait Halim Paşa	Ayan-ı Kiramdan, Şuray-ı Devlet Reisi
Halil Edhem Bey	Müze-i Hümayun Müdürü
Kont Ostrogog	Sabık Adliye Müşaviri
Vahid Bey	Duyun-u Umumiye Mektupçusu
Ahmet Mithad Efendi	Darulfünûn Muallimlerinden
İsmail Cenani Bey	Teşrifat-ı Umumiye Müdürü Umumisi
Emrullah Efendi	Maarif Nazırı
Diran Kelekyan Efendi	"Sabah"Ceridesi Baş Muharriri
Mr. Revoil	Banka-i Osmanii Şahane Müdürü Umumisi
Arif Bey	Divan-ı Türkii Hidivi Müdürü
Abdurrahman Efendi	Ayan-ı Kiramdan Sabık Maarif Nazırı
İsmet Bey	Meclis-i Emanet Azasından
Makridi Bey	Müze-i Hümayun Muhafızlarından
Nusret Bey	Şuray-ı Devlet Azayı Sabıkasından
Vedad Bey	Mimar ve Sanayii Nefisei Şahane Mektebi Muallimlerinden
Huci Efendi	Şuray-ı Devlet Azasından
Yusufyan Efendi	Meclis-i Kebiri Maarif Azasından
Eftaleddin Bey	Mülkiye Mektebi Muallimlerinden
Mehmet Ziya Bey	Meclis-i Kebiri Maarif Azasından

eden derneğin yine bu encümen kanalı ile Müze-i Humayun'a bağlı olduğunu belirtmektedir. İstanbul Belediye Başkanı'nın başkanlığı, müze müdürleri, Güzel Sanatlar Akademisi ve evkaf müdürlerinden oluşan idare kurulu her ayın ikinci cumartesi günü toplanan (Anonim, 1941) derneğin, Fransız sefir ve sefiresi Mösyö ve Madam Bompard gibi 135'i İstanbul'da, 17'si Paris'te, 7'si Londra'da, 30'u Avrupa'nın çeşitli kentleri ve Amerika'da yaşayan iki yüze yakın üyesi vardır. Derneğin gelirini üyelerden alınan bir Türk altını aidat ile, yapılan bağışlar oluşturmaktadır (Ogan; 1948:96).

Kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra 6 Aralık 1329 (1913)'da Türkçe ve Fransızca olarak iki dilde çalışma raporu yayınlanmıştır. Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nın rölövelerinin hazırlatılması, Ayasofya Hamamı'nın yıkımının önlenmesi, Jüstinien Sarayı'nda yapılan araştırma ve onarımlar derneğin koruma alanına yaptığı önemli katkılardan bir kısmıdır (Atabinen, 1947).

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile etkinliği azalan ve sonunda kapanan dernek 1940 yılında Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu bünyesinde bir grup tarafından "İstanbul'u Sevenler Derneği" ismi ile tekrar kurulmuştur (Ogan, 1947:14).

2.2. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Cumhuriyet Dönemi (1920-1950)

Savaş yıllarının ardından 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmuş, 9 Mayıs 1920'de Geçici Bakanlar Kurulu (İcra Vekilleri Heyeti) programını okumuştur. Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan mevcut sınırlar üzerinde yeni bir hükümet oluşmuştur. Genç hükümetin kısa sürede örgütlenmesi, yeniden yapılanma için uygulamaları başlatması, her alanda gücünü ve başarısını göstermesi gereklidir. Osmanlı İmparatorluğuna ait tüm yasa ve kurumların tamamen kaldırılıp, yenilerinin oluşturulması ve ardından da yeni düzene ait uygulamalara geçilmesi zaman alacaktır. Mevcut sistemin yok sayılması mümkün değildir. Bu nedenle de Âsar-ı Atika Nizamnamesi, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi gibi bazı yasalar değiştirilmeden veya küçük değişikliklerle uzun bir süre daha kullanılmıştır.

TBMM'nin kuruluşundan, 30 Teşrinievvel 1338/1922 tarih ve 307 sayılı "Osmanlı İmparatorluğunun İnkıraz Bulup Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Teşekkül Ettiğine Dair Heyet-i Umumiye Kararı" na kadar yaklaşık iki yıl beş ay

Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve İstanbul'da Osmanlı Hükümeti olmak üzere ikili bir yönetim mevcut olmuştur.

2.2.1. Yasal Düzenlemeler

1921 yılında kabul edilen ilk anayasa, "Teşkilat-ı Esasiye" olarak adlandırılmıştır. İsminin de ifade ettiği gibi, bu yasa ağırlıklı olarak teşkilatlanmaya ait hükümler içermektedir. TBMM hükümeti dönemine ait 1921 ve Cumhuriyet Hükümeti'nin ilk anayasası olan 1924 Anayası'nda eski eserlerin korunmasına yönelik hükümler yer almamıştır. Buna rağmen Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Programı'nda konuya değinilmektedir. 03.05.1336/ 1920'de söz konusu TBMM hükümeti programında ilk kez milli duyguları güçlendirecek eski eserlerin tescil edilip korunacağı ve ikinci kez ise, 14.08.1339/ 1923 de kurulan hükümet programında Maarif Vekaleti Hars Müdüriyeti'nin güçlendirileceği ve uygun görülen yerlerde müzeler kurulacağı (Öztürk, 1968;41) şeklinde değinilmiştir. 1923-1950 arasında görev yapan hükümetlerin bir bölümü, Meclise program sunmamış, kimi hükümet programları ise çok kısa tutulmuştur (Madran, 2000).

4 Nisan 1926 tarih ve 743 Sayılı Medeni Kanun'un 696 ve 697. maddeleri[29] ile eski eser konusuna değinilmiş, ancak yalnız define ve fenni kıymeti haiz eşyalar tanımlanmış, definenin bulunduğu yerin sahibine, sahipsiz fenni kıymete sahip eşyaların ise hazineye ait olduğu hükmü getirilmiştir (Demirel, 1993). Taşınmaz eski eser konusuna ise değinilmemiştir.

Eski eserlerin, ya da bugünkü ifade ile "kültür varlıklarının" korunması ile ilgili hüküm, "Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar" şekliyle, ilk kez 1961 anayasasında yer almıştır. Daha önce de değinildiği gibi, 1906 yılında Osman Hamdi Bey önderliğinde hazırlanan Âsar-ı Atika Nizamnamesi, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun kabul edildiği 1973 yılına kadar kullanılacaktır[30]. Aynı şekilde, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi de 1973 yılına kadar yürürlükte görünmektedir.

---

[29] RG 4.4.1926/339

[30] 1908 öncesinin "Nizamname" adını taşıyan metinleri, tüzük değil yasa değerindedir. Anayasa Mahkemesi, 6.7.1965 tarihli ve 1965/41 numaralı hükmü ile Asarı Atika Nizamnamesinin kanun gücünde olduğunu hükme bağlamıştır (Mumcu,1971:42; Umar,1981:6)

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de kurulmasından sonra, 2 Mayıs 1920'de **"Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun"** ile Geçici Bakanlar Kurulu (İcra Vekilleri Heyeti) oluşturulmuştur[31] Bakanlar Kurulu on bir kişiden oluşmakta ve bakanlıklar arasında, koruma ile yakından ilgili iki bakanlık, Şeriye ve Evkaf Vekaleti ile Maarif Vekaleti de bulunmaktadır. Maarif Vekaleti, Osmanlı Hükümeti'ndeki Maarif Nazırlığı'nın, Şeriye ve Evkaf Nezareti ise, yine Osmanlı Hükümeti'ndeki Evkaf-ı Humayun Nezareti ile müessesat-ı diniye'nin (din işlerinin) birleştirilmesi ile oluşturulmuş bakanlıklardır. Her bakanlık sorumlu olduğu işlerin yürütülmesi ile ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Maarif Vekaleti beş birimden oluşmaktadır. Bunlardan biri,[32] eski eserlerin korunması konularından sorumlu Türk Asarı Atikası Müdürlüğü'dür. Müdür ve katipten oluşan iki kişilik kadrosu yetersizdir ve daha çok müzecilik işleriyle uğraşmaktadır (Önder, 1989;352 nakleden Madran, 2002).

Maarif Vekaleti'nin eski eserlerin korunması konusunda ilk çalışması 5 Teşrinisani 1338/(1922) tarih ve 170 numaralı **"Müzeler ve Âsar-ı Atika Hakkında Talimat"** başlıklı genelgedir. Bu genelgede, eski eserlerle ilgili konularda Asarı Atika Nizamnamesi hükümlerinin geçerli olduğu belirtilmiş ve yapılması istenen düzenlemeler listelenmiştir (Arık, 1953;43-45). Maarif Vekaleti'nin 1922 tarihli başka bir genelgesi, korumanın, taşınmaz eserlerin korunmasının da göz önünde bulundurulduğu kapsamlı bir plan dahilinde yapılmasının gündemde olduğunu düşündürtmektedir. Cumhuriyet hükümetinin eski eserlerin envanterini çıkarma amaçlı ilk girişimi olarak nitelendirilen (Madran, 2002) bu genelgede, illerdeki tüm eski eserlerin ve tamir edilebilecek olan anıtların listesi ile, yazıt ve mezar taşlarının tespiti istenmektedir.

Bu tarihte, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi'nin adı geçmemektedir. Taşınmaz eski eserlerin büyük çoğunluğunun vakıf kökenli olması ve vakıf sistemi içerisinde bakım ve onarımlarının yapılagelmesi, bu binaların halen Şeriye ve Evkaf Vekaleti'nin sorumluluğunda bulunması gibi nedenler, yeni oluşan hükümetin başlangıçta eski eser koruması konusunda kapsamlı bir yaklaşım sergilemesini önlemiş olmalıdır.

---

[31] (Düstur III/I, 1929: 6)

[32] Diğerleri: Program Heyeti, İlk Tedrisat Dönemi Müdürlüğü, Orta Tedrisat Dönemi Müdürlüğü, Sicil İstatistik Müdürlüğü'dür.

Diğer taraftan, vakıf sistemindeki bozulmalar devam etmektedir. Ayrıca yeni hükümetle birlikte kurumsal yapıda meydana gelen değişimler, bu kurumların kullanmakta olduğu binalara yansımakta gecikmemiştir. Yapılan düzenlemeler sonucu işlevsiz kalan binalar, 1924 yılından başlayarak yeni oluşturulan kurumlar arasında paylaştırılmıştır.

Bu kapsamda, 3.3.1924/ 431 sayılı **"Hilafetin İlgasına ve Hanedanı Osmaniye'nin Türkiye Cumhuriyeti Haricine Çıkarılmasına Müteallik Kanun**"un dokuzuncu maddesine göre saraylar, kasırlar ve köşkler milli emlake devredilmiştir.

3.3. 1924/ 429 sayılı **"Şeriye ve Evkaf ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekaletlerinin Kaldırılmasına İlişkin"** yasa ile camiler, yine bu yasa ile kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlanmıştır[33].

3.3.1924 tarih ve 430 sayılı **"Tevhid-i Tedrisat Kanunu"**nun ikinci maddesine göre Şeriye ve Evkaf Nezareti veya hususi vakıflarca idare olunan bütün medrese ve mektepler Maarif Vekaleti'ne devredilmiştir. Medreseler ve arsaları Maarif Vekaleti'ne, mektepler ve arsaları özel idarelere verilmiş, Maarif Vekaleti ayrıca, uygun bulunan arsa ve enkazları ile cami ve mescit avlularındaki medreselerin de kendi bakanlığınca satılmasını istemiştir. Buna göre, illerde vali başkanlığında maarif müdürü, evkaf müdürü, hükümet tabibleri ve baş mühendislerden oluşacak bir komisyon yerel tespitler yapacak bunun sonucunda tarihi ve bedii kıymeti olmayan yapılar satılarak yeni okullar inşa edilecektir. Konuya Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nün (EEMUM) nün itirazı üzerine durum başvekalete iletilmiş başvekalet 1.9.1925 gün ve 6/4115 sayılı bir yönerge ile tarihi ve bedii kıymeti yetkili makamlarca saptanacaklar dışında kalan yapıların, Maarif Vekaleti ve özel idarelere devredilmesini, kullanılabilecek durumda olanların onarılarak kullanılmasını, hiçbir şekilde kullanılamayacak durumda olanların da satılmasını öngörmüştür. Ancak bu yapılara cami avlularında bulunan medrese ve tekkeler dahil edilmemiştir (Öztürk,1995: 384).

2.9.1925/ tarih ve 2413 sayılı **"Tekke ve Zaviyelerin Seddine Dair Kararname"** ile bütün tekke ve zaviyeler kapatılmış (m.1), mimari değeri olan türbelerin bakımı

---

[33] 7 yıl sonra, yine Eski Eserler Müzeler Umum Müdürlüğü'nün 1931 yılı bütçe yasasının 6. maddesine göre yeniden bu kuruluşun yönetimine bırakılmıştır.

ve korunması Maarif Vekaleti'ne devredilmiştir (m.5). Kapatılan tekke ve zaviye binalarından okul olarak kullanılması uygun görülenler okul olarak kullanılacak, geri kalanlar Evkaf Umum Müdürlüğünce satılarak yeni okullar yaptırılacaktır (Öztürk, 1995,382). Öztürk (1995:407-412), bu kararnamenin 30.11.1341/ 1925 tarih ve 677 sayılı "**Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun**" ile kanun haline getirildiği, uygulamaların yayımlanan genelge ve talimatlar ve daha önce gerçekleştirilen mektep ve medreseler hakkındaki uygulamalar esas alınarak yapıldığı konusunda ayrıntılı bilgiler vermektedir.

Evkaf Umum Müdürlüğü 1926 yılı bütçe kanununa konan bir madde ile, vakıf mezarlıklar, 28.4.1926 gün ve 835 sayılı **"Cami Hademeleri Nizamnamesi"**nin ikinci maddesine göre sular ve çeşmeler, 12.8.1928 tarihli nizamnamenin yedinci maddesine göre de sebil, çeşme ve şadırvanların bakım ve onarımları belediyelere devredilmiştir (Öztürk, 1995).

Taşınmaz eski eserlerin hükümet kurumları arasında paylaştırılması bir başka sorunu da beraberinde getirmiştir. Üzerinde kaldırılan saltanata ve padişahına ait övgüler, imzalar taşıyan binalar yeni hükümetin kurumları tarafından kullanılmaktadır. Yeni hükümetin bağlarını koparmaya çalıştığı İmparatorluğa ait değerleri içeren ve eski eser niteliği göz ardı edilen bu binalara verilecek zarar düşünülmeden, arma tuğra ve saltanat resimlerinin 31.05.1341 tarihli **"Arma, Tuğra ve Saltanat Resimlerine Dair Kararname"** ile kaldırılmaları kabul edilmiş (Madran, 2002;212), 28.5.1927 tarih ve 1057 sayılı, **"Türkiye Cumhuriyeti Dahilinde Bulunan Bilimum Mebanii Resmiye ve Milliye Üzerindeki Tuğra ve Methiyelerin Kaldırılması Hakkındaki Kanun"**la da Osmanlı Saltanatı'na ait tuğra, arma ve yazıtların müzelere nakledilmesi istenmiştir (m.2) (Madran, 2002;214). Yerlerinden kaldırılmaları binanın tarihi, estetik değerine zarar verecekse, üzerlerinin uygun bir şekilde örtülmesinin mümkün olduğu belirtilmesine rağmen, bu kanunun uygulaması sırasında çok sayıda yapı zarar görmüştür. Aynı yıllarda çıkarılan yasalarla, eski eserler kurumlar arasında mülkiyet değiştirmekte, bazıları özel mülkiyete geçmektedir.

2.6.1929 tarih ve 1525 sayılı "**Şose ve Köprüler Kanunu**"na göre, bütün köprülerin bakım ve onarımı Nafıa Vekaleti'ne devredilmiştir.

14.6.1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 115. maddesinde "kapalıçarşı, bedesten, arasta, han, sarnıç, saraçhane, tabakhane, su hazineleri, ve çeşmeleri ve su yollarının sahipleri belli bir süre içinde tamir etmezlerse bunu belediye yapar" hükmü yer almıştır. 3.4.1930 tarih ve 1580 sayılı **Belediyeler Yasası**, Bakanlar Kurulu'nun **"Mezarlıklar Hakkındaki Nizamnamenin Meriyete Vaazına Dair"** 11410 Sayılı Kararnamesi ve 1.7.1931/297 sayılı **"Mezarlıklar Hakkındaki Nizamname"** ile vakfa ait tapulu ve tapusuz mezarlıklar ile metruk ve sahipsiz mezarlıklar belediyelere devredilmiştir.

Eski eserlerin bakımsız durumu Konya gezisi sırasında Atatürk'ün de dikkatinden kaçmamış ve daha gezi sırasında Başbakan İsmet İnönü'ye çekilen ve eski eserlerin acilen onarımlarının gerekliliğini konu alan 20.02.1931 tarihli telgraf sonrasında eski eserlerin korunması için yeni düzenlemeler yapılması gerekliliği benimsenmiş, bu alandaki çalışmalar hızlanmıştır (Önder, 1998;7).

1.4.1931 tarihli kararname ile eski eserlerin muhafazası ve tamir ettirilmesi hususunda alınacak önlemler için bir heyet kurulması kararlaştırılmıştır. Bu heyet 1933 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur[34]. Türkiye örgütlenme açısından, merkezleri Ankara, İstanbul, İzmir ve Elazığ olan dört bölgeye ayrılmış ve her birinde yerel müzelerle işbirliği yaparak çalışacak dört ayrı komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. "Abideleri Koruma Komisyonu" veya "Abideleri Muhafaza Heyeti" olarak da anılan söz konusu komisyonların ilki Ankara'da kurulmuş, fakat diğerlerinin kuruluşu gerçekleşmemiştir (AKK, 1935;10).

Maarif Vekaleti'nin 14.6.1931 tarihli **"Abidelerin Tamir ve Tesciline Dair Genelge"** si ile illerde yer alan anıtların ayrıntılı tanımlarının yapılması, genelge ekinde gönderilen fişlerin doldurulması istenirken, 19.12.1931 tarihli bir başka genelgesi ile tarihi eserlerin onarımı, müzelerin geliştirilmesi ve yeni müze ve müze deposu kurulması için belediyelerin bütçesine ödenek ayrılması talep edilmiştir

---

[34] 28.06.1933 tarih ve 14640 sayılı Bakanlar Kurulu kararı kurulan Anıtları Koruma Komisyonu'nda yer alan üyeler şunlardır;
Prof. M. F. Miltner, Viyana Arkeoloji Enstitüsü Yazmanı
Mimar Sedat Çetintaş
Mimar Macit Kural, İstanbul Müzeleri Mimarı
Selahattin Kandemir, Tescil Uzmanı
Schüler, Fotograf Uzmanı,Chicago Üniversitesi

(Arık,1953). Anıtları Koruma Komisyonu vilayetlerden toplanan fişleri sınıflayarak, 1933-35 yılları arasında 3500 eser için resimli anıt fişi ve bazıları için de onarım raporları hazırlamıştır. 1933 yılında söz konusu komisyonca hazırlanan ve **"Tarihi Abidelerin Bakım ve Korunması Hakkında Kanun"** (Anonim, 1933) şeklinde tanımlanan düzenleme yürürlüğe girmemiştir. Söz konusu kanun tasarısında belediye gelirlerinin yüzde birinin eski eserlerin onarımlarına katkı sağlamak amacıyla Maarif Vekaleti hesabına aktarılması (m.1), vakıf eserlerin onarımının Evkaf Umum Müdürlüğü (m.4) diğer eserlerin ise Maarif Vekaleti Müzeler Dairesi uzmanlarınca yapılabileceği öngörülmektedir.

10.6.1933 tarih ve 2290 sayılı **"Belediye Yapı ve Yollar Kanunu"** nun dördüncü maddesi g bendiyle, dönemin eski eserlerle ilgili tekil koruma anlayışına paralel bir başka düzenleme yapılmış, "muhafazası istenen abide ve mabetlerin her tarafı en az 10 metre açık bulundurulacaktır" hükmü getirilmiştir. Sonraki yıllarda özellikle İstanbul'da gerçekleştirilen yıkım ve yenileme hareketlerine bakıldığında, yerel yönetimin söz konusu alanlarda istediği yapıları yıkıp yeni yollar ve binalar yaptığı hükümetlerin ise yerel yönetimlere koruma konusunda yaptırım uygulamaktan çok, yerel yönetimlerce dikkate alınmayan genelgeler yayımlamakla yetindikleri görülmektedir (Altınyıldız, 1997; 119).

26.6.1933/ 174 sayılı **"Mezarlıklar Hakkında Genelge"** ile mezarlıklar ve mezar taşlarının Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi uyarınca korunması, kaldırılacaksa müzelere veya medrese gibi yapılara kaldırılması gerektiği bildirilmiştir. Evkaf Umum Müdürlüğü de taşra örgütüne gönderdiği 24.2.1932 tarihli yönerge ile satılacak cami ve hayratın bahçesinde önemli mezar taşları olabileceğini, bu nedenle satış öncesinde mezar taşlarının incelenmesini istemiştir (Arık, 1947)[35].

31.1.1934 tarih ve 6/370 numaralı Başvekalet genelgesiyle eski eserlerin yıktırıldığının görüldüğü, bundan sonra Başvekalet'e sorulmadan hiçbir eserin yıktırılamayacağı belirtilmektedir.

15 Teşrinisani 1935 tarih ve 2845 sayılı **"Cami ve Mescitlerin Tasnifine ve Tasnif Harici Kalacak Cami ve Mescit Hademesine Verilecek Muassasat Hakkındaki Kanun"** cami ve mescitlerin sınıflandırılmasını ve bu sınıflama dışında kalacakların

---

[35] Bu bölümde adı geçen genelgelerin metinleri Arık, 1947; Can, 1948 ve Arık, 1953 'te yasa metinleri Akozan, 1974 ve Madran, 2002'de yer almaktadır.

satışını öngörmüştür. Ancak, Öztürk (1995;485), uygulamada cami ve mescit satışlarının, yasa çıkarılmadan önce, 1927 yılında başladığını, hatta bazı camilerin sınıflama sonucu beklenmeden satıldığını belirtmektedir. Bir başla deyişle kaybedilen eserlerin çoğunun değeri, niteliği hakkında belge bile yoktur.

9.6.1935 tarihli genelge ile Selçuklu mezarlarının araştırılması ve tespiti istenmiştir. 3.10.1935 tarih ve 6/5548 sayılı Başvekalet Genelgesi ile, vilayetlerde idarecilerin ve belediye başkanlarının sapasağlam vakıf eserlerini "haraptır" diye yıktırdıklarının öğrenildiği, bu hareketi yapanların ağır mesuliyet altına girecekleri vurgulanmıştır.

10.4.1936 tarihinde Başvekalet tarafından bakanlıklara ve valiliklere gönderilen genelge ile, askerler tarafından kullanılırken eski eser niteliği taşıdıkları için Milli Savunma Bakanlığı'nın elinden alınan, fakat bu kez valilik onayı ile Ziraat Bankası'nca buğday ambarına dönüştürülen Diyarbakır Hüsreviye ve Behramiye camilerinin boşaltılması, Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün onayı olmadan vakıf eserlerin ve diğer idarelere ait eserlerin hiçbir nedenle izin alınmadan amaçları dışında kullanılmaması ve yıktırılmaması istenmiştir.

05.06.1935 tarih ve 2762 sayılı **"Vakıflar Kanunu"**, vakıf sistemini düzenleyen ve koruma açısından önem taşıyan bir başka ana düzenlemedir. Bu kanunda eski eser niteliği taşıyan vakıf eserlerin korunması, bakım ve onarımlarının sağlanması Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında sayılmıştır [36].

17.5.1939 / 3609 sayılı **"Abidelerin Esaslı Tamiri İçin Vakıf Paraları idaresinden İstikrar Akdi Hakkında Kanun"** ile eserlerin onarımında belirli bir rahatlama sağlanmıştır[37].

12.3.1940'da Başvekalet genelgesi ile, Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'na dayanarak belediyelerin vakıf malların arsalarını parasız istimlak ettikleri, bazı belediyelerce de arsasını parasız istimlak etmek için önce üzerindeki sağlam binayı haraptır diye yıktırdıklarının görüldüğü, bu gibi emrivakilere meydan verilmemesi, vakıf arsaların istimlakinin de bundan sonra şahıs arazilerine uygulanan esaslar dahilinde yapılabileceğini belirtilmektedir.

---

[36] RG 13.06.1935/ 3027; DIII, c.16, s.527

[37] Öztürk (1995) vakıf sisteminin önce dağıtıldığı sonrasında ise vakıf yapıların onarımını sağlamak amaçlı kaynak arayışına girildiğini, bu yasanın da bu durumun örneklerinden biri olduğu yorumunu yapmaktadır.

1945 yılında, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in EEMUM danışma toplantısı açılış konuşmasındaki sözlerinden, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hamit Zübeyir Koşay'ın başında olduğu bir ekipçe hazırlanmış Eski Eserler Kanunu Tasarısı'nın görüşülmekte olduğu anlaşılmaktadır (EEMUM, 1945). Bu tasarı[38] kanunlaşamamış 28 yıl daha geçerliğini korumuştur.

2.2.2. Kurumsallaşma

Yukarıda da değinildiği gibi, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasının ardından, 2 Mayıs 1920'de Geçici Bakanlar Kurulu (İcra Vekilleri Heyeti) oluşturulmuştur. Geçici Bakanlar Kurulu'nda eski eserlerin korunması konularıyla doğrudan ilgili iki bakanlık: Şeriye ve Evkaf Vekaleti ile Maarif Vekaleti bulunmaktadır.

Osmanlı Hükümeti'nde eski eserlerle ilgili Âsarı Atika Nizamnamesi'nin uygulanması konusunda yetkili kurum Maarif Nezareti'dir. Maarif Nezareti'ne bağlı olarak İstanbul'da Müze-i Hümayun, diğer illerde ise Maarif Müdürlükleri, ilgili işleri yapmakla görevlendirilmişlerdir. 1917 yılında İstanbul'da kurulan Âsar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin tüzüğü, "İstanbul'da Müteşekkil Muhafaza-i Âsar-ı Atika Encümeni Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimatname" başlığı ile yeniden düzenlenmiş (Gülekli, 1948; 65-67) ve 1924 yılında yeni hükümet tarafından kabul edilmiştir. Encümen, çalışmalarını Maarif Vekaleti bünyesinde bu tüzüğe uygun olarak sürdürmektedir. Çeşitli yasalarla değişik kurumlar arasında paylaştırılan eski eserlerin onarım çalışmaları da bu kurumlarca, Encümen'in görüşü alınarak yürütülmektedir[39]. Encümen'in "Müze" bünyesinde çalışmalarını sürdürmesine ve Maarif Nezareti'ne bağlı olmasına rağmen, kurumsal niteliğinin ön plana çıkmaması, hükümet merkezinde yer almaması ve görev alanının sadece İstanbul anıtları ile sınırlı olması ile açıklanabilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Cumhuriyet döneminde kurumsal yapıya bakıldığında Maarif Vekaleti bünyesinde yer alan Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile önce Şeriye ve Evkaf Vekaleti, 1924'ten sonra Başbakanlığa bağlı

---

[38] Anıtlar Derneği'nin bir yayınında (Saruhan,1954) ve GEEAYK kararlarında da değinilmekte olan tasarı metnine ulaşılamamıştır.

[39] Ancak İstanbul dışındaki anıtlar için aynı sürecin işletilemediği de açıkça ifade edilmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün eski eserlerin korunması ve bakımından sorumlu iki ana kurum olduğu görülmektedir.

2.2.2.1. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nde Maarif Vekaleti bünyesinde oluşturulan, "Türk Âsar-ı Atikası Müdürlüğü," eski eserlerle ilgili konularda hizmet vermekteydi. Bu dönemde bir müdür ve bir katip kadrolu olan Müdürlük doğrudan Bakan'a bağlıdır (Önder 1989:1837). Bir yıl sonra (Ozankaya, 1994;352) bu birim "Hars (kültür) Dairesi" adını almıştır. 1922 yılında Hars Dairesi, âsar-ı atika ve müzeler ile kütüphaneler ve güzel sanatlar müdürlüklerine ayrılmış, 1925-29 yılları arasında Hars Dairesi kaldırılarak, âsar-ı atika ve müzeler ile kütüphaneler ve güzel sanatlar müdürlükleri oluşturulmuştur (Gerçek, 1999;147).

Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nde, eski eserlerle ilgili bütün işlerin, Müzeler Müdüriyet-i Umumiyesi'nin görevi olduğu belirtilmiştir. Nizamname TBMM Hükümeti döneminde geçerlidir, kurumun görev tanımında değişiklik olmamakla birlikte bu görev Ankara'daki, Âsar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Yeni ismi İstanbul Arkeoloji Müzeleri olan ve Âsar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü'ne bağlanan İstanbul'da, mevcut Müze-i Humayunlar Umum Müdürlüğü, ismini bir süre daha bu şekilde korumuş (Çal,1990;94), daha sonra da bu isim "İstanbul Arkeoloji Müzeleri" olarak değiştirilmiştir.

10.06.1933 tarih ve 2287 sayılı "Maarif Vekaleti Merkez ve Taşra Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun[40]" da Müzeler Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı'nın merkez örgütünü oluşturan daireler arasında sayılmıştır. Yasaya göre Müzeler Müdürlüğü'nün görevleri, tarihi ve estetik değerlere sahip eserleri içeren müzelerin yönetimi, kuruluşu ve sürekliliği, tarihi anıtların korunması ve onarımı ile, arkeolojik kazı için yapılan başvuruları incelemek ve kazı sırasında izlemektir.

10.6.1935 tarih ve 2773 sayılı "**Kültür Bakanlığı Merkez Örgütleri ve Ödevleri Hakkındaki 2287 Numaralı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Eklenmesine İlişkin Kanun**[41]" da aynı dairenin adı, "Öntükler ve Müzeler Direktörlüğü" olarak yer almıştır.

---

[40] RG 22.6.1933, No.2434; Düstur III/XIV s.1459

[41] RG 15.6.1935, No. 3029; Düstur III/XVI s.620

09.06. 1937 tarih ve 3225 sayılı "**Maarif Vekaleti Merkez Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki 2287 Sayılı Kanuna Bir Madde Eklenmesine ve Mezkur (adı geçen) Kanunun Bazı Maddelerini Değiştiren 2773 Sayılı Kanunun Birinci, Beşinci ve Sekizinci Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**[42]" ile de, bu müdürlüğün adı, "Antikite(ler) ve Müzeler Direktörlüğüne" çevrilmiştir. Aynı müdürlük, 22.09.1941 tarih ve 4113 sayılı "**Maarif Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri hakkındaki 2287 numaralı Kanuna ek Kanun**"[43] la "Antikite ve Müzeler Müdürlüğü" adını almıştır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında Müzeler Müdürlüğü, Maarif Vekaleti'ne (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlıdır. Bu şekilde örgütlenmenin temelinde, o dönemde korumanın daha çok müzecilik düşüncesiyle benimsenmesi ve söz konusu alanda kısa sürede örgütlenmenin -diğer bakanlıklarla karşılaştırıldığında yurt çapına daha fazla yayılmış teşkilatı nedeniyle- Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilebileceği düşüncesi vardır. Bununla birlikte, eski eserlerin ve anıtların korunması ve onarımları ile ilgili ayrı bir bakanlık kurulmasının gerekli olduğu 1917 yılında Muhafaza-i Âsar-ı Atika Encümeni üyelerince Maarif Nazırı Vekili Cavit Bey'e anlatılmış ve bu dileğin Sadrazam'a iletilmesi istenmiştir[44]. Cumhuriyetle birlikte Kültür Bakanlığı kurulmasının gerekli olduğu tekrar gündeme gelmesine rağmen, hükümet değişiklikleri kapsamında ilgili bakanlıkların kurulup-kaldırılması, birleştirilip-ayrılmasıyla Müzeler Müdürlüğü sürekli olarak farklı bakanlıkların sorumluluğunda yer almıştır.

Antikiteler ve Müzeler Müdürlüğü, 18.07.1944 tarih ve 4624 sayılı "**Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü'ne Dair Olan 3656 sayılı Kanunla Eklerine Bağlı Cetvellerin Maarif Vekilliği Kısmında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun**" gereğince Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü (EEMUM) adı altında bir genel müdürlüğe dönüştürülmüştür (Gerçek, 1999;175). EEMUM,1920-27.12.1935 arasında Maarif Vekaletine[45];

---

[42] RG 23.6.1937, No.3638; Düstur III/XVIII s.440

[43] RG 25.9.1941, No.4921; Düstur III/XXII s.1546

[44] 11 Haziran 1333 (1917) tarihli Encümen toplantısı (Muhafaza-i Âsar-ı Atika Encümeni Mukarrarat (karar) Defteri, 1917;1)

[45] Maarif Vekaleti yerine Milli Eğitim Bakanlığı ismi 07.08.1946 tarihinden itibaren geçerli olmuştur (Gerçek, 1999; 171)

28.12.1935-21.09.1941 arasında (Milli Eğitim Bakanlığı yanında ayrı bir Kültür Bakanlığı kurulmadan) Milli Eğitim Bakanlığı'na Kültür Bakanlığı denildiği dönemde Kültür Bakanlığı'na;

21.9.1941- 9.10.1946 arasında Maarif Vekaletine;

1946-1950 arasında Milli Eğitim Bakanlığı'na;

1950-1960 arasında Milli Eğitim Bakanlığı'na;

1960' tan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na;

13.07.1971 den sonra ise yeni kurulan Kültür Bakanlığı'na;

07.06.1972'de Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na;

17.11.1974'de Kültür Bakanlığı'na;

26.06.1977'de Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na;

05.01.1978'de Kültür Bakanlığı'na;

1981'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na;

24.01.1989'da Kültür Bakanlığı'na ve son olarak

16.04.2003'te Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı'nın birleştirilmesi ile oluşturulan Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Bu süreçte EEMGM'nin teşkilat yapısı büyük bir değişiklik göstermemiştir. 1944 sayılı yasa ile müzeler; kazı ve yayın; anıtların korunması ve onarılması isimleriyle üç şube müdürlüğü oluşturulmuştur[46]

2.2.2.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar 1920'li yıllarda, Teşkilat-ı Esasiyye Kanunu'na göre kurulan Şer'iye ve Evkaf Vekaleti içerisinde "Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi" şeklinde yerini almıştır (Öztürk, 1995). Şer'iye ve Evkaf Vekaleti kurulduğunda Osmanlı Hükümeti içerisinde de Evkaf-ı Hümayun Nezareti hâlâ mevcuttur. Nezaret, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 30 Teşrinievvel 1338/1922 tarih ve 307 sayılı "Osmanlı İmparatorluğu'nun İnkıraz Bulup Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin

---

[46] Kuruluşta Müzeler Şubesi Müdürü, Arkeolog Nurettin Can Gülekli; Kazı ve Yayın Şubesi Müdürü, Arkeolog Dr. Cahit Kınay; Anıtların Korunması ve Onarılması Şube Müdürü, Y. Mimar Ali Saim Ülgen'dir.

Teşekkül Ettiğine Dair Heyeti Umumiye Kararı" na ve ardından 20 Teşrinievvel 1338/1922 tarihli İstanbul Vilayet Mektupçuluğu'na çekilen, Evkaf-ı Hümayun Nezareti faaliyetlerinin tatil edildiği, İstanbul'da mevcut vakıf hizmetlerinin İstanbul Vakıflar Müdürlüğü tarafından yürütüleceğini bildiren telgrafına kadar etkinliğini sürdürmüştür (Öztürk, 1995;86).

Evkaf Umum Müdürlüğü 3.3.1924 tarih ve 429 sayılı "Şeriye ve Evkaf ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekaletlerinin İlgasına Dair Kanun[47]" ile kurulmuştur. Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin merkeze bağlı birimlerinden olan İnşaat ve Tamirat Müdüriyeti, 1926 yılında yapılan düzenleme ile yeni hükümette Evkaf Umum Müdürlüğü (Vakıflar Genel Müdürlüğü) merkez birimi olarak yeniden düzenlenmiş, 1930 yılında "İnşaat Müdüriyeti" adını almıştır (Öztürk, 1995;193) İnşaat ve Tamirat Müdüriyeti'nin merkez teşkilatını oluşturan İstanbul ve Ankara bürolarında genel müdürden başka ikisi müdür yardımcısı baş mimar, sekizi mimar, dördü taşra mimarı, üçü mühendis-mimar, üçü mühendis olan toplam otuz altı personeli vardır. Taşra teşkilatında ise merkezden görevlendirilen dört mimara ek olarak on inşaat kâtibi görev almaktadır (Öztürk, 1995;106-107).

17.07.1936 tarih ve 2/5042 sayılı "**Vakıflar Tüzüğü**[48]"nün ardından Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün örgütlenişini düzenleyen ilk yasa, 17.6.1938 tarih ve 3461 sayılı "**Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilatı Hakkında Kanun**[49]" dur . Bu kanunda 3821, 4136, 5114 ve 5832 sayılı kanunlarla ek ve düzenlemeler yapılmıştır. 1950'li yıllar öncesinde, vakıflar teşkilatında son düzenleme ise 17. 02.1940 tarih ve 2/12870 sayılı bakanlar kurulu kararıyla kabul edilen "**Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Nizamname**" dir. Bu nizamnamenin on beşinci maddesinde İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü'nün görevleri; merkezde ve illerde yapılacak her türlü inşaat ve onarıma ait projeleri hazırlamak, illerden gelen proje ve keşifleri inceleyip onaylamak, uygulamaları yönetmek, denetlemek, sonuç raporlarını hazırlamak olarak belirlenmiştir.

---

[47] RG 6.3.1340/1924, No.63; Düstur III/V s.320 m.7

[48] RG 01.08.1936, 3371; D III/ 17 ; 651

[49] RG 30.6.1956, No.9346; Düstur III/XXXVII s.1567

Anıtsal nitelikteki birçok eski eser yapının bakım ve onarımından sorumlu kurumun yaptığı onarımlar incelendiğinde, belli ilkelere uyulmamış olduğu[50] görülmektedir (Çal, 1990;192-205; Öztürk, 1995;201). Onarımlar, içinde bulunulan dönemin olanakları ve onarımdan sorumlu mimarın estetik anlayışına uygun olarak yapılmaktaydı. VGM de (1973;15), sonraki yıllarda yaptığı yayınlarında, vakıf sistemi içinde Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan onarımlarda belli ilkelere uyulmamış olması nedeniyle birçok eski eser yapının özgün niteliğini kaybettiğini ortaya koymaktadır. Y. Mimar Ali Saim Ülgen, 1943 yılında yayımlanan ve konusunda ilk yayın olan "Anıtların Onarılması ve Korunması" isimli kitabında (Alsaç, 1992;99) sorunun farkında olmalı ki, anıt onarımlarında belli ilkelerin izlenmesi gereği üzerinde durmaktadır. 1950'li yıllar öncesinde, Türkiye genelinde onarım ilkelerini belirleyecek bir karar ve danışma kurumunun olmadığı, Eski Eserler Encümeni'nin ise vakıf eserler de dahil olmak üzere, sadece İstanbul'daki anıtlar hakkında görüş bildirdiği hatırlanmalıdır.

2.2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Türk Tarih Kurumu

Afet İnan'ın 40 imzalı bir dilekçe ile önermesi üzerine, 28 Nisan 1930'da Türkocağı'nın altıncı kurultayı dolayısı ile düzenlenen toplantıda kurulan Türk Tarihi Merkez Heyeti, kısa bir süre sonra Türk Tarih Kurumu'nun çekirdeğini oluşturmuştur (Ozankaya, 1996;559).

15 Nisan 1931 yılında Türk Ocakları kapatılarak yerlerine Halkevleri kurulurken, Türk Tarihi Merkez Heyeti de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adıyla yeni bir yapıya kavuşmuştur. 3 Ekim 1935'te de Türk Tarih Kurumu'na çevrilmiştir.

21.10.1940 gün ve 2/14556 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi ile kamu yararına çalışan dernekler arasına alınan Türk Tarih Kurumu, 11.8.1983 gün ve 2876 sayılı yasa ile Başbakanlığa ve T.C. Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bağlı bir kuruluş haline getirilmiştir. Amacı, Türk tarihi ile Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları incelemek ve elde edilen sonuçları türlü yollarla yaymaktır.

---

[50] Öztürk (1995;199) yalnız malzeme kullanımında bazı standartların belirlenmiş olduğunu saptamıştır.

İğdemir (1973;26), Atatürk'ün buyruğu ile gerçekleştirilen "Türk Tarihini Araştırma Kurumu Programı'nın Avan Projesi" adı altında bir çalışma gerçekleştirildiğini, bu çalışmada kurumun tarihle ilgili etkinliklerinin iki noktada yoğunlaşmasının öngörüldüğünü belirtmektedir. Bu amaçlardan ilki, koruma konusunu doğrudan ilgilendirmekte ve görev " ...her türlü tarih, vesika, malzeme ve abideleri bulmak, toplamak, muhafaza ve restore etmek.." olarak tanımlanmaktadır[51].

Halkevleri

Tek parti döneminin en somut ürünlerinden biri olarak görülen "Halkevleri", örgüt olarak iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlıdır. Amacı Kemalist ideoloji ve buna dayalı olan partinin ilkelerini yaymak, bu ideolojinin ürünü olan devrimleri yerleştirmektir, bütün bunlar Halkevleri Talimatnamesi'nde açıklanmıştır (Yeşilkaya, 1999;62). Hazırlanan Halkevleri tüzüğü[52] ile kurumun yurt düzeyindeki çalışmaları 19 Şubat 1932'de başlatılmıştır (Ozankaya, 1996:562). Halkevleri başlıca dokuz kol olarak örgütlenmiştir. Bu kollardan Tarih ve Müze Kolu'nun çalışmaları, tarih araştırmalarının yanı sıra eski eserlerin korunmasını da amaç edinmiştir[53].

Arık (1947;113), 1944 yılında faaliyet göstermekte olan 405 halkevinden 90 tanesinde Tarih ve Müze Kolu olduğunu belirtmektedir. Yurt genelinde bu kadar gelişmiş bir örgütün gücü de, tahmin edileceği gibi büyüktür. Halkevleri yine Atatürk tarafından kurulan Türk Tarih Kurumu ile ortak çalışmalar yapmakta, Tarih Kurumu'na katkıda bulunmaktadır. Bulundukları yörelerin tarihi ile ilgili araştırmalar yapan halkevlerinin, bu araştırmaları çıkardıkları dergilerde

---

[51]Madran'a göre (2002), kurum bu amaçla yapmayı planladığı etkinliklerin çoğunu gerçekleştirememiş ve taşınmaz kültür varlıkları ile ilgisi, onları mimarlık ve sanat tarihi bakımından tanıtıcı monografik yayınlar yapmak ve Türk kazı heyetlerine sembolik parasal katkıda bulunmak düzeyinin ötesine geçememiştir.

[52] Ziya Cevher Etili'nin başkanlığında, Şevket Süreyya Aydemir, Sadi Irmak, Tahsin Banguoğlu, Hamit Zübeyr Koşay, Hüseyin Namık Orkun, Kerim Ömer Çağlar ve Vildan Aşir Savaşır'dan oluşan bir kurul tarfından hazırlanmıştır.

[53] 1940 yılı CHP Halkevleri Talimatnamesi'nde görevi şu şekilde tanımlanmıştır (Arık, 1947:113):

Bu şubenin tarih bakımından yapacağı işler şunlardır: ... Halkevleri bölgesindeki tarihi eser ve abidelerin iyi korunması için ilgilileri tenvir eder(aydınlatır).Bu eserlerin korunması maksadı ile kurulmuş hususi cemiyetlere müzaheret (yardım) edeceği gibi konuşmalarla temaslarla halkı da eserleri korumaya davet eder.

...mimarlık eserleri: Gerek umumi gerek hususi yapılardaki tavan, pencere, kapı, ocak gibi sanat eserlerini tespit, fotograf, plan yaptırmak, yazıtı olanların yazıtını kopya etmek, türkçeye çevirmek.

yayınladıkları görülmektedir[54]. Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yine Halkevleri ile ortak düzenledikleri geziye mimar ve araştırmacılar katılmış ve sonuçta ortaya çıkan çizimler sergilenmiştir.

Yeni hükümetin milli ruhunu ortaya koymayı hedefleyen Halkevleri, bulundukları kentlerde yeni, çağdaş binalar yaptırmayı tercih etmişlerdir. Bu binalar yapılıncaya kadar, Kastamonu ve Edirne eski İttihat ve Terakki binaları gibi tarihi öneme sahip binalara yerleşmişler, ve bu binaların bakımını yapmışlardır. Yeşilkaya (1999;136), Mardin, Gaziantep ve Kahramanmaraş'ta da geleneksel yapıların Halkevi olarak kullanıldığını da belirtmektedir.

Halkevleri 1950 yılında kapatılmış, 1960'ta tekrar açılmış, 12 Eylül'de tekrar kapatılmış ve son olarak da 1987'de tekrar açılmıştır. 1930 ve 40'lı yıllarda çoğu yarışma projesi ile elde edilen ve dönemin ideolojik yapısının simgesi olan binalarından mevcut olanlar, tescilli eski eser olarak koruma altındadır (Yeşilkaya,1999).

Türkiye Anıtlarının Korunması ve Onarılmasına Yardım Derneği

31.03.1946 tarihinde kurulan derneğin merkezi Ankara'dadır. Resmi kuruluşu 1947 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel başkanlığında gerçekleştirilmiştir. 1946 yılında yapılan toplantıda (Saruhan, 1954) derneğin çeşitli illerdeki yapıların onarımına katkıda bulunması; yürürlükteki Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nin yerine konmak üzere Maarif Nezareti tarafından hazırlanan kanun tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde öncelikli görüşülebilmesinin sağlanması; anıtları sevdirmek ve böylece korunmalarını kolaylaştırmak için programlar oluşturulması; tüm bunları gerçekleştirilmesi için çok sayıda üyesi olması gibi kararlar alınmıştır. Dernek, 1947 yılında Ankara Ahi Şerafettin, Hacı Bayram camilerinin ve Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nın onarımlarına katkıda bulunmuştur (Saruhan, 1954).

28.08.1948'de İstanbul'da bir şubesi açılan, 30.04.1949'da ismi "Anıtlar Derneği" olarak değiştirilen kurumun geliri üye aidatları ve camilere koyulan bağış sandıklarından sağlanmış, her yıl düzenlenen kongrelerle dernek üyeleri ve halk bilgilendirilmiştir (Saruhan, 1954). 1952 yılında, tamiri tamamlanmış ve devam etmekte olan eser (cami, mescit, sebil, çeşme, mezar, türbe, meşruta, yalı, mektep)

---

[54] Ülkü Dergileri bu konuda ayrıntılı bilgiler içermektedir.

sayısının 173 olduğu bildirilmektedir. Dernek çalışmaları ilerleyen yıllarda aynı hızla devam etmemekle birlikte halen devam etmektedir.

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu İstanbul'u Sevenler Derneği[55]

1923 yılında kurulan Turing Kurumu, İcra Vekilleri Heyeti'nin 2.4.1930 tarih ve 9069 sayılı kararı ile "topluma faydalı dernek" olarak kabul edilmiştir. 1942 yılında Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu ismini almış ve bugünkü yapısına kavuşmuştur.

Türkiye'de turizmin gelişmesine önemli katkıları olan kurumun bünyesinde, 1941 yılında, İstanbul'u Sevenler Grubu ismi ile "İstanbul'u Sevenler Derneği" oluşturulmuştur. Atabinen (1947; 60,10) derneğin, İstanbul Âsar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti'nin devamı olduğunu, Aziz Ogan'ın sayesinde cemiyetten kalan paranın (yaklaşık 700 lira) da yeni kurulan derneğe aktarıldığını belirtmektedir. Derneğin sermayesinin kalan kısmını, kuruluşunda İstanbul Belediyesi'nden alınan 3000 lira ve Turing ve Otomobil Kurumu bütçesinden her yıl aktarılan 1000 lira oluşturmuştur. Derneğin amacı, İstanbul'da bulunan Türk ve Bizans tarihi ve mimari eser ve hatıralarının, İstanbul'un doğal manzaralarının, eski mesirelerinin, özetle İstanbul'a özgü tüm güzelliklerin, İstanbullular ve hükümet tarafından korunmasını sağlamaktır (TTOKB, 1941; 195). Bu amaçla toplantılar, konferanslar, ziyaretler düzenlemek, yardım toplamak ve Eski Eserleri Koruma Komisyonu'na yardım etmek görevleridir.

Eski Eserleri Koruma Komisyonu'nun bütün üyeleri, İstanbul'un hayatta olan şehreminleri, İstanbul hakkında eser yazmış veya yazmakta olan yerli, yabancı uzmanlar, müellifler, mimarlar, sanat erbabı, aidat ödemek zorunda olmadan derneğin doğal üyesidirler. Derneğe üye olabilmek için, her yıl beş lira ve bir defalık iki yüz elli lira ödemek gereklidir. İstanbul'u Sevenler Derneği'nin beş alt kolu vardır. Bunlar: bedii artistik, tarihi mimari, edebi ve dahili, harici propaganda, mali ve idari işler kollarıdır. Bunlar arasında en çok mimari kolun etkin olduğu, derneğin yayın organı (Turing ve Otomobil Kurumu ile birlikte) Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni'nde yer alan çalışma raporlarından anlaşılmaktadır.

---

[55] Bu kısmın yazımında TTOK Bültenlerinden yararlanılmıştır.

Derneğin ilk altı yılda yaptığı işler (Atabinen,1947;9-11): aylık seri konferanslar, monografik yayınlar, inceleme gezileri, eserleri kurtarma amaçlı girişimler ayrıca Eski Eserleri Koruma Encümeninin onayı ile, Yedikule'deki çeşmenin özgün halinde restorasyonu, Galata Mevlevihanesi'nin yol tarafındaki duvarının yaptırılması, haziresinin düzenlenmesi, mezar taşlarının, avludaki tarihi çeşmenin onarımı, Taksim Kazancı, Feriye'de Valde Sultan, Kuledibi'nde Bereketzâde çeşmeleri, Beyazıt'ta Kaptan İbrahim Paşa Sebili gibi birçok sebil ve çeşmenin onarılması, temizletilmesi ayrıca yerinden kaldırılan beş çeşmeye yeni yer bulunmasında H. Prost ile birlikte çalışma şeklinde sıralanmıştır.

Eski Abideleri Koruma ve Onarma Derneği

1.12.1946 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. Amacı İstanbul'daki mevcut tarihi ve mimari kıymete sahip anıtları ile müştemilatını ve çevresini koruma, onarma ve yaşatmaktır (Anonim,1946). Derneğe 50 lira bağış yaparak girilmektedir. Kurucuların üyeliği süreklidir[56].

İzmir Âsar-ı Atika Muhipleri (Eski Eserleri Sevenler) Cemiyeti

12.1.1927 tarihinde kurulmuş ve 28.12.1935 tarihinde ismi, "İzmir Antikite Severler Sosyetesi" olarak değiştirilmiştir. Amacı "...her çeşit antikite müzelerine, antikite kazıları ile, Türkiye'de bulunan tarihsel bina, eserler, anıt ve harabelere maddi, manevi yardım etmek... mevcudiyetleri bilinen henüz bulunmamış antikiteleri bulup çıkartmak, bunlara ait yazıları toplayıp bastırarak dağıtmak,...her türlü araçlarla halk arasında antikitelere sevgi ilgi ve bilgi uyandırmak..." olarak belirlenmiştir. 1940 yılı sonlarına doğru "Ege Turizm Cemiyeti" adını almış ve özellikle turizmin gelişmesine yönelik çalışmalar yapmıştır (Madran, 1996)

Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu

1935 yılında kurulmuştur. Amacı, Edirne ve yöresinde taşınır taşınmaz "ulusal mimarlık" yapıtları ile, eski uygarlıkların her türlü anıt ve eserlerini korumak ve bu amaca yönelik yayınlarda bulunmak, ulusal eserlerimizden yıkılma durumunda

---

[56] Kurucu Üyeler: Suat Karaosman, Bekir Tanrıöver, Dilşat Besen, Hasan Ünal, Necati Güler, Hurşit Akın, İbrahim Ondur, Fahri Akay, Osman Güngör, Vasfi Eğeli'dir

olanları saptamak ve projelendirmek için kültür mimarları ve uzman mimarlardan yararlanmaktır (Madran,1996).

Dernek, başka kurumlar tarafından onarımları yapılan Edirne Ekmekçioğlu Kervansarayı ve Edirne Selimiye Arastası gibi yapıların onarımlarına katkıda bulunmuş, bazı yapıların onarımını doğrudan üstlenmiş, bazılarının onarımının yapılabilmesi için de girişimlerde bulunmuştur.

İzmir ve Edirne'deki eski eserleri sevenler derneklerinden başka, Bursa, Konya ve Bergama gibi eski eserlerin yoğun olduğu yerleşimlerde de benzer derneklerin kurulmuş ve bu alanda çalışmalar yapmış olduğu bilinmektedir (EEMUM, 1945).

3. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR MİRASI KORUMASININ GELİŞİMİNDE 1950 SONRASI DÖNEM

1950'li yıllar Türkiye'de demokratikleşme hareketlerinin önem kazandığı, tek parti yönetiminden çok partili döneme geçen ülkenin hem sosyal, hem de ekonomik dönüşümünün hızlandığı yıllardır. Söz konusu hızlı yenilenme süreci, fiziksel çevrenin değişim ve dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. Ekonomik olanaksızlıklar sonucu köylerden kentlere göç hızlanmış, özellikle büyük kentlerde artan nüfus ile birlikte konut ve altyapı sorunları önemli boyutlara ulaşmıştır. Sorunları çözmek amacıyla başlatılan imar hareketleri, çeşitli nedenlerle kapsamlı analiz ve araştırmalara dayandırılamamış, sonuç olarak tarihsel değerli birçok kültür varlığı ve kentsel doku yok olmuştur. Bu süreçte, kültür varlıklarının korunması sorunu mevcut yasa ve kurumlarla çözülemeyecek kadar geniş kapsamlıdır.

Kültür varlıklarının korunmasına yönelik kapsamlı yasal ve kurumsal düzenlemeler henüz yapılamamıştır. "Taşınmaz kültür varlıklarının" korunması Âsar-ı Atika Nizamnamesi ve Belediye Yapı Yollar Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bilindiği üzere söz konusu hükümler anıtların çevreleri ile ilişkileri kurulmadan tek başına korunması hakkındadır ve yetersizdir. Oysa aynı yıllarda Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sırasında büyük ölçüde tahrip olan kentsel doku ve kaybedilen kültürel değerlerin yerine koyulması sorunu gündemdedir. Anıt ölçeğinde yeniden yapım, onarım, bütünleme, sağlamlaştırma gibi birçok alt müdahaleyi içeren "restorasyon" kavramı; doku ölçeğinde kentsel yenileme, canlandırma gibi "sit koruma" faaliyetleri ile birlikte düşünülmekte ve çözüm yolları aranmaktadır (Erder, 1975; Fitch,1990).

3.1. Yasal Düzenlemeler

1950-2002 yılları arasında yapılan en önemli düzenleme 1961 Anayasası ile, devletin tarih ve kültür değeri olan anıtları korumakla yükümlü tutulmasıdır. "*Devlet, tarih ve kültür değeri bulunan eser ve anıtların korunması sağlar*" hükmü Anayasa'nın sosyal ve iktisadi haklar ve ödevleri kapsayan üçüncü bölümünün, öğrenimin

sağlanmasından söz eden 50. maddesinin beşinci ve son fikrasıdır[57]. Anayasa tasarısı, Kurucu Meclis Genel Kurulu'nda görüşülürken, 50. maddeye devletin eski eserleri koruması hakkında bir hüküm eklenmesi Hakkı Kamil Beş ve Hüseyin Ulusoy tarafından önerilmiş, böylece eski eser hukukunun temel ilkesi Anayasa'ya son anda girmiştir (Mumcu,1970; 41-42). Mumcu (1970), korumayla ilgili hükmün yalnız vatandaşların eğitiminden söz eden bir madde içinde yer almasının teknik açıdan uygun olmadığını, aslında Meclis'e getirilen ilk biçimde böyle bir hükmün hiç yer almadığını, Kurucu Meclis'e sunulan esas tasarıda bulunmadığı hatta tasarının bu bölümünü hazırlayan bir numaralı tali komisyonda da eski eserlerle ilgili hiçbir görüşme olmadığını dile getirmektedir. Söz konusu hüküm, hakkında bir başka eleştiri ise ifade eksikliği olduğu yönündedir.[58] "Kültür değeri olan eser ve anıtların korunması", söz edilen süreç içinde Anayasa'ya son anda girmiş olmasına ve ifadesi tam olarak tanımlı olmamasına rağmen korumayı "anayasal bir zorunluluk" haline getirmesi ve bundan sonra yapılacak düzenlemelerin dayanağını oluşturması açısından özel bir öneme sahiptir. Ayrıca her iki eleştiri, 1982 yılı Anayasası ile çözüme kavuşturulmuştur. Söz konusu hüküm, 1982 Anayasası'nda sosyal ve iktisadi haklar ve ödevleri kapsayan üçüncü bölümde, "tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması" başlığı altında "*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.*" şeklinde yer almıştır[59].

1950-2002 yılları arasında anayasal düzenlemelerin yanı sıra, iki temel düzenleme daha yapılmıştır. Bunlardan ilki, Cumhuriyet döneminin ilk koruma yasası 1973 tarihli ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (EEK), ikincisi ise bu düzenlemeden on yıl sonra kabul edilen 1983 tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur (KTVKK). Bu ikinci kanun, gelişen koruma anlayışına paralel olarak ve uygulamasındaki sorunları çözebilmek amacıyla 1987 yılında 3386 yasa ile bazı maddelerine yönelik değişiklik görmüştür ve halen yürürlüktedir.

---

[57] RG 1961/10859

[58] Bu konudaki eleştiriler için Mumcu (1969; 44) ve Umar (1990; 45).

[59] RG 1982/17844

Yasal düzenlemelerle ilgili bu bölümde 1710 sayılı EEK ve 2863 sayılı KTVKK, bu kanunun 3386 sayılı yasa ile değişik hükümleri ayrı başlıklar altında incelenecek yeri geldiğinde de bu kanunlar öncesi ve sonrasında yapılan diğer düzenlemelere değinilecektir. 1950'li yıllar sonrasında kültür varlıklarını koruma konusunda bu temel düzenlemelerin yanı sıra yapılan diğer düzenlemelerin bir kısmı, doğrudan kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusundaki yasal boşlukları kapatmak amacını taşırken, geriye kalanı imar kanunu, çevre kanunu gibi diğer alanlardaki düzenlemelerde veya kurumların görev ve yetkilerini tanımlayan düzenlemeler içinde yer almıştır.

Bu düzenlemelerin ilki ve en önemlisi 02.07.1951 tarihli **Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilat ve Vazifelerine Dair 5805 Sayılı Kanun**'dur. Söz konusu kanun doğrudan korumaya yönelik hükümler içermemekle birlikte, koruma alanında karar almakla görevli bir kurulun yapısı ve yetkileri hakkındadır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK), EKK yürürlüğe girinceye kadar geçen 22 yıl boyunca Âsar-ı Atika Nizamnamesi hükümlerini güncelleyen önemli kararlar almasına olanak tanımıştır. GEEAYK, görev yaptığı süre boyunca gündeminde yer alan belirli konular hakkında kararlar almasının yanı sıra, benzer özellikteki anıtsal yapılar veya yapı grupları hakkında da ilke niteliğinde genel kararlar almıştır. Bu kararlar hem 1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı yasa ve bu yasaya kadar yapılan diğer düzenlemelerin temelini oluşturması, hem de o dönemdeki uygulamaları yönlendirmesi açısından önemlidir. Bu nedenle, GEEAYK'ınca alınan ilke kararları üzerinde ayrıca durulmak istenmiştir.

3.1.1. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na Yetki Veren Düzenlemeler ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu İlke Kararları

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) kurulmasıyla Türk Eski Eser Hukuku'nda çok önemli ve ileri bir adım atılmıştır (Mumcu, 1969; 59). Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nin yetersiz kalan hükümlerini, Kurul'un kuruluş yasasından gelen yetkilerine dayanarak aldığı kararlarla telafi etmek ve sorunları çözüme bağlamak mümkün olabilmiştir.

2 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe giren 02.07.1951 tarihli Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilat ve Vazifelerine Dair 5805 sayılı Kanun

hükümlerine göre GEAYK'ın görevi "*Yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihi anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde uyulacak ilkeleri ve bunlarla ilgili programları tespit etmek, uygulamasını genel olarak denetlemek, anıtlarla ilgili her türlü konu ve anlaşmazlık durumunda görüş bildirmek*" tir (m.1). "*Devlete bağlı kurum ve kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler kendilerini ilgilendiren konularda Kurul kararlarına uymak zorundadır*" (m.5). Kurul bu iki maddeye dayanarak yani birinci maddeden aldığı yetkileri, beşinci madde ile verilen yaptırım yetkisi ile birleştirerek, Türkiye'de taşınmaz kültür mirası korumasının öncü, yol gösterici nitelikteki kararlarını almış ve çoğu günümüzde geçerli olan ilkelerini belirlemiştir.

5805 sayılı kanunun birinci maddesindeki görev tanımı aslında oldukça kapsamlıdır. Âsar-ı Atika Nizamnamesi taşınmaz eski eserlerin neler olduğunu tanımlamış (m.5) olmakla birlikte, tanımdan kaynaklandığı hukukçular tarafından dile getirilen sorunları çözmekte yetersizdir. 5805 sayılı yasada tanımlanan görevin ilk basamağı, hangi eserin korunup, hangi eserin korunmayacağını belirlemek, nizamnameden kaynaklanan problemi[60] çözmektir. Nasıl korunacağına ilişkin konular ise eserin korunması kararının ardından gündemde yer alabilecektir.

GEEAYK kurulmadan önce eski eserlerin sadece tespiti yapılmıştır. 1945 yılında Eski Eserler ve Müzeler Danışma Komisyonu bir tescil talimatnamesinin hazırlanmasını ve hazırlanan tescil listesinin Bakanlar Kurulu'nca tasdik edilmesini teklif ederek, hukuki eksikliği gidermek istemiştir (Çal, 1990;120). İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin görevlerinden biri, yurtiçindeki eski eserlerin tespitini yapmaktır, tescil yetkisi yoktur. Daha sonra Eski Eserler Müzeler Genel Müdürlüğü (EEMGM) bünyesinde çalışan tespit ve tescil bürosu da sadece tespit işlerini yapmakla görevlidir. GEEAYK'ın bir yapının eski eser olup olmadığına karar verme yetkisine sahip olması, tescile karar verme yetkisine sahip olması anlamındadır. Ancak hâlâ bu işlemin ardından neler yapılacağı, bu yaptırımın uygulamaya nasıl aktarılacağı konusunda nitelikli bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç olsa gerektir ki; 26.07.1954 tarih ve 296 sayılı karar metninde üyelerden Celal Esat Arseven' in önerisi üzerine eski eserlerin tescili konusunun önemi üzerinde durulmuş ve tescil işinin diğer ülkelerde nasıl yapıldığına dair bir araştırmanın Ali Saim Ülgen,

---

[60] Nizamnamede bütün eski eserlerin korunacağı belirtilmektedir.

Celal Esat Arseven ve Tahsin Öz tarafından oluşturulacak bir komisyonca yapılması ve bu konunun tekrar kurul gündeminde görüşülmesi sonucuna varılmıştır.

Korumanın ilk basamağı tescil konusunda sorunlarla karşılaşıldığı ve kurulca bu sorunların çözümüne yönelik kararlar alındığını gösteren metinlerden biri, sivil mimarlık örneklerinin de korunmasının ağırlık kazandığı 1970'li yıllara aittir. Metinde[61] EEMGM'nin tespitleri yapıp yetiştirmek konusunda yetersiz kaldığı, dolayısıyla tescillerin de yapılamadığı, yalı, köşk ve konakların eski eser olduklarına dair bir liste olmaması nedeniyle belediyelerce bilgisizlikten yıkıldığı, bu konudaki tespitlerin EEMGM'ce bir an önce kurula getirilmesi ve tescillerinin yapılarak belediyelere listenin gönderilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. GEEAYK kararları arasında tespit edilen ve tescil konusunda düzenleme yapıldığına ait bilgi veren bir başka metin, 12.12.1970 tarih ve 5650 sayılıdır. Bu metin eski eserlerle ilgili tespit ve tescillerin Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gönderilen talimata göre yapılacağı hakkındadır. Karar metninde talimatın içeriği açıklanmamıştır. Tescil konusundaki hukuki sorunların çözülmesi ise ancak 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile mümkün olmuştur (Umar, 1990;14) Eski Eserler Kanunu'nun 8. maddesinde tescil süreci tanımlanmış ve tescil yapmakla GEEAYK'ın yetkili olduğu belirtilmiştir.

Eski eserlerin nasıl korunacağı konusunda alınan kararların yasal dayanağını 1933 tarihli, Belediye Yapı ve Yollar Kanunu oluşturmaktadır. Karar metinlerinde de bu kanun hükmüne referans verilmektedir[62].

1950'li yıllar aynı zamanda anıtların tek başlarına değil çevreleriyle birlikte korunması düşüncesinin tartışıldığı, imar planları yoluyla koruma düşüncesinin benimsenmeye başlandığı yıllardır. Ancak bu düşünce şeklinin plan uygulamalarına başarı ile yansıtıldığı ve başarı ile uygulandığı söylenememektedir. Alsaç (1978;19) bu durumu şu şekilde aktarmaktadır; "*...Yapı Yollar Kanunu'nun dördüncü maddesinin g fıkrasına uygun olarak yapılan uygulamada, eski esere 10 metre uzaklıktan sonra plancı uygun olmayan boyutta yeni bina önerebiliyor, bitişik konumda inşa edilmiş eski eserin sağır yapı duvarından sonraki 10 metre boşluk*

---

[61] GEEAYK 12.06.1970 tarih ve 5306 sayılı karar metni.

[62] 25.06.1953 tarih ve 140 sayılı karar metni.

anlamsız kalabiliyor, ya da küçük bir çeşme çevresindeki 10 metre boşluk içinde oranlarını yitirebiliyordu."

Bu yıllarda **16.07.1956 tarih ve 6785 sayılı İmar Kanunu** yürürlüğe girmiştir. Ancak umulanın tersine bu düzenleme eski eser ve tarihi çevre korumasına uygulama yönünden bir açıklık getirmemiştir (Zeren, 1981;35). 6785 sayılı İmar Kanunu'nun 25. maddesi c fıkrası ile yeni yapıların komşu sınırlarına, yol ve su kenarlarına kara ve demir yollarına ve eski eserlere yaklaşma uzaklıklarının özel nizamnamelerle belirlenmesi öngörülmüştür. Söz konusu kanun hükmü gereği 18.06.1957 tarih ve 4/9153 sayılı İmar Nizamnamesi 39. ve 40. maddeleri ile yeni bir düzenleme daha yapılmıştır. 39. madde ile Yapı Yollar Kanunu'ndan pek farklı olmayan bir biçimde eski eserlerin bitişik olmayan cephelerine, 10 metreden az olmamak üzere bu eserin yüksekliği kadar mesafede yeni inşaat yapılamayacağı, 40. maddede ise iskele, rıhtım, bekçi kulübesi, köprü gibi yapılar dışında imar ve yol istikamet planları hazırlanmamış yerlerde zorunlu nedenler olmadıkça, arkeolojik alanlardan 30 metre mesafe içinde yeni yapı yapılamayacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemenin olumlu tarafı, 39. maddenin sonunda söz konusu yaklaşma mesafelerinin GEEAYK kararı ile değiştirilebileceğinin belirtilmiş olmasıdır. Yani GEEAYK, eski eserlere yaklaşma mesafesini belirleme konusunda İmar Kanunu'nun bu maddesi ile yetkilendirilmiştir. Uzun süre kurul raportörlüğü yapan Çeçener (1972;47), bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir; "*...GEEAYK'na bu yetki tanınmış ise de, tamamen amatör çalışan bu Kurul'un çalışabilmesi için bütün olanaklar ve kararların geçerliği sağlanmalı idi. Diyebiliriz ki sırf bu nedenler ile, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun senelerden beri yapmış olduğu uyarılar yetkililerce benimsenmemiş, korumanın en etken unsuru olan fiziki planlama imkanları kullanılmadığı gibi, bu imkanlar tamamen ters yönde, kültür değerlerinin tahribine yöneltilmiştir."* Kurul'un bu yetkiyi kullanmakta zorlandığı karar metinlerinden de anlaşılmaktadır. Örneğin, 07.11.1966 tarih ve 2966 sayılı karar metninde eski eserlerle yeni inşaat arasında bırakılacak mesafe konusuna tekrar açıklama getirilmekte, tereddütlü bir durum varsa, Kurul'a başvurulması gerektiği hatırlatılmaktadır. 26.06.1966 tarih ve 3234 sayılı ilke kararı, belediyelerin Kurul'dan geçen projelerin çekme mesafesinde indirim yapamayacağı, kat ekleme izni veremeyeceği hakkındadır. 10.05.1970 tarih ve 5365 sayılı karar metninde ise, İmar Kanunu 39. maddesinde belirtilen, eski esere yaklaşma mesafesinin hem toprak altı, hem de toprak üstünde geçerli olduğu

vurgulanmıştır. Eski yapıların çevresiyle birlikte korunması gerektiği, ancak mevcut yasa ile bunun gerçekleştirilemediği, yeni bir kanun hazırlıklarının devam ettiği 1972 yılında, İmar Kanunu'nda eski eserleri ilgilendiren yeni değişiklikler yapılmıştır. **"6785 Sayılı İmar Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun"**, 20.07.1972 tarih ve 1605 sayılıdır. Koruma konusunda yeni düzenlemeler getiren bu Kanun'un ek 6. maddesinde "*Tarihi ve mimari değeri bulunan han, hamam, kervansaray, konak, yalı ,ev, imarethane, ibadet yeri ve benzeri gibi eski eser veya sanat yapılarının ve bunlarla bir bütünlük teşkil etmek üzere muhafazası gerekli çeşme, eski sokak ve meydancıkların muhafazasına dair esaslar Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun mütalaası alınarak, Milli Eğitim, Turizm Tanıtma, İmar ve İskan ve Maliye Bakanlıklarıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından müştereken tespit olunur...*" hükmü ile daha önce sadece GEEAYK'ın sahip olduğu yetkinin (eserin nasıl korunacağına karar verme) dört bakanlıkça ortak kullanılacağı belirtilmektedir[63]. Ek maddenin devamında bu dört bakanlığa kamulaştırma yetkisi de verilmektedir, ayrıca eser sahiplerine eserler istimlak edilmeksizin maddi ve teknik yardım da yapılabilecektir. Kanun'un 25. maddesine yapılan ekte ise, konu ile ilgili c fıkrasına gönderme yapılmakta "*.. imar planlarında aksi bir açıklama bulunduğu taktirde plandaki esaslara uyulur*" denmektedir. Yani 39. ve 40. maddeler bu durumda geçersizdir. Çeçener (1972; 48), 6785 sayılı kanunun 29. maddesindeki plan tasdik formalitesine göre (39. madde ile verilen yetkiye dayalı olarak) imar planlarının GEEAYK'na onaylatılmasının zorunlu olduğu, İstanbul'da yapılan birkaç örnek dışındaki planların Anıtlar Yüksek Kurulu'na onaylatılmamış olduğundan, yasal olarak geçersiz olduğu ve böylece eski eserlerin bulunduğu alanlarda Anıtlar Kurulu'nun kararlarının geçerli olduğunu, 25. maddede yapılan değişiklikle Anıtlar Kurulu'nun bu yetkisinin iptal edildiğini belirtmiştir. Zeren (1981;38), bu değişikliklerin uygulamada olumsuz sonuçlar doğurduğunu, ayrıca korunacak mimari değerlerin önemli bir tarihsel niteliğe veya işleme ve süslemeleri ile sanat değerine sahip anıtlarla sınırlı kaldığını, koruma ile ilgili kuruluşlara doğrudan yetki ve sorumluluk verilmesine rağmen, istenen eşgüdümün sağlanamadığını belirtmiştir. Bütün olumsuz yanlarına rağmen, henüz "sit koruma" yasasının olmadığı 1972 yılında, 1605 sayılı Kanun'a dayanarak

---

[63] Bu "müşterek tespitin" nasıl yapılacağı açık değildir. Yeni bir komisyon oluşturulacağı kastediliyor olsa gerektir.

GEEAYK'ca bazı kentsel dokuların korunması kararları alınabilmiştir. Örneğin Amasya yalı boyu evlerinin koruma altına alınması bu kanun ile mümkün olmuştur[64]. Çeçener (1972;49), 1605 sayılı Kanun'un, İmar İskan Bakanlığı ile ilgili 28. ve 29. maddelerini gözönünde bulundurarak yaptığı genel değerlendirmesinde, yasanın olumlu sonuçlanacak uygulamalara temel oluşturacak bir düzenleme olmakla birlikte, bu amacı gerçekleştirebilmek için iyi niyetli (tarihi çevre korumaya istekli) yöneticilere ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

GEEAYK kararlarının uygulanmasında mülkiyetten kaynaklanan sorunlar birinci sıradadır. Asâr-ı Atika Nizamnamesi'nde tüm eski eserlerin devlet malı sayılmış olması devlete bu yapıların onarılması sorumluluğunu yüklemektedir. Bütün yapıların kamulaştırılması veya onarımlarının yapılması ise mümkün değildir. Eski yapıların onarımlarında karşılaşılan güçlükler söz konusu yapıların yok edilmesi ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Devlet eliyle kurumlar arasında paylaştırılan, hatta özel kurum ve kuruluşlara "eski eser değildir" diyerek satılan ve yok edilen eserler ise, yeni uygulamalara olumsuz örnekler oluşturmaktadır. Bu alanda karşılaşılan sorunları çözmek amacıyla da yeni düzenlemeler yapmak gereği duyulmuştur.

13.09.1957 tarih ve 7044 sayılı "Aslında Vakıf Olup da Herhangi Bir Sebeple Diğer Kurumların Eline Geçen Eski Eserlerin Vakıflar Genel Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun" la vakıf kökenli yapıların tekrar Vakıflar Genel Müdürlüğüne devri hedeflenmiş, bu şekilde belediyeler, hazine, özel idarelerin elinde bulunan vakıf eserlerin tekrar Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetine geçmesi sağlanmıştır.

28.11.1960 tarih ve 7463 sayılı "Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlaki Hakkındaki Kanun": Bu kanun özel kişilerin mülkiyetinde bulunan eski eserlerin kullanım haklarını sınırlamıştır. Kanunun beşinci ve altıncı maddelerine göre "eser sahipleri GEEAYK görüşü alınmak şartı ile hazırlanan projeler dahilinde bu eserleri tamir ve restore ettirmek" zorunda bırakılmışlardır, kanuna karşı çıkanların ellerindeki eski eserler kamulaştırılabilecek, bu karara da yasal olarak karşı çıkılamayacaktır[65] (Zeren, 1981;36).

---

[64] 1972 yılında GEEAYK üyesi olan Doğan Kuban ile 26.12.1003 tarihinde yapılan sözlü görüşme.

[65] Bu kanun, 1983 yılında çıkarılan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

19.07.1963 tarih ve 304 sayılı "Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlaki Hakkındaki 7463 sayılı Kanunun 5. maddesinin Değiştirilmesi ve Altıncı Maddesinin Kaldırılmasına Dair Kanun" la 7463 sayılı Kanun'un 5. maddesi 1961 anayasasına aykırı bulunduğu için değiştirilmiş 6. maddesi kaldırılmış ve GEEAYK kararlarına karşı Danıştay'a başvuru olanağı sağlanmıştır.

19.12.1963 tarih ve 6/2517 sayılı "Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Genel Müdürlüğüne Devrine dair 7044 sayılı Kanunun Uygulama Şeklini Gösteren Tüzük". Bu tüzükle, altı yıl önce yürürlüğe giren ve yukarıda sözü edilen 7044 sayılı kanunun uygulanması konusuna açıklık getirilebilmiştir. Buna göre, eski eser ve vakıf olduğu belgelenebilen eserler tekrar Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilecek, yapının eski eser olup olmadığı konusunda ise GEEAYK'ın görüşü alınacaktır.

17.07.1972 tarih ve 1610 sayılı "Emlak Vergisi Kanunu" nun 30. maddesi ile, tescilli eski eser sahiplerine 1/10 oranında vergi indirimi uygulanması kabul edilmiştir.

Bu yasal düzenlemeler yanı sıra, alınan **GEEAYK ilke kararları da** uygulamaları yönlendirmesi ve kolaylaştırması açısından önem taşımaktadır. Bu kararlar doğrudan konu ile ilgili olmakla birlikte, o konu ile hükmü sınırlı olmayıp, benzer konularda da geçerli olabilmektedir. GEEAYK talimatnamesinde de belirtildiği gibi, ilke kararlarını üretmek Kurul'un görevlerinden biridir. İlk yıllarda karar metinlerinde "prensip olarak uygun bulunduğu" ifadesinin yer aldığı kararlar, sonraları karar metni üzerinde yer alan "ilke kararı" ifadesi ile daha kesin bir tanım kazanmıştır[66]. Bu dönemde, ilke kararı olmayan, karar metinleri üzerinde ilke kararı ifadesi bulunmayan, fakat özel nitelikli bir yapı veya bölge için alınmış bazı kararlar da, ilke kararı niteliğinde kararlar olarak değerlendirilmelidir (3978 no'lu karar gibi) (Tablo D.1). GEEAYK İstanbul Bürosu'nca alınan kararların incelenmesi sonucu 1951-1976 yılları arasında mevcut kararlar içerisinde, GEEAYK'nca alınmış yaklaşık 130 adet ilke kararı ve aynı nitelikte önemli karar bulunduğu tespit edilmiştir

---

[66] 1971-1980 yılları arasında kurul raportörlüğü (kendi ifadesi ile genel sekreterliği) yapmış olan Çeçener aslında bu kararların ilke kararı olmadığı sadece artan iş yükünü azaltmak ve kolaylaştırmak için alınmış önemli kararlar olduğunu, GEEAYK'ın ilke kararı alma fikrine karşı olduğunu ifade etmiştir (Çeçener ile 05.01.2004 tarihinde yapılan sözlü görüşme)

(TabloD.1;TabloD.2). 1983 sonrasında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu, bu kararların bir kısmını referans göstererek bunları esas alan yeni ilke kararları düzenlemiştir. Çoğu birbirinin tekrarı niteliğinde olan bu kararların eski eserlerin belgeleme çalışmalarına öncelik verilmesi, camilere hoparlör, ampul takılmaması, eski eserlere reklam, afiş asılmaması, mezarlıklar, çeşme ve sebillerin korunması, eski eserlerin mail-i inhidam durumunda olsalar dahi yıkılmaması ve kurulun çalışmalarını düzenleyen belli konular üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir.

1951 yılından başlayarak 5805 sayılı kuruluş yasası birinci maddesi uyarınca GEEAYK tarafından oluşturulan ilke kararları 1983 yılından başlayarak, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 3386 sayılı yasa ile değişik ellibirinci maddesi (a) fıkrasına göre Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nca düzenlenmiştir.

Eski eserlerin korunması konusunda yeni bir kanunun hazırlığı içinde olunduğu, kanun tasarısı maddelerinin kurul gündeminde tek tek görüşüldüğü bu konuya ilişkin karar metinlerinden anlaşılmaktadır. Örneğin, 202 numaralı karar, 1946 tarihli Tarihi Anıtlar Ön Tasarısı'nda anıtların mülkiyet açısından parçalanmasının öngörüldüğü, bu yaklaşımın eski eserlerin hayatları için tehlikeli olduğu ve listelenen maddelere göre kanun tasarısının hazırlanması gerektiği hakkındadır. 318 no'lu kararda ise kanun tasarısının tekrar müzakere edileceği belirtilmektedir. Karar ekleri mevcut olmadığı için Kanun Tasarısı ve getirilen eleştiriler hakkında daha detaylı bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır.

3.1.2. 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu

Cumhuriyet döneminin ilk koruma yasası "1710 sayılı Eski Eserler Kanunu" 1933 yılına dayanan uzun bir hazırlık döneminin ardından çıkarılmıştır[67]. Yasa, 10 bölüm ve 55 maddeden oluşmaktadır. Genel hükümleri içeren ilk bölümde yedi madde; taşınmaz eski eserlerin tarihi ve doğal anıtların tespit, tescil, korunma ve onarım işleri ve mülkiyeti konulu ikinci bölümde 12 madde; taşınır eski eserlerle ilgili

---

[67] Umar (1981;1990) Eski Eserler Kanunu hazırlık çalışmalarını 1961 yılına dayandırmaktadır. Ancak, Anıtları Koruma Komisyonunca 1946 tarihinde hazırlanmış bir tasarının olduğu ve bu konuda GEEAYK görüşünün istendiği, GEEAYK'ın 202 ve 318 no'lu karar metinlerinden anlaşılmaktadır. 1945 yılında H. Zübeyr Koşay tarafından hazırlanmış olan tasarı ile söz konusu tasarı aynı olsa gerektir.

üçüncü bölümde dört madde; eski eser ticareti ile ilgili dördüncü bölümde yedi madde; kazılarla ilgili beşinci bölümde 14 madde; define araştırılması ile ilgili altıncı bölümde bir madde; ikramiyeler ve cezalarla ilgili yedinci bölümde altı madde; çeşitli hükümlerle ilgili sekizinci bölümde bir madde; geçici hükümlerin bulunduğu dokuzuncu bölümde beş geçici madde(kanunun 55 hükmünden bağımsız numaralandırılmış) ve yürürlük ve yürütme hükümlerinin bulunduğu onuncu (son bölümde) iki madde yer almıştır.

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile 1906'da çıkarılan ve bu yasanın yürürlüğe girmesine kadar geçerli olan Âsar-ı Atika Nizamnamesi arasındaki en önemli fark, 1710 sayılı yasa ile anıtların çevreleriyle birlikte korunmalarını sağlayan "sit" kavramının getirilmiş olmasıdır. Kısaca özetlenirse, Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nde konutlar da dahil olmak üzere korunacak eserler tek tek sayılmış ancak, döneminin anlayışı paralelinde kent içinde nasıl korunacakları konusuna açıklık getirilmemiş, Ebniye Nizamnameleri'nin anıt etrafında boşluk bırakma esasına dayanan ve yetersiz kalan hükümleri Cumhuriyet döneminde Belediye Yapı Yollar ve İmar Nizamnameleri ile tekrar düzenlenmeye çalışılmıştır. GEEAYK, 1972 yılında 1605 sayılı yasanın çıkması ile son bir yıl içinde bu yasaya dayanarak sit korumanın ilk örnekleri olarak değerlendirilebilecek kararlar[68] almış, ancak özellikle hızlı kentleşme ve imar baskısı altında ezilen sıradan konutların, eski kent merkezlerinin çevreleriyle birlikte korunması sağlanamamıştır. Bu nedenle, Eski Eserler Kanunu birinci maddesinde "*...homojen oluşları ve özellikleri, tarihi, estetik, artistik, bilimsel, ekolojik, etnografik, ebedi veya efsanevi önemleri bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken, tabiatın veya tabiatla insanların müşterek eseri olan topografik bölgelere sit.. .denir, bunların tümüyle değerlendirilerek korunmaları esastır.*" hükmünün bulunması, tarihi dokuların korunmasına yasal zemin hazırlaması açısından önem taşımaktadır[69].

---

[68] Örneğin, Amasya'da yalı boyu evlerinin kısmen korunabilmesi bu yasa ile mümkün olabilmiş, yalı niteliğindeki konutların etrafındaki koruma alanlarının birleştirilmesiyle söz konusu bölgenin korunması sağlanmıştır.(GEEAYK üyesi sayın Prof.Doğan Kuban ile 26.12.2003 tarihinde yapılan sözlü görüşme)

[69] Söz konusu maddenin devamında tarihi sit, arkeolojik sit, örenyeri ve doğal sit tanımları da yer almaktadır. Kentsel sit tanımına ayrıca yer verilmemiş olmasına rağmen, Umar(1991;46-53) bu genel tanımın içinde olası başka sit türleriyle (kentsel- arkeolojik, etnografik...) birlikte kentsel sit tanımının da gizli olduğu üzerinde durmuştur.

Birinci maddede yer alan eski eser tanımında -içerik olarak farklılaşmakla birlikte- şekil açısından değişiklik yapılmamış, Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nde olduğu gibi, önce eski eser tanımı yapılmış ve tanımın ardından bu kapsamdaki taşınır ve taşınmaz eserlerin listesi verilmiştir[70]. Sit, tarihi sit, arkeolojik sit, ören yeri, tabii sit tanımlarıyla birlikte, anıt ve külliye tanımları da ilk kez bu yasada yer almıştır. Umar (1981; 26), taşınmaz eski eserin Eski Eser Hukuku'nun kendine özgü bir kavramı olduğunu, aslında birinci maddede sayılan bütün taşınmaz eski eserlerin Medeni Hukuk anlamında, asıl taşınmaz nesne olan arazinin ayrılmaz bir parçası olmasıyla bu niteliği taşıdığını ve yine aynı nedenle tek başlarına, araziden bağımsız olarak taşınmaz nesne sayılmadıklarını vurgulamıştır.

Yasanın 3. maddesinde, varlığı bilinen veya bilinmeyen veya ilerde çıkacak olan tüm taşınır taşınmaz eski eserlerin Devletin malı olduğu, 6. maddede ise, şahısların mülkiyetinde bulunan eski eserlerin kullanma şeklinin GEEAYK görüşü ile, Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirleneceği, gerekli yardımların çıkacak yönetmeliğe göre yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Yasaklayıcı tutumun yanı sıra eski eser sahiplerine yardımcı olunacağı bu şekilde belirtilmiştir. 4. madde eski eser bulunması durumunda yapılması gerekli işleri; 7, 9, 10,11,12, 13. maddeler kullanım ve onarımdan sorumlu kuruluşları; 8. madde tespit, tescil, onarım işleri sürecini tanımlamaktadır. 1951-1973 arasında GEEAYK ilke kararları ile açıklık getirilmeye çalışılan bu süreç, ilk kez yasa kapsamında tanımlanmış, hangi yapıların korunmasından hangi kuruluşların sorumlu olduğu, tespit ve tescilden başlayarak onarım aşamasına kadar sürecin nasıl işleyeceği açıklanmıştır.

8. maddede tespit işlemlerinin içinde turizm konusunda uzman kişilerin de bulunduğu tespit kurulları tarafından yapılacağının belirtilmesi, turizm ve koruma arasındaki ilişkinin ön planda tutulduğunun göstergesidir.

13. maddede, şehir planlarının hazırlanması sırasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın görüşünün alınacağı, hatta daha önce hazırlanmış şehir planlarında da değişiklik yapılması gerektiğinde GEEAYK görüşü alınarak, Milli Eğitim Bakanlığı'nca

---

[70] Mumcu (1969), Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nin eski olan her şeyi eski eser olarak kabul ettiğini ve bu hali ile Anayasa'ya ters düştüğünü ifade etmektedir. Aynı durum 1710 sayılı yasada da vardır.Tanımın hukuki yeri ve anlamı konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Umar (1981;23-63)

değişiklik teklifinde bulunulabileceği belirtilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ve GEEAYK görüşünün ilgili bakanlığın planı onamasından daha öncelikli konumunun bu şekilde yasalaşması yani GEEAYK'ın olumlu görüşü olmaksızın planın onanamayacağı ifadesi eski eserlerin korunması, çevre ölçeğinde korumayı desteklemesi açısından önemlidir. Buna rağmen imar mevzuatı ile gerekli işbirliğinin kurulamadığı birçok plancı tarafından dile getirilen bir aksaklıktır.

3.1.3. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

1710 sayılı Eski Eserler Yasası'na çeşitli çevrelerce yapılan eleştiriler, kanunun uygulamada eksik kaldığı noktalar, koruma alanında özellikle 1970'ler sonrasında uluslararası alandaki kavramsal gelişmeler ve Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar göz önünde bulundurularak, yasanın birinci maddesinde de belirtildiği gibi "korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek amacı" ile yeni bir koruma yasası hazırlanmıştır.

23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, yetmiş sekiz madde ve yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm genel hükümler; ikinci bölüm korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları; üçüncü bölüm korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları; dördüncü bölüm araştırma, sondaj, kazı ve define arama, beşinci bölüm kültür ve tabiat varlıklarını koruma yüksek kurulu ile koruma kurulları; altıncı bölüm ikramiye ve cezalar; yedinci bölüm ise diğer hükümlere ilişkin maddeler içermektedir. Bu kanunun bazı maddeleri 17.06.1987 tarihli ve 3386 sayılı **"2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Bazı Maddelerinde Ek ve Değişiklikler Yapan Kanun"** ile değiştirilmiştir.

Daha önce çıkarılan eski eser koruma yasalarından farklı olarak, bu kanunun birinci maddesinde amacı ve ikinci maddesinde kapsamı tanımlanmıştır. Bu iki maddede olduğu gibi diğer maddelerin başında da ilgili maddenin içeriği kısaca anlatılmaktadır. Bu hali ile Kanun, açık anlaşılır ve düzenli bir yapı sergilemektedir.

Üçüncü madde tanımlarla ilgilidir. Eski eserler bu kanun ile ilk kez "kültür ve tabiat varlıkları" olarak nitelendirilmiş ve kültür varlıkları ve tabiat varlıklarının ayrı ayrı tanımları yapılmıştır. Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel

sanatlarla yer üstünde, yer altında veya suyun altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar "kültür varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerler tabiat varlıkları, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmamış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar "sit" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca altıncı maddede nelerin taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olduğu şu şekilde belirtilmiştir:

> Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar, belirtilen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar, sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları, milli tarihimizdeki önemleri sebebi ile zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek olanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler. Koruma kurullarınca korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.
>
> Kaya mezarları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller, kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar, harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evelr, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar, çeşme ve sebiller, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalıçarşılar, sandukalar, siteler, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir. Tarihi mağaralar, kaya sığınakları, özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri, taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir.

Özel (1998;6) bu yaklaşımı şeklen diğer ülkelerin koruma yasalarının ilgili maddeleri ile karşılaştırmakta ve kültür varlığı tanımında teker teker sayma (bütün varlıklar teker teker sayılır), sınıflandırma (kapsam dahilindeki objeler sınıflandırılır) ve kategorilere ayırma (genel tarifler verilir) şeklinde üç yöntemin kullanıldığını, genel olarak da, ülkelerin bu yöntemlerin ikisini birlikte kullanmayı tercih ettiklerini veya ek ölçütler (belli bir tarih aralığı veya belli bir yaşın üstünde olmak gibi) belirlediklerini, 2863 ile kategorilere ayırma yöntemi ile teker teker sayma yönteminin birlikte kullanıldığını belirtmektedir. Özel (1998;10)'e göre, kültür varlığı tanımında izlenen yöntem kadar, benimsenen akımlar da önemli rol oynamaktadır. Maksimalist görüşe göre geçmişe, geleceğe ya da bugüne ait kültürel bir değer ifade eden objeler kültür varlığıdır. Minimalist görüşe göre ise kültür varlığı nitelemesi, objenin söz konusu ülke için ifade ettiği değere bağlıdır. Bu

bağlamda değerlendirildiğinde KTVKK altıncı maddesi minimalist açıdan nelerin kültür varlığı olduğunu belirlemekte, bunun dışında da maksimalist görüş ağır basmaktadır. Madran (2001) ve Umar (1990) ise, tanımları nitelik ve zaman boyutları açısından ele alarak uygulamada çıkabilecek aksaklıklar üzerinde durmaktadır. Söz konusu yasal boşluklardan kaynaklanan sorunların çözümüne örnek davalarda idari mahkemelerin yasanın amacı doğrultusunda korumacı tavrından yana karar aldıkları görülmektedir (Kanadoğlu, 2003). Bu konuda bir başka yasal dayanak, uluslararası antlaşmalar kapsamında yapılan tanımlardır. Örneğin, Türkiye'nin de imzalamış olduğu (1989) Granada/ Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi bunlardan biridir. Kültürel mirasın farklı ulusların yasalarında nasıl yer aldığına bakıldığında ise, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ismi, Türkiye'de kültür ve doğa varlıklarının aynı yasa altında korunduğunu göstermektedir. Eski Eserler Kanunu'nda adı koyulmamış olmasına rağmen tabiat varlıkları da korunması gerekli eserler arasında sıralanmaktaydı.

Tanımın içeriği açısından bakıldığında yasa yeterli gibi görünmekle birlikte, üçüncü maddede genel tanımı yapılan "sit"e karşın kentsel, arkeolojik, tarihi, doğal sit ayrımlarının yapılmamış olması önemli bir eksikliktir. Bu eksiklik, ancak 1996 yılında benimsenen ilke kararları ile açıklık kazanmıştır (19.04.1996 tarihli 419, 421 ve 05.11.1999 tarihli, 658, 659 sayılı ilke kararları). Bununla birlikte bu yasa ile tanımı yapılmamış olmasına rağmen, ilk kez "Koruma Amaçlı İmar Planı" ifadesi yasa metni içinde yer almıştır (m.15, m.57). Yasanın diğer maddelerinin içerikleri de şu şekildedir:

Beşinci maddede, mazbut ve mülhak vakıf malları hariç kültür varlıklarının devletin malı olduğu; yedinci maddede tespit ve tescil işlemlerinin nasıl yapılacağı; sekizinci maddede koruma alanları ile karar alma yetkisinin koruma kurullarında olduğu; dokuzuncu madde bu kararlara aykırı uygulama yapılamayacağı; onuncu madde[71] kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak ve aldırmak, denetimini yapmak ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumlu olduğu ancak TBMM, MSB, VGM elinde bulunanların bakım ve onarımlarının belirlenen esaslar dahilinde yapılacağı ve harcamaların şekli açıklanmıştır.

---

[71] 17.06.1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ile değişiktir

Beşinci madde daha önceki koruma yasalarında olmayan "mazbut ve mülhak vakıf kültür varlıklarının devlet malı niteliğinin dışında olduğu" ifadesi ile, bu konudaki eleştiri ve sorunlara son vermiştir. Yedinci maddede[72] yer alan "Devletin imkanları göz önünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir" ifadesi akademisyenlerce eleştirilmiş, bilimsellikten uzak bulunmuştur.

On birinci madde taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları sahiplerinin hak ve sorumluluklarını tanımlamakta, gerektiğinde Bakanlığın uygun görmesi ile teknik ve para yardımı alabileceklerini belirtmektedir. On ikinci madde ise, kültür varlıklarının onarımına katkı fonundan faydalanabilecekleri hakkındadır. Ancak, bu madde 3.3.2001 tarih ve 4629 sayılı "Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında Kanun" ile yürürlükten kaldırılmıştır. On üçüncü madde, hazineye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan binaların Bakanlığın izni olmadan devredilemeyeceği, on dördüncü madde korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımlarının bu yapıyı kullananlar tarafından kanun çerçevesinde yapılmak zorunda olduğu, Vakıf malların kullanma hakkını tayin yetkisinin VGM'de olduğu, diğer yapıların kullanım hakkı tesisinin ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yetkisinde olduğu bilgilerini getirmektedir. On beşinci madde taşınmaz kültür varlıklarının ve koruma alanlarının kamulaştırılmasının esasları; on altıncı madde korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız yapı yapılamayacağı, yapılmış olanlar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılacağı konusundadır.

On yedinci madde[73] koruma amaçlı imar planları yapım sürecini tanımlamaktadır. Bu madde ile "geçiş dönemi yapı şartları" ifadesi de ilk kez yasada yer almıştır. Ayrıca bu madde ile belediyeler koruma amaçlı imar planlarını yaptırmakla görevlendirilmektedir. Ancak, belediyeler koruma amaçlı imar planlarını özellikle yaptırmayarak halkın sıkıntıya girmesine ve korumaya katılmak yerine karşı tavır almalarına neden olmuştur (Alsaç, 1984). Sadece yerel yöneticiler değil dönemin

[72] 17.06.1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ile değişiktir

[73] 17.06.1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ile değişiktir

Cumhurbaşkanı da yaptığı konuşmalarda halkı eski, kötü evlerde oturmaktan kurtarma sözü vermiştir[74].

On sekizinci madde Taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılmasının koruma kurulunca üç ay içinde yapılacağı ve bu işlem yapılmadan yapı esaslarının belirlenemeyeceği, mahalli idarelerin kurul kararları ile onaylanmış projelerde değişiklik yapamayacağı, ancak fen ve sağlık koşullarına uygunluğunu kontrol edebileceği hakkındadır.

On dokuzuncu maddeye göre, kültür varlığı sahipleri Bakanlıkça görevlendirilmiş uzmanlara, kontrol, inceleme, harita, plan, rölöve çıkarma, fotoğraf çekme, kalıp çıkarma için izin vermeye mecburdurlar. Yirminci madde, gerektiğinde kültür varlıklarının naklinin nasıl yapılacağını, yirmi birinci madde taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının sahip olduğu istisna durumlar ve muafiyetleri konu edinmiştir[75].

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu uzun bir hazırlık döneminin ardından çıkarılmış, uygulamada çıkan aksaklıklar nedeni ile hazırlanan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ise, çok daha kısa sürede hazırlanmıştır. 2863 sayılı yasanın ilk yasaya göre olumlu yanları olmasına rağmen tartışmalı yanları da bulunmaktadır. KTVKK'nın uygulanmasındaki aksaklıkları gidermek amacıyla değişiklik metni, kararname, yönetmelikler ve ilke kararları ile olumsuz yanları azaltılmaya çalışılmıştır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü 9 Kasım 2003 tarihinde, "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Örgütlenme ve Mevzuatla İlgili Ulusal Stratejinin Belirlenmesi" konulu bir arama konferansı düzenlemiş ve KTVKK'nda yapılması planlanan değişikliklerle ilgili uzmanların görüşüne başvurmuştur. Bakanlık komisyonunca hazırlanan ve katılımcıların görüşüne sunulan yasa tasarısına bakıldığında tasarının ülke gerçeklerinden hareketle korumanın geleceğine yönelik ilke hedefler göz önünde bulundurulmadan, sadece mevcut

---

[74] 1989 yılında Edirne'de yapılan Tarihi Kentlerde Planlama ve Düzenleme Sorunları 11. Dünya Şehircilik Kolokyumu'nda birçok örnekle birlikte (Eruzun,1989) tartışılmıştır. Diğer taraftan yerel yönetimlerin bu konudaki sorunları üzerine araştırmalar da (Zeren,1981) yapılmıştır.

[75] 2863 sayılı Kanun ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun ilgili maddelerinin farklı açılardan detaylı karşılaştırması B. Umar, A. Çilingiroğlu'nun 1990 basımı Eski Eserler Hukuku kitabında yapılmıştır. Bu konuda ayrıca, Kanadoğlu, S., 2003; Öztürk, Y., 2002; Madran, E., 2001.

sorunların kısa vadede çözümüne –belki- yardımcı olabilecek şekilde hazırlanmış olduğu görülmektedir.

Tasarıda kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımların yeniden düzenlenmesi, tabiat varlığı tanımının kaldırılması; peri bacaları, tarihi mağaralar ve kaya sığınaklarının kültür varlıkları kapsamına alınması düşünülmektedir. Bu değişiklik hem kanun başlığı ile bir uyuşmazlık getirecek hem de doğal ve kültürel değerlerin iç içe bulunduğu ülke koşullarında yeni sorunların doğmasına neden olacak, çevre bütünlüğü içinde koruma yaklaşımının da dışında kalacaktır. Koruması gerekli taşınmazlara yapılacak inşai ve fiziki müdahaleler kapsamında, sit alanında ve koruma alanlarında basit onarım izinlerinin belediyelerce verilmesi, tescilli yapılardan kurullarca değerlendirilmesi ve belediyeler bünyesinde bu işlemlerle ilgili teknik birimler oluşturulması da önerinin bir parçasıdır. Mevcut sistem içinde denetimleri gerçekleştirmekte yetersiz kalan, yasaların emredici hükümlerine aykırı uygulamalar yapmakta sakınca görmeyen yerel yönetimlerin[76] güçlendirilmiş bu yetki ile çağdaş restorasyon anlayışıyla bağdaşmayan birçok projeyi onaylayacağını öngörmek yanlış olmayacaktır. Yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması öncelikle denetimin etkin bir sisteme bağlanmasını gerektirmektedir.

Tasarıda sit alanlarının geçiş dönemi yapı şartları ile koruma planlarının yapım süreçlerinin de yeniden düzenlenmesi, geçiş dönemi yapılaşma koşullarının 3 ay içinde belirlenmesi; koruma planlarının 3 yıl içinde hazırlanması; hazırlandıktan sonra 6 ay içinde karara bağlanması ve 3 ay içinde onaylanması şeklinde süreç yeniden tanımlanmakta; 1.ve 2. grup taşınmazlarla ilgili her türlü resim ve harçlarla ilgili muafiyet genişletilmekte; yüksek kurul yetki ve etkinliğini artıracak yeni düzenlemeler yapılmaktadır. Geçiş dönemi yapılaşma koşulları belirleme ve plan yapım süresinin artırılması yönünde karar alınması sadece yapılmakta olan uygulamanın yasal nitelik kazanmasını sağlayacaktır. Koruma amaçlı imar planları halen yasada öngörülen iki yıllık süre içinde bitirilememekte ve süreç uzatılmaktadır. Bu şekilde bir uygulama yapılmakta olan planları da etkileyecek uzayan bu süreçte sit alanları çeşitli nedenlerle daha çok tahrip olacaktır.

---

[76] MSÜ 2003 yılında yapılan bir toplantıda Beypazarı Belediye Başkanı yaptıkları cephe yenileme uygulamalarını gururla anlatmış, uygulamaların yasaya aykırılığının farkında olduklarını da söylemekten kaçınmamıştır.

Yüksek kurulun etkinliği artırılmak istenmekte, diğer taraftan tabii üyelerin Bakanlık ve kamu kurumlarının yetkililerinden oluşacağı belirtilerek, üst yetkilerle donatılmış uzmanlar grubunun bilimsel kararlar almasına olanak tanıyacak üye çoğunluğu öngörülmemektedir. Üyelik süresindeki kısaltmanın ne amaçla yapıldığı anlaşılır değildir. Koruma kurullarının adı "bölge kurulu" olarak değiştirilmesine rağmen, neden bu şekilde bir değişiklik yapıldığı "bölge" nin ne anlam ifade ettiği anlaşılmamaktadır. Bu konuda ileriye dönük bir yapılanma, politika belirlenmemiştir. Cezai hükümlerin ve vergi muafiyetinin tekrar düzenlenmesi olumludur. Vergi muafiyetin taşınmazın korunmasına yönelik uygulama ve yatırımlar söz konusu olduğunda sağlanması aksi durumlarda kaldırılması gibi yaptırımların da düzenlenmesi gereklidir. Tasarıdaki bir başka madde, Kültür Bakanlığı'nın (koruma kurullarının) doğal sitler hakkında karar alma yetkisini kaldırmakta, doğal sit alanlarını Çevre ve Orman Bakanlığı'nın sorumluluğu altına vermektedir. Bu düzenlemenin bu konuda yetki karmaşasını düzenlemeyi amaçladığı anlaşılmakla birlikte, daha önce değinildiği gibi arkeolojik ve doğal sitlerin birbiriyle iç içe bulunduğu ülkemizde nasıl uygulanacağı açık değildir ve kültür varlıklarının korunması açısından sakıncalıdır[77].

Koruma alanına ilişkin 30 yıllık deneyimin ardından, uluslararası düzeyde yeni kavram ve gelişmeleri yakalayacak, kültür mirası koruması sorunlarının çözümüne yardımcı olacak yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Beklenen ise (ütopik de olsa), Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın uluslararası bir çok kuruluşa üye olma sıfatı ile, ölçme ve değerlendirme tekniklerinin üst düzeyde geliştiği 21. yüzyıl koşullarında ciddi analizlerle elde edilmiş sayısal verilerin uzmanlara sunulması ile elde edilen bilgilere, uzmanlardan gelen görüş doğrultusunda sağlam gerekçelere dayanan, ülke koruma politikası geliştiren, ileriye dönük bir kanun ve yapılanma modeli hazırlanmasıdır.

---

[77] Bu çalışmanın tez jürisince kabulü sonrasında söz konusu tasarı " 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" ismi ile TBMM'de görüşülerek kabul edilmiş, 27.07.2004 tarih ve 25535 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3.1.3.1. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında kurulan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu çalışmalarını belli ilkeler çerçevesinde yürütmek, kolaylaştırmak ve kararlarında tutarlılık sağlamak amacı ile ilke kararları belirlemiştir. Bu kararların büyük bir kısmı, ilgili karar metinlerinde de belirtildiği gibi daha önce GEEAYK tarafından alınan kararların güncelleştirilmiş halidir. Gelişen koşullar kapsamında belirlenmiş yeni ilke kararları da mevcuttur.TKTVKYK toplam 22 adet ilke kararı belirlemiştir (TabloD.3).

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ilke kararlarının bir kısmı geçerliliğini günümüzde de koruyacak nitelikte alınmış kararlardır. İlerleyen yıllarda GEEAYK kararlarında olduğu gibi bu kurulca alınan kararlar da tekrar düzenlenmiştir.

TKTVKYK'nın ilke kararları incelendiğinde, camilerde son cemaat yeri ve ısınma sorunlarının önemini koruduğu, tescilli yapıların yıkılmasının önüne geçilemediği, kuruldan karar alınmasının öneminin her metinde vurgulanmasına gerek duyulduğu (bu şekilde yasaklayıcı tavrın sergilendiği) ve tescilli yapıların gruplanması ve çevre ölçeğinde korumaya önem verildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu kararlardan TKTVKTK 1100 sayılı ilke kararı, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılan "basit onarım" uygulamalarının projesiz yapılmasını yasallaştırması açısından eleştirilebilir. Kararın gerekçeleri arasında TKTVYK'nın birikmiş dosya sayısını azaltma olsa gerektir[78]. Ancak, bu karara dayanarak VGM'nce adi onarım adı altında yapılan uygulamalarla anıtsal nitelikteki birçok yapı tahrip edilmiştir.[79]

3.1.3.2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları

2863 sayılı Kanun'un uygulanmasını kolaylaştırmak ve sorunlu konulara genel bir açıklama getirmek için 1988 yılından başlayarak KTVK Yüksek Kurulu'nca taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, sağlıklaştırılması ve geliştirilmesine yönelik uygulamalarda izlenecek esasları kapsayan yeni ilke kararları oluşturulmuştur. 1988 yılında 22; 1989 yılında 7; 1990 yılında 7; 1991 yılında 6;

---

[78] Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları kurulduğu sırada TKTVKK'nda görüşülmek için birikmiş bir çok dosya olduğu bilinmektedir.

[79] Bu konuda Çal, 1990.VGM onarımları başlığına bakılabilir.

1992 yılında 2; 1993 yılında 6; 1994 yılında 1 ve 1995 yılında 2 adet olmak üzere toplam 53 adet ilke kararı alınmıştır. İlke kararlarının uygulanmasında sorunlar çıkınca, bu kez 1996 yılında yeni bir düzenleme yapılmış ve 1988-1995 yılları arasında alınan bu kararların bir kısmı iptal edilmiş, bir kısmı detaylandırılmış ve ihtiyaç duyulan konularda bazı yeni ilke kararları belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılan revizyonlar sonucu, 1996 yılında toplam 30 adet ilke kararı geliştirilmiştir.

1996 yılında yapılan düzenleme ile belirlenen ilke kararları da, uygulamadaki aksaklıkları çözmekte yeterli olmayınca, ilke kararı iptal etme ve yeni ilke kararları belirleme işlemine devam edilmiş, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 yıllarında yeni ilke kararları belirlenmiştir. Halen yürürlükte olan ilke kararlarının yanı sıra, bazı ilke kararları[80] Yargıtay'ın yürütmeyi durdurma kararı çerçevesinde incelenmektedir. 1988- 2002 yılları arasında alınan ilke kararları ve daha sonra bu ilke kararlarının yerine geçen ilke kararlarını içeren bir liste ekler kısmında sunulmuştur (TabloD.4, TabloD.5).

3.1.4. Diğer Düzenlemeler

1950 sonrasında koruma ile doğrudan ilgili yasaların yanı sıra, dolaylı olarak ilgili başka düzenlemeler de yapılmıştır. Bu düzenlemelerin bir kısmı koruma ile yine dolaylı olarak ilgili kuruluşların, kuruluş yasaları (sivil toplum kuruluşları, dernekler vb) veya kuruluş yasalarında yer alan ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hak ve sorumluluklarını düzenleyen hükümler, sonradan yapılan değişiklikler; geriye kalanı ise yurt dışındaki bir taşınmaz eserin korunması, restorasyonu veya koruma amaçlı çalışmalara maddi kaynak yaratma gibi özel amaçlı düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerin bir kısmı şunlardır:

"Özel ve Tüzel Kişi Mülkiyetinde Bulunan Taşınmaz Eski Eserlerin Onarımı İçin Yapılacak Ayni- Parasal ve Teknik Yardım Yönetmeliği" (RG 30.03.1979 ; 16594)

"Özel Hukuka Tabi Gerçek ve Tüzel Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan Korunması "Tasarrufu Kısıtlanan Bina Arsa ve Arazi Hakkında Yönetmelik"(RG 17.11.1986; 19284)

---

[80] 681, 682, 687 sayılı ilke kararları örnektir.

"Kesin İnşaat Yasağı Getirilen Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Sit Alanlarındaki Taşınmaz Malların Hazineye Ait Taşınmaz Mallar İle Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik" (RG 08.02.1990; 22548)

"Turizm Kredileri İlke ve Şartları" Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. 1992

"Teşvik Belgesiz Kültür ve Sanat Projelerinde Fon Kaynaklı Kredi Uygulanması Hakkında Tebliğ"[81] (RG 02.04.1993;21540)

Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu Yönetmeliği"[82](RG 22.10.1993; 21736)

3.1.5. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar ve Korumayla İlgili Uluslararası İlişkiler

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla düzenlenen uluslararası etkinliklere katılmaya, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, 1950 sonrasında da özen gösterilmiştir. 1964 yılında kabul edilen "Venedik Tüzüğü", ancak üç yıl sonra 1967 yılında GEEAYK tarafından benimsenmiştir.

10.04.1965 tarihinde, La Haye'de 14 Mayıs 1954 tarihinde imzalanan 563 sayılı "Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme ile Bu Sözleşmenin Tatbikatına Ait Tüzük, Protokol ve Kararlara Katılmamızın Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun" Resmi Gazete'de[83] yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Restorasyon uygulamalarını daha bilinçli bir şekilde gerçekleştirmek amacı ve GEEAYK'ın 24.12.1965/ 3014 tarih ve sayılı kararı ile 10 Ocak- 15 Haziran 1966 tarihleri arasında yapılacak eski eser restorasyonu derslerinden yararlanmak üzere bir elemanın Roma'ya gönderilmesi için, EEMGM ve VGM' ye başvurulmuş ve bu kapsamda eğitim alınması sağlanmıştır[84].

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 26.12.1967 tarihinde gönderilen "ICOMOS Milli Komitesi Tüzüğü", GEEAYK üyelerince incelenerek 14.04.1968 /3946 tarih ve sayılı kararı ile yararlı olacağı bildirilmiş ve kurulun 13.12.1968 tarih ve 4294 sayılı

---

[81] 3.3.2001tarih ve 24335 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4629 sayılı "Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında Kanun" un altıncı maddesi (d) bendi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

[82] 3.3.2001tarih ve 24335 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4629 sayılı "Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında Kanun" un altıncı maddesi (d) bendi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

[83] RG 10.04.1965/ 11976.

[84] EEMGM bursu ile Ayşıl Tükel'in Roma'da eğitim alması sağlanır (Şahin Güçhan,2004).

karar ile kabul edilmiştir. ICOMOS Milli Komitesi, bu kararın üzerinden yaklaşık bir yıl geçtikten sonra ancak 22.04.1974 tarih ve 7/8132 sayılı kararname ile kurulabilmiş ve yönetmeliği 18.05.1974 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece Türkiye, ICOMOS gibi koruma konusunda etkin bir rol oynayan uluslararası öneme sahip kuruluşun içinde yer alabilme imkanını bulmuştur.

"1975 Avrupa Mimari Miras Yılı" etkinliklerine katılmak için GEEAYK başkanı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yazısı üzerine kurul üyelerince seçilerek, görevlendirilmiştir (7695 sayı ve 09.02.1974 tarihli GEEAYK kararı). Bu kapsamda düzenlenen etkinliklerin ve benimsenen ilkelerin, Türkiye'de koruma düşüncesinin gelişimine katkıları büyük olmuştur.

1976 yılında, Avrupa Konseyi'nin İstanbul'u "uluslararası çabalar aracılığı ile desteklenmesi gereken" bir tarihi şehir kabul etmesi, UNESCO'yu harekete geçirmiş, İstanbul ve Göreme'nin belli bölümlerinin korunması için uluslararası bir kampanyanın başlatılmasını sağlamıştır (Anonim,1984). Bu girişimler medya tarafından da desteklenmiş, Milliyet Gazetesi 16-17 Şubat 1984 tarihlerinde "Kültür Mirasımızı Koruma Semineri" düzenlemiştir.

14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti'nin katılmasının Uygun Bulunduğu Hakkındaki Kanun" ile, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)'nun XVII. Genel Kurulu tarafından, 16 Kasım 1972 tarihinde kabul edilmiş bulunan sözleşme benimsenmiştir[85]. Bu bağlamda ilk olarak 38 kültürel ve ve 23 doğal varlık belirlenerek UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesi için çalışmalar başlatılmıştır (EEMGM, 1986). Halen ülkemizden 9 adet anıt ve sit bu listede yer almaktadır[86] (UNESCO, 2003).

26.04.1982 tarih ve 8/4568 sayılı kararname ile UNESCO Milli Komitesi Yönetmeliği kabul edilmiştir[87].

---

[85] RG; 20.04.1982/17670

[86] Bunlar listeye giriş sırası ile: 1985, İstanbul Tarihi Yarımada (Ahunbay, 1998); Göreme Açık Hava Müzesi, Kapodokya; Divriği Ulucamii ve Turan Melik Darüşşifası (Ahunbay,1996), 1986,Hattuşaş; 1987, Nemrut Dağ Tümülüsü; 1988, Xantos-Letoon; Hierapolis- Pamukkale; 1994, Safranbolu; 1998, Troy-Truva Antik Kenti'dir.

[87] RG; 13.5.1982/ 17693

3 Ekim 1985 yılında İspanya/ Granada'da imzalanmış olan "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi", 13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı kanun ile kabul edilmiştir[88].

28.12.1993 tarih ve 3958 sayılı Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası öneme sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ile, 1971 yılında kabul edilen Ramsar Sözleşmesi benimsenmiştir.

Arkeolojik mirasın korunması hakkındaki "Malta Sözleşmesi" 16.01.1992 tarihinde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Avrupa ülkelerince imzalanmış ancak 05.08.1999 tarihinde 4434 sayılı " Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)'nin Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ile yürürlüğe[89] girmiştir.

Söz konusu anlaşmaların yanı sıra, uluslararası etkinliklerde Türkiye'nin yerinin ne olduğu konusu da koruma alanını etkilemesi açısından önemlidir. Binan (1999; 64), 1965- 1996 yılları arasında koruma genel alanında toplam 810 [90] uluslararası toplantı yapıldığını saptamıştır. Ancak bunlardan Türkiye'de düzenlenenler dışında, kaç tanesine Türkiye'nin katılmış olduğu konusunda bir açıklama yapılmamıştır.

Türkiye 1964 yılında imzaladığı Ankara Antlaşması ile Avrupa ülkeleri ile birlik olma yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Son yıllarda yaşanan bir başka gelişme ise, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme isteğine bağlı olarak uyum sürecinin gerektirdiği koşulları yerine getirmesidir. Bu amaçla, Anıtlar ve Müzeler Müdürlüğü bünyesinde 25.11.1997 tarihli makam onayı ile kurulmuş olan "Uluslararası Antlaşmalar ve Avrupa Topluluğu ile İlişkiler Birimi"nce Avrupa Birliği'nin tüm işlemlerinin yanı sıra mevzuat uyumu çalışmaları da yürütülmektedir (Toksöz, 2001;81).

---

[88] RG; 20.04.1989/ 20145

[89] (RG 08.08.1999/23780)

[90] Grafikten okunan yaklaşık rakamdır.

3.2. Kurumsallaşma

3.2.1. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü 1950'li yıllarda müzeler; kazı ve yayın; anıtların korunması ve onarılması isimli üç şube müdürlüğü ile hizmet vermeye devam etmekteydi. Bu dönemde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu ile İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni de EEMGM bünyesindedir. Çeşitli bakanlıklara bağlı olarak görevini sürdüren EEMGM, 1973 yılında çıkarılan Eski Eserler Kanunu'nda "Mili Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü"; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda "Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü" şeklinde yer almakla birlikte, görev tanımında bu süreçte bir değişiklik olmamıştır (Şekil 3.1).

EEMGM, 17.03.1989 tarih ve 364 sayılı "Kültür Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı ismini almış -364 sayılı kararnamede değişiklik yapan- 13.09.1989 tarih ve 379 sayılı kararname ile "Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü" ve "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü" olarak ikiye ayrılmıştır. Kültür Bakanlığı'nın 10 ana hizmet biriminden biri olan Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

> Yurdumuzdaki korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla açığa çıkarılmasını, korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlamak; tahribini ve kaçırılmasını önleyici tedbirleri almak, gerekli görülen yerlerde müzeler, rölöve ve anıtlar müdürlükleri, restorasyon ve konservasyon laboratuarları kurulmasını teklif etmek ve bunların idare ve ihtisas işlerini düzenlemek ve yürütmek, özel müzelerin kurulmasına rehberlik etmek, desteklemek ve belirli esaslar çerçevesinde kontrol altında bulundurmak, milli sınırlarımız dışında kalan korunması gerekli ata yadigarı taşınmaz kültür varlıklarını tespit etmek, karşılıklı kültürel anlaşmalar ve kültürel mübadele programları çerçevesinde bunların bakım ve onarımlarını sağlayıcı tedbirleri almak, ilmi faaliyetleri yansıtan yayınlar yapmak, müzelerin geliştirilmesi, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bakımı ve restorasyonu konularında gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, Bakanlıkça verilecek benzeri görevleri yapmak (m.10)

Taşınmaz eski eserlerin korunması açısından bakınca EEMGM'nin, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ismini almadan önce de var olan, uygulama ağırlıklı görevlerinde bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

3.2.2. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair 5805 Yasa, 02.07.1951 tarihinde kabul edilmiş ve 09.07.1951 tarih ve 7853 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasanın birinci maddesinde de

Şekil 3.1: EEMGM 1988 Yılı Yapılanma

belirtildiği gibi görevi; yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihi anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde uyulacak ilkeleri ve bunlarla ilgili programları saptamak, uygulamasını genel olarak izlemek ve denetlemek, anıtlarla ilgili kendisine sunulacak veya kendi izleyecekleri yol ve araştırmaları ile bilgi edinilecek her türlü konu ve anlaşmazlıklar üzerinde bilimsel görüş bildirmektir. 5805 sayılı yasa, 8.6.1973 tarih ve 1741 sayılı yasa ile tekrar düzenlenmiştir. Yeni düzenlemeyle ikisi doğal on ikisi seçilmiş olmak üzere on dört olan üye sayısı, beşi "doğal" ve on altısı da "seçilmiş" olmak üzere yirmi bire çıkarılmış (m.2); ancak ölüm, istifa ile son bulan daimi üyelik süresi 65 yaş ile sınırlandırılarak gerektiğinde üyelerin üçte iki oyu ile beş yıl uzatılabileceği (m.3) ve daha önce sadece kurul kararı ile belirlenen aday ve üye seçimleri ile uygulama esaslarının belirlenmesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim, İmar İskan, Turizm ve Tanıtma Bakanlıklarının görüşleri alınarak hazırlanacak yönetmeliğe uyulacağı(m.4) hükümleri getirilmiştir. Üye seçiminde dikkat çeken önemli noktalardan biri, akademik üyelerin üniversitelere yazılan yazı sonrasında önerilen adaylar içerisinden kurul üyelerince yapılan oylama ile belirlenmesi, dışardan gelecek üyelerin de yine kurul üyelerince önerilmesi; diğeri ise, üyelerin yüksek öğrenim görmüş olmaları koşuludur.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, 05.05.1952 tarihli dördüncü toplantısında kabul ettiği ve 8.11.1959 tarihinde değişiklikleri ile uygulamaya koyduğu Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Talimatnamesi'ne uygun olarak çalışmalarını devam ettirmiştir. Bu talimatname, 08.11.1959 ve 09.10.1971 tarihinde değişikliğe uğramış, Eski Eserler Yasası'nın kabulü sonrasında, 6.5.1974 tarih ve 14878 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Yönetmeliği 1983 yılına kadar geçerliğini korumuştur. GEEAYK kurulduğu yıllarda normal olarak Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim, Aralık ve Şubat olmak üzere yılda altı kez toplanırken, bu son düzenleme ile her ay toplanmaya başlamış, daha öncesinde de olduğu gibi, olağanüstü durumlarda ek toplantılar yapmıştır. Söz konusu dönemde her ay yapılan GEEAYK'ın toplantıları Cuma günleri başlamakta ve üç gün sürmektedir. GEEAYK'ın ilk kararı dosyasında mevcut olmakla birlikte karar ve toplantı tarihi

yazılmamıştır[91]. Karar metni altındaki imzalardan, kurulun ilk üyelerinin: Celal Esat Arseven (başkan); Ekrem Akurgal (başkan vekili); A. Hamdi Tanpınar (İst. Ün. Ed. Fak. Prof.); Arif Müfit Mansel (İst. Ün. Ed. Fak. Ark.Prof.); Zeki Faik İzer; Tahsin Öz (Topkapı Sarayı Mz. Md.); Kemali Söylemezoğlu(İst. Tek.Ün. Mim. Fak.Doç.); Orhan Çapçı (VGM); Dr. Cahit Kınay (EMGM); Orhan Alsaç (Bay. Bak. Yap.İşl. Reis. Md.); Behçet Ünsal (İTÜ. Mim. Tar.); Osman Turan (Ank. Ün. DTCF Prof.); Y. Müh. Mithat Yenen (İller Bank. Gn. Md.Mua.) ve Y. Mimar Ali Saim Ülgen (Üye, Genel Sekreter) olduğu anlaşılmaktadır[92]. GEEAYK'ın ilk yıllarında çalışmalarını ne zor koşullar altında yürütmüş olduğu, 25.08.1967 tarih ve 3669 sayılı karar metninde şu şekilde anlatılmaktadır:

> ".....Kurula ilk senelerde bir yer bile tahsis edilmemiş, toplantılar Güzel Sanatlar Akademisi Müdürlüğü yanında bir odada yapılmaya başlamış, bilahare bu da mümkün olmayınca Vakıflarda bir odada toplanılmış, evrakın kaydı, korunması, karar ve zabıtların yazılması ve daktilosu bile üyeler tarafından yapılmış idi. Milli Eğitim Bakanlığı 1953 yılında Kurula, Fındıklı'daki Sübyan Mektebi binasını tahsis etmekle beraber bir de mimar tayin etmiş ve yazı ve diğer idari işleri de yürütmek üzere merkez teşkilatından bir öğretmeni Raportör ünvanı ile görevlendirmiştir. Ayrıca bir memur ve hademe kadrosu vermiş, bir müddet sonra da bir katip kadrosu daha tahsis etmiştir ki bugüne kadar zabıtlar ve kararların yazılması ile sair yazışmalar, evrak ve dosya işleri ve kurulun muhasebe ve levazım işleri bu kadro ile gereği gibi yürüttülmüş bulunmaktadır."

GEEAYK, 1952 yılında Maarif Vekaleti'ne bağlı(1960'da Milli Eğitim Bakanlığı) olarak kurulmuş, 1971'de Kültür Bakanlığı; 1977'de Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1978'de Kültür Bakanlığı ve 1981'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı görülmesine rağmen kararlarında tam yetkili, yönetiminde özerk biçimde, bilimsel temellere oturtmaya çalıştığı kararlarıyla, koruma alanında önemli mesafe alınmasını sağlamıştır. 1951-1983 yılları arasında yaklaşık 32 yıl boyunca görev yapan GEEAYK, 1976 yılına kadar çalışmalarını yalnız İstanbul'da bulunan ve EEMGM bünyesinde yer alan bürosu ile gerçekleştirmiştir. 1976 yılında Ankara'da ikinci bir büro kurulmuş ve bu şekilde Marmara Bölgesi dışında kalan tüm illerin dosyaları, söz konusu Ankara bürosunun sorumluluğu altında incelenmiştir. Bölünmeden sonra Balıkesir, Bilecik ,Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya ve Tekirdağ illeri İstanbul Bürosu'nun sorumluluğunda kalmış, geriye kalan 57 il ise, Ankara Bürosu'nun sorumluluğuna verilmiştir.

---

[91] İstanbul 1 Numaralı Kurulu arşivinde yer alan GEEAYK kararlarının listesi Ek F'de verilmiştir.

[92] 1951-1983 yılları arasında görev alan kurul üyeleri ve görev sürelerine ait liste Ek C'de verilmiştir.

GEEAYK'ın görev yaptığı 32 yıl boyunca koruma kavramı tek yapı, anıt korumasından tarihi çevre korumasına doğru önemli bir gelişim göstermiştir. Uluslararası gelişmelere paralel olarak korumanın çok boyutlu niteliğinin kabul edilmesi, bir başka deyişle; korumanın sosyal, kültürel, estetik, arkeolojik, doğal, tarihi, ekonomik boyutlarıyla birlikte düşünülmesi, korumaya konu olan şeyleri de çeşitlendirmiş, kurul gündeminde görüşülen konular hem zenginleşmiş, hem de sayıca artmıştır. Kurul'da görüşülen dosya sayısının artışının başka bir nedeni de, eski eser korumasının ön plana çıkması[93] ve daha önce de üzerinde durulduğu gibi İmar Kanunu ile GEEAYK'ın yetkisinin genişletilmiş olmasıdır[94].

Önemli başka bir nokta, Kurul'un karar verme sürecindeki etkinliğinin uygulama sürecine yansıtılamamış olmasıdır. Alınan kararların işleyen bir mekanizmaya aktarılamaması, korumanın başarısını engellemiş hatta birçok nitelikli çevrenin tahribine yol açmıştır.

GEEAYK Türkiye'nin koruma gündemindeki konuların niteliksel ve niceliksel olarak çeşitlenmesi ve zenginleşmesi, kurul üyeliğinin kişilerin ikinci görevi olması nedeniyle zaman ayırmak ve ayarlamakta güçlükle karşılaşılması vb. nedenlerle yıpranmıştır. Dokunulmaz oluşu, bu özelliği ile yönetimin arzu etmediği ve yeğlemediği konularda da karar verebilmesi de (Çeçener, 2003;74) Kurul'un yıpratılmasında etkili olmuştur. 19.09.1981 tarih ve 13281 sayılı karar metninde kurul üyeleri, Kurul'un kaldırılmasını öngören Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Tasarısı'nın eleştirisini şu şekilde yapmaktadır:

> ... 30 seneden beri görev yapan Kurul'a yeni bir şekil vermek istenmesi bir ihtiyaç olabilir. Bu ihtiyacı en çok duyan Kurul'un tasarı hakkında mütalaasının alınmaması tasarıyı yetersiz ve sakıncalı hale sokmuştur.
>
> Kurulu oluşturan üyelerin başka şehirlerde görevli ve oturur olması sakıncalı gösterilirken, yeni yasada bu sakıncayı kaldıran herhangi bir hüküm yoktur. Olamaz da çünkü eski ve yeni yasalarda Kurul üyelerinin 9-10 uzmanlık dalından olacakları yazılıdır. Bu uzman bilim adamlarının yalnız Ankara'daki üniversitelerde olduğu iddia edilemez. Böyle olunca üyeler yine başka başka şehirlerimizden olacaktır. Bu ise iddia edildiği gibi sakıncalı değil faydalıdır. Çünkü bu üyeler kendi çevrelerindeki konuları bizzat inceleme fırsatı bulmaktadırlar.
>
> Gerekçede kurul üye sayısının çokluğu da sakınca gibi gösterilmekte ve toplanmayı zorlaştırdığı iddia edilmektedir. Halbuki yukarıda belirtildiği gibi 9-10 uzmanlık dalından

---

[93] Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne dahil olması, 1975 yılının Avrupa Mimari Miras yılı ilan edilmesi ....

[94] İstanbul örneğinde olduğu gibi koruma kararları ile çelişen imar planlarının iptal edildiği de olmuştur. Bu durum 1710 sayılı yasa ile GEEAYK'ın yerinin tanımlı hale getirilmesi ile de ilişkilidir.

birer üye olacak şekilde Kurul üye sayısının azaltılması, alınacak kararların tek yetkilisinin anlayışına göre alınmasına neden olacak, bu yetkili mazeretli olarak toplantıda bulunmazsa o konu ertelenmek zorunda kalacaktır. ...mazeretli olanların sayısı, kurul üye sayısı attıkça daha etkili olmaktadır.

...Tüm ülke sathına yayılmış taşınmaz eski eserlerin tespit ve takibi görevi Bakanlığa aittir. Kurul'dan bunlar için istenen kararların gecikmesi Kurul'un çalışma temposunun yetersizliğinden değil Kurul Bürolarının personel ve donatım olarak yetersizliğindendir. Bunlar sağlanmadığı için kararlar geç alınmakta ve yollanmaktadır, bu sakıncayı gidermek için Kurul yasasını değiştirmeye lüzum yoktur. Kurul bürolarını takviye etmek yeterlidir.

1981 yılı programındaki direktif üzerine Kurul yasasını değiştirmek değil, Kültür Bakanlığı'nın kuruluş yasasını çıkarmak veya Genel Müdürlüğü örgütlemek lazımdır. Çünkü eski eserlerin tespiti, belgelenmesi, korunması, yeni fonksiyonların kandırılması Genel Müdürlüğün görevidir...

... Kurul üye sayısı 15'e indirildiği ama çoğunluğun bilim adamlarında olduğu belirtilmekte ise de mevcut yasada bu oran 5'e karşı 16 iken, tasarıda 6'ya karşı 9'a düşürülmüştür. Böylece bilim adamlarının etkisi azaltılmıştır.

...vatandaşların hafife alınmayacak şikayetlerini azaltacağı iddiası da doğru değildir. Çünkü vatandaş yeni Kurul eski esere eski eser değil demedikçe yine şikayetçi olacaktır. ..Kurul yasasını değiştirmek değil, ona eski eser mülkünü koruması için olanaklar sağlamak muafiyetler getirecek yasalar yapmak veya yasalarda değişiklik yapmak lazımdır.

Bölge kurulları (yasanın en olumlu tarafı olmasına rağmen) bu hali ile daha çok problem yaratacak Anılar Yüksek Kurulu'nun işini çoğaltacaktır.

...bir kurul kaldırılır başka bir kurul oluşturulursa, bu kurul yeni ve başka bir kurul olur daha önce alınmış kararlara bağlı hissetmez kendini...

Ancak Kurul'un benzer girişimleri sonuçsuz kalmış, sivil mimarlığın koruma kapsamına alınması, tarihi kent dokularının, doğal, tarihi, ve kentsel sitlerin tescili ve benzeri konularda ilk önerileri yapmış ve kararların alınması için çaba göstermiş olan (Ahunbay, 1997; 645) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu yerini, 1983 yılında Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nu uyarınca oluşturulan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Bölge Kurullarına bırakmıştır.

GEEAYK'ın görev yaptığı 32 yıl boyunca aldığı karar sayısı toplam 19884' tür.

3.2.3. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü

13.09.1989 tarih ve 379 sayılı kararname ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğünün görevleri tanımlanmıştır. Kararnameye göre,

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve koruma kurullarına verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla araştırma, inceleme, tespit, değerlendirme ve planlamaya yönelik hizmetleri yapmak ve yaptırmak, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulları kararlarının alınmasına ve uygulanmasına dair işlemlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlamak, gerekli görülen yerlerde kültür ve tabiat varlıkları koruma kurulları ile büro müdürlükleri kurulmasını Bakanlık Makamına teklif etmek ve bunların idare ve ihtisas işlerini düzenlemek ve yürütmek, her türlü imkan ve araçtan faydalanarak, koruma kültürünün geliştirilmesini sağlamak (m.10) Müdürlüğün görevleridir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı'nın

Şekil 3.2: KTVKGM 2003 Yılı Yapılanma

birleştirilmesi ile[95], Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile birleştirilmiş ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ismini almıştır.Yeni düzenlemeye göre, Genel Müdürlük Kültür Bakanlığı'nın 9 ana hizmet birimi arasındadır. İlgili yasanın sekizinci maddesinde KVMGM'nin görevleri şu şekilde tanımlanmaktadır:

Yurdumuzdaki koruması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla açığa çıkarılmasını, korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlamak, tahribini ve kaçırılmasını önleyici tedbirleri almak, Gerekli görülen yerlerde müzeler, rölöve ve anıtlar müdürlükleri, restorasyon ve konservasyon laboratuarları kurulmasını teklif etmek ve bunların idare ve ihtisas işlerini düzenlemek ve yürütmek, özel müzelerin kurulmasına rehberlik etmek, desteklemek ve belirli esaslar çerçevesinde bunları kontrol altında bulundurmak, Milli sınırlarımız dışında kalan, korunması gerekli, ata yadigarı taşınmaz kültür varlıklarını tespit etmek, karşılıklı kültürel antlaşmalar ve mübadele programları çerçevesinde bunların bakım ve onarımlarını sağlayıcı tedbirleri almak, Müzelerin geliştirilmesi, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bakımı ve restorasyonu konularında gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve koruma kurullarına verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla araştırma, inceleme, tespit, değerlendirme ve planlamaya yönelik hizmetleri yapmak veya yaptırmak, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve koruma kurulları kararlarının alınmasına ve uygulanmasına dair işlemlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlamak, Gerekli görülen yerlerde kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları ile büro müdürlükleri kurulmasını Bakanlık makamına teklif etmek ve bunların idare ve ihtisas işlerini düzenlemek ve yürütmek, Her türlü imkan ve araçtan faydalanarak, koruma kültürünün gelişmesini sağlamak, Bakanlık makamınca verilecek benzeri işleri yapmak.

Görev tanımı birleşme öncesindeki söz konusu iki genel müdürlüğün görevleri tanımına karşılık gelmektedir. Yeni düzenlemeye göre 5 daire başkanlığı hizmet verecektir (Şekil 3.2). Bu son düzenleme Türkiye'nin belli bir kültür politikası olmadığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Kültürel mirasın korunmasında en yetkili kurumun dengeli, durağan bir yapıya kavuşturulamaması ve süreksizlik belirlenen hedeflere ulaşmayı da imkansızlaştırmaktadır.

3.2.3.1. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurulları

2863 sayılı yasanın elli birinci maddesinde belirtildiği üzere, yurt içinde bulunan ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Bakanlığa bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile, Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları kurulmuştur. GEEAYK, kendi kuruluş yasası ile Eski Eserler Kanunu çıkmadan önce kurulmuş, kurul formasyonunda değişiklik yapılmakla birlikte, sadece Kanun'un içinde kurul yapısı hakkında bir tanım ve düzenlemeye yer verilmemiştir, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu maddede kurulun görevine ait

[95] 16.04.2003 tarih ve 4848 no'lu Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

göndermeler yer almaktadır. Halen yürürlükte olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulları ise 2863 sayılı yasa kapsamında oluşturulmuş ve görevleri yasada tanımlanmıştır[96].

TKTVKYK, 7 tabii ve 8 temsilci üye olmak üzere on beş üyeden oluşmaktadır. GEEAYK kurulunda 5/16 olan tabii üye temsilci üye oranı yeni düzenlemeye göre 7/8'dir. Kurul üye yapısında yapılan bu değişiklikle yüksek kurul bilimsellikten uzaklaşarak politik niteliğe bürünmüştür [97].

Bölge kurulları dört tabii ve beş temsilci olmak üzere dokuz üyeden oluşmaktadır (m.58). Temsilci üyeler Yüksek Öğretim Kurulunca, tercihen bölgedeki yüksek öğretim kurumlarının arkeoloji, mimarlık, sanat tarihi, şehircilik, peyzaj mimarisi anabilim dallarından seçilecek birer öğretim üyesinden meydana gelirken; tabii üyeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın o bölgeden sorumlu rölöve ve anıtlar müdürü, bölge kurulunun görev yaptığı ildeki arkeoloji müzesi müdürü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın bölge müdürü (bulunmadığı yerde İl İmar Müdürü) ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün o bölgedeki en üst görevlisidir. Temsilci üyelerin üyelikleri bağlı oldukları kurumdaki görev süreleri, tabii üyelerin üyelikleri ise beş yıl ile sınırlandırılmıştır.

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Bölge Kurullarının çalışma esasları, 1983 tarihli KTVKK' na dayanarak hazırlanan ve 16 Şubat 1984 tarih ve 18314 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ile Bölge Kurulları Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre bölge kurulları, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile bunların korunma alanlarının kullanılmaları, kullanma şeklinin değiştirilmeleri ile inşai ve fiziki müdahaleler, anılan varlıkların değerlendirilmeleri; korunması gerekli alanların tepiti ve bu alanlar içinde inşaat yapılıp yapılamayacağı; korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parsellerinde, taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetlerine tesir etmeyecek şekilde ayrılma ve birleştirmeleri hakkında karar

---

[96] 51. madde TKTVKYK' nun kuruluşu, 52. madde görevleri hakkındadır. 53. maddede ise üyelerin nitelikleri tanımlanmıştır. Bu maddeler daha 3386 sayılı yasa ile değişiklik görmüştür.

[97] Yeni yasanın getirdiği değişiklikler içinde en çok eleştirilen konu kurul üye yapısındaki bu değişimdir. Bu durum aynı zamanda kurulun aldığı kararlara her zaman önyargılı yaklaşılmasının da sebebidir. Ancak izleyen süreçte gerçekleşen olumsuz uygulamalar önyargıların haksız olmadığını göstermiştir (Binan, 1994).

almak ve naklinde zorunluluk bulunan korunması gerekli kültür varlıklarının uygulamaya yönelik işlemleri hakkında görüş bildirmekle görevlidir.

Bölge kurullarının raportörlük hizmetleri bağlı bulundukları illerde ve EEMGM bünyesinde oluşturulacak bürolarca yürütülecektir. Kurulması planlanan sekiz kurulun büro müdürlüklerinin ise Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Kayseri, Diyarbakır, Erzurum ve Adana'da yer almasının planlandığı ancak hepsinin aynı anda aktif çalışmaya başlayamadığı anlaşılmaktadır. İlk aşamada Ankara, İstanbul[98], İzmir bölge kurulları hizmete başlamıştır[99]. 1985 yılında Konya, Kayseri, Diyarbakır, Erzurum ve Adana bölge kurulları kuruluş aşamasındadır[100] (EEMGM, 1985).

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Bölge Kurullarının ismi ve kurulların üye yapısı 1987 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda değişiklik yapan 3386 sayılı yasa ile değiştirilmiştir. 1987 yılına kadar Konya ve Kayseri bölge kurullarının da yapılanmaları tamamlanmış olmalıdır ki, bu kurullar 3386 yasayla kurulan ve çalışmaya başlayan 15 adet koruma kurulundan ilk sekizi arasında yer almıştır. Benzer yorumla, Erzurum ve Diyarbakır bölge kurulları 1983-87 arasında yapılanmalarını tamamlayamadıklarından, bu illere ait dosyaların Ankara Kurulu'nda görüşülmesi uygun görülmüş olmalıdır[101]. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'nde yapılan çalışmalarda 1985 yılında Adana Kurulu Büro Müdürü olarak Selahattin Asım'ın görevlendirilmiş olduğu ancak, kurul çalışmalarının 1988 yılında başladığı anlaşılmaktadır.

3.2.3.2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulları

1987 yılında çıkarılan 3386 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun ismi "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek

---

[98]Bu kurulun ilk üyeleri; Semavi Eyice, Muhteşem Giray, Nermin Sinemoğlu, Süha Toner, Faik Yaltır, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürü Hüseyin Başçetinçelik, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Nurşin Asgari, İstanbul Vakıflar Başmüdürü Süleyman Eyüpoğlu'dur

[99] Ankara Bölge Kurulu Büro Müdürü, Ayşe Güneş; İstanbul Bölge Kurulu Büro Müdürü, Yıldız Toker; İzmir Bölge Kurulu Büro Müdürü Durmuş Acar'dır (EEMGM, 1985).

[100] 1987 yılına kadar geçen süre içinde bu kurullardan kaçının daha aktif hale geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Bu dönem bilgilerine Kültür Bakanlığı arşivinde yapılan çalışmalar sırasında ulaşılamamış, kurulların görev alanları tepit edilememiştir.

[101] Kültür ve Turizm Bakanlığı, EEMGM 30 sayılı genelgesi.

Kurulu", bölge kurullarının ismi ise "Koruma Kurulları" olarak değiştirilmiştir. Bu yasa ile, Yüksek Kurul'da temsilci üye sayısı sekizden altı'ya düşürülmüş, tabii üye sayısı yediden sekize çıkarılmıştır (m.53). Ayrıca temsilci üyelerin koruma kurulları başkanları arasından seçilmesi öngörülmektedir. Bu durumda Yüksek Kurul'un tamamen bürokratlardan oluşma olasılığı da vardır. 3386 sayılı yasa ile yapılan bir başka değişiklik Yüksek Kurul'un tescil yetkisinin koruma kurullarına verilmesidir. Yapılan bu değişiklikle Yüksek Kurul sadece ilke koyan ve kurullar arası koordinasyonu sağlayan bir üst kurum haline getirilmiştir. KTVKYK olağanüstü bir durum olmadığı taktirde yılda iki kez toplantı yapmaktadır

Koruma kurullarının üye sayısı ve yapısındaki değişiklikle, 1983 yılında dokuz olan üye sayısı beşe düşürülmüştür[102]. Konuyla ilgili belediye, valilik, vakıflar veya bakanlık temsilcisinin katılımı ile sayı artabilmektedir ve bu üyelerin de oy hakkı vardır. Söz konusu beş üyenin ikisi YÖK'ün seçeceği öğretim üyeleri, üçü Bakanlıkça seçilecek üyelerdir. 2863 sayılı yasanın 51 ve 57. maddeleri uyarınca, 1989 yılında çıkarılan ve kuruluş ve çalışma ilkelerini düzenleyen "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurulları Yönetmeliği" nde koruma kurullarında görev alan tabii üyelerin görev sürelerinin kurumlarında çalıştıkları süre ile sınırlı olduğu hükmü iki yıla indirilmiş, 1996 yılında yapılan değişiklikle beş yıla çıkarılmış, 2002 yılında yapılan son değişiklikle[103] ise, yüksek öğretim kurulundan seçilen üyelerin üyelikleri gibi beş yıl olmuştur. Söz konusu yönetmelikte 2002 yılında yapılan en önemli değişiklik ise, Bakanlıkta fiilen çalışmakta olan personelin üye seçilemeyeceği hükmünün (m.8) konulmasıdır. Yapılan bu değişiklik koruma kurullarının siyasi baskılardan uzak çalışmasının sağlanmasında atılmış önemli bir adımdır.

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 04.12.1987 tarihli ve 30 sayılı genelgesi ile bölge kurullarınca yürütülen görevleri yürütecek 15 adet Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu belirlenmiştir. Yasaya göre, bölge kurulları kendi yörelerinde konuyla ilgili, tescil ve tescil düşürmeden koruma imar planlarının onanmasına kadar her türlü karardan sorumlu olmuştur (Akın, 1992; 40). 15 adet kuruldan 8 tanesinin (İzmir I, İzmir II, İstanbul I, İstanbul II, İstanbul III, Kayseri,

---

[102] 3386 sayılı yasa ile 2863 sayılı KTVKK'nın 58. maddesinde yapılan değişiklik.

[103] RG 03.10.2002/ 24895.

Konya, Ankara) ilk aşamada çalışmalarına başlaması, büro müdürlükleri oluşturulmamış yedi tanesinin ise (Edirne, Bursa, Erzurum, Adana, Diyarbakır, Trabzon, Antalya) yapılanmaları tamamlandıktan sonra çalışmaya başlamaları planlanmıştır. Bu süre içinde Edirne Kurulu'nun dosyalarının İstanbul I; Bursa Kurulu'nun dosyalarının İstanbul III; Erzurum, Adana, Diyarbakır, Trabzon, Antalya kurullarının dosyalarının ise Ankara Koruma Kurulu'nda değerlendirilmesi kararı verilmiştir.

Koruma kurullarının sayısı, 1994 yılında Nevşehir Koruma Kurulu'nun kurulması ile 16'ya; 1995 yılında Eskişehir Koruma Kurulu ile 17'ye; 2000 yılında Muğla ve Samsun Koruma Kurulları ile 19'a; son olarak 2001 yılında Çanakkale Koruma Kurulu'nun kurulması ile 20'ye yükselmiştir[104].

3.2.3.3. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kurulu

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 3386 sayılı kanunla değişik, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun on birinci maddesi kapsamında yurt içinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, 21 Ekim 1987 gün ve 6068 sayılı makam onayı ile kurulan on beş adet koruma kurulundan biridir. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (AKTVKK), 15.04.1988 tarihinde çalışmalarına başlayıncaya kadar görev alanına giren dosyalar Ankara Koruma Kurulu'nda değerlendirilmiştir.

AKTVKK'nda görev yapmak üzere, 3386 sayılı kanunla değişik 2863 sayılı yasanın on beşinci maddesinin (a) fıkrası gereğince arkeoloji, sanat tarihi, müzecilik, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilen üç temsilci ile (b) fıkrası gereğince, Yükseköğretim kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarından aynı daldan olmamak üzere iki öğretim üyesi belirlenmiş ve üyelikleri Bakanlıkça onaylanmıştır. Bu üyeler, Mimar Sinan Üniversitesi'nden Prof Mustafa Cezar (tarihçi), Yıldız Üniversitesi'nden Prof. Orhan Göçer (mimar, şehir planlama uzmanı), Adana Müze Müdürü Mehmet Bilici (arkeolog), Antakya Müze Müdürü Veli Soğancı (arkeolog), Adana Rölöve ve Anıtlar Müdürü İsmet İpek'ten (sanat tarihçisi) oluşmaktadır. Ancak daha sonra Prof.

---

[104] 1976-2002 yılları arasında kurulan kurullar ve görev alanlarını gösterir haritalar ekler kısmında verilmiştir (Ek E).

Mustafa Cezar yerine Prof. Belkıs Mutlu'nun (sanat tarihçisi) kurul üyesi olarak atandığı ve 15.04.1988 tarihinde kurulun ilk toplantısını bu üyelerle yaptığı anlaşılmaktadır. 1990 tarihinde ikinci bir değişiklik yapılmış ve YÖK temsilcileri olarak, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Doç. Dr. Nuran Zeren (mimar, şehir planlama uzmanı), Doç Dr. Nur Akın (mimar, restorasyon uzmanı), Bakanlık temsilcileri olarak da Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden Emre Madran (mimar, restorasyon uzmanı), Adana Müze Müdürü Selahattin Asım (arkeolog), Adana Kültür Merkezi Müdürü İsmet İpek (sanat tarihçisi) kurul üyeleri olarak atanmışlardır[105].

Şekil 3.3: Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kurulu Büro Müdürlüğü'nün İlk Hizmet Binası

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nün ilk hizmet yeri halen Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılan ve Etnografya Müzesi bitişiğinde yer alan Papaz Evi'dir. 1990 yılında Adliye arkası Selçuk Ecza İşhanı 5. katına taşınan Kurul Müdürlüğü çalışmalarını ve kurul toplantılarını burada gerçekleştirmiştir.. Zamanla arşivleme ve mekan darlığı sorunlarının artması ve kurulun niteliğine uygun bir ortamda çalışma arzusu ile

[105] Adana Koruma Kurulunda görev alan diğer kurul üyeleri ve görev süreleri için ek.B'ye bakınız.

Şekil 3.4: Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kurulu Büro Müdürlüğü Hizmet Binası

Bakanlığa geleneksel bir Adana evininin kamulaştırılması önerilmiştir. 1992 yılında kamulaştırılan Eşref Akman Konağı 1998 yılında Adana Koruma Kurulu Müdürlüğü'ne tahsis edilmiş, 2001 yılında başlayan restorasyon çalışmaları 2003 yılı ortasında bitirilmiştir. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü çalışmalarını Temmuz 2003 tarihinden beri Adliye Sarayı karşısındaki bu binada yürütmektedir.

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun görev alanı Adana; Adıyaman; Gaziantep; Hatay; Kahramanmaraş; Malatya olarak tanımlanmış, 1990 yılında da İçel İli Antalya Koruma Kurulu görev alanından çıkarılarak bu il des Adana Koruma Kurulu görev alanına dahil edilmiştir. 1990 yılından sonra görev alanı sınırları değişmemekle birlikte 1995 yılında Gaziantep'in ilçesi Kilis'in ve 1997 yılında Adana'nın ilçesi Osmaniye'nin il olması ile görev alanında yer alan il

sayısı dokuza çıkmıştır. 1999 yılına kadar bir mimar, bir şehir plancısı ve üç arkeolog tarafından yürütülen raportörlük hizmetleri 1999-2000 yıllarında yeni tahsis edilen kadrolarla üç mimar, bir şehir plancısı, bir harita mühendisi ve üç arkeolog tarafından üstlenilmiştir. Adana Koruma Kurulu ilk toplantısını yaptığı 15.04.1988 ile bu çalışmada son değerlendirme tarihi olarak belirlenen 2002 yılının son toplantısı olan 26.12.2002 tarihleri arasında 300 toplantı yapmış ve 5032 karar almıştır. Bu kararların analizi üzerinde dördüncü bölümde ayrıntılı olarak durulacaktır.

3.2.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü

1950'li yıllar hem "Aslında Vakıf Olan Eserlerin Tekrar Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne Devrine Dair Kanun" un çıkartılmış olması, hem de kurum bünyesinde onarım ile ilgili birimin tekrar örgütlenmesi nedeniyle vakıf eski eserler açısından önem taşımaktadır.

27.06.1956 tarih ve 6760 sayılı yasa ile İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı olarak isim değiştirmiştir. Söz konusu birim merkeze bağlı dokuz daire başkanlığından biridir. Bu daire başkanlığına bağlı yapı işleri, onarım ve abide müdürlükleri vardır. Ayrıca İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nde de abide şube müdürlüğü yer almaktadır. 21.05.1970 tarih ve 1262 sayılı yasa ile teşkilat yasası tekrar düzenlenmiştir.

08.06.1984 tarih ve 227 sayılı **"Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname[106]"** kurum yapısını düzenleyen son yasadır. Bu yasaya göre Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı merkeze bağlı dokuz daire başkanlığı aynı zamanda da altı ana hizmet biriminden biridir. Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nın görevi;

> VGM yönetiminde bulunan eski eser yapıların, yapıldığı devrin özelliklerine zarar vermeden,onarımı (restorasyon) ile akar ve hayrat vakıf binaların onarımı ve yeni yapıların yapılmasını sağlamak,vakıf eski eserlerin tespit, tescil ve değerlendirilmesini yapmak, arşivlemek, rölöve restorasyon ve restitüsyon projelerini hazırlayıp onaylamak, yıllık ve beş yıllık eski eser onarım programlarını hazırlatmak,eski eser birim fiyat analizlerinin hazırlanmasını ve yayımlanmasını temin etmek, bu eserlerin proje ve dosyalarının, KTVKK'nca onaylanması için gerekli işlemleri yapmak ve hali hazır durumlarını rölöve ve fotoğraflarla tespit etmek, gerektiğinde kamulaştırma işlemlerini yürütmek, keşif ve rapor dosyalarını hazırlatıp ihale işlemlerini yürütmek, onarımları için gerekli malzemelerin satın alınmasını sağlamak ve gerekli görülen yerlerde şantiye kurmak ve şantiyelerini kontrol etmek,Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmektir (m.10)

---

[106] RG 18.04.1984;18435; DXXIII/ s.17

Ana hizmet birimlerinden biri olan Emlak Dairesi Başkanlığı'nın da taşınmaz eski eserlerle ilgili görevleri vardır. Bu görevler;

> Elde tutulmasında fayda görülmeyen vakıf taşınmaz malların satışı, gerekli görülecek taşınmaz malların satın alınması veya değiştirilmesi işlemlerini yürütmek vakıf taşınmaz malların değerlendirilmesi konusunda esasları ve prensipleri tayin ve tespit etmek ve yatırım programlarını yapmak, tasfiye kanunları ile 10/9/1957 gün ve 7044 sayılı Kanun uyarınca vakfına veya Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikali gereken mahlül ve metruk taşınmaz malların tespit ve tescil işlemlerini, eski eserlerin mülkiyet ve tasarruf konularını yürütmek ve bunların tapuya tescilini sağlamak, mazbut vakıflar ile emaneten ve niyabeten yönetilen vakıflara ait taşınmaz malların, her türlü tecavüzden korunmaları ile ilgili tedbirleri almak, kamulaştırma işlemlerini yürütmek, 13/7/1967 gün ve 903 sayılı Kanunla kurulan vakıflar hariç bütün vakıf taşınmaz malların kütüklerini muhafaza etmek, yurt dışı vakıf emlak konuları ile ilgili işlemleri yürütmektir (m.11).

Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde ayrıca, 1961 yılında kurulmuş tescil ve abide arşivi ile 1966 yılında kurulmuş bir rölöve bürosu mevcuttur. 1939 yılında kurulmuş fotoğraf arşivi ise 1968 yılında yeniden düzenlenerek foto-film merkezi haline getirilmiştir.

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının büyük çoğunluğu Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyeti, idare ve denetiminde olmasına rağmen henüz sistemli bir envanter çalışması tamamlanabilmiş değildir. Cumhuriyet döneminden önceki vakıf kayıtlarının güvenilir olmaması, vakıf emlâkin kütük defterlerinin arazi tahrir ve tapu kayıtlarına uygun olarak tekrar düzenlenmesi ile giderilmeye çalışılmıştır (VGM,1978). 1960 yılında envanter yapılmasına karar verilmesine rağmen bu alandaki çalışmalara ancak 1968 yılında başlanabilmiştir. Türkiye'deki vakıf eserlerin tespit ve tescili için yapılan bu çalışmalar idari bölünme esasına göre sınıflandırılarak alfabetik sırada yayımlanmaya başlamış ancak bu çalışmalar sonuçlandırılamamıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün katılımıyla 07.12.1977 tarihinde kurulan (VGM, 1990; 56) Vakıf Restorasyon ve Ticaret Anonim Şirketi'nin amacı ise daha çok uygulama sürecinde karşılaşılan maddi sorunları çözümlemektir.

"Vakıf Hayrat Taşınmazların Tahsisi Hakkında Yönetmelik" 04.09.1988 tarih ve 23362 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Restore et- işlet-devret modeline uygulama imkanı veren (VGM, 2002 ; 64) yönetmeliğe göre, tahsis edilecek taşınmazın bakım ve onarımı tahsis edilecek kurumca sağlanacak (m.1); tahsis en fazla on yıllığına yapılabilecek (m.6); kurum ve kuruluşların yanı sıra vakıf ve dernekler de tahsis talebinde bulunabilecektir (m.7). Bu düzenlemeden iki ay sonra 17.11.1998 tarih ve 23526 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe

giren **"Vakıf Hayrat Taşınmazların Kurum Ve Kuruluşlara Tahsisinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ"** ile de tahsis işleminde uyulacak ayrıntılar açıklığa kavuşturulmuştur. Tebliğe göre, tahsis edilecek taşınmazın restorasyonu yapılmamışsa projeleri, tahsis talebinde bulunan kurumca hazırlatılabilecek, projeler Genel Müdürlükçe onandıktan sonra, KTVKK onayı alınacak, proje ve projenin onayı süresi tahsis süresine dahil edilmeyecek, onarım tahsisten en geç üç ay sonra başlayacak en fazla iki yıl içinde tamamlanacak, tahsis yenilenebilecek ve tahsis süresince Genel Müdürlük her türlü denetim yetkisine sahip olacak, tahsis sonrasında onay alınmadan hiçbir inşai faaliyet yapılamayacaktır.

3.2.5. Konuyla İlgili Diğer Resmi Kuruluşlar

Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunması Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bu yönde geliştirdiği politikalar doğrultusunda aldığı karar ve görüşlerine bağlı olarak ilgili birimlerince yürütülmekle birlikte, Vakıflar Genel Müdürlüğü örneğinde olduğu gibi, söz konusu eserlerin mülkiyeti veya kullanım haklarını elinde bulundurması nedeniyle ilgili planlama ve denetim işlerini yapmakla görevlendirilen başka birçok kurum vardır.

KTVKK onuncu maddesinde kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetlerinde bulunan eserlerin bakım ve onarımlarından sorumlu oldukları hükmü yer almaktadır. Açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte 1929 yılında Şose ve Köprüler Kanunu ile devredilen ve sorumluluğunda olan tüm köprü ve yolların bakım ve onarımıyla Karayolları Genel Müdürlüğü (Tarihi Köprüler Daire Başkanlığı); tren yolları ve istasyonlarla Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü; hükümet konaklarıyla Bayındırlık ve İskan Bakanlığı görevlendirilmiş bulunmakta, Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü (Milli Parklar Daire Başkanlığı) doğal sit alanları ile ilgili sorumluluklar taşımaktadır. KTVKK il özel idareleri ve belediyeler olmak üzere yerel yönetimlere de planlama ve denetim konusunda önemli sorumluluklar yüklemiştir.

Kültür varlığı koruması ile ilgili doğrudan ilgili bu kuruluşların yanı sıra, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Eğitim Kuruluşları ve Meslek Odaları da dolaylı olarak koruma süreci içinde rol almaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi: Halifeliğin kaldırılmasına dair 3.3.1924 tarih ve 431 sayılı kanunun 9. maddesi gereği saray ve kasırların bakımı Milli Emlak'a devredilmiş, 1925 yılında Bakanlar kurulu kararnamesi ile Maliye Bakanlığı'na bağlı

kurulan Milli Saraylar Genel Müdürlüğü bu yapıların bakımından sorumlu olmuştur. 1933 yılından sonra TBMM'ye bağlanan bu birim 2919 sayılı TBMM Teşkilat Yasası ile Daire Başkanlığı haline getirilmiştir ve halen Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Yıldız Şale Köşkü, Ihlamur, Maslak, Aynalıkavak, Küçüksu Kasırları, Yalova ve Florya Atatürk Köşkleri, Filizli Köşk, Yıldız Çini ve Porselen, Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikaları'nın korunması ve onarımından sorumludur[107].

Milli Savunma Bakanlığı: KTVKK onuncu maddesine göre, idare ve denetiminde veya sınır boyu yasak bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımından sorumludur.

Belediyeler: 1950 yılı öncesinde çıkarılan kanunlarla sorumluluğuna giren kültür ve tabiat varlıklarının yanı sıra, KTVKK altıncı maddesi ile koruma amaçlı imar planlarını yaptırmakla sorumludurlar. KTVKK'nın onsekizinci maddesine göre ise, kurul kararlarında değişiklik yapmamak şartı ile inşa edilecek yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol etmekle yetkilidirler. Belediyeler ayrıca, idari sınırları içindeki kültür varlıkları ile ilgili konularda koruma kurullarına temsilci olarak katılma ve oy kullanma hakkına sahiptir.

3.2.6. Sivil Toplum Kuruluşları

1950 sonrasında toplumsal sorumlulukları gönüllü olarak üstlenmeyi hedefleyen örgütlenmelerin giderek güç kazanmaya başladıkları görülmektedir. Ancak sivil toplum kavramlarının temelini oluşturan, merkezi otoritenin toplumsal sivil yaşama kural koyarak müdahale yetkisini (Örnek, 2001;9) sınırlama girişimleri gelişememiştir. Kültür ve tabiat varlıklarını koruma konusunda toplumsal bilinç eksikliği kültür varlıklarının yok edilmesine karşı örgütlü direnişi engellemektedir. 1950 öncesinde topluma yararlı dernek kapsamında anıtların bakım ve onarımına katkıda bulunan, toplumu bilinçlendirme amaçlı yayınlar yapan az sayıda dernek vardır. 1950 sonrasında ise sivil toplum kavramının evrensel gelişimine de bağlı olarak hem sayıca hem de nitelik olarak iyileşme görülmüş, söz konusu kuruluşlar sayısı fazla olmasa da İstanbul, İzmir, Bursa, Edirne gibi eski eser açısından zengin büyük kentlerin yanı sıra Türkiye geneline yayılmış, ICOMOS gibi uluslararası

---

[107] KTVKK onuncu maddesi; http://www.kultur.gov.tr/portal/default_tr.asp?belgeno=2584

kuruluşların Türkiye temsilcilikleri kurulmuştur. 1954 yılında Mimarlar Odası'nın kurulması da kültür varlıklarının korunması açısından önemli bir gelişmedir. Mimarlar Odası tarihsel çevrenin korunması için sergi, sempozyum konferanslar düzenlemiş, bir çok yayın yapmış, tarihi çevrenin tahribine yönelik yasal düzenlemelerin çıkarılmasını engelleme amaçlı girişimlerde bulunmuş ve yine aynı amaçlı bazı uygulamaların durdurulmasını sağlamıştır.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) Türkiye Ulusal Komitesi 1974 yılında kurulmuştur ve çalışma yeri Kültür ve Tabiat Varlıkları ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma ve Müzeler) Genel Müdürlüğü olarak belirlenmiştir[108]. Milli komiteler ICOMOS'un ana organlarını oluşturmaktadır ve bulundukları ülkelerde uluslararası komitelerce belirlenmiş programların uygulanmasını sağlamakla görevlidir. Bu nedenle ulusal komitenin kurulması Türkiye'nin koruma alanındaki gelişmeleri takip etmesinde büyük bir adım olarak değerlendirilmektedir. ICOMOS'un amaçları genel olarak anıtların ve tarihi sitlerin bakımını teşvik etmek, her ülkenin halkında ve yöneticilerinde kendi anıt ve sitlerine, kültürel miraslarına ilgi uyandırmak ve bu ilgiyi geliştirmek şeklinde tanımlanmıştır[109]. Milli Komite Yönetmeliği de bu amaçların paralelinde hazırlanmıştır. ICOMOS'un üç çeşit üyesi vardır. Bu üyeler yılda en az bir kez toplanarak çalışmalarını devam ettirirler[110]. Milli Komite, 1993'te Sri Lanka'da TC Kültür Bakanlığı, çeşitli meslek odaları ve üniversitelerin işbirliği ile ICOMOS X. Dünya Genel Kurulu'nda Bosna-Hersek'te Tahrip Edilen Kültür Değerleri Listesi ve 12 No'lu Tavsiye Kararı'nı almış; 1994'te Koruma Planlaması II. Ulusal Sempozyumu; 1995'te Doğal Değerlerin Korunması I. Ulusal Sempozyumu; Uluslararası Ahşap Sempozyumu; Boğaziçi Geçişleri Bilimsel Panel-Sergi; Akdeniz Metropoliten Kentleri Ekonomik-Kültürel Gelişmesi (Napoli-İstanbul) Uluslararası Sempozyumu gibi toplantıların gerçekleşmesini sağlamıştır.

Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 1976 yılında kurulmuştur. TAÇ Vakfı'nın amacı Türkiye'nin ve Türk ulusunun ve Anadolu

---

[108] Kuruluş yönetmeliğinde "çalışma yeri İstanbul ve İstanbul Teknik Üniversitesi'dir" şeklinde yer alan bu madde daha sonra değiştirilmiştir (RG 18.05.1974/14890 ve 07.09.1992/21338).

[109] http://www.international.icomos.org/e_introd.htm

[110] ICOMOS Ulusal Komitesi'nin kurucu üyeleri: E. Akurgal, H. Çambel, N. Fıratlı, Z. Koşay, D. Kuban, A. Kuran, A. Mansel, M. Önder, Y. Önge, K. Söylemezoğlu'dur.

uygarlığının sanat ve kültür varlıklarını ve mimari mirasını; doğal, tarihsel, kültürel, estetik ve turizm değerlerini ve bu kavramlar içine girecek her çeşit belgesel değerleri korumak, yaşatmak, bu değerlerin geçmişle gelecek arasında kültürel bir bağ dokusu şeklinde devamlılığını sağlamak için her türlü çalışmayı yapmaktır. Vakıf, rölöve ve restorasyon projeleri hazırladığı gibi, uygulamaları denetlemekte, hatta uygulamaları doğrudan üstlenmektedir bu uygulamalarının yanı sıra kuramsal alanda da çalışmaları vardır. Bir çok kitap yayınlanmış, bir süreli dergi çıkarılmış[111] ve tanıtıcı broşürler bastırılmış, bilimsel toplantılar, sergiler düzenlenmiştir.

Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği, 1976 yılında kurulmuştur. Amacı eski Türk evleri, yalı, köşk, konak, halk tipi şehir evleri ile ilgili bahçe, park vb. yerleri korumak ve eski evlere sahip alanlarla, bunlarla ilgilenen kuruluş ve kişiler arasında bağlantı kurmak, bu evleri satın almak veya onarımını sağlamaktır. 1978 yılında Europa Nostra Birliği'ne girmiş, 1979'da kamu yararına çalışan dernek olarak kabul edilmiştir. Her yıl farklı illerde seminer, panel, sempozyum, sergi, dia gösterileri; konferans, gezi gibi etkinliklerle kutlanan ve ilki 1983 yılında yapılan Tarihi Türk Evleri Haftası; her ay kültürel konferanslar; Kültür Bakanlığı, Başbakanlık Tanıtma Fonu ve İstanbul Valiliği ile Bestekar Hamamizade İsmail Dede Efendi Evi'nin (Türk Müziği Müzesi) restorasyon çalışması gerçekleştirdiği başlıca etkinliklerdir.

Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı, 1988 yılında kurulmuştur. Amacı Safranbolu'nun kültür mirasını gelecek kuşaklara aktarmak; koruma bilincini geliştirmek ve yerleştirmek, turizm potansiyelini değerlendirebilmek, rehberlik-tanıtım vb organizasyonları yapmak, turizmin geliştirilmesini sağlamak ve projeler üretmektir. 1993-1995'te Safranbolu'da Kültür Bakanlığı ile Arasta restorasyonunu gerçekleştirmiştir.

Ayaspaşa Çevre Güzelleştirme Ve Yaşatma Derneği, 1991 yılında kurulmuştur. Ayaspaşa ve çevresinin özgün mimari yapısı ve havasının korunması, tarihi ve kültürel değeri olan yapıların yaşatılması, Ayaspaşa çevresinin estetik ve mimari açıdan güzelleştirilmesi için çalışmak. 1993'de Ayaspaşa'da Park Otel inşaatının durdurulması; otobüs işletmeleri sorunu, ara sokak trafiği, yeşil alanların

---

[111] TAÇ Vakfi Dergisi 1986 yılında üç ayda bir yayımlanmaya başlamıştır, 1988 yılından beri yıllık şeklinde yayımlanmaktadır.

değerlendirilmesi konularında çalışmalar; Ayaspaşa ile ilgili filmler, projeler ve öneriler geliştirilmesi konularında etkin olmuştur.

Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), 1991 yılında kurulmuştur. Amacı, doğal ve kültürel çevreyi korumak için "kent-havza-bölge-ülke" ölçeğinde projeler geliştirmektedir. Çalışmalarını Yedi Bölge Yedi Kent; Sinan'a Saygı; Kendini Koruyan Kentler Projesi; GAP Bölgesinde Kültürel Mirasın Gelişimi Projesi gibi başlıklar altında toplayan kuruluş 2000 yılında kurulan Tarihi Kentler birliğine de destek olmaktadır.

İzmit Evleri Yaşatma Derneği, 1994 yılında kurulmuştur. Amacı İzmit ve çevresinde mevcut kültür varlıklarının tespiti, tanıtılması ve onarılarak geleceğe aktarılması için çalışmaktır. 1993'te İstanbul Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi ile Kapanca Sokağı Rölöve ve Restorasyon Projesi ve Sergisi; 1994'te ülkenin korumacılık alanındaki ilk toplumsal sözleşmesi olan Sırrı Paşa Sözleşmesi ve Sırrı Paşa Şenliği, Bir Kiremit de Sen Koy Kampanyası, 1994-1995'te Kapanca Sokağı basit onarım çalışması, Saraylı Köyü Konağı onarımı, Saraylı Köy Mezarlığı Envanter Çalışması, Çukurçeşme Akdeniz Mimarlar Birliği Çukurçeşme Sokağı Atelyesi, II. Sırrıpaşa Şenliği gerçekleştirdiği etkinliklerdendir.

Tarihi Kentler Birliği, 1999 yılında "Avrupa Tarihi Kentler Birliği" toplantısına katılımın ardından 2000 yılında kurulmuştur. İlk aşamada 54 tarihi kent belediyesi birlik tüzüğünü kabul etmiş daha sonra 123 belediyenin katılımı ile koruma alanında en yaygın ve etkin kuruluş haline gelmiştir. Kültür Bakanlığı'nın katkıları, İç İşleri Bakanlığı'nın destek ve eşgüdümü altında, ÇEKÜL Vakfı, Mimarlar Odası ile Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği ile koordinasyonu sağlayarak çalışmalarını devam ettirmektedir. Yerel yönetimlerin tarihi çevrenin korunmasına yönelik yetki ve sorumluluklarını birlik çerçevesinde gerçekleştirmeleri ve dayanışmaları hedeflenmektedir. Tarihi Kentler Birliği'ne katılmada, tarihi ve doğal çevre korumasına yerel yönetim politikalarında önem ve ağırlık verilen; bu konuda kent kültürünü, sivil toplum katılımını ve toplumsal duyarlılığı geliştirme çabaları içindeki; yerleşme dokusunun önemli ve etkin bir kesimi "kentsel sit, arkeolojik sit, tarihsel sit ve doğal sit" olarak tescil edilmiş; güçlü ve önemli anıtsal yapıları bulunan ve özellikle bu yapılarıyla tanınan; bir, ya da birkaç antik kentle üst üste ve iç içe yaşayan, diğer ülkelerdeki tarihi kentlerle "Kardeş Şehir" ilişkisi kurmuş tarihi

kentler; önemli, tarihsel olayların cereyan ettiği; geçmiş uygarlıklara başkentlik yapan; UNESCO'nun Dünya Mirası listesine girmiş kültür değerlerinin bulunduğu kentler ve tarihsel metropollerden biri olma özelliği aranmaktadır.

4. 1951-2002 YILLARI ARASINDA ADANA KURULU GÖREV ALANI DAHİLİNDE ALINAN KARARLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Karar Metinlerinin Yasal Yeri, Yapısı ve Karar Alma Süreci

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 1. maddesinde kanunun amacı "korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli **ilke ve uygulama kararlarını alacak** teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir" şeklinde tanımlanmış ve kanun metni içinde yetkili kurumlar ile karar almayı gerektiren durumlar açıklığa kavuşturulmuştur. Kanuna göre, Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları çerçevesinde Koruma Kurullarınca **alınan kararlara aykırı olarak**, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında, her çeşit inşai ve fiziki müdahalede bulunmak, bunları yeniden kullanıma açmak veya kullanımlarını değiştirmek yasaktır (m.9). ... Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler **koruma kurulu kararı** ile tescil olunur (m.7). Bu maddeye göre, tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda **karar alma yetkisi** Koruma Kurullarına aittir (m.8). Bakanlığa bağlı olarak kurulan "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile "Koruma Kurulları", elli birinci ve elli yedinci maddede tanımlanan, yurt içinde bulunan ve söz konusu kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesi görevini **karar alarak** yerine getirir.

Kanun kapsamında ayrıca, TBMM'nin idare ve kontrolünde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının TBMM Başkanlığı'nca[112]; Milli Savunma Bakanlığı'nın

---

[112] Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlı saraylar, köşkler ve kasırlar hakkındaki TBMM'nin yetkisinin mevcut kültür varlığının bakımı, onarım ve korunmasıyla sınırlı olduğu ve bu konuda Kültür Bakanlığı'na verilen yetkinin, TBMM'ne devredildiğine dair hiçbir yasal düzenleme yokken Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na bağlı kültür varlıklarını koruma ve değerlendirme hizmetlerini yürütmek üzere 2863 sayılı yasadaki yetkilere sahip olarak "Koruma ve Değerlendirme Kurulları"

idare ve denetiminde veya sınır boyu yasak bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesinin Milli Savunma Bakanlığı'nca; Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı arasında düzenlenecek protokol esaslarına göre yürütüleceği; Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesinin **koruma kurulları kararı alındıktan sonra,** Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yürütüleceği belirtilmiştir (m.10). Aslında yine onuncu maddede sözü edildiği gibi her kimin mülkiyetinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırmak ve bunların her türlü denetimini yaptırmak yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir. Koruma Kurulları Bakanlık adına karar almakla görevlendirilmiştir, diğer bir deyişle Bakanlık adına bu yetkiyi kullanmaktadır.

Karar metinlerinin en önemli niteliği, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurulları Yönetmeliğinin on dördüncü maddesinde belirtildiği üzere, kesinlikle geçerli olmasıdır. **"Kamu kurum kuruluşları (belediyeler dahil) ile gerçek ve tüzel kişiler, koruma kurullarının kararlarına uymak zorundadırlar"**. Ancak yine on dördüncü maddede belirtildiği gibi, Koruma Kurullarının kararlarına karşı İdare Mahkemesi'ne itiraz edilebilir.

İdare Mahkemeleri kurulmadan önce, koruma kurulları kararlarına karşı ilk ve son itirazlar Danıştay'a yapılmakta ve imar davalarına bakmakla görevli Danıştay 6. Dairesi'nce değerlendirilmekteydi. 1982 Anayasası ile Bölge İdare Mahkemeleri kurulunca, imar ile ilgili konular yerel idare mahkemelerinde değerlendirilmeye başlanmıştır ve ancak temyiz amacıyla Danıştay'a gidilmektedir (Gök,1983; 1).

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması ile ilgili karar alma yetkisi 3386 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanundan önce aynı yetki 1710 sayılı Eski Eserleri Koruma Kanunu uyarınca, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurulları'na verilmiştir. TKTVYK ve bölge kurulların dan önce GEEAYK,

---

oluşturulması amacıyla hazırlanan "Milli Saraylar Başkanlığı Koruma ve Değerlendirme Kurulu Kuruluş ve Görevleri Yönetmeliği" hukuka aykırı bulunmuş ve Danıştay'ca iptal edilmiştir (6. D. 28.02.1995 gün ve E.1996/91-929) (Kanadoğlu, 2003; 126).

kuruluş yasası gereği karar almakla görevlendirilmiş, GEEAYK öncesinde İstanbul Âsar-ı Atika Encümeni İstanbul İli özelinde kuruluş tüzüğüne bağlı olarak benzer yetkiyi, kanun gücünde olmasa da kullanmıştır.

Karar metinlerinin düzenlenmesinde uyulması gerekli kurallar, 09.02.1996 tarih ve 277 sayılı Bakanlık oluru ile yürürlüğe giren Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüklerinin Çalışma Esaslarına İlişkin Yönerge'de tanımlanmıştır. Kararlara ilişkin altıncı madde'nin birinci bölümünde, karar metinlerinin ilgili bölümünde karara esas oluşturan yazışmalar ve talebin, varsa önceki kararlara atıfların yer alacağı; karar metinlerinin yasa, yönetmelik ve ilke kararlarında belirtilen usul ve esaslara uygun ve gerekçeli yazılması; daha önce alınmış kararlar ve kendi içindeki ifadelerle çelişki göstermemesi ve kendi içinde bütünlüğü olması; farklı yorumlara neden olmayacak şekilde açık ve anlaşılır bir biçimde ifade edilmesi; parsel ölçeğinde konuları kapsayan kararlarda, taşınmazın sit alanı içinde bulunup bulunmadığının, bulunması durumunda sitin niteliği ve derecesinin belirtilmesi; yönetmelik gereği Yüksek Kurul'a önerilen kararlarda, koruma kurulunun yetkisinde olan konuların yer almaması, bu gibi durumlarda ayrı karar alınması gerektiği ve plan bütünlüğünü sağlayıcı kararların bunun dışında olduğu belirtilmiştir. Aynı maddenin ikinci ve üçüncü bölümlerinde biçimle ilgili tanımlar yer almış ve karar metinlerinin bir sayfadan fazla olması durumu da dahil olmak üzere her sayfasının antetli kağıtlarda ve her sayfası kurul üyelerince paraflanmış olması gerektiği; toplantıya katılmayan üyelerin isimleri altına "bulunmadı", katılanların isimleri altına "imza" ibaresi yazılması; karara muhalif üyelerin muhalefetinin isminin altında yer almaması; karşı oy kullandığında, varsa gerekçenin karar metnine eklenerek dağıtımının yapılması; karar metni altında asil üyelerin yanı sıra, temsilci üyelerin de temsil ettikleri kurum isimleriyle birlikte isimlerinin yazılması gerektiği vurgulanmıştır.

1996 yılında yürürlüğe giren bu yönerge öncesinde, karar metinlerinin yapısının şekil ve içerik olarak nasıl olması gerektiği açıkça tanımlanmamıştır. GEEAYK'nun 5805 sayılı kuruluş talimatnamesi ve bu talimatnamenin 1973 yılında 1741 sayılı kanunla değişik metninde de daha çok çalışma yöntemi üzerinde durulmuştur. Bu metinlerde, karar metinlerinde içerik ve şekil açısından neler bulunması gerektiğine ilişkin detaylı bilgi olmamakla birlikte, her iki düzenlemenin onaltıncı maddesinde kurul kararlarının oy birliği ile alınmadığı durumlarda, karşı oy kullananların muhalefet

nedenlerini özete[113] yazdırabileceği ve kararların imzası sırasında muhalefetlerini kararların altına yazdırarak imzalamalarının mümkün olduğu belirtilmiştir.

Şeklen tarif edilmemiş olmakla birlikte, karar metinleri yazımında 1951 yılından beri kullanılmakta olan bir format mevcuttur[114]. 1987 yılında bölge kurullarının oluşturulmasının ardından, karar kağıtlarının bastırılmasına esas olmak üzere, daha önce de kullanımda olan bu formun bir örneği gönderilmiş ve söz konusu formatın kullanımı benimsenmiştir (Şekil C.2).

İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin kararları, GEEAYK kuruluncaya kadar bu konuda tek yetkili olması nedeniyle, İstanbul İli dahilinde geçerlidir. Encümenin görev yaptığı dönemdeki koruma anlayışı, boyutu ve mevcut mevzuat göz önünde bulundurulduğunda, kararların geçerliğinin ön planda olmadığı yorumu yapılabilir. Bir başka deyişle kurul kararlarına uyulmadığı durumda uygulanacak yaptırımlar tanımlanmamış ve etkinleştirilmemiştir. Encümene ait kararlar üzerinde yapılan sınırlı incelemede ise kurul kararlarına karşı itirazların Belediye'ye veya Müze'ye yapılabildiği anlaşılmaktadır.

Encümen, 1917 yılından başlayarak karar defteri tutmuştur[115]. Haftanın iki günü yapılan toplantıda alınan kararlar bu deftere alt alta kaydedilmiştir. Her konu için ayrı bir metin düzenlenmemiş, ancak alınan kararlar ilgili kuruma ayrıca yazılarak gönderilmiştir. Karar defterinde, her oturum öncesi toplantıya katılanların isimleri ve unvanları sol üstte alt alta yazılmış; tarih/gün hemen bu kısmın karşısında sağda belirtilmiştir; Alınan kararların alt alta yazılmasının ardından, her sayfa üyelerce imzalanmıştır (Şekil C.1).

Karar alma süreci, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüklerinin Çalışma Esaslarına İlişkin Yönerge'de, hizmete; konuların incelenmesine; gündeme; toplantıya; kararlara; karar dağıtımına ilişkin esaslar ve yargı organları ile ilişkiler başlıkları altında ele alınmış ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Bu yönergeye göre, bir konunun kurul gündemine alınmasından dağıtımına kadar geçen süreci kısaca özetlemek gerekirse:

---

[113] Karar metninden ayrı olsa gerektir.

[114] İlk karar metni de dahil olmak üzere aynıdır.

[115] Defterin içerik ve şekil olarak nasıl tutulacağı hakkında bir talimata rastlanmamıştır.

Koruma kurulu büro müdürlüklerine, görüşülmesi istenen konuya ait belgeler ve konunun görüşülmesi isteğini belirten bir dilekçe ile birlikte başvurulur. Başvurular kültür varlığı sahibi, proje müellifi veya ilgili kuruluşça yapılabilir. Başvuru sırasında istenen belgelerin niteliği konunun özelliğine bağlı olarak değişmektedir ve koruma kurulu büro müdürlüklerinden öğrenilebilir. Konunun toplantı gündemine alınıp alınmayacağı, yine büro müdürlüklerince, gündemin belirlenmesine ilişkin esaslar çerçevesinde belirlenir ve bilgilendirme amacıyla Bakanlığa, kurul üyelerine gönderilir, ayrıca müdürlük panosuna asılır. Toplantı sırasında üyeler, konuyu incelemekle görevlendirilmiş ve yerinde görerek raporunu hazırlamış müdürlük uzmanının aktardığı bilgiler ve mevcut dokümanlar ışığında, konuyu değerlendirerek karara bağlarlar. Karar metinleri ve ekleri üyelerce imzalanır ve konunun niteliğine bağlı olarak ilgili kuruluşlara, ekleriyle birlikte dağıtımı yapılır.

GEEAYK'nun görev yaptığı dönemde de karar süreci, yukarıda sözü edilen 1996 tarihli yönergedeki kadar detaylı olmamakla birlikte tanımlanmıştır. Söz konusu süreç, GEEAYK'nun 1952, 1959, 1971 ve son olarak 1974 yıllarında değişiklik gören yönetmeliğinin ikinci bölümünde "çalışma" başlığı altında yer almaktadır. GEEAYK'nun 1974 tarihli yönetmeliğine göre, konunun gündeme alınmasından karar dağıtımına kadar geçen süreci kısaca özetlemek gerekirse:

Bir konunun gündeme alınabilmesi için Bakanlıklar, Genel Müdürlükler, Vilayetler ve Belediyelerle, İl Eski Eserleri Koruma Encümenleri'nden birince veya Kurul üyelerinden biri tarafından Başkanlığa (GEEAYK) yazılı olarak başvurulur. Özel kişilerin başvuruları ancak GEEAYK Başkanlığı'nca uygun görülürse kabul edilir. Görüşülecek konular bir hafta öncesinden kurul üyelerine yazılı olarak bildirilir. Bir konunun gündeme alınabilmesi için gerekli belgeler açıkça tanımlanmamış "her türlü bilgi ve belge" ifadesi kullanılmıştır[116]. Toplantı sırasında konuyu raportörün açıklamasının ardından konu tartışmaya açılır. Eğer açıklama yeterli görülmezse, dosyanın seçilecek komisyon veya raportörce tekrar incelenmesi ve belirlenen süre sonunda tekrar görüşülerek karara bağlanması sağlanır. Görüşülen konu ile ilgili kurum uzmanının her toplantıda bulunması zorunluluğu yoktur, hatta toplantıya katılabilmesi için Kurul'un bu yönde karar alması gereklidir. Karar metinleri ve

[116] GEEAYK'ın 1980 tarih ve 11902 sayılı kararında yeni yapı inşa isteminde getirilecek belgelerin belirtilmiş olması da GEEAYK'ın bu konuda bir eksiklik duyduğunu göstermektedir.

ekleri üyelerce imzalanır ve Kültür Müsteşarlığı'na (Kültür ve Turizm Bakanlığı), ilgili kuruluşa ve gerekirse Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilir.

Tanımlanan süreçler küçük farlılıklar göstermektedir. 1996 yılında hazırlanan yönerge sonrasında daha sistemli ve düzenli bir çalışmanın sergilenebildiği, görev tanımlarının daha açık yapıldığı gözlenmektedir.

4.2. Kararları Etkileyen Etmenler

Yukarıda açıklandığı gibi karar alma süreci, konuyla ilgili başvuru ile başlar, kararın ilgili kurumlara dağıtılması ile sonuçlanır ve çoğu zaman tekrar eden söz konusu işlem basamakları nedeniyle döngüseldir. Sürecin bileşenlerinin tamamı, çeşitli derece ve şekilde, doğrudan sürecin nasıl işlediğine de bağlı olarak kararı etkilemektedir. Kavramsal açıdan karar mekanizmasının nasıl çalıştığı ve sürecin nasıl şekillendiği konusunda sosyal bilimler alanında yapılmış birçok çalışma karar organının yapısının ve karar sürecinin nasıl işlediğinin önemi üzerinde durmaktadır. Tol da (1984; 19) GEEAYK'nu bir karar organı olarak ele alıp, sistemci bir yaklaşımla analiz ettiği çalışmasında, Kurul'un açık bir sistem olduğunu; kararları belirleyen beş ana etmenin ise karar konusu; çevre; sistemin yapısı; iletişim ve motivasyon olduğunu öne sürmüştür.

Bu çalışma kapsamında karar alma süreci ve karar organının kavramsal olarak tanımlanmasından çok, mevcut yasa ve kurumlar çerçevesinde öne çıkan etmenlerin ele alınması hedeflenmiştir. Bu çerçevede yapılan gözlem, kişisel görüşmeler ve karar metinlerinin incelenmesi sonucu karar içeriğini biçimlendirdiği saptanan etmenler karar konusu; mevzuat; süreç; kurul üye yapısı ve olanaklar başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

4.2.1. Karar Konusu

Konu, niteliği, kapsamı ve yeri açısından karar içeriğinin oluşmasında etkilidir. Kültür varlığı olup olmama, kültür varlığı ise derecesi, korunmuşluk durumu, mülkiyet durumu, yapısal özellikler konunun niteliğini tanımlarken, kapsam kültür varlığı tek yapıdan sit alanlarına değin genişleyebilmekte, kapsamla ilişkili olarak plan ve projenin ölçeği farklılaşabilmektedir. Benzer şekilde, konu; sit alanı içinde olup olmadığı, yeni yapı ise koruma alanında mı yoksa sit alanında mı olduğu, sit

alanı ise, varsa başka sit alanları ile ilişkisi, sit alanının bulunduğu çevre ile ilişkisi yani yerine göre farklı şekillerde ele alınmakta ve karara bağlanmaktadır.

Analiz sonucu elde edilen veriler benzer konulardaki karar metinlerinin birçok örnekte tamamen aynı olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle, söz konusu metinler fotokopi ile çoğaltılarak konuya özgü bilgiler kısmı sonradan doldurulmuş gibi bir izlenim vermektedir[117]. Benzer konulu metinlerdeki aynılık, karar konusunun metnin içeriğine, yani karara etkisi ne kadardır sorusuna da cevap niteliğindedir. Söz konusu etki konular arasındaki benzerlik oranında yüksektir[118].

Karar konusu ile metin içeriği arasındaki ilişkilerden yola çıkılarak ulaşılan bir başka sonuç, benzer konular hakkındaki kararların daha önceden belirlenmiş ilke kararları çerçevesinde alınması durumunda daha tutarlı olacağıdır. Diğer taraftan ilke kararlarının konu ile ilgili analizlere dayandırılması ise söz konusu kararlarının sık sık değiştirilmesi sorununun çözümüne yardımcı olacaktır.

4.2.2. Mevzuat

Mevzuat, karar içeriğinin oluşmasını etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Kararlar yasal kurallar çerçevesinde alınmak zorunda olduğundan ve ancak bu şekilde geçerli olacağından, içeriğin mevzuata uygun olması üzerinde durulmaktadır. Kurul kararlarının mevzuata uygun olmaması durumunda, gerekli uyarıyı yapmak kurul büro müdürünün görevidir. Kararların mevzuata uygun olmadığı durumlarda Genel Müdürlük'ten görüş istenmesi gereklidir[119]. Mevzuatta yöntem tanımlanmış, ilke kararları ile konuların genel çerçevesi belirlenmiş, ancak ayrıntılı tanımlar yapılmamıştır. Her durumun kendine özgü nitelikleri nedeniyle ayrıntılı tanımlar yapılmamış olması ve mevzuatın bu anlamda içerik üzerindeki etkisini kurul üyelerinin bilimsel yeterliliğine bırakması olumludur.

---

[117] İçerik analizi, bu çalışmada birçok veriye ulaşmayı sağlamakla birlikte, karar metinlerinin oluşumu sürecinde raportörler ve kurul üyelerince ortaya koyulan görüş ve gerekçeler her konu için farklı da olsa, sonuçta karar metinlerinin çoğu gerekçesiz yazıldığı ve çalışma kapsamında karar eki raporlar incelenmediğinden ancak metne yansıdığı şekliyle ele alınmasına olanak sağlamaktadır.

[118] Bu çalışma sırasında elde edilen verilerden yola çıkarak yapılacak yeni araştırmalarla benzerlik oranı saptamak mümkündür.

[119] 1996 tarih ve 277 sayılı Bakanlık oluru ile yürürlüğe giren Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüklerinin Çalışma Esaslarına İlişkin Yönerge

Kurul kararlarının içeriğinin belirlenmesinde, mevzuatı oluşturan yazılı kurallar kadar olmasa da, genel kabul ve alışkanlıklar da bir başka etmendir.

4.2.3. Süreç

Karar konusunun hangi yolla kurul gündemine alındığı; kurul gündeminde daha önce görüşülüp görüşülmediği; daha önce görüşülmüşse, alınan kararın niteliği; kurul gündemine alınmasından toplantı sırasında görüşülmesine değin geçen sürece ait işlemlerin nasıl gerçekleştiği; yerinde görülüp görülmediği; toplantı sırasında konuyla ilgili uzmanın söz konusu toplantıda aktif katılımcı olup olmadığı ve tartışma süreci, karar içeriğini etkilemektedir.

Sürecin basamaklarının bir kısmı önceden belirlenmiş (tanımlanmış) olmakla birlikte süreçte rol alan kişilere ve olanaklara bağlı olarak işleyişte farklılıklar olabilmekte ve metnin içeriği değişebilmektedir. Ayrıca sürecin karar metninin oluşumundaki etkisi sadece görüşülen kararla sınırlı olmayıp, benzer konuların görüşülmesi sırasında da ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, bir karar metnini etkileyen süreçte kazanılan deneyim; nitelik, kapsam ve yer açısından benzeyen başka konularda, karar içeriğinin oluşturulmasında etken olabilmektedir. Bu durum kurul üyeliği açısından değerlendirilirse, doğru yapılandırılması durumunda, üyeliğin sürekliliğinin sağlanmasının karar sürecine katkıda bulunacağı açıkça görülmektedir.

Üzerinde durulması gerekli bir başka konu, sürecin doğru işletilmesi yanında, ne kadar sürede tamamlandığıdır. Karar sürecinin uzaması durumunda, kültür varlığının özgün niteliklerini kaybetmesi, kaçak yapılaşma gibi çeşitli nedenlerle metinlerin içeriği olması gerektiğinden çok farklı şekillenebilmektedir. Örneğin basit onarım yapılarak korunması mümkün olan bir yapı zamanında başvuru yapılmaması, konunun kısa sürede görüşülerek karara bağlanamaması gibi nedenlerle esaslı onarım gerektirebilmektedir.

4.2.4. Kurulun Üye Yapısı

Üyelerin hem nitelik, hem de nicelikleri karar içeriğinin oluşmasında önemli bir etmendir. Bu nedenle de, kurul üye yapısında yapılan değişiklikler her zaman en fazla eleştiri alan konu olmuştur. Kurul gündemlerinde yer alan konuların çeşitliliği, aynı çeşitlilikte uzmana ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ayrıca kurul kararlarının oy çokluğu ile alınması ve bürokrat üyelerin sayıca çokluğu nedeniyle üyelerin bağlı olduğu kurumlara karşı sorumlulukları ve kültür varlığı koruması konusundaki

deneyimleri de karar içeriğinin oluşmasında önemli etmenlerdir. Kurul üyelerinin entelektüel birikim ve etkileşimleri, üyelerin birbirleriyle ilişkileri karar içeriğini dolaylı olarak etkilemektedir.

4.2.5. Olanaklar

Karar içeriğinin oluşmasındaki bir diğer etken, kurul çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi için gerekli personel ve araçların ne ölçüde sağlamış olduğudur. Konuların kurul gündeminde görüşülmesi sırasında, konuyla ilgili hazırlık yapan ve kurul üyelerine açıklamada bulunan raportörün önemli bir işlevi vardır. Bürodaki personel sayısı ve raportör niteliğinin yeterli olması, gündemde görüşülen konuların içeriğini bu nedenle doğrudan etkilemektedir ve büyük önem taşımaktadır.

Teknik donanım ve ekonomik olanakların yeterliği ile teknolojik araçların kullanımı, gerekli bilgi ve belgenin zamanında temin edilmesini sağlamakta ve karar alma sürecinin aksamasını önlemektedir. Ayrıca kurul müdürlüklerinde fiziksel koşulların yeterli düzeyde olması da psikolojik olarak olumlu ortamlar oluşmasını ve çalışma kalitesini yükseltmektedir.

GEEAYK'ın kuruluş yıllarında ne zor koşullar altında karar aldığı üzerinde daha önce durulmuştu, izleyen yıllarda da durum çok farklı olmamıştır. AKTKK Büro Müdürlüğü'nde de 1998 yılına değin benzer şekilde çok az sayıda uzman personel görev almıştır, raportörleri arasında halen restorasyon uzmanı yoktur ve daha öncesinde de olmamıştır[120].

Türkiye'de halen mevcut 20 koruma kurulu müdürlüğünde çalışan uzman eleman sayısı ise 161'dir[121]. Bunların 53'ü mimar, 22'si mühendis, 17'si şehir plancısı, 47'si arkeolog, 22'si müze araştırmacısı kadrosunda görev almakla birlikte söz konusu kadrolarda farklı uzmanlıklara sahip elemanlar da istihdam edilmiş olabilmektedir.

---

[120] AKTVKK Müdürlüğü'nde halen (2003) 3 arkeolog, 3 mimar, 1 şehir plancısı ve 1 harita mühendisi olmak üzere 8 uzman görev yapmaktadır.

[121] Kasım 2003 Kültür Bakanlığı verileri. Bu sayı 20 kurul arasında eşit paylaştırılırsa her kurulda ortalama 8 elemanın görev yaptığı anlaşılmaktadır.

4.3. Adana Kurulu Görev Alanına İlişkin Kararların Sayısal Değerlendirmesi

Araştırmanın planlanması sürecinde, Adana Kurulu görev alanı kapsamında alınan kararların tamamına ulaşılmasının gerekliliği benimsenmiştir. Bu sürekliliğin sağlanması, konuların görüşülmesi sürecini tanımlama, aynı konu hakkında alınan kararlarda süreç içinde tutarlık olup olmadığını saptama, görüşülen konuların farklı kurul dönemleri içindeki ağırlıklarını, Türkiye genelinde alınan kararlara oranını saptama ve birbiriyle karşılaştırma açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında yer alan dokuz ile (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Mersin, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye) ait tüm metinlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 4.1: 1951-2002 Yılları Arasında Alınan Kararların İllere ve Kurul Dönemlerine Göre Dağılımı

	1951- 1983		1983-1988	1988-1990	1988-2002	Toplam	
	İstanbul	Ankara	TKTVKYK	Antalya	Adana	Adet	%
Adana	35	33	21	0	855	944	15.26
Adıyaman	2	6	3	0	67	78	1.26
Gaziantep	87	42	28	0	904	1061	17.15
Hatay	23	121	50	0	1101	1295	20.93
Mersin	52	200	107	251	1510	2120	34.28
Kahramanmaraş	11	14	4	0	191	220	3.56
Kilis*	4	3	1	0	127	135	2.18
Malatya	6	13	15	0	154	188	3.04
Osmaniye*	7	5	9	0	88	109	1.76
Diğer/İdari	0	1		0	34	36	.58
TOPLAM	227	438	238	251	5032	6186	100

* Karar metinlerinde Kilis ve Osmaniye illeri ve ilçelerinde yer alan kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili konular, il oldukları tarihe kadar bağlı bulundukları Gaziantep ve Adana illeri adı altında yer almakla birlikte, bu tabloda 2002 yılı idari sınırları göz önünde bulundurularak sınıflandırılmıştır.

1951-2002 yılları arasında çalışma alanında yer alan kültür ve tabiat varlıkları hakkındaki kararlar dört farklı kurul tarafından alınmıştır. Bu kurullar GEEAYK, TKTVKYK, Antalya KTVKK ve Adana KTVKK'dur. İstanbul 1 Numaralı Kurulu GEEAYK Arşivi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Arşivi ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'nde yapılan çalışmalar sonucu, toplam 23768 karar metni (15368 GEEAYK kararı, 4610 GEEAYK Ankara

Bürosu kararı ve 3790 TKTVYK kararı) gözden geçirilmiş, bu kararlar arasından ayrılan Adana Koruma Kurulu görev alanındaki dokuz ilde yer alan kültür varlıklarını konu edinen 903 karar metnine ek olarak, 1988-2002 yılları arasında Adana Koruma Kurulu'nca alınan 5032 karar metni ve İçel İli'nin Antalya Koruma Kurulu görev alanında bulunduğu 1988-1990 yılları arasında söz konusu ilde yer alan kültür varlıkları hakkındaki 251 karar metni[122] ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıntılı olarak incelenen toplam karar metni 6186'dır. Bu kararlardan 2120'si Mersin; 1295'i Hatay; 1061'i Gaziantep; 944'ü Adana; 220'si Kahramanmaraş; 188'i Malatya; 135'u Kilis; 109'u Osmaniye ve 78'i Adıyaman illerinde yer alan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları hakkındadır (Tablo 4.1).

Tablo 4. 2: Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Görev Alanı Kapsamında Alınan Karar Sayısının Türkiye Genelinde Alınan Karar Sayısı İçindeki Yeri

Dönem	Türkiye geneli karar sayısı	AKTVKK görev alanı karar sayısı	
		Adet	%
1951-1983	19978	665	3.32
1983-1988	3790	238	6.27
1988-2002	119717*	5283	4.41

* Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Kurullar Daire Başkanlığı'ndan alınan Kasım 2003 rakamı baz alınarak hesaplanmış yaklaşık rakamdır.

1951-1983 yılları arasında Adana Kurulu görev alanına ait kararlar bu dönemde Türkiye genelinde alınan karar sayısının % 3.32'sini oluşturmaktadır. 1983- 1988 yılları arasında söz konusu oran % 6.27, 1988- 2002 yılları arasında ise %4.1'dir (Tablo 4.2; 4.3). Adana Kurulu görev alanı kapsamında alınan karar sayısının diğer kurulların görev alanları kapsamında alınan karar sayısı ve Türkiye geneli ile karşılaştırılmasına olanak sağlayacak bir başka veri kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca Kasım 2003 sonuna kadar alınmış toplam karar sayısıdır. Bu veriye göre Adana Kurulu'nun almış olduğu kararların Türkiye geneline oranı %4.2 dir.

---

[122] Adana Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü, bu dönemde İçel İli kapsamında alınan kararların (eksiksiz olarak) arşivlerinde mevcut olduğunu bildirmiştir. Bu nedenle 1988-1990 yılları arasında Antalya Kurulu'nca İçel İli hakkında alınan karar metinlerine ulaşmak için ayrıca Antalya Koruma Kurulu Arşivi'nde çalışılmamıştır.

Tablo 4.3: 1983-1988 Yılları Arasında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca Alınan Kararların İllere Göre Dağılımı*

İl	K.s.	%	İl	K.s.	%	İl	K.s.	%
Adana	**29**	**0,77**	Erzurum	31	0,82	Muş	2	0,05
Adıyaman	**9**	**0,24**	Eskişehir	16	0,42	Nevşehir	30	0,79
Afyon	26	0,69	**Gaziantep**	**30**	**0,79**	Niğde	16	0,42
Ağrı	9	0,24	Giresun	22	0,58	Ordu	27	0,71
Amasya	40	1,06	Gümüşhane	2	0,05	Rize	9	0,24
Ankara	144	3,80	Hakkari	0	0,00	Sakarya	28	0,74
Antalya	131	3,46	**Hatay**	**55**	**1,45**	Samsun	46	1,21
Artvin	8	0,21	Isparta	20	0,53	Siirt	1	0,03
Aydın	59	1,56	**İçel**	**107**	**2,82**	Sinop	25	0,66
Balıkesir	64	1,69	İstanbul	1335	35,22	Sivas	31	0,82
Bilecik	15	0,40	İzmir	240	6,33	Şanlıurfa	5	0,13
Bingöl	0	0,00	**Kahramanmaraş**	**4**	**0,11**	Tekirdağ	19	0,50
Bitlis	15	0,40	Kars	9	0,24	Tokat	26	0,69
Bolu	30	0,79	Kastamonu	61	1,61	Trabzon	39	1,03
Burdur	9	0,24	Kayseri	29	0,77	Tunceli	5	0,13
Bursa	156	4,12	Kırklareli	9	0,24	Şanlıurfa	18	0,47
Çanakkale	47	1,24	Kırşehir	5	0,13	Uşak	26	0,69
Çankırı	10	0,26	Kocaeli	31	0,82	Van	6	0,16
Çorum	21	0,55	Konya	97	2,56	Yozgat	19	0,50
Denizli	45	1,19	Kütahya	23	0,61	Zonguldak	48	1,27
Diyarbakır	10	0,26	**Malatya**	**17**	**0,45**	Genel	8	0,21
Edirne	14	0,37	Manisa	26	0,69	İlke kararı	26	0,69
Elazığ	17	0,45	Mardin	14	0,37	Yok**	80	2,11
Erzincan	3	0,08	Muğla	156	4,12	**Toplam**	**3790**	**100**

* Kilis İli hakkındaki 1 karar, Gaziantep,; Osmaniye İli hakkındaki 9 karar, Adana İli kararları arasında sayılmıştır.

** Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Arşivi'nde toplantı ve karar sıra numarası ile ciltlenmiş kararlar arasında bulunmadığı için yok kabul edilmiştir, karar numarası verilirken atlanmış olması da mümkündür.

Bu değer, bölge özelinde alınan karar sayısının Türkiye genelindeki artışa paralel bir artışa sahip olduğunu ve dolayısı ile oransal olarak da önemli bir sıçrama veya düşme eğiliminde olmadığını da göstermektedir.

İstanbul ile ilgili sayısal verilerle diğer illerin verilerini karşılaştırmak İstanbul'un özel nitelikleri nedeniyle mantıklı görünmese de, 1951-2003 yılları arasında karar sayısı oranındaki önemli düşüş dikkat çekicidir.

Tablo 4. 4: Kasım 2003 Sonuna Kadar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca Alınmış Karar Sayıları

KTVK Kurulu İsmi	Karar sayısı	K.s.%
Adana	**5394**	**4,20**
Ankara	9845	7,67
Antalya	6123	4,77
Bursa	10195	7,95
Çanakkale	2360	1,84
Diyarbakır	3283	2,56
Edirne	7806	6,08
Erzurum	1470	1,15
Eskişehir	2562	2,00
İstanbul I Numaralı	15575	12,14
İstanbul II Numaralı	6738	5,25
İstanbul III Numaralı	14169	11,04
İzmir I Numaralı	10901	8,50
İzmir II Numaralı	12208	9,51
Kayseri	3488	2,72
Konya	5144	4,01
Muğla	2904	2,26
Nevşehir	2440	1,90
Samsun	821	0,64
Trabzon	4879	3,80
Toplam	**128305**	**100**

1951-1983 döneminde sadece İstanbul İli'ne ait karar sayısı 11218'in (Kara ve diğ., 1996) Türkiye genelinde alınan toplam karar sayısına oranı % 56.15'tir. 1983-1988 yılları arasında bu oran %35.22'ye düşmüştür[123] (Tablo 4.3). 1988-2003 yılları arasında İstanbul'da bulunan üç kurul'un almış olduğu toplam karar sayısının Türkiye geneline oranı %28.42 ise, 1951-1983 (GEEAYK) dönemindeki %56.15 oranının yaklaşık yarısıdır ve %28.42 oranına İstanbul'un tüm ilçelerinden gelen konular dahildir. GEEAYK döneminde ilçelerden gelen konuların ağırlığı çok daha azdır. Bu durum, GEEAYK'ın kuruluş amacı Türkiye'nin her yerindeki eski

[123] 1983-1988 döneminde İstanbul Bölge Kurulu da görev alanı kapsamında kararlar almaktadır fakat, söz konusu kararlar, bölge kurullarınca bu dönemde alınan kararlar ve kapsamı hakkında yeterli bilgiye ulaşılamadığından bu değerlendirmenin kapsamı dışında tutulmuştur.

eserlerle ilgili konuları görüşmek olmasına rağmen, taşradan konu gelmemesi, kültür varlıklarına yapılacak müdahaleler için kurul görüşü alınması gerekliliğini benimseten, harekete geçiren ve denetleyen taşra örgütlenmesi olmaması nedenleri ile, söz konusu dönemde İstanbul dışında etkin olamadığını, "İstanbul Kurulu" olma niteliğinin ön plana çıktığını göstermesi açısından önemlidir.

4.3.1. Kararların Yıllara Göre Dağılımı

GEEAYK kurulduğu yıl sadece beş karar almıştır. Bundan sonraki yıllarda kurumun tanınması, çalışmalarının düzene girmesi ve 1957 yılında GEEAYK'ın İmar Kanunu'nun ek 6. maddesi ile yetki gücünün artması nedenleriyle, görüşülen karar sayısı hızla artmıştır. Toplantı gündemlerinde 1957 yılına kadar ortalama 14 karar görüşülürken 1957 -1973 yılları arasında bu sayının ortalama 43'e yükseldiği, 1972-1973 yılları arasında 85 olduğu görülmektedir (TabloF.1, TabloF.2). GEEAYK 1957-1983 yılları arasında yılda ortalama 735 karar alınmıştır. Bir toplantıda en fazla 294 konuyu görüşerek karara bağlayan Kurul'un sadece bir konu hakkında karar almak için toplandığı da olmuştur[124].

1983- 1988 yılları arasında TKTVKYK'nın aldığı karar sayısının yıllık ortalaması 758, her toplantıda alınan karar sayısı ortalaması 60'tır. Bir toplantıda en az[125] 2, en fazla[126] 163 konu karara bağlanmıştır (Tablo. F.3).

Adana Kurulu görev alanı hakkında alınan kararlara bakıldığında, GEEAYK'ın 1957 yılına kadar aldığı toplam 577 karar içinde, bölgeye ait kararların oldukça düşük bir oranda olduğu görülmektedir (%1.4) (Tablo F.5). 1975 yılında Avrupa Mimari Miras Yılı etkinlikleri dolayısı ile kültür varlıklarının korunmasına ilginin artması Türkiye genelinde olduğu gibi bu bölgede de görüşülen konu ve dolayısı ile karar sayısının artmasına neden olmuştur. 1984 yılında İçel İli'nden gelen konu sayısı bir önceki yıla göre yarıya düşmüş, bu düşüş toplam sayıyı da düşürmüştür. Diğer illerde saptanmayan bu düşüşü açıklayacak önemli bir neden bulunamamıştır ancak, 1984 yılında yapılan yerel seçimler ve bu siyasi dinamizmden illerin farklı şekillerde etkilenmiş olabileceği gerçeği açıklayıcı bir neden olarak düşünülmektedir.1988

---

[124] 05.08.1957, 15.07.1966, 11.11.1982 tarihli toplantılarda 1, 13-15.05.1983 tarihli toplantıda 294 karar alınmıştır.

[125] 9.11.1983 tarihli toplantıda alınmıştır.

[126] 19-21.06.1987 tarihli toplantıda alınmıştır.

yılında Adana Bölge Kurulu'nun kurulması ile hızla bir yükselişe geçen karar sayısı, 1989 yılında o dönem için oldukça yüksek bir rakam olan 457'ye ulaşmıştır. 1989 yılında Antalya Kurulu'nun görev alanında bulunan İçel İli'ne ait kararların da bu sayıya dahil olması karar sayısındaki bu hızlı artışın nedenlerinden biridir. Ancak artış aynı ivme ile devam etmemiş, 2000 yılına kadar geçen sürede yılda ortalama 310 karar alınmıştır. Son üç yılda alınan karar sayısı ortalaması ise 475'dir (Şekil 4.1).

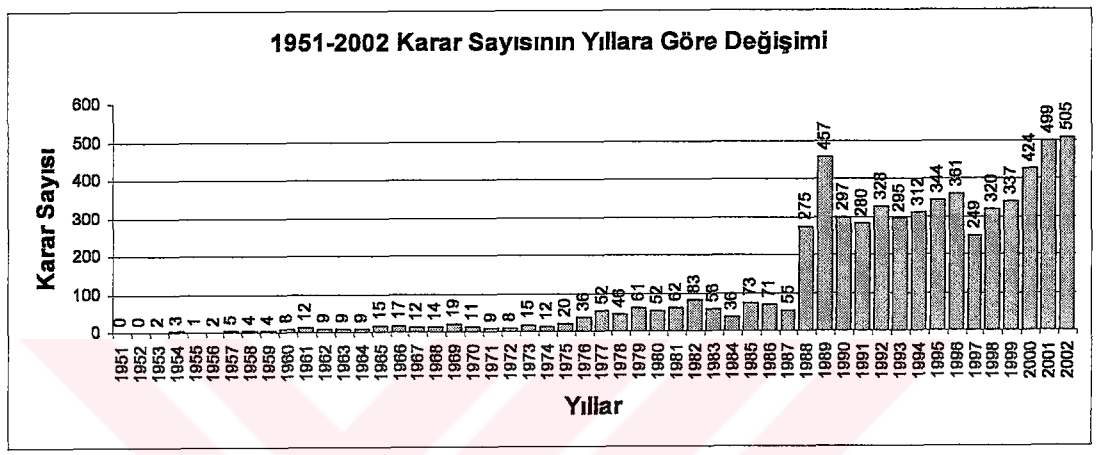

Şekil 4.1: 1951-2002 Yılları Arasında AKTVKK Görev Alanı Kapsamında Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımı

Karar sayısının yıllar içindeki dağılımına bakıldığında dikkati çeken bir başka nokta, 1997 yılındaki düşüştür. Bu düşüşün iki nedeni olabileceği düşünülmüş ancak eldeki verilerle doğrulanamamıştır. Birinci neden, diğer yıllara oranla daha az sayıda toplantı yapılmış olma olasılığıdır. Ancak 1997 yılında yapılan toplantı sayısı (18) ortalama toplantı sayısının (20) çok altında değildir. 2001 yılında da 18 toplantı yapılmış olmasına rağmen alınan karar sayısı 1997 yılında alınan karar sayısının iki katıdır. Bir başka deyişle, karar sayısı ile toplantı sayısı arasında kurulan ilişki anlamlı sonuç vermemektedir. Olası ikinci neden, 1997 yılında yapımı devam eden koruma amaçlı imar planlarının bitirilmesi nedeniyle, geçiş dönemi yapılaşma koşullarının kaldırılması ve bu şekilde dosya sayısının azalmış olmasıdır. 1997 yılında tamamlanmış koruma amaçlı imar planı sayısı da diğer yıllarla karşılaştırıldığında farklılık göstermemiş ve bu durumda karar sayısındaki düşüşün nedeni tespit edilememiştir.

4.3.2. Kararların İllere Göre Dağılımı

Sayısal verilerden anlaşıldığı üzere, kurul gündeminde en çok Mersin (%34.28) , Hatay (%20.93), Gaziantep (%17.15) ve Adana (%15.26) konuları görüşülmüştür. İçel, Hatay ve Gaziantep illerine ait konuların sayıca fazla olması, bu illerde yer alan kültür varlıklarının diğer illerde yer alanlara oranla sayıca fazla olmasının yanında, koruma amaçlı imar planlarının sayısının da fazla olmasındandır (geçiş dönemi yapılanma koşulları nedeniyle sit alanlarındaki tüm müdahalelerin kurul gündeminde görüşülmesi). Adıyaman, Malatya ve Osmaniye'de kentsel sit ile arkeolojik sit tescili yapılmamıştır. 1988- 2002 yılları arasında Adana İli'ne ait konuların sayısında hızlı artış olmasının nedeni ise, benzer şekilde koruma amaçlı imar planının bu yıllar arasında hazırlanması ve Kurul Büro Müdürlüğü'nün Adana'da olması dolayısıyla erişimin kolay olmasıdır. Bu illerde yer alan konuların kurul gündeminde diğerlerine göre daha fazla yer alması, söz konusu illerde yer alan kültür ve tabiat varlıkları, sit alanlarının sayısı ve koruma planlarının yapımı ile ilgili olduğu kadar, inşai faaliyetlerin yoğunluğu, halkın ve yöneticilerin kültür varlığı korunması alanındaki bilinç düzeyi, yerel yönetimin bu alandaki etkinliği, hatta bölgede yer alan uzman eleman sayısı gibi başka birçok etmenle de ilişkilidir. Karara bağlanan konu sayısının en az olduğu illerden Kahramanmaraş ve Malatya'da yer alan kültür varlıkları hakkında, 2000 yılı öncesinde Gaziantep'e bağlı Kilis, Adana'ya bağlı Osmaniye ile Adıyaman ve Malatya illerine oranla daha çok görüşme yapılmasının, 1988 yılı sonrasında 1988 öncesine göre dosya sayısının hızlı artışının nedenleri de benzer şekilde sıralanabilir.

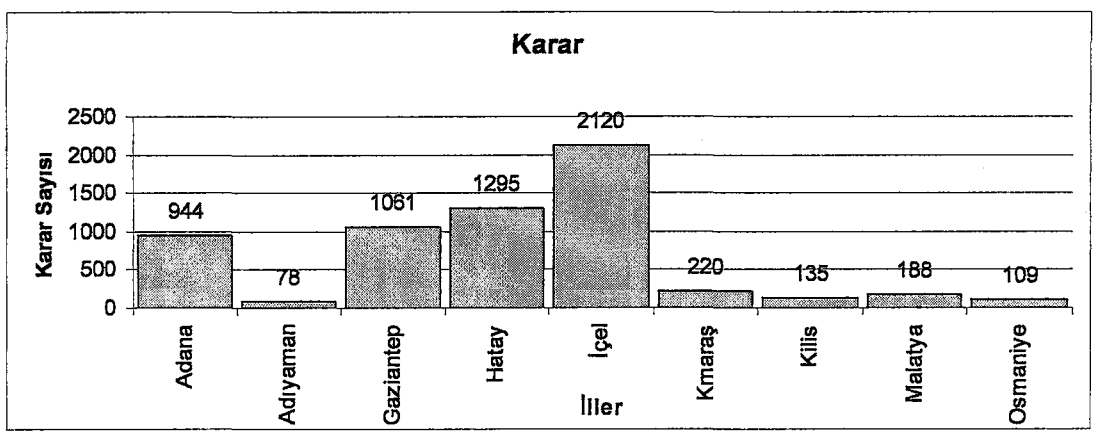

Şekil 4.2: 1951-2002 Yılları Arasında Alınan Karar Sayısının İllere Göre Dağılımı

Kültür Bakanlığı verilerine göre[127], Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun görev alanında yer alan kültür varlıkları ile sit alanlarının sayısal dağılımı Tablo 4.5'de verilmektedir. Adana, Adıyaman, Gaziantep, İçel, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya ve Osmaniye'de yer alan kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarının toplam sayısı 4147'dir. Bu rakam toplam karar sayısı 6186'ya bölündüğünde, kültür veya tabiat varlığı, sit alanı veya bunların korunma alanında yer alan bir konunun kurul gündemlerinde ortalama 1.49 kez yer almış olduğu görülmektedir.

İllere göre kurul gündemlerinde yer alma sıklığına bakıldığında; Hatay İli'nde kültür veya tabiat varlığı, sit alanı veya bunların korunma alanında yer alan bir konunun görüşülme sıklığının (%2.27) Adıyaman İli'ndekinin (%.44) beş katı fazla olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4.6).

Tablo 4. 5: Çalışma Alanında Yer Alan Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Sit Alanları

	Adana	Adıyaman	Gaziantep	Hatay	İçel	Kahramanmaraş	Kilis	Malatya	Osmaniye
Sit alanları	62	80	158	113	164	43	15	21	19
Kentsel sit alanları	3	-	1	1	2	1	1	-	-
Doğal sit alanları	4	4	-	4	28	-	-	2	2
Tarihi sit alanları	-	-	-	1	1	-	-	-	-
Ark. ve doğal sit	1	-	-	1	24	1	-	-	-
Ark. ve kentsel sit	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Ark. ve tarihi sit	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Tarihi ve doğal sit	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Toplam	71	84	159	121	220	45	16	24	21
Kültür (tek yapı) ve tabiat varlıkları	457	91	947	447	817	163	277	117	70
Genel toplam	528	175	1106	568	1037	208	293	141	91

İllerde yer alan kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarının alınan karar sayıları ile karşılaştırılmasında dikkati çeken bir başka nokta Gaziantep İli'nde yer alan kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanları sayısının İçel İli'nde yer alanlardan fazla olmasına

[127] http://www.kultur.gov.tr/portal/turizm_bakanlik_tr.asp?belgeno=2667

rağmen bu İl'e ait karar sayısının daha az olmasıdır (Şekil 4.2; Tablo 4.2). Bu durum üç şekilde açıklanabilir. Birincisi, İçel İli'nde yer alan sit alanları sayısının ve kapladığı alanın daha fazla olması nedeni ile daha geniş bir alanda yapılaşmayı kontrol altında tutacak kısıtlamalar getirmesidir. İkincisi, arkeolojik ve doğal değerleri ile yüksek turizm potansiyeline sahip İçel İli'nde yapılaşma talebinin yüksek olmasıdır. Üçüncüsü ise, İçel İli konularının Gaziantep İli'ndeki konulara göre daha karmaşık olması ve daha fazla sayıda görüşme ile karara bağlanmasıdır.

Tablo 4.6: Kültür ve Tabiat Varlıkları İle Sit Alanlarının Kurul Gündemlerinde Yer Alma Sıklığının İllere Göre Dağılımı

İller	Adana	Adıyaman	Gaziantep	Hatay	İçel	Kanmaraş	Kilis	Malatya	Osmaniye
Kültür v. s./ k.s.	1.78	0.44	0.95	2.27	2.04	1.05	0.46	1.33	1.19

İllerde yer alan kültür varlıkları hakkında mevcut dosya sayısı, Kurul gündemlerinde görüşülen dosya sayısının tespiti bu konuda daha ayrıntılı bilgiler elde edilmesine ve karşılaştırma yapılmasına olanak sağlayacaktır. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Büro Müdürlüğü'nde 2002 yılı sonunda toplam dosya sayısı 5313'tür. Bu dosyalardan bir kısmı[128] hakkında hiç karar alınmamıştır[129]. Hakkında karar alınmayan dosyaları veya görüşülen dosya sayısını tespit etmek mümkün olamamıştır. Ancak bu verilere ulaşmak, dosyaları bilgisayar ortamına aktarma işlemi henüz tamamlanan Adana Kurulu'nun, söz konusu dosya bilgileri ile bu çalışmada saptanan analiz verilerinin birleştirilmesi ile mümkün olabilecektir[130].

Son yıllarda AKTVKK'nda karar metinlerinin bilgisayarda yazılması ve bilgisayar ortamında dosya sistemi oluşturulması zaman kaybını büyük ölçüde önlemiştir. Buna rağmen, Kurul'un gelen ve giden evrak sayısı alınan karar sayısı ile karşılaştırıldığında, zorunlu yazışmaların ne kadar çok zaman almış olabileceği

---

[128] Bu sayı tespit edilememiştir.

[129] Bu dosyalar kurul gündeminde görüşülmesine gerek olmayan ve Müdürlükçe cevaplanan konular hakkındadır.

[130] İçerik kısmında da değinileceği gibi, karar metinlerindeki bilgilerin yanlış, eksik, hatalı girilmesi sadece karar metinlerine bakarak kesin ve net bilgi vermeyi olanaksızlaştırmaktadır. Bu çalışma sırasında hata payı en aza indirilmeye çalışılmakla birlikte, en doğru sonuçlar ancak yukarıda sözü edilen verilerin birleştirilmesi ile elde edilebilecektir.

görülmektedir (Tablo 4.7). Bu veri özellikle kamu kurumları arasında internet ağı kurulması ve bu ağın bürokratik işlemler açısından etkinleştirilmesinin önemini göstermektedir.

Tablo 4.7: Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Gelen ve Giden Evrak, Karar Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Gelen Evrak Sayısı	Giden Evrak Sayısı	Karar Sayısı
1985	195	151	73*
1986	270	227	71*
1987	211	314	55*
1988	674	753	275**
1989	1082	1176	457**
1990	1080	1622	297
1991	1399	1873	280
1992	1587	1598	328
1993	1520	1451	295
1994	1938	2031	312
1995	1884	2035	344
1996	1860	1832	361
1997	1537	1800	249
1998	1848	2031	320
1999	1995	2488	337
2000	1925	2407	424
2001	2429	2815	499
2002	2881	3696	505
Toplam	26315	30300	5482

* TKTVKYK'nca alınan karar sayısıdır.

**Bu kararların bir kısmı Antalya KTVKK'nca alınmıştır ve yazışmaları da söz konusu kurulca yapılmıştır.

4.4. Adana Kurulu Görev Alanına İlişkin Kararların İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Bir taşınmazın veya bölgenin korunması gerekip gerekmediği ve kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanları veya bunların korunma alanlarında yer alan taşınmazlara yapılacak her türlü inşai ve fiziki müdahale hakkındaki kurul görüşleri, kararların içeriğini oluşturmaktadır. Bir taşınmazın koruma altına alınması yani tescil işleminin doğurduğu sonuç, koruma altına alınmış kültür ve tabiat varlığına, ya da sit alanına yapılacak müdahalelerin kısıtlanması yani kurul iznine, görüşüne başvurma şartının

getirilmiş olmasıdır. Ancak kısıtlama sadece kültür varlığı ile sınırlı değildir. Kültür varlığına komşu veya cephe veren yeni yapılar veya boş parsellere yapılacak müdahaleler, görünürde kültür varlığı yapı olmasa bile sit alanlarına yapılacak müdahaleler de (çoğunlukla yeni yapılaşma talepleri) kurul izni gerektirmektedir. Bu nedenle, kurul kararlarının büyük çoğunluğu tescil işlemi sonrasındaki uygulamaları yönlendirici içeriktedir.

Tescil kaydı olmayan bir alanda yapılaşma istendiğinde, parsel sahibi, kullanıcı veya plan müellifi arsanın imar durumuna uygun olarak hazırlanan, meslek odası onayı almış projesi ile birlikte belediyesine başvurarak yapı ruhsatını alıp inşaata başlayabilmekte, proje imar planında öngörülen (önceden tanımlanmış) koşulları sağladığı takdirde bir engelle karşılaşmadan uygulanmakta ve yine belediyesince projesine uygunluğu onaylanan yapının kullanım izni alınabilmektedir. Söz konusu kültür varlığı yapı, yapı parseli veya bunların korunma alanında yer alan parsel olduğunda ise, bu işlemlere bir de kurul görüşünün alınması gerekliliği eklenmektedir. Eğer koruma amaçlı imar planı hazırlanmış ise, yapılabilecek müdahalelerin bir kısmı önceden belirlenmiştir. Ancak parselin konumu, niteliği ve varsa parsel(ler)deki kültür varlığı yapının özellikleri, proje üzerinde değişiklik yapmayı, farklı müdahale türleri tanımlamayı gerektirebilmektedir. Hatta uygulama sırasında çıkacak verilerin beklenmesi veya beklenmeyen yeni veriler ışığında projenin/müdahale boyutunun değiştirilmesi de gündeme gelebilmektedir. Daha üst ölçekte (alan, bölge kapsamında) yapılacak müdahalelerde de benzer şekilde kurul görüşünün alınması gereklidir. Parsel, tek yapı/ yapı grupları ile sit alanları hakkındaki konuların niteliği ve kapsamı karar metinlerinin içeriğini belirleyen en önemli etmendir.

Göz önünde bulundurulması gerekli bir başka nokta, kurulda görüşülecek konuları belirlemede büro müdürlüğü veya kurul üyeleri yaptırımlarının kısıtlı olduğudur. Büro müdürlüğü ancak yapılan başvurular arasında bir görüşme önceliği veya sırası belirleme hakkına sahiptir. Bu durumdan farklı olarak, koruma amaçlı imar planlarının hazırlatılması ve geçiş dönemi yapılaşma koşullarını belirleme süresi yasada tanımlanmıştır. Bir alanın sit olarak ilan edilmesi, bu alandaki imar uygulamasını durduracağı ve koruma imar planının yapımını gerektireceğinden, bu

durum dolaylı olarak planın da belirlenen süre içinde kurulda görüşülmesinin karara bağlanması demektir[131]. Bunun dışında, tescilli yapı sahiplerinin restorasyon projelerini hazırlatmaları da dahil olmak üzere tescil sonrası işlemler için süre sınırlaması yoktur.

Kararların analizi sonucu elde edilen veriler, metin içeriklerinin çeşitli şekillerde sınıflandırılabileceğini göstermektedir. Sınıflandırma, görüşülen konunun ölçeği göz önüne alınırsa, parsel ölçeğinde, sit ölçeğinde; niteliği açısından, kültür varlıkları, tabiat varlıkları, sit alanları (daha ayrıntılandırılmak istenirse sitin niteliği ve derecesi, yapının koruma grubu da belirtilerek) veya tescilli, tescilsiz; yerine göre, sit alanı içinde, dışında; mülkiyet durumuna göre özel, tüzel (belediye, vakıf...); kararın hangi kurul döneminde alındığına göre, GEEAYK, TKTVKYK, KTVKK şeklinde yapılabilmektedir. Bu çalışmada, karar içeriklerinin tescil işlemi ile başlayan ve yapılacak müdahaleleri belirleyen, gerçekte birbiri ile iç içe geçmiş dört farklı süreçte ele alınıp değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Bunlar :

Tespit –tescil;

Plan- proje hazırlanması;

Uygulama;

Uygulama sonrası/denetim' dir (Tablo 4.8).

Değerlendirmenin bu şekilde yapılmasının amacı, koruma mekanizmasında işlemeyen kısmın süreçteki yerini kurul kararlarına yansıdığı şekliyle tespit etmektir. Görüşülen konunun niteliğinin, içeriğin oluşmasında en önemli etken olması bir başka sınıflandirmanın da aynı anda yapılması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle kültür varlığı (tek yapı/ yapı grupları) ile tabiat varlıklarına, sit alanlarına ve yeni yapılaşmalara yapılacak müdahaleler bu süreçte ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Metinlerin okunması sırasında, saptanan kararların[132] sayıca çokluğu nedeniyle ortaya çıkacak karışıklığı önlemek için, her grup farklı harflerle kodlanmıştır. "A" kodlu rakamlara karşılık gelen kararlar **kültür (tek yapı/ yapı**

---

[131] Bununla birlikte kararların analizinden elde edilen bir başka sonuç yasada belirlenen süreye uyulmadığıdır (bkz.4.4.2.2/F06).

[132]Kararların yöntem kısmında, tablolarda ve metnin bazı kısımlarında tema olarak isimlendirilmesi tek karar metninde birden fazla karar (sonuç) içerilmesi nedeniyle karışıklığı önlemeyi amaçlamaktadır.

grubu) ve tabiat varlığı tespit tescil sürecini; "B" proje; "C" uygulama; "D" denetleme süreçlerini; **sit alanları için,** "E" tespit- tescil; "F" planlama; "G" uygulama; "H" denetleme süreçlerini; **yeni yapılaşma** için, "I" proje; "J" uygulama; "K" denetleme süreçlerini gösterirken, idari kararlar; maddi hata düzeltme kararları; yapılacak işlem olmadığı ve genele ilişkin kararlar "L" kodu altında toplanmıştır.

Metinlerin kapsam ve uzunluğunu görüşülen konunun niteliği belirlemektedir. Bu duruma bağlı olarak metinlerde saptanan karar sayısı da değişken hale gelmektedir. Daha çok tescil, kamulaştırma, imar uygulaması ve benzeri konulu metinlerde tek karar saptanırken, planlama ve proje ile ilgili metinlerde daha fazla kararın yer aldığı görülmüştür. Kodlanan karar (tema) sayısı en fazla 7'dir. 6186 karar metninin kodlanması sonucu elde edilen toplam sayı ise 11855'tir. Verilere göre her karar metninde en az bir ve en çok yedi olmak üzere ortalama 2.5 temanın yer aldığı saptanmıştır. Bir başka deyişle her karar metninden ortalama iki veya üç sonuç çıkarılabilmektedir. Bu temaların büyük bir kısmı birbiri ile ilişkilidir.

Tablo 4. 8: Analiz Sürecinde Kullanılan Kodlar[133]

	Tespit-Tescil	Plan- Proje	Uygulama	Denetleme
Kültür ve tabiat varlığı	A	B	C	D
Sit alanları	E	F	G	H
Yeni yapı		I	J	K
Diğer	L			

1951-2002 yılları arasında değişik kurullarca karara bağlanan konulardan 2887 adedi doğrudan kültür varlıklarına yapılacak müdahaleler (sit alanı içinde ve dışında), 1284 adedi sit alanı içinde veya kültür varlıklarının korunma alanlarında yer alan yeni yapılar veya yapılaşmalar, 1990 adedi ise daha çok arkeolojik sit alanları olmak üzere, sit ölçeğinde kararlara ilişkindir. Geriye kalan 24 adet karar kurul işleyişi (toplantı yeri gündemi belirleme, başkan ve başkan yardımcısı seçimi vb.) ile ilgilidir[134].

[133] Tablo F.6'da ayrıntılı döküm verilmiştir.

[134] Bilgileri eksik olan bir adet metin değerlendirilmemiştir.

Karar metinleri açık ve anlaşılır bir biçimde yazılmıştır. Rölöve, restorasyon, restitüsyon terimleri ve plan isimleri dışında metin içinde uzmanlık alanlarına ait terim ve ifadelerin kullanılmamış olması dikkat çekicidir. Özellikle plan isimlerinin tanımında tutarsızlık olduğu görülmektedir. Örneğin "Adana Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma Amaçlı İmar Planı"; karar metinlerinde "Adana Koruma Amaçlı İmar Planı", "Adana Seyhan- Yüreğir Koruma İmar Planı" gibi farklı ifadelerle tanımlanmıştır. Görüşülen konunun sit alanı içinde olup olmadığı belirtilmeksizin hazırlanan karar metni sayısı oldukça (% 1.5) yüksektir[135]. Bu durum ifadelerin kodlanmasını güçleştirmiş, aynı parselle ilgili daha önce karar alınıp alınmadığını saptamayı gerektirmiştir. İkinci bir metin varsa ve konunun niteliği ve yeri konusunda bilgi içeriyorsa, bu bilgi kodlamaya esas alınmıştır. İkinci bir metnin saptanamadığı durumda, benzer metinlere[136] ve adrese bakılarak sit alanı içinde olup olmadığı yorumlanmıştır. Karar eklerine bakılmaksızın sadece karar metinlerini inceleyen bu çalışmada, metinlerde yer alan ifade eksiklikleri kodlama sürecini zorlaştırmıştır.

Karar metinleri belli dönem ve konular dışında çoğu zaman gerekçesiz yazılmıştır[137]. Bu durum, her toplantıda alınan karar sayısının çokluğu, üyelerin şehir dışından gelmelerine bağlı olarak metinlerin aynı gün imzalanması zorunluluğu ve metinleri gerekçeli yazmanın daha fazla vakit alacak olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.[138]

Konuların ve karar sürecinin hemen hemen aynı olmasına rağmen, karar içeriklerinin zamanla değişmesi yani bazı ifadelerin metinlerde sadece belli dönemlerde yer alması, mevzuatla paralelliği açıkça göstermektedir. Örneğin ilke kararı atıfları bu şekildedir. Sık sık değiştirilen ilke kararlarına atıflar, ilgili ilke kararlarının geçerli

---

[135] Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu büro müdürlükleri'nin çalışma esaslarına ilişkin yönerge madde 6'da "parsel ölçeğine ilişkin kararlarda taşınmazın sit alanı içinde bulunup bulunmadığı, bulunması halinde sitin niteliği ve derecesi belirtilir" denmektedir. Söz konusu kararların çoğu 1996 tarihli bu yönerge öncesinde alınmıştır.

[136] Konu niteliği ve yeri benzeşen metinlerin içeriğinin de benzeştiği saptanmıştır.

[137] Bu durum araştırmanın başında yapılması planlanan bir alt sınıflandırmayı ve değerlendirmeyi engellemiştir.

[138] İmzaları yetiştirebilmek için karar metinlerinin büyük bir kısmının genel çerçevesi toplantı öncesinde raportörlerce hazırlanmakta ve görüşme sonrası alınan karar eklenerek gün bitiminde imzaya hazır hale gelmektedir.

olduğu dönemin metninde yer alırken, izleyen dönemde benzer konuda alınan bir başka kararda, yeni düzenlemeye uygun ifadeler yer almaktadır.

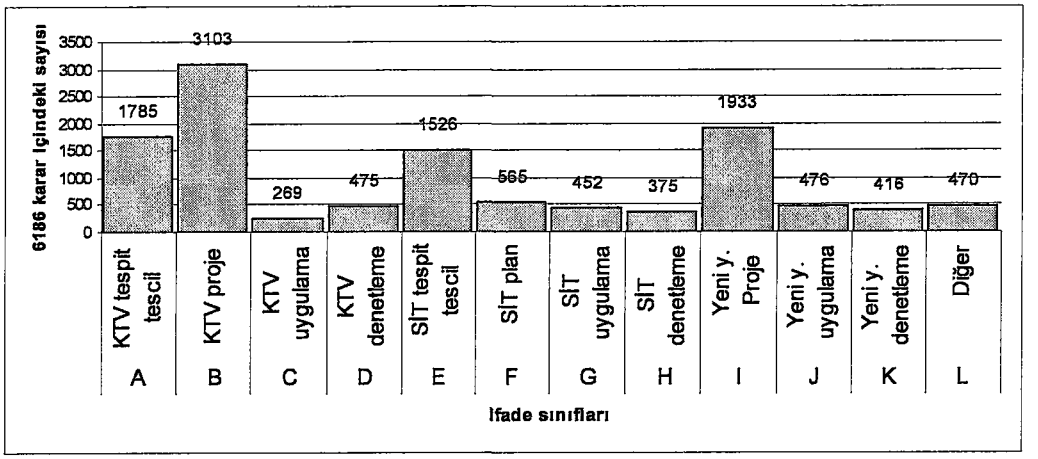

Şekil 4.3: Metinlerde Tespit Edilen 11855 İfadenin Süreç ve Konu Niteliğine Göre Sınıflandırması

Mevzuatla çelişen durumlar da vardır. Örneğin, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Büro Müdürlükleri Çalışma Esaslarını Düzenleyen Yönerge'nin sekizinci maddesinde "kararların benzer konularla ve daha önce alınmış kararlarla çelişki gösteremeyeceği , kendi içinde bir bütünlük sağlayacağı" belirtilmiş olmakla birlikte aynı konu hakkında farklı kararlar alınabildiği görülmektedir. Aynı yapının tescil edilip tescilden düşüldüğü, sonra tekrar tescil edildiği kararlar bu duruma örnektir. Bir kurulun kendinden önceki kurul kararlarına kendini bağlı görmemesi ile açıklanabilecek bu durum GEEAYK döneminde 2863 sayılı yasaya yapılan eleştiriyi hatırlatmaktadır.

6186 metin içinde, kültür ve tabiat varlıkları proje süreci ile ilgili kararların ağırlıkta olduğu saptanmıştır. Yeni yapı projeleri ile ilgili kararlar ikinci sıradadır (Şekil 4.3.). Saptanan bir başka olguya göre, yeni yapı projeleri az sayıda görüşme ile, buna karşın kültür varlığı projeleri daha fazla görüşme sonunda karara bağlanmaktadır. Bir başka deyişle analiz sonuçlarına ilk bakışta, kültür varlığı projeleriyle ilgili kararların çokluğundan kurulda yeni yapı projelerinden çok restorasyon projelerinin görüşüldüğü anlamı çıkmasına rağmen, gerçekte restorasyon onayı almış yapıların sayısı, yeni yapı yapma onayı almış yapıların sayısından azdır[139].

[139] İncelemede yapı sayısı tam olarak çıkarılamamaktadır ancak 359 metin(b02+b16+b21) restorasyon onayı ile ilgiliyken, 680 metin(i02+i05) yeni yapılaşmayı onaylamaktadır.

Süreç açısından bakıldığında plan ve proje (5601) sürecinde alınan kararların tespit tescil (3311), uygulama (1191) ve denetleme (1266) süreçlerine göre daha fazla kurul gündeminde yer aldığı görülmektedir. Bu süreçte tek yapı ölçeğindeki kararlar sit alanlarına göre yaklaşık beş kat fazla görüşülmüştür. Uygulama sürecine bakıldığında ise sit alanları ile ilgili kararların tek yapı ölçeğindeki kararlara oranla iki kat fazla olduğu görülmektedir. Bu verirler daha çok tadilat projelerinin, plan değişikliklerinin karara bağlandığı uygulama sürecinde sit alanlarının tek yapılara oranla daha sorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, sit alanları ile ilgili planlama kararları tek yapılarla karşılaştırıldığında çok daha kısa sürede işlevsiz kalmakta ve yenilenmektedir.

4.4.1. Tespit ve Tescile İlişkin Kararlar

Metinlerde yer alan 150 karar ifadesinden (TabloF.6) 15'inin kültür ve tabiat varlıkları, 14'ünün sit alanlarının tespit ve tescili ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Toplam 29 farklı karar ifadesinin, 6186 karar metninde tespit edilen 11855 karar ifadesi içindeki sayısı 3311'dir ve bu, %27 oranına karşılık gelmektedir. Yani kurulda alınan kararların yaklaşık üçte biri tespit- tescil süreci ile ilgilidir. Tespit ve tescile ilişkin olarak, metinlerde en çok (522 metinde) "sit niteliği ve derecesinin belirlenmesi" karar ifadesi yer almıştır. En az (birer metinde) rastlananlar ise; koruma alanı devamı, koruma alanı sınırı iptali, tarihi sit tescili, arkeolojik ve kentsel sit tescili, arkeolojik kazı/sondaj yapılmasının uygun olmadığı konularındadır.

Bu süreçte alınan kararlar, planlama aşamasında izlenecek yolu, müdahale kapsam ve boyutunu belirlemesi açısından önemlidir.

4.4.1.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Tespit-Tescil Sürecinde Alınan Kararlar

Bu grupta yer alan ifadeler tespit; tescil; koruma alanı; tapu işlemleri ve önlem(uyarı) ile ilgili olanlar şeklinde çeşitli alt başlıklarda toplanabilmektedir. Buna göre: (a01) tespitlerin yapılması, (a02) tescil fişlerinin hazırlanması **tespit**; (a03) kültür (tek yapı/ yapı grubu) ve tabiat varlığı tescili, (a04) tabiat varlığı tescili, (a05) tescil fişi onayı, (a06) tescil kaydı devamı, (a07) tescile gerek olmadığı, (a08) tescilden düşme, (a09) koruma grubu belirleme **tescil**; (a10) koruma alanı belirleme, (a11) koruma alanı devamı, (a12) koruma alanı sınırının iptali, (a13) koruma alanında kısıtlamalar **koruma alanı**; (a14) tapuya tescil şerhi koyulması, kaldırılması veya tapudaki şerhin düzeltilmesi **tapu işleri** ve (a15) yapının yıkılmaması **önlem,** alt başlıklarındadır.

Tespit ve tescil sürecinde alınan kararların farklı mevzuat dönemlerinde alınan karar sayısı içindeki oranına bakıldığında; Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nin geçerli olduğu 1951-1973[140] arasında %19.56; Eski Eserler Kanunu'nun geçerli olduğu 1973-1983 yılları arasında %2.46 ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun geçerli olduğu 1983-2002 yılları arasında %2.89 değerinde olduğu görülmektedir. Söz konusu oranın en yüksek olduğu dönemde GEEAYK görevlidir, kültür varlığı koruması ülke gündeminde yoğun olarak tartışılmaktadır ve Anadolu'daki tescillerin çoğu bu dönemde yapılmıştır. Dolayısı ile, tespit ve tescile ilişkin kararların sayısı bu dönemde diğer dönemlere göre yüksektir.

Tespit ve tescil ile ilgili kararlar en fazla İçel, Hatay, Gaziantep ve Adana illeri kapsamındaki kültür ve tabiat varlıkları, sit alanları ve bunların korunma alanlarındaki parseller hakkında alınmıştır.

A01.Tespitlerin yapılması karar ifadesi, metinlerde doğrudan bir bölgedeki tespitlerin yapılması şeklinde yer alabildiği gibi, bir yapının tescili kararını takip eder şekilde de yer alabilmekte ve ilgili konuda daha kapsamlı araştırma yapılması gerektiğine işaret etmektedir. Tespitleri genelde büro müdürlüğü uzmanları; arkeolojik sit alanları söz konusu ise müze uzmanları; koruma planı yapılmakta ise de planlama grubu yapmaktadır. Bölge müdürlükleri kurulmadan önce tespitler EEMGM tespit bürosunca yapılmaktaydı. Halen Tespit Kültür ve Tabiat Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Tespit Şube Müdürlüğü'nün asıl görevlerinden biri olmakla birlikte yetersiz kadro ve teknik olanaksızlık nedeni ile gerçekleştirilememektedir[141]. Koruma kurulu büro müdürlüklerinin kurulması ile bu işlem karar doğrultusunda müdürlük uzmanlarınca da yapılmaya başlanmıştır. Tespitlerin yapılması için özel bir durum oluşmasını beklemeye gerek olmamakla birlikte, imar planı yapımı sürecinde veya alt yapı hizmetleri öncesinde, söz konusu bölgede tespit yapılması yönünde kararlar alınmıştır. Örneğin, Bakü- Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi kurul görüşmeleri sürecinde, planlama alanında büro müdürlüğü ve müze elemanlarınca kapsamlı tespit çalışmaları yapılmıştır.

---

[140] Veriler 1951yılı ile EEK'nın yürürlüğe girdiği 06.05.1973 tarihleri arasına ilişkindir.

[141] Bu şubede 14 personel görev yapmaktadır (2003) ve genellikle yaz aylarında bir veya iki ekiple gerçekleştirilen tespitlerle ülke envanteri oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Tespitlerin yapılmasını konu edinen metin sayısı 48'dir. EEMGM tarafından tespitlerin yapıldığı dönemde tespit yapılması konusunda karar metni olmadığı, 1983 yılında 2863 yasa ile büro müdürlüğünün görevlendirilmesinin ardından, bu yönde karar metinleri oluşturulduğu görülmektedir. Tespitlerin yapılmasını isteyen metinlerin %38.78 oranı ile en çok İçel İli'ne ait olduğu, %14.29 oranı ile Hatay ve Gaziantep illerinin ikinci sırada geldiği görülmektedir (ŞekilL.1). Yıllara göre dağılımda tespit yapılması kararının en çok 1992 yılında alındığı saptanmıştır (ŞekilG.1).

A02.Tescil fişlerinin hazırlanması: Tespit işlemlerinin sadece harita üzerinde yapılmış olması yeterli değildir. Bu işlemlerin tamamlanabilmesi için tescil fişlerinin de hazırlanmış olması gereklidir. Tescil fişleri, kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanları hakkında ayrı ayrı düzenlenmektedir ve 1975 yılında Avrupa Konseyi'nce kabul edilen standart formlar halen kullanılmaktadır. Türkiye'de tescil işlemlerinde Âsar-ı Atika Encümen-i Daimisi döneminden, söz konusu standart formların kullanılmaya başlandığı döneme kadar geçen süreçte, şeklen aynı olmasa da içeriği benzeşen formlar kullanılmıştır.

Çalışma alanında tescil fişlerinin hazırlanması ile ilgili metinlerin sadece 38 adet olduğu saptanmıştır. Tescil sayısı ile karşılaştırıldığında arada büyük bir fark olduğu görülmektedir. Bu çelişkili durumu iki şekilde açıklayabilmek mümkündür: ya tescil işlemi sırasında tescil fişi de hazırlanmıştır ya da kağıt üzerinde tescili yapılmış olmakla birlikte, birçok kültür varlığı yapı ve sit alanı için tescil fişi doldurulmamıştır. Tescil fişlerinin hazırlanması hakkında en fazla karar 1990 (Şekil G.2) ve 2001 yıllarında alınmıştır. Bu konuda alınan kararlar en çok Hatay (%31.58) ve İçel (%23.68) illerindedir (Şekil (L.2).

A03.Kültür (tek yapı/ yapı grubu) ve tabiat varlığı tescili: Çalışma alanı içinde kültür ve tabiat varlığı tescili işlemlerinin %0.82 oranı ile (b32) tekrar görüşme ve (e08) sit sınırı belirleme içerikli metinlerden sonra en yüksek olduğu görülmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bu rakam 509 adet tescilli yapı olduğunu değil, 509 karar metni ile tescil yapıldığını göstermektedir. Bu ifadenin yer aldığı tek bir metin ile 100- 150 yapının tescil edilmiş olması mümkündür. Örneğin 12.05.1975/8521 sayılı metinle, toplam 70 anıtsal yapı ve 132 sivil mimarlık örneği tescil edilmiştir. Aynı anda hem sit alanı, hem de tek yapı tescili yapılmışsa, söz konusu metin hem sit tescil metni, hem de tek yapı tescil metni olarak

değerlendirilmiştir. Bu konuda en çok 2000 yılında (Şekil G.3) ve İçel İli (%24.51) kapsamında (Şekil L.3) karar alınmıştır.

A04.Tabiat varlığı tescili: Bu başlık altında değerlendirilen metinlerde " tabiat varlığı olarak tesciline" ifadesi yer almaktadır. Saptanan 18 adet metinden 16 adedi ağaç, diğerleri mağara tescilidir. GEEAYK döneminde tabiat varlığı tescillerinde, hangi ağaçların tescil kapsamında değerlendirileceği konusunda uzmanlarca hazırlanmış liste esas alınmış, daha sonra bu konuda bir sınıflandırma veya ölçüt geliştirilmemiştir. Bu kararlar, konu ile ilgili uzmanın katıldığı toplantılarda alınmaktadır. Tabiat varlığı tescili en çok 1992 yılında(Şekil G.4) ve İçel İli kapsamında alınmıştır (Şekil L.4)

A05.Tescil fişi onayı: Bu konu ile ilgili toplam 5 metin saptanmıştır. 41 metinde tescil fişlerinin hazırlanması istenmiş olmasına rağmen, söz konusu 5 metnin bu fişlerin onayı hakkında olması, hazırlanması istenen birçok fişin hazırlanmamış olduğunu göstermektedir. Tescil fişleri en çok 2001 yılında (Şekil G.5) onaylanmıştır ve ilgili metinlerin tamamı Hatay İli kapsamındadır (Şekil L.5).

A06.Tescil kaydı devamı: Bu ifade, tescilden düşme başvurularının görüşülmesi sonucu alınan karar metinlerinde yer almaktadır. Yapının korunmasının gerektiği çoğunlukla gerekçesiyle birlikte belirtilmiştir. Bu kararlar, ilgili grup içinde %16.13 oranında ve kültür varlığı tescilinden sonra en çok karar alınan ikinci konudur. Bu durum tescil kararlarına karşı tepkiyi göstermesi açısından önemlidir. Bu konuda en fazla 1985-89 yılları arasında (Şekil G.6) karar alınmıştır ve bu konudaki kararlar en fazla İçel İli kapsamındadır (Şekil L.6).

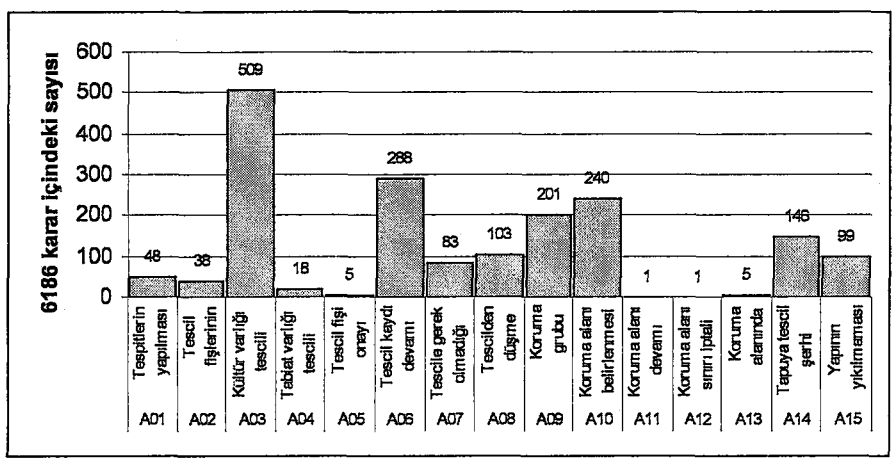

Şekil 4.4: 1951 2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Tespit- Tescil Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

A07.Tescile gerek olmadığı: Tescile önerilen yapılar içinde, tesciline gerek duyulmayanlar hakkında veya yapının eski eser olup olmadığı başvurularına karşılık olarak alınan kararlardır. Daha çok, yeni yapılaşma yapılabileceği veya yıkılabileceği ifadeleri ile aynı metinde rastlanmıştır. 1959 yılından başlayarak alınan bu kararlara en çok 1988 (Şekil G7) yılında ve yine en çok İçel İli'nde(%34.54) (Şekil L.7) rastlanmaktadır.

A08.Tescilden düşme: Bu konudaki karar metni sayısı 103'tür. Bu metinlerin 55 adedi Mersin İli hakkındadır. Adıyaman İli'nde tescilden düşme işlemi yapılmamıştır. "Tescil düşme" ifadesine, birden çok yapının tescil kaydının kaldırıldığı koruma planı kararı veya yeni yapı taleplerini içeren kararlarda rastlanmaktadır. Aynı binanın 50 yıllık süreç içinde bir kurulca tescil edilirken, diğer kurulca tescilden düşürüldüğü sonra tekrar tescil edildiği durumlar da vardır[142]. Bu kararlar en çok 1985 yılındadır (Şekil G.8) ve İçel İli (%54.37) kapsamında alınmıştır (Şekil L.8).

A09.Koruma grubu belirleme: Koruma grubu belirleme işlemi, 5550 ve 10200 sayılı ilke kararlarının benimsenmesi ile başlamıştır. Yapılara yapılacak müdahaleleri sınırlama amacını taşıyan bu kararların alınabilmesi için, rölövenin ve yapıyı tanıtmaya yetecek kadar fotoğrafının olması koşulu getirilmiştir. GEEAYK döneminde söz konusu ilke kararlarının benimsenmesinden sonra alınan tescil kararlarında, tescil kararı ile birlikte yapıların gruplarının belirlendiği görülmektedir. Koruma amaçlı imar planlarının yapılmaya başlanmasıyla, çok sayıda yapının aynı anda tescili, yapı niteliğini gösterir bilgi ve belgelerin tescil sırasında eksiksiz sunulamaması veya bazı yapılar için rölövesi olmaksızın grup belirleme işleminin sakıncalı olacağı, kurul üyelerince tüm yapıların yerinde görülmesinin imkansızlığı ve koruma planını hazırlayanların veya plan yükümlenicisinin bu gruplamayı yapmaya yetkili olmaması gibi nedenlerle sivil mimarlık örneklerinin koruma grubu belirleme işlemi, proje sürecinde yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada, tespit- tescil sürecinde değerlendirilen koruma grubu belirleme işleminin 201 karar metniyle yapıldığı saptanmıştır. Bu konudaki kararlar, en çok 1989 yılında (Şekil G.9) ve İçel (%40.37) İli hakkında (Şekil L.9) alınmıştır.

---

[142] Adana Hilal Han ve çevresi hakkında alınan kararlar bu duruma örnektir.

A10.Koruma alanı belirleme: Bu konudaki kararlar daha çok höyük koruma alanlarının belirlenmesi şeklindedir. Höyük tescilleri ile aynı metinde yer alan bu kararlar, en çok 1989 yılında (Şekil G.11) ve Gaziantep İli (%20.83) (Şekil L.11)kapsamında alınmıştır.

A11.Koruma alanı devamı: Koruma alanının iptali istemiyle yapılan bir başvuru sonucu, koruma alanının devamı yönünde alınan karardır. 1989 yılında (Şekil G.11) Malatya (Şekil L.11) İli'ndeki bir konu hakkında alınmıştır.

A12.Koruma alanı sınırının iptali: Bu konuda alınmış bir adet karar vardır. Bu kararla, Yüksek Kurul görüşü doğrultusunda koruma alanı sınırı iptal edilmiştir. 2001 yılında İçel İli'ndeki bir konu hakkındadır(Şekil G.12 ve Şekil L.12).

A13.Koruma alanında kısıtlamalar: Sit alanında uyulacak koşulların ilke kararları ile açıkça tanımlanmış olmasına rağmen, koruma alanlarındaki kısıtlar yapıya tam olarak belirlenmiş değildir. Koruma amaçlı imar planlarında tek yapı veya yapı grubu çevresinde yer alan bu alanlara ilişkin hükümler getirilmemişse, yeni yapılaşma amaçlı başvurularda kısıtlamaların tanımlandığı görülmektedir. Höyük koruma alanlarında da benzer durum söz konusudur. Bu kısıtlamaların içeriğine bakıldığında kentsel sit alanında yaklaşma sınırı, yükseklik, renk, malzeme; höyükler için kazı, hafriyat hakkında olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili karar sayısı 5'tir. En çok 1994 yılında (Şekil G.13) ve Kilis İli (%40) (Şekil L.13) kapsamında alınmıştır.

A14.Tapuya tescil şerhi koyulması, kaldırılması veya tapudaki şerhin düzeltilmesi: Bu işlem, tescil etme tescilden düşme kararlarının bir sonucudur. Herhangi bir yapının veya sit alanının tescil edilmesi ile birlikte tapu kaydında, tescilli yapı, tescilli yapı bitişiği, koruma alanı veya sit alanında olup olmadığının belirtilmesidir. 1710 sayılı yasanın sekizinci maddesi ile kanunlaşmıştır. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü de, bu konudaki işlemlerin aksamasını ve yanlışlıkları önlemek için bir genelge yayınlamıştır. Tapuya tescil şerhi koyulması konusuna karar metinlerinde 144 kez yer verilmiştir. Tescil konulu metinlerle karşılaştırıldığında ortaya çıkan fark rutin bir işlem olarak görülen tescil şerhi koyma işleminin belirtilmesine gerek duyulmamasından kaynaklanmış olmalıdır. Tescil şerhi konusunun en çok ifraz konulu kararlarda, 1999 yılında (Şekil G.14) ve İçel İli kapsamında (%31.51) (Şekil L.14) yer aldığı saptanmıştır.

A15.Yapının yıkılmaması: Çoğunlukla tescil kararı ile birlikte ve tescil edilen binanın strüktürel durumu kötü olduğunda, yıkılmasını önleme amaçlı tedbirler alınmasını öngören kararlardır. Tescilli yapıların yıkılması amaçlı başvurulara cevap olarak, tescil kaydının devam etmesi ve yıkılmaması hakkındaki kararlar da bu başlık altında değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili karar metni sayısı 99'dur. Bu kararlar en çok Gaziantep (%29.29) ve Adana (%28.28) illeri kapsamında (Şekil L.15) ve 2002 yılında alınmıştır.

4.4.1.2. Sit Alanları Hakkında Tespit -Tescil Sürecinde Alınan Kararlar

Bu süreçle ilgili 14 ifadenin tespit, tescil, sınır belirleme, önlem alt başlıkları altında toplanabileceği görülmektedir. Buna göre; e13,e14 tespit; e01, e02, e03, e04, e05, e06, e07 tescil; e08,e09, e10 sınır belirleme ve e11,e12 önlem başlıkları altındadır.

Sit alanı tescili ve sınır belirleme bu grup karar metinlerinde en çok geçen ifadelerdir. Mevzuattan bilindiği ve analiz sonuçlarında da görüleceği üzere, sit alanları tespit-tescil, planlama, uygulama, denetleme süreçleri hakkındaki kararlar 1983 yılı sonrasındadır. Bu dönem öncesinde sit alanları hakkında alınan karar sayısı çok azdır.

E01.Arkeolojik Sit Alanı tescili: 440 karar metninde arkeolojik sit alanlarının tescili yapılmıştır. 1983 yılı öncesindekiler de dahil olmak üzere höyük tescilleri arkeolojik sit alanı tescili olarak değerlendirilmiştir. Arkeolojik sit alanı tescili en fazla %28.02 oranı ile Gaziantep, %26.2 oranı ile İçel illerindedir (Şekil L.16) ve 1996 yılında yapılmıştır (Şekil G.16). Üç farklı mevzuat döneminde alınan diğer kararlarla karşılaştırıldığında %12.47 oranı ile 1973-1983 yılları arasında yeni yapılaşma onayından sonra en fazla karar alınan konu olduğu görülmektedir.

E02.Kentsel Sit Alanı tescili: 6 adet karar metninde kentsel sit alanı tescili yapılmıştır. En fazla 1992 yılında kentsel sit tescili yapılmıştır (Şekil G.17).

E03.Doğal Sit Alanı tescili: 35 karar metninde doğal sit alanları tescil edilmiştir. İlk kez 1986 ve en fazla 1992 yılında (Şekil G.18) yapılan tescil işlemi en fazla İçel İli kapsamındadır (Şekil L.18).

E04.Tarihi Sit Alanı tescili: Bu konuda tek karar metni vardır ve söz konusu metinle İçel İli sınırlarında bir tarihi sit alanı tescil edilmiştir.

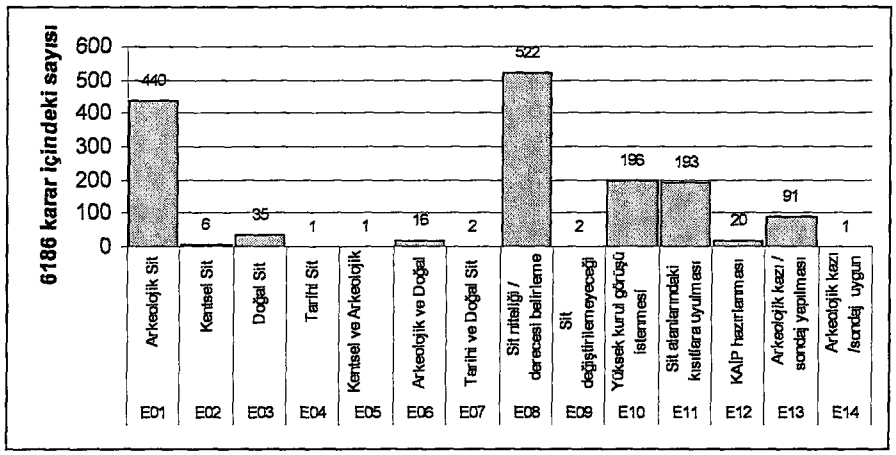

Şekil 4.5: 1951 2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Tespit- Tescil Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

E05.Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı tescili: Gaziantep kentsel-arkeolojik sit alanın tescilini konu edinen bir adet karar saptanmıştır.

E06.Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı tescili: 16 karar metninde arkeolojik ve doğal sit alanı tescili yapılmıştır.

E07.Tarihi ve Doğal Sit Alanı tescili: .2 karar metni ile tarihi ve doğal sit alanı tescil edilmiştir. 1994 ve 1995 yıllarında (Şekil G.22) Hatay ve İçel'de (Şekil L.22) birer adet tarihi doğal sit alanı tescil edilmiştir.

E08.Sit niteliği / derecesinin belirlenmesi, değiştirilmesi: Sit alanı sınırlarının ve derecesinin belirlendiği karar metinleridir. İlgili ilke kararına göre belirlenen sit sınırlarının uygun olup olmadığı hakkında Yüksek Kurul görüşünün alınması gereklidir. Yüksek Kurul görüşü doğrultusunda sit sınırlarının değiştirildiği kararlar da bu grupta değerlendirilmiştir. Tescil kararı sırasında haritalar üzerinde sit sınırları belirlenmemişse daha sonra alınan kararlarla bu sınırların belirlendiği görülmektedir. Bu konuda alınan karar sayısı 522'dir. %35.06 oranı ile en fazla İçel İli kapsamında (Şekil L.23) ve 1993 ile 2001 yıllarında (Şekil G.23) alınmıştır.

E09.Sit alanı derecelenmesinin / sınırının değiştirilemeyeceği: Sit sınırlarına yapılan itirazlar sonucu alınan kararlardır. Bu konuda toplam iki karar metni mevcuttur.Söz konusu kararlar, Hatay ve İçel illeri kapsamında (Şekil L.24) 2000 ve 2002 yıllarında (Şekil G.24) alınmıştır.

E10.Yüksek kurula öneri sunulması (sit sınırı), görüş istenmesi: 1998 yılına kadar alınan sit alanı tescil kararlarında ilgili ilke kararında öngörüldüğünden

"Yüksek Kurul görüşüne sunulmasına" gerekmektedir. Sit sınırlarının belirlenmesi dışında, ülke çıkarlarını etkileyeceği düşünülen kapsamlı konularda da bu yönde kararlar alınmıştır. Konu hakkındaki karar metni sayısı 199'dur ve en çok 1986, 1993, 1996 yıllarında (Şekil G.25) Kahramanmaraş ve İçel İli kapsamında alınmıştır.

E11.Sit alanlarındaki kısıtlamalara uyulması, uygulamaların ilke kararına göre yapılması: Sit alanı tescili yapılan 193 metinde ilgili ilke kararına referans verilerek uygulamaların bu doğrultuda yapılması hatırlatılmıştır. En çok 1990 yılında (Şekil G.26) bu konuda hatırlatma yapılmıştır. En fazla arkeolojik sit alanı tescillerinde yer alan bu ifadenin 1990 yılında en fazla olması aynı yıl arkeolojik sit alanı tescillerinin de fazla olması ile bağlantılıdır. İllere göre dağılımda da (Şekil L.6) arkeolojik sit alanı tescilleri ile aynı paralellik kurulabilmektedir.

E12.Koruma amaçlı imar planının hazırlanması: 20 karar metninde koruma amaçlı imar planının yapılması istenmiştir. Bu ifade bir alanın kentsel sit olarak ilanı, geçiş dönemi yapılaşma koşullarının belirlenmesi nedeniyle hatırlatma veya koruma planı yapım süresi dolmasına rağmen hâlâ planın yapımına başlanmamışsa, yerel yönetimi uyarma amacıyla metinlerde yer almıştır. En çok 1989 yılında (Şekil G.27) ve İçel İli kapsamında (Şekil L.27) (%40) koruma planı yapımı istenmiştir.

E13.Arkeolojik kazı ve sondaj yapılması: KTVKK otuz beşinci maddesi kapsamında alınan kararlardır. 91 karar metninde tespit edilen ifadelerin büyük çoğunluğu araştırma değil, yeni yapı yapma amaçlı başvurulara verilen izinlerdir. En çok 2001 yılında (Şekil G.28) ve %35.16 oranı ile İçel ve 21.08 oranı ile Adana illeri kapsamında (Şekil L.28) alınmıştır. %17.58 oranı ile Hatay İli kararları üçüncü sırada gelmektedir. Bu durum söz konusu üç ilde, arkeolojik sit alanlarındaki yapılaşma yoğunluğunu da göstermektedir.

E14.Arkeolojik kazı ve sondaj yapılmasının uygun olmadığı: İçel İli'nde araştırma amaçlı bir başvuruya verilen cevap niteliğindeki karardır. 1992 yılında alınmıştır (Şekil L.29, G.29).

4.4.2. Plan- Proje Yapım Sürecine İlişkin Kararlar

Bu sürece ait kararlar üç başlık altında ele alınmıştır. Bunlar, tek yapı ve yapı grupları; sit alanları ve yeni yapılaşmadır (Şekil 4.3). Kültür varlıkları tek yapı ve yapı grupları hakkında toplam 3103; sit alanları hakkında 565; yeni yapılaşmalar hakkında 1933 adet karar metni bulunmaktadır.

4.4.2.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Proje Hazırlama Sürecinde Alınan Kararlar

Metinlerde saptanan 34 ifadenin bu süreçle ilgili olduğu düşünülmektedir. Alt gruplama başlıkları belgeleme, restitüsyon, restorasyon ve ara kararlar şeklindedir. Buna göre; b01, b04, b05 belgeleme (354 adet); b12, b13 restitüsyon (127 adet); b02, b03, b06, b07, b14, b15, b16, b17, b18, b19, b20, b21, b23, b24, b25, b26, b27 restorasyon (1112 adet); b28, b29, b31, b32, b33 ara kararlar (966 adet) alt başlıklarındadır.

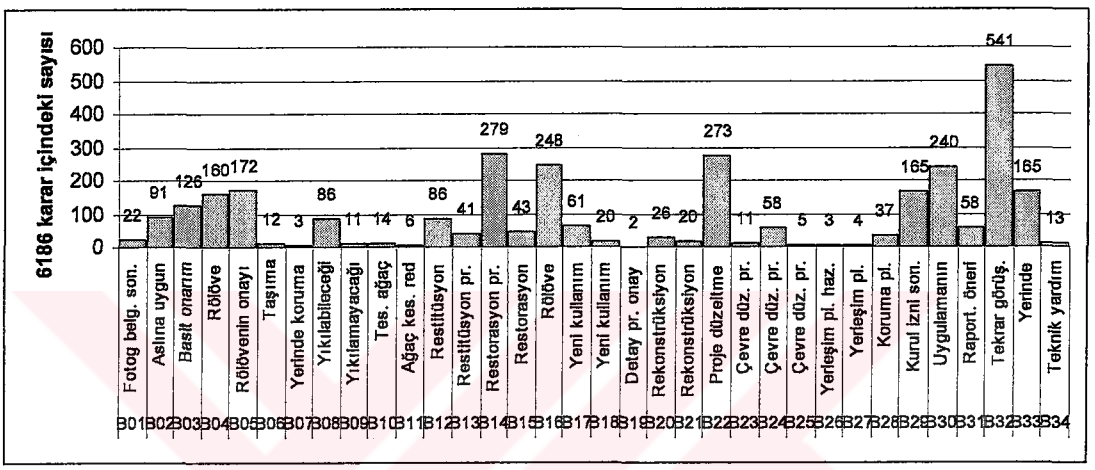

Şekil 4.6: 1951 2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

B01.Fotografla belgeleme sonrası uygulama yapılabileceği: Bu konuda alınmış karar metni sayısı 22'dir. Daha çok basit onarım izinleri ve yıkım kararları ile birlikte fotoğrafla belgeleme yapılması istenmiştir. En çok 1989 yılında (Şekil H.1) ve İçel ili kapsamında (Şekil M.1) yer almaktadır.

B02.Aslına uygun onarılması: Bu konuda alınmış toplam karar sayısı 90'dır. 1710 sayılı yasa öncesinde %15.08 oranı ile söz konusu dönemdeki kararlar içinde en yüksek orana sahiptir. 1710 sayılı yasa öncesinde daha çok VGM'nin onarım talepleri, restorasyon projesinin eksik olup olmamasına bakılmaksızın üzerinde konuşulduğu üzere veya onarım raporunda olduğu gibi onarılması şeklinde kurul onayı aldığından, bu ifade kapsamında değerlendirilmiştir. 2863 sayılı KTVKK sonrasında, restorasyon projesi olmaksızın "aslına uygun onarılabileceği" ifadesi ile uygun görülen onarımlar bu grupta değerlendirilmiştir. Bu konudaki ilk karar 1956 tarihlidir, en çok karar ise 1987 yılındadır (Şekil H.2). Söz konusu kararların illere

göre dağılımında en fazla Gaziantep İli (%37.36), daha sonra İçel İli (%20.88) kapsamında (Şekil M.2) yer aldığı görülmektedir.

B03.Basit onarım yapılabileceği: İlgili ilke kararı kapsamında basit onarım olarak değerlendirilen onarım isteğine 126 karar metni ile izin verilmiştir. Kararların bir adedi dışında hepsi 2863 sayılı yasa döneminde alınmıştır. Bu konudaki karar metni en fazla 2002 yılında (Şekil H.3) ve Gaziantep İli (Şekil M.3)kapsamındadır.

B04.Rölöve hazırlanması: 126 karar metni ile rölöve hazırlanması istenmiştir. Bu kararlardan 1710 sayılı yasa ve öncesinde alınanlar anıtsal yapılar hakkındadır. Bu konunun, 1983 sonrasında en fazla sivil mimarlık örnekleri ile ilgili metinlerde yer aldığı saptanmıştır. İlgili kararlar en fazla 2002 yılında ve Adana İli kapsamındadır (Şekil H.4; M.4).

B05.Rölövenin uygun olduğu: Kurula sunulan projeler 158 karar metninde onaylanmıştır. Bu metinlerin büyük çoğunluğunda, restitüsyon ve restorasyon projesi hazırlanması ifadeleri ile birlikte yer almıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu rakam 158 adet yapının rölövesinin yapıldığı anlamında değildir. Bazı metinlerde rölöve "ilke olarak kabul edilebileceği" şeklinde bir ifade ile uygun görülerek eksiklerinin tamamlanması istenmiş ve aynı konuda daha sonraki metinle onaylanmıştır. Bu iki metin sayıma ayrı ayrı dahil edilmiştir. 1951-1973 arasındaki karar metinlerinde bu şekilde bir ifadeye rastlanmamıştır. Söz konusu kararlar en fazla 2002 yılında ve İçel İli kapsamındadır (%33.53) (Şekil H.5; M.5).

B06.Taşıma (müzeye/ başka yere): Alt yapı çalışmaları nedeniyle bir yapının taşınması zorunlu olduğunda veya yerinde sergilenmesi mümkün olmayan arkeolojik eser mevcut olması durumunda, bu yönde karar alınmıştır. 12 adet karar metninden bir adedi otoyol çalışması nedeniyle bir yapının, diğerleri arkeolojik eserlerin taşınması hakkındadır. Kararların çoğu Gaziantep (%38.46) ve Kahramanmaraş (%30.77) illeri hakkındadır. En fazla 2001 yılında alınan bu metinler (Şekil H.6; M.6) Kahramanmaraş İli'ndeki mozaik buluntuların müzeye taşınması ile ilgilidir.

B07.Yerinde koruma: Yeni yapı inşaatları sırasında arkeolojik eser bulunması durumunda eserin niteliğine göre bu yönde karar alındığı saptanmıştır. İlgili karar metni sayısı 3'tür ve Adana, İçel ve Malatya illerindeki konulardır (Şekil H.7; M.7).

B08.Yıkılabileceği: Tescilli kültür varlıklarının yıkılması, ancak mail-i inhidam durumunda ise onaylanmaktadır. Tescilli yapı parselinde yer alan ek binaların yıkımı

da bu başlık altında değerlendirildiğinden, bu yönde 170 karar alınmış olduğu saptanmıştır. İlk yıkım kararı 1954 tarihlidir, en fazla 1983 yılında ve İçel İli'nde yıkım kararı onaylanmıştır (Şekil H.8; M.8).

B09.Yıkılamayacağı : Tescilli yapı veya eklerinin yıkılmaması yönünde kararlardır. Daha çok mail-i inhidam isteğine cevap niteliğindeki bu kararlarda yapının belgelenmesi de istenmektedir. Söz konusu kararlar en fazla İçel (%36.36) ve Adana İli (%27.27) kapsamında 1999 yılındadır (Şekil H.9, M.9). 1998 yılındaki Adana depremi ile ilişkilendirilebilmektedir.

B10.Tescilli ağaç kesilebileceği, budanabileceği : Mezarlık alanlarında ıslah, alt yapı çalışmaları, hastalık veya mevsimlik bakım nedeniyle ağaç kesim/ budama isteklerine cevap niteliğindeki karar metinleridir. 14 karar metninin bu nitelikte olduğu saptanmıştır. Konu ile ilgili ilk karar metni 1992 tarihlidir. En fazla Adana ve İçel illeri (%35.71) kapsamında 2002 yılında alınmıştır (Şekil H.10; M.10).

B11.Ağaç kesilemeyeceği, fidan dikilebileceği: Tescilli ağaçların kesilemeyeceği yönünde tek karar vardır. Arkeolojik sit alanı veya doğal sit alanlarında belli koşullarda yeni fidan dikimi izinleri verilmiştir. İlgili karar metni sayısı 6'dır ve en fazla İçel İli kapsamında 1998 yılında alınmıştır (Şekil H.11; M.11).

B12.Restitüsyon projesi hazırlanması: 86 karar metninde restitüsyon projesi hazırlanması istenmiştir. İlgili kararların tamamı 1989 yılı sonrasında ve en fazla 2002 yılında (Şekil H.12), çoğunluğu Adana (%31.40) İli hakkındadır (Şekil M.12). Restitüsyon projesi istenen karar metinlerinin 47 adedinin sivil mimarlık örneği, 39 adedinin anıtsal yapılarla ilgili olması sivil yapıların restitüsyonu konusuna anıtlar yapılar kadar önem verildiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

B13.Restitüsyon projesi onayı: 41 karar metniyle restitüsyon projesi onaylanmıştır. Onaylı projeler en fazla 2002 yılında ve Adana İli kapsamındadır (Şekil H.13; M.13).

B14.Restorasyon projesi hazırlanması: 279 karar metni ile restorasyon projesi hazırlanması istenmiştir. Bunlardan 179 adedi sivil mimarlık, geriye kalan 100 adedi anıtsal yapılar hakkındadır. İlk metin 1963 yılında Tarsus'taki bir anıt yapı ile ilgilidir. İlk kez 1979 yılında sivil mimarlık örneği bir yapının restorasyon projesinin hazırlanması istenmiştir. Bu veri sivil mimarlık örneklerinin proje ile restorasyonun bölgede yaklaşık 25 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. İlgili kararlar en fazla 2002 yılında ve İçel İli kapsamındadır (Şekil H.14; M.14).

B15.Restorasyon projesinin uygun olmadığı: 43 karar metninde belirtilen gerekçeleriyle projenin uygun olmadığı, "hazırlanması durumunda tekrar görüşülebileceği"[143] belirtilmiştir. Karar metinlerinin çoğunda gerekçe belirtilmemesine rağmen söz konusu metinlerin gerekçeli yazılması konuya verilen önemi göstermesi açısından dikkat çekicidir. İlgili kararlar en fazla 1989 yılında ve İçel İli kapsamındadır (Şekil H.15; M.15). Uygun bulunmayan projelerin %60'ı sivil mimarlık örneği yapılarındır, uygun olmama gerekçesi ise, %60 oranında, projenin eksik oluşudur.

B16.(Rölövenin ve) restorasyon projesinin uygun olduğu: Restorasyon projesi onayı 248 karara konu olmuştur. Projenin ilke olarak uygun bulunduğu kararlar ile 1710 sayılı yasa ve öncesi dönemde, rölöveye göre restorasyonunun uygun olduğu yönünde verilen kararlar da bu gruba dahil edilmiştir. İlgili kararlar en fazla 2001 yılında ve İçel İli (%41.53) kapsamındadır (Şekil H.16; M.16).

B17.Yeni kullanım/işlev değişikliğinin uygun olduğu: Az sayıda tescilli yapı bitişiği yapı için yeni kullanım amaçlı karar metni mevcuttur. Bu kararların büyük bir çoğunluğu tescilli yapıların yeni işlevleri hakkındadır. Konu ile ilgili toplam karar metni sayısı 61'dir. İlk karar metninin 1965 yılında Malatya İli'ndeki bir kilise hakkında olması dikkat çekicidir. Söz konusu karar oranı 1951-1973 arasında alınan kararlar içinde de yüksektir (%2.23). En çok Mersin İli'nde yer alan yapılar için işlev değişikliği onaylanmıştır ve ilgili kararlar 1989, 2000 ve 2002 yıllarında yoğunlaşmıştır (Şekil H.17, M.17).

B18.Yeni kullanım/işlev değişikliğinin uygun olmadığı: Yapının bütünlüğü ve çevresine zararlı olacağı düşünülen işlev değişikliği önerileri kabul edilmemiştir. Bu konudaki kararlar en fazla 1995 ve 2000 yıllarındadır (Şekil G.18, M.18).

B19.Cephe sağlıklaştırma projesinin, statik raporun, detay projesinin uygun olduğu: Restorasyon projesi görüşmelerinde detay projesi ve statik raporun hazırlanmış olması beklenmektedir. Eksik olması durumunda, restorasyon projesi tekrar görüşülmektedir. Ancak, restorasyon projesi onayından sonra uygulama aşamasında detay projelerinin görüşüldüğü durumlar da mevcuttur. İlgili metin sayısı

---

[143] Kurulun, uygun görülmeyen bir projenin ne kadar sürede tekrar hazırlanması gerektiği konusunda yasal bir yaptırımı yoktur.

2'dir ve 1999, 2000 yıllarında Tarsus ve Adana'daki iki konu ile ilgilidir (Şekil G.19, M. 19).

B20.Rekonstrüksiyon projesinin hazırlanması: Rekonstrüksiyon projesi hazırlanması kararı, yapısal olarak onarılamayacak derecede kötü durumda olan kültür varlıkları hakkındadır. En çok Adana İli'nde (%6.54) ve deprem sonrasında bu yönde karar alınmıştır (1999 yılı ve sonrasında 15 adet). Toplam 26 karar metni ile rekonstrüksiyon projesi hazırlanması istenmiştir ve çoğu 2002 yılındadır (Şekil G.20; M.20).

B21.Rekonstrüksiyon projesi onayı: 20 metinle rekonstrüksiyon projesi onaylanmıştır. Bu metinlerin 6 adedi anıtsal nitelikteki yapılarla ilgilidir. En çok 2002 yılında ve Adana İli kapsamındadır (Şekil G.21; M.21).

20 karar metninde yeniden yapımın onaylanmış olmasının, 20 yapının tekrar yapılacağı anlamına gelmediği üzerinde daha önce durulmuştu. Bununla birlikte, kuramsal ve etik olarak uluslararası alanda da tartışılan "yeniden yapım" hakkındaki karar sayısının fazlalığı, kararlarının yapının tümünü kapsar nitelikte olmaması ile açıklanabilmektedir. 1998 Adana depremi sonrasında anıtsal yapıların ağır hasar görmesi, bu yapıların sadece bazı kısımlarının yeniden yapılmasını gerektirmiştir. Örneğin, Memiş Paşa Cami hakkında alınan karar (30.06.2000/ 3826) bu şekildedir. Ayrıca rekonstrüksiyon kararları, 05.11.1999 tarih ve 660 sayılı ilke kararı çerçevesinde alınmaktadır. Karar metinlerinde de bu tarihten sonra "rekonstrüksiyon" teriminin kullanılmış olduğu görülmektedir ancak, analizlerde yapıların yeniden yapılabileceğini onaylayan kararların tamamı, bu başlık altında değerlendirilmiştir. Örneğin, metinlerde tespit edilen ilk yeniden yapım kararı 1969 tarihlidir.

B22.Proje üzerinde düzeltme : 319 karar metninde proje üzerinde düzeltme yapılmıştır. Söz konusu düzeltmeler en çok 1989, 1990 yıllarında ve Mersin İli'nden gelen projeler üzerinde gerçekleştirilmiştir (Şekil G.22; M22).

B23.Çevre düzenleme projesinin hazırlanması: Bir konunun kurul gündeminde görüşülmesi sırasında üyelerce gerek duyulduğu takdirde ek çalışmalar yapılması istenebilmektedir. Bu kapsamda görüşülen konu gereği çevre düzenlemesi hazırlanması isteğinin konu edildiği metin sayısı 11'dir. Konu ile ilgili karar en çok

2000 yılında, İçel İli kapsamında alınmıştır ve çoğu anıtsal yapılarla ilgilidir (Şekil G.23; M.23).

B24.Çevre düzenleme projesi onayı: 58 karar metni ile çevre düzeni projesi onaylanmıştır. Bu kararlar daha çok anıtsal yapıların çevresinin düzenlenmesi ile ilgilidir. Örneğin, İçel, Anamur Mamure Kalesi (01.12.1992/ 1353); Mersin, Yümüktepe (21.10.1992/ 1296); Hatay, Antakya Köprü Meydanı (13.01.1995/ 2043) kararları bu şekildedir. Konuyla ilgili kararlarda 1992 yılında ve İçel İli'nde bir yığılma olduğu dikkat çekmektedir (Şekil G.24; M.24).

B25.Çevre düzenleme projesinin uygun olmadığı: Toplam 5 karar metninde çevre düzeni projesi uygun bulunmamış, tekrar yapılması istenmiştir. Bu metinler İçel (%80) ve Adana (%20) illeri hakkındadır (Şekil M.25).

B26.Yerleşim planı hazırlanması: Sit alanlarında yapılaşma söz konusu olduğunda vaziyet planı hazırlanması istenmiştir. İlgili karar metni sayısı 3'tür. Metinler 1991 sonrasında, İçel ve Gaziantep illeri kapsamındadır (Şekil G.26; M.26).

B27.Yerleşim planı onayı: Toplam 4 karar metni ile III. Derece arkeolojik sit alanındaki yapılaşmaların yerleşim planı onaylanmıştır. Metinlerin 3 adedi İçel, 1'i Hatay İli kapsamındadır (Şekil G.27, M.27). İçel, Silifke Tahta Limanı hakkında alınan kararda (23.09.1991 / 924) yerleşim planı uygun görülmüş bu plana uygun mevzi plan değişikliği yapılması istenmiştir.

B28.Koruma planı onayından sonra görüşülebileceği, İmar planı tadilatı yapılıncaya kadar yapılaşmaya izin olmadığı, Bilimsel kazıların tamamlanmasından sonra karar verilebileceği: Tekil proje onayı istemlerinin bir planlama içinde yapılmasını sağlamak amacıyla alınan kararlardır. Benzer şekilde projenin uygulamasını etkileyecek bilimsel kazı çalışmaları , sondaj sonucu beklenmesi yönündeki kararlar da bu grupta değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili 37 adet karar metninin çoğu (%43.25) İçel İli ile ilgili olmakla birlikte, Adıyaman dışında diğer iller kapsamında da bu yönde kararlar alındığı görülmektedir (Şekil M.28). İlgili kararlar en çok 1992 yılındadır ancak yıllar içindeki dağılım değişkendir (Şekil G.28).

B29.Proje kurul onayı aldıktan sonra uygulama yapılabileceği, kurul izni almadan yanlış uygulama ve başka müdahalede bulunulmaması: Tescil kararları, kaçak uygulama veya eksik projelerin gündemde görüşülmesiyle karar metnine

yansıyan ifadelerdir. Olası yanlış uygulamaları engellemek amacıyla, 165 karar metninde kurul onayı almadan uygulama yapılmamasının belirtilmesine gerek duyulmuştur. En çok Hatay ve İçel illeri kapsamında ve 1992 ile 2002 yıllarında alınmıştır (Şekil G.29, M.29).

B30.Onarım veya restorasyon uygulamasının ilgili kurumca veya denetiminde yapılması:1710 sayılı kanun öncesindeki kararlarda sıklıkla (%6.70) belirtilen bu durum, restorasyon projesinin detaylı olarak hazırlanmamış olmasının sonucudur. 2863 sayılı yasa döneminde de sık rastlanan bu ifade, söz konusu dönemde daha çok tescilli parsellerde sondaj, araştırma yapılacağı veya tescilli yapı yanında yapılacak yeni yapıdan tescilli yapının zarar görmesini engellemek amacıyla kullanılmıştır. 240 karar metninde, uzman denetiminde uygulama yapılması istenmiştir (Şekil G.30; M.30). Bu metinlerden 138 adedi anıtsal yapılarla ilgilidir. Bu ifade, 1951-1973 arası dönemde, vakıf yapıların onarımı veya restorasyonunun, proje olmaksızın uygun olduğu anlamında da kullanılmıştır[144]. 1951- 1973 yılları arasında alınan kararlar içindeki oranın yüksek olması bu şekildeki uygulamaların yaygın olduğunu göstermektedir. Bu konuda en fazla 2002 yılında ve İçel İli kapsamında karar alınmıştır (Şekil G.30; M.30).

B31.Raportörlerin öneri hazırlaması: Görüşülen proje hakkında yeterli bilgi olmadığı durumlarda ve daha kapsamlı araştırma yapmak gerektiğinde, genellikle raportörlerin müze uzmanları ile birlikte, alanda çalışarak öneri hazırlaması istenmektedir. Yerinde çalışmalar, gerekli olduğunda, raportörlerce kurul kararı öncesinde yapılmaktadır. Karar metninde bu ifadelere yer verilmesi çoğu zaman konunun bir kez daha görüşülmesine gerekçe niteliğindedir. 58 karar metni ile raportörlerin alan çalışması yapması istenmiştir. İlgili metinler 1980 sonrasında, en çok 1990 yılında ve İçel İli kapsamındadır (Şekil G.31, M.31).

B32.Projenin eksiklerinin tamamlanarak tekrar sunulması: Kurul gündemine alınan projelerin eksikliği sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Projelerin kurul gündemlerinde görüşülebilmesi için gerekli belgeler, GEEAYK dönemi de dahil olmak üzere listeler halinde hazırlanmıştır. Ancak bu belgelerden özellikle harita bilgilerine ulaşmak oldukça zahmetlidir. Sadece harita bilgileri eksik olduğunda

---

[144] Karar metninde restorasyon projesi olup olmadığı belirtilmeksizin veya sözlü bilgiler dinlendi açıklaması ile birlikte yer almaktadır.

tamamlanacağı düşünülerek gündeme alınan konular bazen, bu bilgilerin zamanında elde edilememesi nedeniyle görüşülememektedir. Ayrıca kurul, bazı bilgilerin güncellenmesi amacıyla da bu yönde karar alabilmektedir. Özellikle rölöve ve restorasyon projelerinde bazı kısımların daha detaylı çizilmesi, ek çizimler yapılması istenebilmektedir. Ayrıca görüşülen projelerin büyük çoğunluğunun uzman mimarlar tarafından çizilmemiş olmasının da, bu yöndeki talebi arttırdığı saptanmıştır.

Proje eksiklerinin tamamlanarak tekrar sunulması gerektiği karar metinlerinde iki şekilde ifade edilmektedir. Bunlar "proje hazırlanıp gelmesi durumunda tekrar görüşülebileceği" ve "tekrar görüşülmesi" dir. İfadelerden birincisi en çok, avan proje görüşmeleri, imar uygulama kararları ile aynı metindedir ve rölöve veya restorasyon projesi hazırlanmadığı veya eksikliğinde; ikincisi ise, daha çok belgelerde eksik olduğunda kullanılmıştır.

Toplam 541 karar metninde ilgili ifadelerin yer aldığı saptanmıştır. İlk karar 1960 tarihlidir. 1951-73 döneminde alınan kararlar içinde yüksek bir oranda olduğu görülmektedir (Tablo F.6). Konuyla ilgili kararlar en fazla 1993 yılında ve İçel İli kapsamındadır (Şekil G.32; M.32).

B33.Yerinde inceleme yapılması: Kurul üyelerince yerinde inceleme yapılması gereği ile sonuca bağlanamayan karar metinlerinde yer almaktadır. 165 karar metninde yerinde inceleme yapılacağı belirtilmiştir. En fazla 1989 yılında, İçel (%30.01) ve Hatay (%26.67) illeri kapsamında alınmıştır (Şekil G.33, M.33).

B34.Teknik yardım talebi: Büro müdürlüğü teknik ve personel imkanları ile konu hakkında doğru karar vermeyi sağlayacak bilgi ve belgeye ulaşmak mümkün olmadığında Genel Müdürlük'ten talep edilen yardımı ifade etmektedir. 13 karar metninde yardım talebinde bulunulmuştur. En çok 1995 yılında ve Gaziantep İli kapsamında alınmıştır (Şekil G.34; M.34).

4.4.2.2. Sit Alanları Hakkında Plan Hazırlama Sürecinde Alınan Kararlar

Karar metinlerinde yer alan ifadeleri bu süreçte 16 alt başlıkta toplamak mümkündür. Projelerin ölçeği 1/25.000 (Uzun Devreli Gelişme Planı) ile 1/200 (Kentsel Tasarım Projesi) arasında büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Sit alanlarının planlaması ile ilgili kararların ortak özelliği, tamamına yakınının 1983 yılı sonrasında alınmış olmasıdır. Bu durum sit alanlarının planlaması konusunun, 1980 sonrasında önem

kazandığını ve planlama çalışmalarının 1983 yılında yürürlüğe giren mevzuatla (2863 sayılı KTVKK) mümkün olduğunu göstermektedir.

F01.Uzun Devreli Gelişme Planı ve plan hükümleri onayı: 1986 yılında yayımlanarak[145] yürürlüğe giren Milli Parklar Yönetmeliği (m.11, m.12, m.15) ile Uzun Devreli Gelişme Planları planlama çalışmalarında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşünün alınması hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda görüşülerek karara bağlanan karar metni sayısı 5'tir. Bu metinlerde milli parklar içinde yer alan kültür ve tabiat varlıkları, sit alanları hakkındaki plan kararları değerlendirilmektedir. Konuyla ilgili ilk karar 1998 tarihlidir (Şekil H.35; M.35).

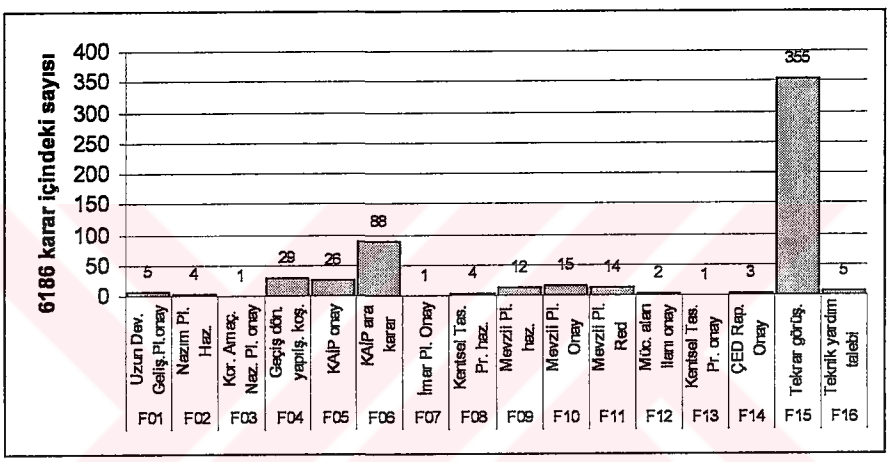

Şekil 4.7: 1951 2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Planlama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

F02.Nazım Plan hazırlanması: Sit alanlarını da içine alan nazım planlar hakkında 4 adet karar metni bulunmaktadır. Bu metinlerde, konunun sağlıklı değerlendirilebilmesi için nazım plan hazırlanması gerektiği belirtilmektedir. İlgili kararlar Hatay ve İçel illeri kapsamındadır (Şekil H.36, M.36).

F03.Koruma Amaçlı Nazım Plan onayı: Konuyla ilgili 1 adet karar metni Adana Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı hakkındadır (27.10.1995/2289). Koruma Amaçlı Nazım planları 1/5000 ölçekte hazırlanmakta ve alt ölçek planlar bu planlara göre düzenlenmektedir.

F04.Geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesi: Yerleşim birimlerinde sit alanı ilanının ardından geçiş dönemi yapılanma koşulları belirlenerek, koruma amaçlı

---

[145] RG 12.12. 1986 /19309

imar planları hazırlanmaktadır. Karar metinlerinde, sit ilanı ile birlikte geçiş dönemi yapılanma koşulları belirlenmekte veya belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılması istenmektedir. Geçiş dönemi yapılanma koşullarının uygulanmasından yerel yönetimler sorumludur. Koruma amaçlı imar planlarının süresi içinde bitirilememesi, bu koşulların titizlikle belirlenmesi ve uygulanması gereğine işaret etmektedir. Kimi durumlarda plan yapım sürecinin uzaması geçiş dönemi yapılaşma koşullarının değiştirilmesini gerektirmiştir. AKTVKK görev alanı kapsamında 29 adet karar metniyle geçiş dönemi yapılanma koşulları belirlenmiş, değiştirilmiş veya hazırlanması istenmiştir. Adana, Gaziantep, Hatay, İçel, Kahramanmaraş illerinde, ilgili kararlar paralellik göstermektedir ve en çok 1995 yılında alınmıştır (Şekil H.38; M.38).

F05.Koruma Amaçlı İmar Planı onayı: 22 karar metni ile koruma amaçlı imar planı onaylanmıştır. Ancak bu rakam 22 adet koruma amaçlı imar planı olduğunu göstermemektedir. Koruma amaçlı imar planı revizyonları ve ilke olarak kabul edilen planlar da bu sayıya dahildir. Karar metinlerindeki ifadelerden 2002 yılı sonuna kadar 20 adet koruma amaçlı imar planının onaylandığı saptanmıştır. Metinlerdeki ifadelerden bu planların bir kısmının imar planının parçası olarak, "koruma imar planı" şeklinde onaylandığı geriye kalanın da koruma imar planının mevzuatta tanımlanan sürece uygun şekilde, sit alanı ilanı, geçiş dönemi yapılanma koşulları belirlenmesi ve planlama süreci sonunda onay aldığı görülmektedir.

F06.Koruma Amaçlı İmar Planına ilişkin düzeltmeler , ara kararlar , koruma planı notlarında değişiklik: AKTVKK görev alanı kapsamında 2002 yılı sonuna kadar yapımı tamamlanmış ve bu tarihte yapımı devam etmekte olan toplam 34 adet koruma amaçlı imar planı hakkında 88 karar alındığı saptanmıştır. Koruma amaçlı imar planı görüşmeleri, plan onaylandıktan sonra yapılan plan notu düzeltmeleri bu kapsamda değerlendirilmiştir. (Tablo F.6). Koruma amaçlı imar planlarının ortak özelliği, mevzuatta öngörülen süreler içinde bitirilememesidir. Ancak 8-10 kez görüşülerek bağlanabilen koruma imar planları vardır[146]. İlke kararlarında değişiklik yapılması da plan notlarında değişiklik gerekçesi olabilmektedir. Mevzuatta

---

[146] Mersin, Silifke Arkeolojik Sit Alanları, Gaziantep, Hatay Koruma Amaçlı İmar Planları bu şekildedir.

öngörülen sürede bitirilen tek koruma planı Tarsus Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı'dır.

F07.İmar Planı onayı: Söz konusu imar planı, yapım sürecinde planlama alanı içinde kalan arkeolojik sit alanı nedeniyle kurula gelmiş, bu alanda yapılan düzenlemeler onaylanmıştır. İlgili metin 1997 yılında ve Hatay İli kapsamındadır (Şekil H.41; M.41).

F08.Kentsel Tasarım Projesi hazırlanması: Korunması gerekli yapıların çevreleriyle birlikte ele alınıp değerlendirilmediği durumlarda veya sit alanında yapılan tadilat, sit alanı dışında yer alan anıtsal yapı ve çevresine kapsamlı müdahale söz konusu olduğunda bu yönde karar alınmıştır. İlgili metin sayısı 4'tür ve 1991 sonrasında alınmış kararlardır (Şekil M.42; H.42).

F09.Mevzii Plan hazırlanması: Konu gereği planda mevzii değişiklik yapılması gereken durumlarda alınan kararlardır. Konu ile ilgili karar sayısı 19'dur. İlgili kararlar en fazla 1992 yılında ve İçel İli kapsamında alınmıştır (Şekil M.43, H.43).

F10.Mevzii Plan onayı: 15 karar metninde mevzii plan değişikliği yapılmıştır. Karar metinlerinde koruma amaçlı mevzii plan şeklinde isimlendirilmemekle birlikte, çoğu sit alanlarında yapılan planlardır. İlgili kararlar en çok 1992 yılında ve İçel İli kapsamında (%53.33) alınmıştır (Şekil M.44; H.44).

F11.Mevzii Planın uygun olmadığı: 14 karar metninde çeşitli gerekçelerle mevzii plan uygun görülmemiştir. İlgili kararlar en çok (%46.67) İçel İli kapsamındadır (Şekil M.45). Konu ile ilgili ilk karar 1984 yılında alınmıştır ve en çok 1991 yılındadır (Şekil H.45).

F12.Mücavir alan ilanı onayı: Arkeolojik sit alanı ile ilişkisi açısından belediye sınırları ve yetkisi içinde olup olmayacağı hakkında alınan 2 karar vardır. İlgili kararlar Adana İli kapsamındadır.

F13.Kentsel Tasarım Projesi onayı: Bu konuda tek görüşme yapılmış ve daha önce alınan bir kararla hazırlanması istenen proje onaylanmıştır.

F14.ÇED Raporu onayı: ÇED kapsamında hazırlanan raporlar, kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarına etkisi açısından değerlendirilerek olumlu bulunmuştur. 1'i Kahramanmaraş ve 2'si Adana İli kapsamında alınmış toplam 3 adet karar vardır.

F15.Proje eksiğinin tamamlanarak tekrar gelmesi/ tekrar görüşme: Bu başlık altında ele alınan kararların büyük çoğunluğunu tescil işlemleri sırasında belge eksiği olanlar oluşturmaktadır. İlgili metinlerde tescil işlemi yapılmış, ancak harita bilgilerinin tamamlanması istenmiştir. Koruma planı, mevzi plan, plan tadilatları eksikleri de bu başlık altında değerlendirilmiştir. Tekrar görüşme ifadesi yer alan karar sayısının çok yüksek oluşunun bir başka nedeni, hazırlanan plan sayısı az olmasına rağmen, daha fazla görüşme ile karara bağlanmasıdır.

F16.Teknik yardım talebi: Sit planlama tespit çalışmaları için teknik yardım talebinde bulunan karar sayısı 5'tir (Tablo F.6). Bu metinlerde Adıyaman, Gaziantep, Hatay, İçel, Kahramanmaraş illerindeki kapsamlı projelerin değerlendirilebilmesi için Genel Müdürlükten uzman personel, teknik yardım istenmiştir.

4.4.2.3. Yeni Yapılaşma Hakkında Proje Yapım Sürecinde Alınan Kararlar

Karar metinlerinde saptanan ifadelerden 11 adedinin yeni yapılaşma proje sürecine ilişkin olduğu düşünülmektedir. Alt gruplamada, i01, i02, i03, i04, i05 proje; i06,i07, i09, i10, i11 ara kararlar ve i08 önlem niteliğindedir.

I01.Yeni yapılaşmanın uygun olmadığı: 271 adet karar metninde yeni yapılaşmanın uygun olmadığı ifadesine yer verilmiştir. Tescilli yapıya ek yapılması, tescilli yapının yıkılarak yerinde yeni yapılaşma, tescilli yapı bitişiğinde yeni yapılaşma ve doğal, arkeolojik sit alanlarında yapılaşma talepleri bu başlık altında değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili ilk karar 1954 yılında, en çok 1989 yılında (ŞekilH.51) ve İçel İli hakkında alınmıştır (Şekil M.51).

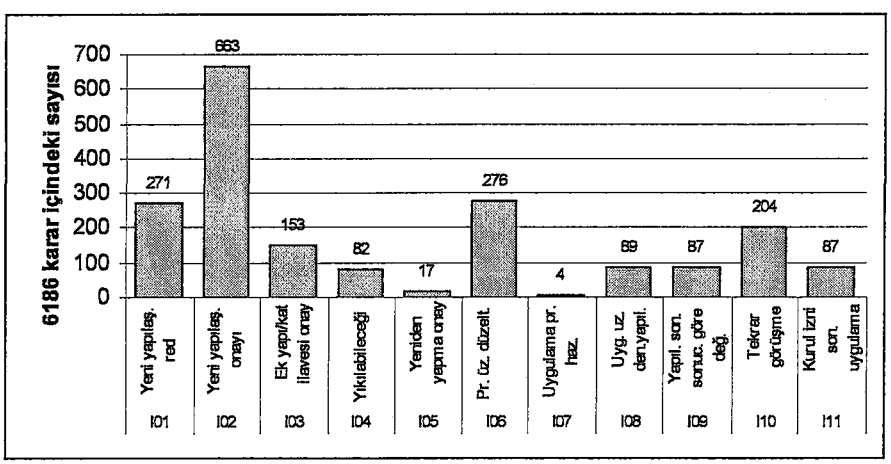

Şekil 4.8: 1951 2002 Yılları Arasında Yeni Yapılaşma Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

I02.Yeni yapılaşma onayı: Yeni yapılaşma proje süreci başlığı altında ele alınan kararlar arasında proje onayı en yüksek orandadır. Toplam 663 adet karar metninde yeni yapılaşmanın uygun olduğu yönünde ifadeler yer almıştır. Yeni yapılaşma onayı,1710 sayılı yasa döneminde alınan kararlar arasında %25.7 ile en yüksek orandadır. 1710 öncesi kararlar içindeki oranı %8.9 ve 2863 sayılı yasa dönemindeki kararlar içindeki oranı %9.4'tür. Tescilli yapı parseli, tescilli yapı bitişiği ve doğal, arkeolojik sit alanlarındaki yapılaşmalar da bu başlık altında değerlendirilmiştir. İlgili kararlar en fazla 2002 yılında (Şekil H.52) ve İçel (%31.22) ile Hatay (%27.90) illeri kapsamındadır (Şekil M.52).

I03.Ek yapı ve kat ilavesi yapılabileceği (arkeolojik alanlarda istinat duvarı, sınır belirleme): Bu gruptaki kararlar daha çok tescilli yapılara yapılacak ekler hakkındadır. Sit alanı içinde ve tescilli yapı bitişiğinde kat artırımı da bu grupta değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili karar sayısı 153'tür. Üç farklı mevzuat dönemine bakıldığında, 1951-1973 arasındaki kararlar arasındaki oranın diğer dönemlerden daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir (Tablo F.6). Bununla birlikte sayı olarak en fazla 1989 yılında ve İçel İli kapsamında karar olduğu görülmektedir (Şekil H.53; M.53).

I04.Yıkılabileceği: Tescilli yapı bitişiğinde yapılacak uygulamalar ile tescilli yapıların yapısal açıdan tehlikeli kısımlarının yıkılması konusundaki kararlardır. En çok yeniden yapılabileceği ifadesi ile birlikte yer almaktadır. Bu nedenle, yeniden yapım amaçlı yıkımlar olarak da değerlendirilebilir. Söz konusu karar, 82 adet karar metninde, en çok 2001 yılında ve Hatay (%30.49) ve Adana (%21.95) illeri kapsamında yer almaktadır (Şekil H.54; M.54).

I05.Yeniden yapılabileceği: Toplam karar sayısı 17'dir.Tescilli yapılar ve daha çok yeni yapılar için alınan kararlardır. Tescilli yapılardan rekonstrüksiyon ifadesi kullanılmadan yeniden yapılması yönünde alınan kararlar bu grupta değerlendirilmiştir. Söz konusu kararların büyük çoğunluğu 1976-1983 arasında alınmıştır ve en fazla İçel İli kapsamındadır (Şekil H.55; M.55).

I06.Proje üzerinde düzeltme: Yeni yapılaşma projeleri üzerinde yükseklik, cephe, parsel konumu tescilli yapı ile ilişkisi konusunda yapılan değerlendirmeler, bu başlık altında değerlendirilmiştir. 276 kararda bu yönde öneride bulunulmuştur. İlgili

kararlar en fazla 1989 yılında ve İçel (%35.14) ile Hatay (%33.33) illeri kapsamındadır (Şekil H.56; M.56).

I07.Uygulama projesinin getirilmesi: Avan projesi "ilke olarak" benimsenen yeni yapılaşmalar hakkında 4 adet kararla uygulama projesi getirilmesi istenmiştir. İlgili kararlar en fazla 2000 yılında ve Gaziantep İli kapsamındadır (Şekil H.57; M.57).

I08.Uygulamanın uzmanı, müzesi veya belediyesi denetiminde yapılması: 89 karar metninde yeni yapılaşma uygulamasının uzman gözetiminde yapılması gerektiği özellikle belirtilmiştir. Söz konusu kararlar en çok 1990 yılında ve Hatay İli kapsamında alınmıştır (Şekil H.58; M.58).

I09.Yapılanma işleminin sondaj sonucuna göre değerlendirileceği: 87 karar metninde yeni yapılanma izninin sondaj kararına bağlı olarak belirleneceği belirtilmiştir. Bu kararlar en fazla 1993 yılında ve İçel İli (%44.83) kapsamında alınmıştır (Şekil H.59; M.59).

I10. Proje eksiğinin tamamlanarak tekrar gelmesi /tekrar görüşme: 204 metinde projelerin tamamlanarak gelmesi yönünde karar alınmıştır. Kararın gerekçesi, projenin eksik olması; sondaj sonucunun beklenmesi; yerinde görme şeklinde sıralanabilmektedir. İlgili kararlar en çok 1988 yılında ve Hatay İli kapsamındadır (%34.31) (Şekil H.60; M.60).

I11.Proje Kurul Onayı Aldıktan Sonra Uygulama Yapılabileceği: 87 adet karar metninde yeni yapılaşmayı kontrol altına almak amacıyla hatırlatma yapılmıştır. İlgili kararlar en çok 1990 ve 2002 yıllarında ve yine en çok İçel İli (%40.23) kapsamında alınmıştır (Şekil H.61; M.61).

4.4.3. Uygulama Sürecine İlişkin Kararlar

4.4.3.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararlar

Tespit edilen 11 ifadenin tadilat, kamulaştırma, kullanım hakkı, teyit alt başlıklarında toplanabileceği düşünülmektedir. Buna göre c01, c02, c03 tadilat; c04; c05, c10 kamulaştırma; c06, c07, c08, c09 kullanım hakkı, c11 teyit kararlarıdır.

C01.Tadilat projesi hazırlanması: Proje kurul onayı aldıktan sonra yapılmak istenen değişikliklerin yasal geçerlik kazanabilmesi için hazırlanması gerekli projelerdir. Restorasyon projelerinin uygulanması öncesinde işlev değişikliği,

uygulama sırasında karşılaşılan problemler veya değişiklikler sonucu ya da kullanım sonrasında yapılmak istenen değişikliklerde tadilat projesi hazırlanması istenmektedir. 3 karar metninde bu konuda ifadeler yer almıştır. Adana, Hatay ve İçel illeri kapsamında 1989 yılından sonra alınmış kararlardır (Şekil I.1; N.1).

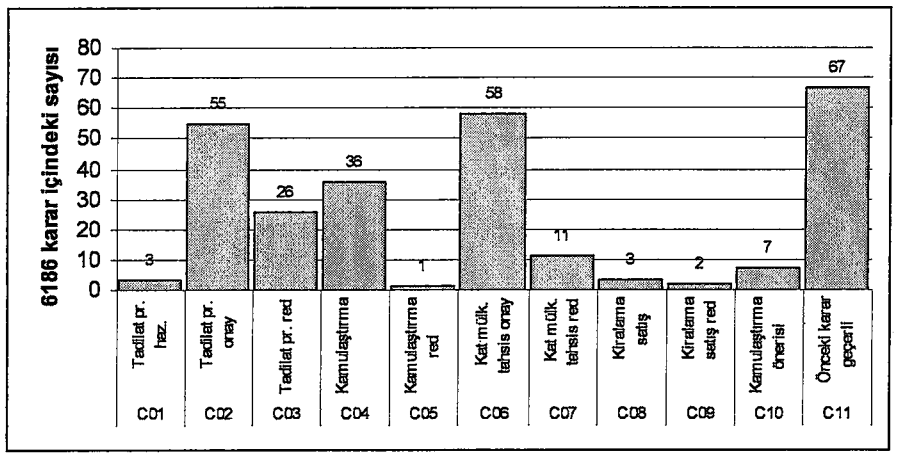

Şekil 4.9: 1951 2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

C02.Tadilat projesi onayı: 55 karar metni ile proje üzerinde yapılan değişiklikler onaylanmıştır. Konuyla ilgili ilk karar 1966 yılında alınmıştır ve en çok 2002 yılında İçel İli kapsamında alınmıştır (şekil I.2; N.2).

C03.Tadilat projesinin uygun olmadığı: 26 karar, hazırlanan projenin uygun olmadığı yönündedir. İlgili kararlar en çok 1997, 2002 yıllarında İçel İli kapsamında alınmıştır (Şekil I.3; N.3).

C04.Kamulaştırma onayı: 36 metinde, tescilli yapı veya koruma alanında kamulaştırmanın uygun olduğu ifadesi yer almıştır. Konuyla ilgili ilk karar 1969 tarihlidir ve en çok 1990 yılında bu yönde karar alınmıştır. İlgili kararların en çok Adana İli kapsamında alındığı görülmektedir (Şekil I.4;C.4).

C05.Kamulaştırmanın uygun olmadığı: Bu yöndeki başvurulardan 1 adedinde uygun görüş verilmemiştir (Şekil I.5, N.5).

C06.Kat mülkiyeti, intifa hakkı, irtifa hakkı , arsa tahsisi onayı: 58 karar metninde uygun görüş bildirilmiştir. Konuyla ilgili kararlar 1965 yılından başlayarak ve en çok 1994 yılında alınmıştır ve yine en çok İçel (%29.31) ve Adana (%24.14) illeri kapsamındadır Şekil I.6; N.6).

C07.Kat mülkiyeti, intifa hakkı, irtifa hakkı , arsa tahsisinin uygun olmadığı: Konuyla ilgili 11 karar alınmıştır. İlgili kararlar en fazla 2000 ve 2002 yıllarında ve en çok Adana İli kapsamındadır (%45.45) (Şekil I.7; N.7).

C08.Kiralanabileceği, satılabileceği: 1989 yılı sonrasında, 3 metinde kültür varlığı yapılar hakkında kiralama ve satış işlemi için uygun görüş bildirilmiştir.Taşınmazların 2'si vakıf, 1'i hazine mülkiyetindedir.

C09.Kiralanamayacağı, satılamayacağı: Gaziantep ve Adana illerinde yer alan ve vakıf mülkü olan kültür varlıkları hakkında 2 adet metinde uygun görüş bildirilmemiştir Tablo F.6).

C10.Kamulaştırma önerisi: 7 karar metninde tescilli yapının kamulaştırılması, ilgili kuruluşlara önerilmiştir.İlgili kararlar 1973 yılından başlayarak ve en çok Adana İli (%42.86) kapsamında alınmıştır (Şekil I10; N10).

C11.Önceki kararın geçerli olduğu: 67 karar metninin yeniden değerlendirilmesi sonucu, daha önce alınan kararın geçerli olduğu ve değiştirilemeyeceği sonucuna varılmıştır. 1963 yılından başlayarak kurul kararlarının tekrar ele alınması yönünde başvurular yapıldığı görülmektedir. Bu konuda en fazla 1994 yılında ve İçel İli kapsamında karar alınıştır (Şekil I11, N.11). Bu metinlerin 39 adedi sivil mimarlık örneği yapılar ile ilgilidir.

4.4.3.2. Sit Alanları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararlar

Bu süreçte yer aldığı düşünülen 16 ifade tadilat; imar uygulama; ara karar ve teyit kararları alt başlıkları altında toplanabilmektedir. Buna göre; g01, g02, g03, g04, g06, g07,g08, g09, g10 tadilat; g11, g12, g14, g15, g16 imar uygulama; g05 ara karar ve g17 teyit kararları alt başlığında yer almaktadır.

G01.Koruma Amaçlı Nazım Plan tadilatı onayı: 2 karar metninde nazım plan tadilatının uygun olduğu belirtilmiştir.İlgili kararlar Adana ve İçel illeri kapsamında alınmıştır (Şekil I.12; N.12).

G02.Koruma Amaçlı İmar Planı tadilatı hazırlanması: 7 adet metinle koruma amaçlı imar planı tadilatı yapılması istenmiştir. İlk karar 1989 tarihli ve Hatay Koruma İmar Planı hakkındadır (Şekil I.13;N.13).

G03.Koruma Amaçlı İmar Planı tadilatı onayı: 98 karar metninde koruma amaçlı imar planı tadilatı yapılmıştır. Görüşülen konuların çoğu tek parsel ölçeğindedir.

İlgili kararlar en çok 1995, 1998 ve 2002 yıllarında Hatay İli kapsamındadır (Şekil I14; N.14).

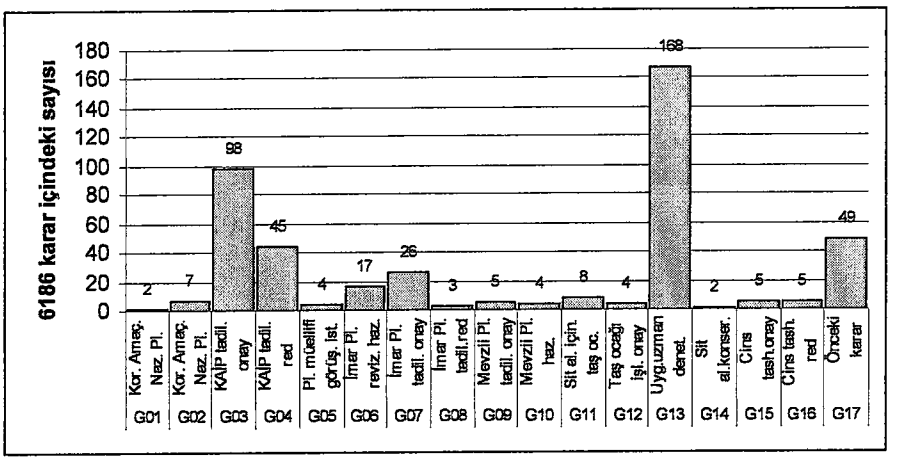

Şekil 4.10: 1951 2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

G04.Koruma Amaçlı İmar Planı tadilatının uygun olmadığı: 45 karar metninde tadilat isteğinin uygun bulunmadığı belirtilmektedir.İlgili kararlar en çok 1995 yılında ve en çok İçel İli hakkındadır (Şekil I15, N.15).

G05.Plan müellifi görüşünün istenmesi: Koruma amaçlı imar planında açık hüküm bulunmadığı durumlarda, plan müellifinin görüşü istenmiş, bu şekilde konu karara bağlanmıştır. İlgili 4 adet karar Adana, Hatay ve İçel illeri kapsamındadır (Şekil I.16, N.16).

G06.İmar Planı revizyonu hazırlanması: 1710 sayılı yasa öncesinde, tescilli yapı çevresindeki yapılaşmalar için imar planı tadilatı istenmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı olmayan alanlarda da tescilli yapı koruma alanında yer alan yapılaşmaları kontrol edebilmek amacıyla bu yönde karar alındığı görülmektedir[147]. 4'ü 1951-1973 arasında olmak üzere toplam 17 karar metninin çoğu İçel İli kapsamındadır (Şekil I.17; N.17).

G07.İmar Planı tadilatı onayı: 26 karar metniyle imar planı tadilatı onaylanmıştır.İlgili kararlar en çok 2000 yılında ve İçel İli (%46.15) kapsamında alınmıştır (Şekil I.18; N.18).

---

[147] İmar planı başlığı altında değerlendirilen kararların bir kısmının koruma imar planı olması da mümkündür. Karar metninde bu durumu belirten bir ifade olmaması ayırım yapmayı engellemiştir.

G08.İmar Planı tadilatının uygun olmadığı: 3 karar metni imar planı tadilatının uygun olmadığı hakkındadır. İlgili kararlar Hatay ve İçel İlleri kapsamında 1989 yılından sonra alınmıştır (Şekil I.19; N.19).

G09.Mevzii Plan tadilatı onayı: 5 karar metni ile mevzii plan tadilatı onaylanmıştır. İlgili kararlar Hatay ve İçel illeri kapsamındadır (Şekil I.20; N.20).

G10.Mevzi Plan Tadilatı hazırlanması: 1992 yılı sonrasında Hatay, İçel ve Kahramanmaraş illeri kapsamında konuyla ilgili toplam 4 adet karar alınmıştır (Şekil I.21, N.21).

G11.Sit alanı içinde taş ocağı, maden işleme tesisi uygun olamayacağı varsa kaldırılması: Arkeolojik veya doğal sit alanlarında ruhsat alabilmek amacıyla kurul görüşü istenmiş ve olumsuz değerlendirilmiştir. Metinlerde varlığı yeni tespit edilen işletmelerin de kapatılması istenmektedir. En çok 1995 yılında ve Gaziantep İli kapsamında olmak üzere toplam 8 adet karar alınmıştır (Şekil I.22, N.22).

G12.Taş ocağı açılabileceği, mermer arama çıkarma ve maden işletilmesi yapılabileceği: Sit alanı dışında olduğu veya sit karakterine zarar vermeyeceği düşünülen işletmelerin çalışmalarını devam ettirmeleri 4 adet karar metninde onaylanmıştır. İlgili kararlar e İçel İli kapsamındadır (Şekil I.23; N.23).

G13.Uygulamanın uzmanı, müze/ belediye denetiminde yapılması: Daha çok arkeolojik sit alanları kapsamında olmak üzere, kanalizasyon, yol açımı gibi alt yapı uygulamalarının denetlemesine yönelik kararlar bu başlık altında toplanmıştır. 168 karar metninde bu denetimin gereği vurgulanmaktadır. En çok 2002 yılında ve İçel İli (%57.74) kapsamında bu yönde karar alınmıştır (Şekil I.24; N.24).

G14.Sit alanında konservasyon işlemi yapılması: Bu konuda 1 karar metni vardır. İçel İli'ndeki bir sit alanı hakkındadır.

G15.Cins tashihi onayı: Arsa veya bina kullanımının/niteliğinin planda öngörüldüğü şeklin dışında kullanılabileceğini onaylayan bu metinler 4 adettir (Şekil I.26; N.26).

G16.Cins tashihi uygun olmadığı: 5 karar metninde değişiklik uygun görülmemiştir (Şekil I.27; N.27).

G17.Önceki kararın geçerli olduğu: Sit bütününü etkileyecek şekilde daha önce alınmış kararın değiştirilemeyeceği yönünde 11 karar alınmıştır. En çok 1994 yılında ve İçel İli kapsamındadır (Şekil I.28;N.28).

4.4.3.3. Yeni Yapılaşma Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararlar

J01.Tadilat Projesi hazırlanması: Yeni yapılaşma projesinde değişiklik yapılabilmesi için tadilat projesinin hazırlanması gerektiği konusunda alınmış bir karardır.

J02.Tadilat Projesinin uygun olduğu: 43 karar metni, yeni yapılaşma projesinde uygulama sürecinde veya sonrasında değişiklik talebinin uygun olduğu hakkındadır. En çok 2000 ve 2002 yıllarında, Hatay (%37.21) ve İçel (%30.23) illeri kapsamında alınmıştır (Şekil I.30; N.30).

J03.Tadilat Projesinin uygun olmadığı: Daha önce alınmış kararda değişiklik amacını taşıyan bu projelere 29 karar metninde uygun görüş verilmemiştir. 1988 yılı sonrasında, en çok 2002 yılında ve İçel İli kapsamında (%51.72) alınmıştır (Şekil I.31; N.31).

J04.Parsel düzenleme (18.madde,tevhid, ifraz) onayı[148]: 170 karar metni ile parsel düzenleme onayı verilmiştir. İlgili kararlar en çok 1999 yılında ve İçel İli kapsamında alınmıştır (Şekil I.32; N.32).

J05.Parsel düzenleme (18. madde, tevhid, ifraz) uygun değil: 21 karar metninde başvuru uygun bulunmamıştır.Bu kararların tamamı sit alanları ve kültür varlıkları hakkındadır. En çok 1999 yılında ve İçel İli kapsamında alınmıştır (Şekil I.33; N.33).

J06.İmar Planı uygulaması (Yola Terk vb): 71 karar metni vardır.İlgili kararlar en çok 2002 yılında ve yine en çok Gaziantep İli (%32.39) kapsamındadır (Şekil I.34; N.34).

J07.Alt yapı uygulaması yapılabileceği: Sit alanlarında alt yapı uygulamalarına 97 karar metninde uygun görüş verilmiştir. Bu kararlarda uygulamanın uzman denetiminde yapılması gerektiği ayrıca belirtilmiştir. İlgili kararlar en çok 2001 yılında ve İçel İli (% 45.36) kapsamındadır (Şekil I.35; N.35).

---

[148] Parsel düzenleme kararlarının büyük kısmı tescilli yapı koruma alanındaki parseller hakkında olmakla birlikte tescilli yapı parselleri ve sit alanlarında yapılan düzenlemeler de vardır. Bu yönde alınan tüm kararlar yeni yapılaşma başlığı altında değerlendirilmiştir.

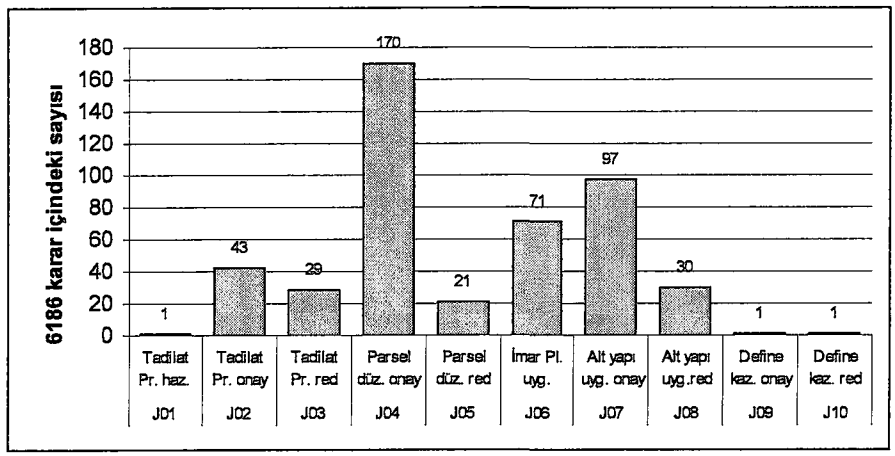

Şekil 4.11: 1951 2002 Yılları Arasında Yeni Yapılaşma Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

J08.Alt yapı uygulaması yapılamayacağı: 30 adet metin, alt yapı uygulamasının uygun olmadığı yönündedir. İlgili kararlar en çok 1988 yılında ve İçel İli (%33.33) kapsamında alınmıştır (Şekil I.36, N.36).

J09.Define kazısı yapılabileceği: Tescilli yapı bitişiğinde müdahale kapsamında değerlendirilen talep uygun bulunmuştur (Şekil I.37; N.37).

J10.Define kazısı yapılamayacağı: Tescilli yapı bitişiğinde müdahale kapsamında değerlendirilen talep uygun bulunmamıştır (Şekil I.38; N.38).

J11.Önceki kararın geçerli olduğu: 22 karar metninde yeni yapılaşma hakkında daha önce alınmış kararların geçerli olduğu belirtilmektedir. İlgili kararlar en çok Hatay İli kapsamındadır (Şekil I.39; N.39).

4.4.4. Uygulama Sonrasına İlişkin Kararlar

Bu bölüm kapsamında değerlendirilen ifadelerin bir kısmını, doğrudan uygulama sonrasında yapılan denetlemeler üzerine, geriye kalan bölümü ise planlama veya uygulama sürecinde görüşülmesine ve ifade edilmesine rağmen denetleme işlemini yapacak araçların sağlanması amacıyla alınan kararlar oluşturmaktadır.

4.4.4.1. Tek Yapı ve Yapı Grupları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararlar

D01.Onarım sonrası fotoğrafların kurula gönderilmesi: Bu kararlar proje sürecinde alınmış olmasına rağmen, denetleme amacı taşımaktadır. 135 karar metninde uygulama sonrası fotoğrafların gönderilmesi istenmiştir.İlgili kararlar en çok 2002 yılında ve İçel İli kapsamında alınmıştır (Şekil J.1;O.1).

D02.Onarımların projeye uygun olduğu: Onarım sonrası değerlendirmede 5 karar metninde onarımların uygun olduğu belirtilmiştir. Bu kararların 3'ü 2002 yılında alınmıştır (Şekil J.2, O.2).

D03.Kaçak uygulamanın, inşaat ve yapılaşmanın kaldırılması: Büro müdürlüğü uzmanlarının denetimi veya şikayet üzerine tespit edilen kaçak uygulamaların kaldırılması yönünde alınan karar sayısı 127'dir. İlgili kararlar en çok 2000 yılında ve en çok Gaziantep İli (%25.32) kapsamında alınmıştır (Şekil J.3; O.3).

D04.Yasal kovuşturma açılması: 180 adet kaçak uygulama hakkında yasal kovuşturma açılması istenmiştir. İlgili kararlar en çok 1996 yılında ve en çok Gaziantep İli (%26.67) kapsamında alınmıştır (Şekil J.4; O.4).

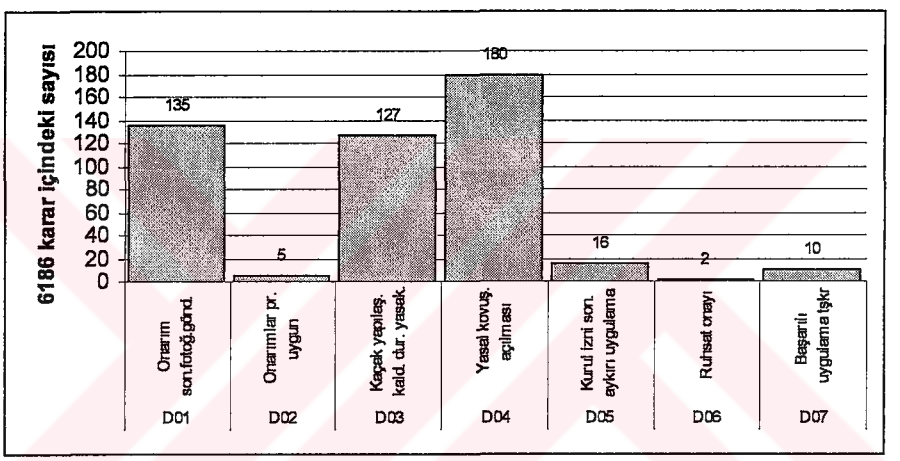

Şekil 4.12: 1951-2002 Yılları Arasında Kültür (Tek Yapı / Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

D05.Kurul izni sonrası aykırı uygulamanın projeye uygun hale getirilmesi: 16 karar metni kurul iznine aykırı uygulama yapıldığı hakkındadır. İlgili kararlar en çok 2000 yılında ve en çok İçel İli (%62.50) kapsamında alınmıştır (Şekil J.5; O.5).

D06.Ruhsat işlemi onayı: Son dönemde alınan kararlardandır. Ruhsat işlemi için denetim yetkisi belediyede iken, kurulun bu konuda yetkilendirilmesi olumludur. Ancak, kamu binalarının imar planına dayanarak iskan ruhsatı alma zorunluluklarının bulunmaması, yapılan onarımların kontrol edilmesini sağlayan bu uygulamayı işlevsiz hale getirmektedir. İlgili kararlar 2002 yılında, Adana ve İçel illeri kapsamında alınmıştır (Şekil J.6; O.6).

D07.Başarılı uygulama/ korumaya katkı dolayısı ile teşekkür: 9 adet uygulamaya, korumaya katkı sağlayacak düzeyde olmaları nedeniyle, karar metinlerinde teşekkür edilmiştir. Uygulamalar 1990 yılı sonrasındadır.

4.4.4.2. Sit Alanları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararlar

H01.Kaçak uygulamanın, inşaat ve yapılaşmanın kaldırılması: Sit alanlarındaki kaçak yapılaşmalar bu kapsamda değerlendirilmiştir. Yeni yapılaşmanın kaldırılması olarak da değerlendirilebilecek bu kararlar 206 adettir. Yeni yapılaşma başlığı altında değerlendirilen kaçak uygulamalardan farkı, sit alanı ilanı sırasında bu yönde karar alınması, uygulamanın sit bütünlüğünü etkiler nitelikte olmasıdır.En çok 1995 yılında ve İçel İli kapsamında alınmış kararlardır (Şekil J.8; O.8).

H02.Yasal kovuşturma açılması: Sit alanında yapılaşma yasağını konu edinen karar metni sayısı 169'dur. Bu ifadeler (h01) kodlu ifadelerle aynı metinde yer almaktadır. En çok 2001 yılında bu yönde karar alınmıştır (Şekil J.9, O.9).

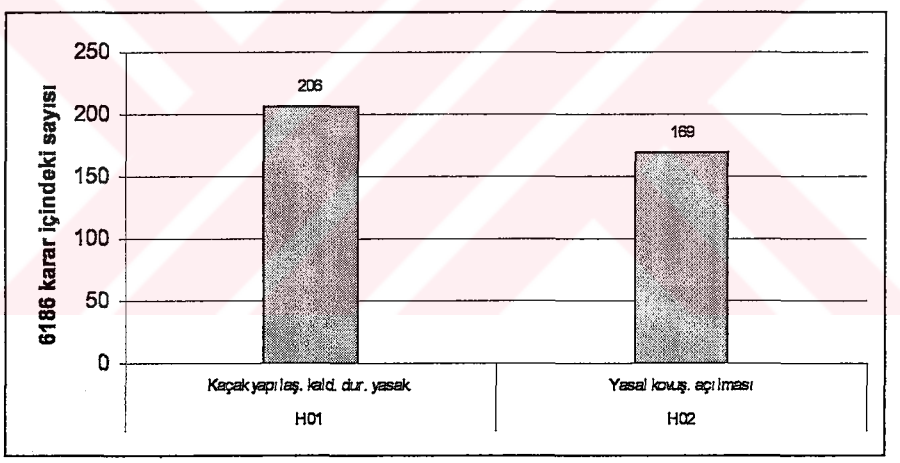

Şekil 4.13: 1951 2002 Yılları Arasında Sit Alanları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

4.4.4.3. Yeni Yapılaşma Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararlar

K01.Yapılaşmanın durdurulması ve yeni yapı yapımının yasaklanması,kaçak uygulamanın kaldırılması: Tescilli yapı bitişiğindeki yapılaşmalar ve daha çok kentsel sit alanlarında yeni yapı parsellerindeki kaçak uygulamaların kaldırılması bu kapsamda değerlendirilmiştir. İlgili karar sayısı 64'tür.En çok 1989 yılında, Hatay ve Adana İlleri kapsamında alınmıştır (Şekil J.10; O.10).

K02.Yasal kovuşturma açılması: Kaçak uygulamaların kaldırılması metinlerinin büyük çoğunluğunda, yasal kovuşturma yapılması da belirtilmiştir. Toplam 83 adet

karar metninin en çok 1998 yılında ve Adana İli(%30.95) kapsamında alındığı tespit edilmiştir (Şekil J.11, O.11).

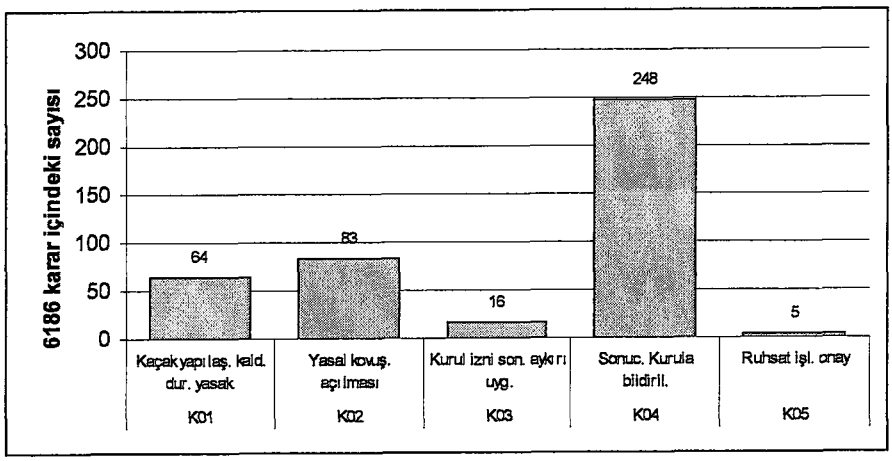

Şekil 4.14: 1951-2002 Yılları Arasında Yeni Yapılaşma Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Dağılımı

K03.Kurul izni sonrası aykırı uygulamanın projeye uygun hale getirilmesi: 16 karar, yeni yapılanmalarda kurul izni sonrası izine aykırı uygulamalar hakkındadır. İlgili kararlar en çok 1988 yılında ve Hatay İli kapsamında alınmıştır (Şekil J.12, O.12).

K04.Sonucun kurula bildirilmesi (yasal kovuşturma, sondaj, uygulama vs): Karar sonucu yapılan uygulamanın kurula bildirilmesi istenmiştir. Toplam 248 karar metni bu konuya yer vermiştir. İlgili kararlar en çok 1991 yılında ve İçel İli kapsamında alınmıştır (Şekil J.13, O.13).

K05.Ruhsat işlemi uygun, iskan izni verilebileceği: Tescilli yapılarda olduğu gibi kurul onayı ile yeni yapılaşmalarda da ruhsat işlemi öncesi kurul kararı alınması istenmektedir. 2000 yılı sonrasında konuyla ilgili 5 adet karar metni saptanmıştır (Şekil J.14, O.14).

4.4.5. Diğer Kararlar

Bu başlık altında değerlendirilen kararların ortak özelliği, bölüm başında tanımlanan sürecin çeşitli aşamalarında yer alması veya hiçbir aşamasında yer almamasıdır. 101, 103, 105 başlıkları altındaki kararlar sürecin çeşitli aşamalarındadır.

L01.Bir yapı grubu veya bölge için ilke kararı: Koruma kurullarının ilke kararı alma yetkisi olmamakla birlikte Adana KTVKK'nın karar metni üzerinde "ilke kararı" notu düşülen kararlar da aldığı görülmektedir. Bu şekilde alınan kararlara ek

olarak görev alanı tamamını kapsayan kararlar da aynı şekilde değerlendirildiğinde 23 adet karar metninin ilke kararı niteliğinde olduğu saptanmıştır. Bu kararlar bölge özelinde sık karşılaşılan sorunlara çözüm olması nedeni ile önem taşımaktadır. Söz konusu ilke kararları, 10.12.1987/19660 sayılı yönetmelik gereği tapu kayıtlarına tescil şerhlerinin ilgili kurumlarca bir an önce işenmesi, 4.3.1989/11 sayılı ilke kararı gereğinin yapılması; rölövelerin tekniğine uygun çizilmesi (1989); rölöve ve restorasyon projelerinin tekniğine uygun çizilmesi bu konuda belediyelerin uyarılması (1989); koruma imar planlarının kurulda görüşülmeden önce incelenebilmesi için üyelere gönderilmesi (1992); yeni yapı projelerinin kurul gündeminde görülmesi için 1/100-1/200 silüet çizimi de getirilmesi (1993) şeklinde genel veya sadece bir ildeki kültür varlıkları hakkındadır.

L02.Kurul işleyişi, toplantı tarihi, yeri, üye veya başkan seçimi, karar ve toplantı numarasında düzeltme : AKTVKK'nın, GEEAYK'ın her toplantı veya başkan seçimi öncesinde yaptığı gibi, ilk toplantılarında bir sonraki toplantının yeri ve zamanını kurul kararı alarak belirlediği anlaşılmaktadır. İlerleyen yıllarda toplantı yeri ve zamanı gündemdeki konulara göre belirlemiş sadece başkan ve başkan yardımcısı seçimi kurul kararlarına yansımıştır. Sadece karar ve toplantı numarasını düzeltmek amacıyla alınan kararlar da bu grupta değerlendirilmiştir.Konu ile ilgili 68 adet karar metni vardır. Bu kararlardan %20.59'u kurul işleyişi, üye ve başkan seçimi ile, geriye kalanı ise belli bir il özelinde karar metni yazımındaki hataların düzeltilmesi ilgilidir (Şekil P.2).

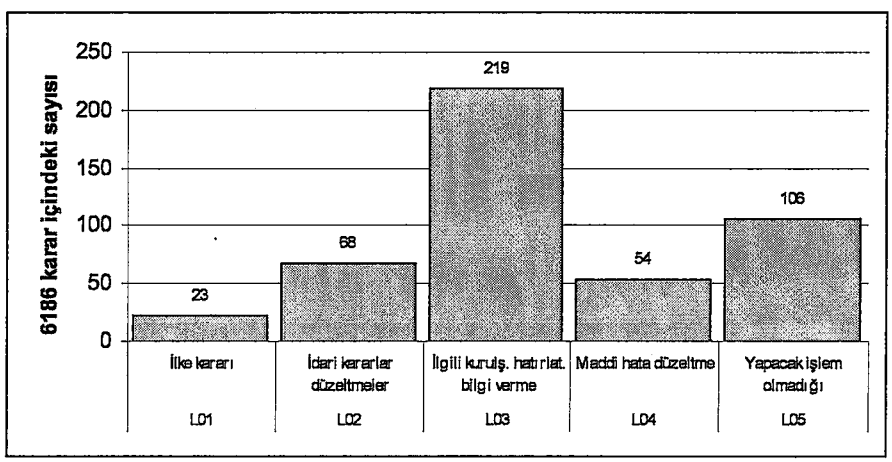

Şekil 4.15: 1951-2002 Yılları Arasında Alınan Diğer Kararların Dağılımı

L03.İlgili kuruluşlara hatırlatma bilgi verme: Bu başlık altında toplanan ifadeler birbirinden çok farklılaşabilmektedir. Metinlerde sonuç kararın yerel yönetim veya

konu ile ilgili kuruluşça genelde izlenen bir yöntem şartına bağlandığı veya her zaman izlenen bir yöntem, ilke hakkında hatırlatma, açıklama yapan kararlar bu şekilde değerlendirilmiştir. Bu yönde alınmış ve ilke kararına atıf şeklinde değerlendirilebilecek karar metni sayısı 219'dur ve en çok 2002 yılında alınmıştır (Şekil K.3).

L04.Ada, parsel numarası, sit sınırı düzeltme (maddi hata): 54 karar metni, yanlış tespit, yüksek kurul önerisi veya maddi hata nedeni ile ada, parsel numarası, sit sınırı değiştirilen kararlarla ilgilidir. Diğer düzeltme kararlarından farklı başlık altında ele alınmasının nedeni, bu konudaki yanlışların uygulamaları doğrudan etkilemesidir. Konuyla ilgili en çok Hatay (%27.78) ve İçel (%27.78) illerinde ve en çok 2002 yılında karar alınmıştır (Şekil K.4; P.4).

L05.Yapılacak işlem olmadığı:106 karar metni başvurulan konu ile ilgili olarak kurulun yapacağı bir işlem olmadığı hakkındadır. Karar gerekçesi genellikle yetkisizliktir. İlgili kararlar en çok 1988 yılında ve Hatay İli (%33.02) kapsamındadır (Şekil K.5, P.5).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın kaynak araştırması sürecinde daha önce yapılmış olan yayınlar ve uygulamaların değerlendirilmesi sonucu elde edilen bilgiler, yasal ve yönetsel gelişimin ana çizgilerle ortaya konulmasına yardımcı olmuştur. 6186 adet kurul kararı metninin içerik analizi ile, 1950-2002 yılları arasında alınan ilke kararlarının analizinden elde edilen veriler de bu gelişmelerle paralel biçimde Türkiye'de taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında izlenen olumlu ve olumsuz yanları sergilemektedir.

Doğrudan eski eserlerle ilgili 1869 tarihli ilk yasanın ardından 1874 yılında Osman Hamdi Bey tarafından hazırlanan Âsar-ı Atika Nizamnamesi, 1884 ve 1906 yıllarında tekrar düzenlenmiş, 1906 tarihli son hali Cumhuriyet döneminde de uzun yıllar kullanılmış, söz konusu yasadan yaklaşık on yıl sonra kurulan İstanbul Âsar-ı Atika Encümeni Daimisi de günümüzdeki koruma kurullarının temelini oluşturmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında korumaya yeterince önem verilememiştir. 1930'lu yıllar sonrasında korumanın, aydın yöneticilerin rehberliğinde bilimsel bir temele oturtulmaya çalışıldığı, ülke genelinde kapsamlı çalışmaların temelinin de bu yıllarda atıldığı anlaşılmaktadır. Ancak izleyen yıllarda, artan hızlı kentleşme ve yenileşmeyi korunması gerekli değerleri tahrip etmeyecek biçimde yönlendirecek kavramsal ve kuramsal temel yoktur. Halkın koruma konusunda bilgisiz ve bilinçsiz davranışları da aynı yıllardaki ekonomik sıkıntılarla birleşince, koruma-yenileme, koruma planı- imar planı, halk-devlet ikilileri sık sık karşı karşıya gelmiş, kültür varlıklarının korunması savunmasız kalmış ve doğal olarak planlı, kapsamlı bir biçimde gerçekleştirilememiştir.

1950'li yıllar sonrasında, koruma alanını yönlendiren kararlar almakla yetkili tek kurum Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun uluslararası ilkeler paralelinde gerçekleştirdiği çalışmaları, 1983 yılından sonra Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve bölge koruma kurullarınca gerçekleştirilmiştir. Ancak koruma konusunda etkin bir sistemin

oluşturulamamasından kaynaklanan sorunlar ülke sorunları ile birleşerek çoğalmış, günümüze değin uzanmıştır.

Koruma; yalnız turizm ile ilişkisi bağlamında zaman zaman medyanın ilgi odağı olsa da, hiçbir zaman Türkiye'nin gündemine oturan bir ağırlık taşımamıştır. Hükümet programlarına çok kısıtlı bir biçimde yansımıştır, kimi zaman propaganda aracı olarak kullanılmasına rağmen çoğu parti programlarında yer almamıştır. Ülke genelinde korumaya yönelik kapsamlı çalışmalar planlansa bile, ekonomik sorunlar ve uzman eleman açığı ya da gerekli uzmanı yerinde kullanamama gibi nedenlerle bu projeler de tamamlanamamıştır. Ancak, çağımız artık çözümleri kendi üstündeki güçten bekleyen değil, çözüm üretme sorumluluğunu kendinde gören bir toplum yapısını benimsemektedir ve bu da oldukça ümit verici bir durum sergilemektedir. Halkın koruma konusundaki bilinç düzeyi geçmişe oranla artmış görünmektedir. Son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının korumaya yönelik etkinliklerindeki artış bu görüşü doğrulamaktadır. Ancak doğru uygulamaların yapılması, koruma, evrensel değerler çerçevesinde bilimsel ilkelerine uyularak gerçekleştirilirse mümkündür. Giderek daha bilinçlenen daha eğitimli hale gelen bir toplumun da, korumayı anlaması ve uygulamaların doğru yönlendirilmesi gereklidir. Örneğin, temel nedenleri bir yana konularak koruma, her zaman turizmi besleyen bir araç olarak gösterilmiş ve korumanın gerekliliği özellikle bu yönü ön plana çıkartılarak vurgulanmıştır. Ekonomik sıkıntı içindeki halkın da doğal olarak bu görüşü benimsemesi kolay olmuştur. Ancak yukarıda da vurgulandığı gibi bu durum, korumanın anıtların yaşamasını sağlamak için değil, turizme hizmet amacıyla yapılması sonucunu doğurmuştur. Yasama organınca gerçekleştirilen hükümet katındaki son değişiklikler de bu yaklaşımı bir kez daha gözler önüne sermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleşmesi kültürün turizm amaçlı olduğu zihniyetini ortaya koyarken halkı da yanlış yönlendirmektedir. Ayrıca, bu birleşme ile kültür varlıklarının bakım ve onarımlarına bakanlık bütçesinden ayrılan pay daha da azalacak, turistlere gösterilemeyecek veya turistlerin ilgisini çekmeyecek alanlara yatırım yapılamayacak, özellikle doğal, arkeolojik sit alanları turistik yapılaşma talepleri ile sürekli baskı altında tutulacak hatta geçmişteki uygulamalarda görüldüğü gibi yasal izinlerle yağmalanacaktır. Bu koşullarda kurul mekanizmasının işlemesi ve tutarlı kararlar alması da mümkün olamayacak ve sonuçta hükümet bir kez daha kendi eliyle kendi kurumunu işlevsizleştirecektir. Bu noktada eğitimin önemini bir

kez daha vurgulamakta fayda vardır. Koruma eğitimi küçük yaşlardan başlayarak her ölçekte etkinleştirilmeli, kurul büro müdürlüğü çalışanları, Bakanlık personeli ve kurul üyelerinin belli dönemlerde farklı alanlardaki gelişmeleri yakından izlemeleri sağlanmalıdır. Hem teknik hem de genel anlamda eğitimin korumaya katkısı tartışılamayacak oranda yüksektir.

Türkiye'de koruma alanının örgütlenmesine ve korumaya ekonomik katkı sağlama konusunda devlet katında 20 yıldır yapıcı hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Bu, tarihi değerlerin yok olması açısından oldukça uzun süre içinde yanlış politikalar ve uygulamalar nedeniyle kaybedilen kültür varlıklarının tekrar kazanımı ise mümkün değildir. Akademik çevre bu konuda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmekte, yayın, araştırma etkinliklerinin yanı sıra Kültür Bakanlığı ve diğer kuruluşlarla ortak çalışmalar gerçekleştirmekte, bilimsel öneriler sunmakta ancak ülke genelinde etkin olamamaktadır. Yıllar içinde kültür ve tabiat varlıklarının korunması alanındaki sorunların dile getirildiği sempozyum ve seminerlerin sonuç belgeleri[149] birbirinin hemen hemen aynıdır. Dolayısıyla, aynı konuda aynı sıkıntılar, bir sonuca ulaşmadan tekrarlanmaktadır. Gündem farklılaşsa bile benzer şekilde sıralanan sorunlar artmakta, sorunun çok boyutlu niteliği somut çözüm önerileri geliştirmeyi zorlaştırmaktadır. Örneğin, 10 yıl önce gerçekleştirilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı'nda dile getirilen ve komisyon raporlarıyla somut öneriler sunularak aşılması beklenen sorunların büyük çoğunluğu halen çözülememiştir.

Bütün koruma süreci içinde koruma kurulları anahtar niteliğindedir. Ülke genelinde yaygın bir kurul mekanizmasına ihtiyaç olduğu, herkesçe kabul görmüştür. Ancak zaman zaman sistemdeki aksaklıklar nedeni ile, kurul çalışmaları yanlış değerlendirilmiş, olumsuz uygulamalardan her zaman kurullar sorumlu tutulmuştur. Bu durumun bir nedeni, yönetimin korumayı gerçekleştirememe sorumluluğunu üzerine almayıp, kurulları hedef göstermesidir. Bir başka nedeni de, kurul mekanizmasındaki yani karar alma sürecindeki aksaklıklardır. Bu sorun da, esasta yönetimin koruma politikasından kaynaklanmaktadır.

---

[149] Ulusal Koruma Planlaması Semineri II (Madran, 1994; 62-63), Koruma Kurultayı komisyon raporları (KB, 1994) ve 75. yılda Türkiye'de planlanma, kentleşme ve koruma Politikaları ve mimarlık (TMMOB, 1998) bunlar arasında sayılabilir.

Karar metinlerinin içerik analizi ve kurulların karar süreci incelendiğinde, çoğu sorunların çözümünde ve bazı sorunların çıkmaza girmesinde -son isim değişikliği ile- Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Koruma alanındaki sorunların çözümüne yönelik tüm önerilerde ortaya konulan ortak görüşlerden en temel olanları ise, koruma politikasının uluslararası ölçütlere uygun olarak geliştirilmesi ve envanter-arşiv sorununun çözülmesidir. Aslında Bakanlık bünyesinde, bu sorunların çözümü ile ilgili çekirdek birimler de mevcuttur. Ancak yetersiz kadroları ve bütçe olanakları ile ne bu birimlerin istenen çalışmayı yapması mümkün olmuş ne de Bakanlık bu en önemli konuların çözümüne gereken ağırlığı vermiştir.

Tez çalışması kapsamında Kültür Bakanlığı'nın ilgili birimlerinde araştırma yapılmak istendiğinde büyük uğraşlarda bulunulması ve sonuçta da olumsuz yanıt alınması, Genel Müdürlüğün mevcut sorunların çözümünde akademik desteği reddi şeklinde yorumlanabilir. Kurumsal yapısı hakkındaki bilgi ve belgeleri arşivlemekten uzak[150] bir örgütlenme şeması içindeki Genel Müdürlüğün koruma konusundaki temel görevlerinden biri olması beklenen kültür varlıklarının ülke genelindeki envanterini tutabilmesi de beklenmemelidir.

Uluslararası antlaşmaların Türkiye Cumhuriyeti adına imzalanmasına katılmasına rağmen, korumanın evrenselliğini ve sorumluluğunu kabul etmenin gereği sorumlulukları yerine getirmekte yetersiz kalan kurumun kendine bağlı kuruluşları harekete geçirmesi, yeni perspektifler açarak peşinden sürüklemesi de beklenmemektedir. Bu nedenle, geliştirilecek önerilerin kurumsal yapıdaki iyileştirmelere değil, yeniden yapılanmaya yönelik olması doğaldır.

Yeni yapılanma önerisi, mevcut kurumsal yapıdaki birimlerin tespit edilen sorunların çözümüne odaklı birimler şeklinde yeniden kurgulanmasına dayanmaktadır (Şekil 5.1). Kültür Bakanlığı birçok ülkede olduğu gibi kültür varlıklarının korunmasından sorumlu bakanlık olarak düşünülmektedir. Öneriye göre, tespit ve arşiv biriminin Kültür Bakanlığı bünyesinde ana birimlerden biri olarak, hem ulusal hem de uluslararası kurumlarla yakın ilişki ve bilgi alışverişini sağlar teknolojik ve bilimsel altyapı ile donatılması; bölge kurullarının bulunduğu illerde oluşturulacak tespit ve

[150] Uzun araştırmalara rağmençok değil daha 20 yıl öncesine ait kurumsal kayıtlara ulaşılamamıştır.

belgeleme ekipleri ile desteklenmesi; yine bölgeler özelinde oluşturulacak yerel mimari ve sanatları koruma, yaşatma amaçlı araştırma laboratuar ve merkezleri ile ilişkilendirilmesi sağlanmalıdır.

Ülke genelinde kültür envanterinin tamamlanması için daha önce yapılmış çalışmalar bir araya getirilmeli, tespiti yapılmamış alanların tespit ve tescil işlemleri programlanmalı ve yapılmalı, veriler çıkarılacak yasalar[151] kapsamında elektronik ortama aktarılmalı, ulusal ve uluslararası paylaşıma açılmalıdır. Kültürel miras envanterlerinin iyileştirilmesini öngören Malta ve Granada sözleşmelerini imzalayan İrlanda ve Danimarka'da yeni envanter sistemleri geliştirilmiş, birçok ülke envanter kayıtlarını bilgisayar ortamına aktarmaya başlamıştır (Pickard, 2001). Türkiye'de de benzer bir çalışma artık yapılmalıdır. Ayrıca envanter bilgilerinin bu konuda uluslararası alanda oluşturulmaya çalışılan[152] (Anonim, 2002;317) özel veri bankalarına dahil edilmeleri de sağlanmalıdır.

Tespit ve tescille ilgili bir başka sorun, karar metinleri analizi sürecinde açıkça görüldüğü ve analiz sonuçlarına da yansıdığı gibi, tescili yapılacak eserlerin belirlenmesindeki tutarsızlıklardır. Bu konuda tutarlı ve bilimsel ölçütlerin belirlenmesi sağlanmalıdır. Eldeki envanter verileri, bu ölçütlerin belirlenmesini sağlamaya yetecek çeşitlilik ve sayıdadır.

İkinci ana birim, uluslararası ve ulusal politikalar geliştirme; ilkeler koyma ve bunların gerçekleştirilmesi amacıyla kaynak yaratma, yasal ve yönetimsel sorunların üst ölçekte çözümlenmesinden sorumlu ve tüm sistemin merkezi niteliğindeki birimdir. Bölge kurulları ile doğrudan ilişkili olan bu birimin de yine ulusal ve uluslararası benzer kurumlar ve üniversitelerle yakından ilişki içinde olması gereklidir.

Üçüncü ana birim, ulusal ve bölgesel ölçekte planlamadan sorumlu birimdir. Diğer iki ana birimle doğrudan ilişki içindedir ve koruma amaçlı yatırım ve uygulama planlarının bütün boyutları ile düşünülüp programa bağlanması, yapımı, geliştirilmesi ve uygulamaların yönlendirilmesinden sorumludur.

---

[151] Ülkemizde bilgilerin elektronik ortamda nasıl ve ne ölçüde paylaşılacağı konusunda yasal düzenlemeler henüz yapılmamıştır.

[152] 2002 yılında Selanik'te yapılan bir konferansta Bizans anıtları ile ilgili bir veri bankası oluşturulmaya çalışıldığı ve UNESCO üyesi ülkelerin bu veri bankasına katılımda bulunmaları çağrısı yapılmıştır.

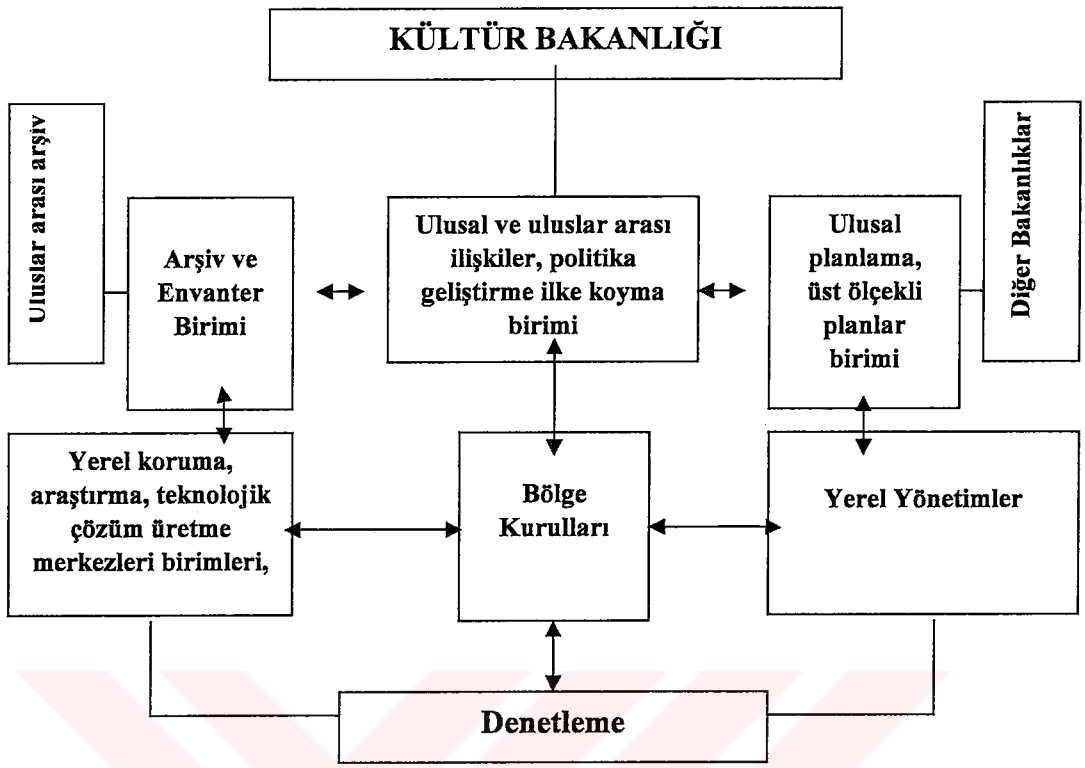

Şekil 5.1: Kültür Bakanlığı'nın Yeniden Yapılanması Önerisi

Yerel örgütlenmeye sahip bölge koruma kurulları, doğrudan ikinci ana birime bağlıdır. Planlama merkezince hazırlanan/hazırlatılan planlar çerçevesinde bölge özelinde geliştirilecek restorasyon projeleri ve tescilli kültür ve tabiat varlıklarının sorunlarına yönelik çözüm ilkelerini geliştirmek ana görevidir. Söz konusu projelerin uygulama denetiminden sorumlu yerel yönetimlerle ve yerel koruma araştırma merkezleri ile doğrudan ilişki içindedir.

Yerel yönetimler yeni yapı uygulamalarının tamamından sorumludur. Ancak bu sorumluluğu alabilmesi, uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli planları hazırlatmış ve ulusal planlama birimi ile bölge kurullarının onayını almış olması şartı aranmalıdır.

Koruma uygulamalarının denetiminden yerel araştırma merkezi, bölge kurulu ve yerel yönetimler birlikte sorumlu olacaklardır. Bu konuda son değerlendirme bölge kurulunun inisiyatifi altında olmalıdır.

Çözüm üretme amaçlı kurumsal yapının yenilenmesi tartışmalarına eklemlenen bir başka sorun mülkiyettir. Tescilli varlıkların farklı kurum ve kişilerin mülkiyeti altında bulunması geçmişte önemli sorunlar doğurmuştur. Soruna çözüm olarak söz

konusu varlıkların tek bir bakanlık sorumluluğu altında toplanması ve bu birleştirmenin hangi bakanlık altında yapılmasının olumlu sonuçlar vereceği zaman zaman ön plana çıkmış (Kuban, 1975; Madran, 1975; Tayla, 1982; Çal, 1992) devlet tarafından yaptırılmış kamu yönetimi araştırmalarında da (Ergun ve diğ.,1991;48) bu konuya değinilmiştir. Çözümlerden biri, taşınmaz eski eserlerin büyük çoğunluğunun yönetim ve denetiminden sorumlu Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tüm taşınmaz eserlerin bakım ve onarımını üstlenmesi, diğeri ise korumadan asıl sorumlu kurum olan Kültür Bakanlığı'nın aynı görevi yapmasıdır. Konuya, korunması gerekli doğal varlıkları ve çevreyi de dahil ederek Kültürel Çevre ve Kültürel Varlıkları Koruma Bakanlığı kurulması ve sorumluluğun bu bakanlıkça üstlenilmesi gibi öneriler de geliştirilmiştir. Ancak, yeni bir kurumsal yapılaşma çerçevesinde taşınmaz eserlerin el değiştirmesi bir çok sorunu da beraberinde getirecektir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında vakıf kökenli taşınmaz kültür varlıklarının kurumlar arasında el değiştirmesi sürecinde eserlerin tahrip ve yok edilmesinden edinilen deneyimler bu görüşü doğrulamaktadır. Bu nedenle, bu türden yeni bir kurumsal oluşum yerine mevcut kurumların yeni kadrolarla desteklenmesi, bunun yapılamadığı veya özel durumlarda profesyonel destek almaları yolunun açılması gereklidir.

Mevcut sistemde onarım sonrası denetimde, yapıların mülkiyetinin kime ait olduğuna göre farklı uygulamalara gidildiği görülmektedir. Özel kişi ve kurumların mülkiyetindeki tescilli yapıların onarım sonrası denetimleri daha etkili yapılırken kamu kurumlarının mülkiyetindeki tescilli yapıların denetimlerinin aynı ölçüde yapıldığını söylemek mümkün değildir. Tescilli yapıların kurul onaylı projelerine uygunluğu kimin mülkiyetinde olduğuna bakılmaksızın mutlaka denetlenmelidir. Öneri denetim mekanizması çerçevesinde tescilli yapıların kimin mülkiyetinde olduğuna bakılmaksızın onarımlarının kurul projesine uygunluğu mutlaka denetlenmelidir. Kamu kurumlarının sorumluluklarında olan eserlerin bakım ve onarımlarının programa bağlanması, bütçelerine bu amaçla kaynak aktarılması ve öngörülen uygulamaları yaptırıp yaptırmadıklarının da denetlenmesi uygun olacaktır.

Sistemin yeniden yapılandırılması önerilerine destek olacak alt ölçekli somut analizlerin önceden yapılması, sayısal verilerin ortaya koyulması sistemin başarısını

artıracaktır ve zaman kaybını önleyecektir. Birimler özelinde iş akış şemaları, görev tanımları da geliştirilmelidir.

İçerik analizi sonucu elde edilen verilerden bölge kurullarının çalışma düzeninin belirlenmesine yönelik bazı ipuçlarına ulaşmak mümkün olmuştur. Analizler kurul gündemlerinde çok çeşitli ölçek ve nitelikte konuların yer aldığını göstermektedir (ŞekilF.1). Bazı konuların, daha üst ölçekte planlama kararları ile çözülmesi gerekirken, bazı konuların da gereksiz yere (eksik bilgi ve belgeye rağmen kurul gündemine alınan konular, projenin koruma projesi sunum ölçütlerine uygun olmaması nedenleriyle tekrar tekrar kurul gündeminde yer alması vb. durumlarla) kurul gündemini işgal ettiği anlaşılmaktadır. Kurul gündemlerini işgal eden konular ayıklanmalı, söz konusu planların değerlendirilmesi yüksek kurulun görevlerini de üstlenmesi düşünülen ikinci ana birim ile ulusal planlama birimince sağlanmalıdır.

Doğal varlıkların kurul gündemlerinde yer alıp almayacağı konusu bir başka sorundur. Ülkemizde doğal, tarihi, arkeolojik ve kentsel değerlerin iç içe geçmiş olması kurul gündemlerinde bazı konuların seçilerek yer almasını, diğerlerinin kapsam dışı bırakılmasını engellemektedir. İtalya ve Malta örneklerinde (Pickard, 2001) olduğu gibi Türkiye'de de kültürel ve doğal varlıklar aynı yasa altında korunmaktadır. Bütünleşik koruma düşüncesinin kabul gördüğü bilimsel koruma yaklaşımında da, bu şekilde bir anlayışın sergilenmesi son derece tutarlıdır. Ancak, bütünleşik koruma yaklaşımını benimseyen anlayışla bilimsel kararlar almaya çalışan Kurul'un üye yapısının da, söz konusu kararları alabilecek bilim adamlarından oluşması gereklidir. Günümüze değin gelişen süreç içinde kurulların üye dağılımına bakıldığında arkeolog ve mimar uzmanların çoğunlukta olduğu, 80'li yıllar sonrasında bu oluşuma kent planlama uzmanlarının da katıldığı görülmektedir. Alınan kararların uygulama sürecindeki sorunlarının ortadan kaldırılabilmesi, etkin ve sürdürülebilir bir korumanın sağlanması için, akademik tartışma ortamlarında ilgili bilim dalları temsilcileri ile kurul yapısının güçlendirilmesi gerektiği sık sık vurgulanmıştır. Ancak ilgili uzmanların görevlendirilmesi sadece ilgili gündem maddeleri ile sınırlı kalmış, hatta bu görevlendirmeler de çoğu kez yine kurumlararası bürokrasi nedeniyle gerçekleşememiştir. Diğer taraftan araştırma sonuçlarında doğal varlıklarla ilgili konuların kurul gündemlerinde yer alma sıklığının (%1.25) diğer konulara oranla oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda ilgili uzmanların kurulun sürekli üyesi olarak görevlendirilmesinin söz

konusu elemanların vakit kaybına neden olacağı ve çalışmalarını aksatacağı da açıktır. Doğal sit alanlarının kurul gündemlerinde yer almaması düşüncesi ise, arkeolojik ve kentsel sitlerin iç içe bulunduğu kırsal ve kentsel yerleşimler özelinde düşünüldüğünde, korumada bütünlüğün sağlanması açısından mümkün değildir. Önerilen, sürekli üye olan bir çekirdek kadro (mimarlık, sanat tarihi, arkeoloji, şehir planlama, idari hukuk) dışında daha geniş bir uzmanlık grubunun da kurul üyeliği yapması ve kurul gündemlerinde yer alacak konuların kendi içinde kümelenmesidir. Bu şekilde, hem vakit kaybı önlenecek hem de kurul kararları oy çokluğu ile alındığından, görüşülen konu ile ilgili uzman görüşü ağırlık taşıyacaktır.

Kurul üyeliğinin sürekliliği bir başka önemli konudur. Ek B'de yer alan GEEAYK kurulu üyelerine bakıldığında ve üyelik süreleri günümüzle karşılaştırıldığında ne kadar büyük farklılık dikkat çekicidir. Üyelik süresi 15 yıldan fazla olan Orhan Alsaç, Kemali Söylemezoğlu, Aptullah Kuran, Semavi Eyice, Tahsin Öz, Sedat Hakkı Eldem, Doğan Kuban'ın, konunun Türkiye'de benimsenmesini, sağlayan, ilgili yayınları hâlâ önemli kaynak eserler olarak kullanılan, çağdaş koruma ölçütlerinin benimsenmesinde öncülük etmiş, koruma politikasına yön veren kimlikleriyle öne çıktıkları görülmektedir. Halen uygulanmakta olan kanuna göre, kurul üyelerinin 15 yıl boyunca kurul üyeliği yapmaları bile mümkün değildir. Üyelerin koruma konusunda uzmanlık sahibi olması ise tercih edilen bir konu olmakla birlikte, zorunluluk taşımamaktadır. Bu nedenlerle, kurul üyelerinin karar sürecindeki önemli etkileri göz önünde bulundurularak (bkz.4.2.), üyelik süresinin artırılması ve üye seçilme ölçütlerinin tekrar belirlenmesi önerilmektedir. Koruma alanında uzmanlık ve deneyim kurul üyeliğinde birinci koşul olmalıdır. Bu nitelikte oluşan kurul inisiyatif kullanabilmelidir. Kurullar karar verirken genelde korumanın bilimsel esaslara uygun olup olmadığına bakmakta, ekonomik koşullar zorlasa bile bilimsel olmayan kararlardan uzak durmaktadır, oysa her zaman eleştirilen katı koruma tavrının, tek başına çözüm olmadığı zaman içindeki deneyimlerden çıkan sonuçtur. Bu nedenle, koruma planlaması çalışmalarında mutlaka ekonomik analizler yapılmalı, yaptırılmalı kararlar bilimsel ilkelerin yanı sıra ekonomik açıdan da değerlendirilmelidir. Aksi halde, Türkiye'de bu konuda yaşanan uzun süreç ve sonuçsuzluktan görüldüğü gibi, beklenen hedefe ulaşmak ve gerçek bir uygulama yapmak mümkün değildir. Ekonomik sorunların aşılabilmesi için üst ölçeklerde kaynak sorunun çözümü de kurul kararları üzerinde bu yöndeki baskıyı azaltacaktır.

Kurul kararlarının uygulanmasını sağlayacak mekanizma da oluşturulmalı, karar aşamasında uygulama sürecinin tüm bileşenleri göz önüne alınmalıdır ve kurullar bu süreci değerlendirebilecek bilimsel alt yapıya sahip olmalıdır. Geçmiş deneyimler, bu kurgu ve bilinçsizlik devam ettikçe yerel yöneticilerin korumaya katkıda bulunmaktan uzak, rant ve oy kaygısı ile hareket edecekleri kanısını uyandırmaktadır. Mevcut sistemde, ancak yerel yöneticilerin olumlu katkısı sağlanabilirse, koruma uygulamalarında başarılı ve etkin olunacağı görülmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerinin sorumluluklarının artırılması ancak kurul gözetiminin sağlanması gereklidir. Yerel yönetimler bünyesinde koruma ile ilgili birimlerin oluşturulması ve bu birimlerin yerel araştırma ve teknolojik çözüm üretme birimleri ile işbirliği içinde olması sağlanmalıdır.

Bütün soru ve sorunlara rağmen korumayı haklı kılan, korumanın evrensel nitelikleridir ve kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi yasal, kuramsal, ekonomik, politik, turistik, toplumsal sorunlarının ötesinde ve üstünde olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle, artık dünyada kabul gören ve ülkemizde de benimsenen bilimsel koruma anlayışının kapsamlı plan ve programlarla uygulamalara yansıtılması gerekmektedir. Bir başka deyişle, bu konuda başarılı uygulamaların yapıldığı ülkelerde de kabul gördüğü gibi, koruma bilimsel bir süreçtir, dolayısı ile sorunların bilimsel bir yaklaşımla ele alınması ve uygun çözümlerin yine aynı çerçevede oluşturulması gereklidir. Korumada uluslararası anlayış ve ölçütlere uygun düzenlemelerin yapılması sadece Türkiye'nin değil ilgili sözleşmeleri imzalayan tüm ülkelerin koruma gündemlerinde yer almaktadır ve kültürel miras korumasında uluslararası etkinliğin sağlanabilmesi için öncelikle mevcut sözleşmelerin uygulanabilirliğinin sağlanması gerekmektedir (Pickard,2001). Avrupa Konseyi de yayınladığı rehber kitaplarla konuya katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (COE, 2000).

Son olarak, koruma ile ilgili doğrudan görevli kuruluşların işleyişlerindeki aksaklıkların bütün boyutları ile tespiti, teşhisi ve var olan aksaklıkların giderilmesi için akademik çevrelerde yapılan çalışmalar[153], alınması gerekli önlemler ve istenilen düzeyde bir korumaya ulaşılması için geliştirilen öneriler ilgili kurumlarca

---

[153] 2003 yılında yapılan araştırma sırasında Kültür Bakanlığı kütüphanesinde bu çalışmalardan bir tanesinin bile bulunmadığı görülmüştür.

değerlendirilmeli, tartışılmalı korumanın farklı alanlarına açılımları yapılmalı ve artık en azından biri uygulanabilmelidir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM, İstanbul.

Ahunbay, Z., 1997. GEEAYK maddesi, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, YEM, s. 645, İstanbul.

Ahunbay, Z., 1998. Pilot Projeler, UNESCO Türkiye Milli Komitesi, Ankara.

Akçura, N., 1972. Türkiye ve Eski Eserler, *Mimarlık*, **8**, s.39-42.

Akçura, N., 1975. Korunması Gerekli Alanlar, Tanımları, Koruma Araç ve Yöntemleri, *İTÜ MTRE Bülteni*, 4, s.33-39.

Akın, N., 1992. Koruma Uygulamaları ve Düşündürdükleri, *Yapı*, **124**, s.40.

Akın, N., 1993. Osman Hamdi Bey, Âsar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine, *Osman Hamdi Bey ve Dönemi*, s.233-239, İstanbul.

AKK., 1935. Anıtları Koruma Komisyonunun 1933-1935 Yıllarındaki Çalışmaları, Türkiye Antikiteler Yurdudur, İstanbul.

Akozan, F., 1977. Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunları, DGSA Y. Mimarlık Bölümü Rölöve Restorasyon Kürsüsü, İstanbul.

Alper, E., 1984. Tarihi Eserlerin Korunma, Onarım ve Değerlendirilmesinde Bürokratik Örgütlenme, Kültür Mirasımızı Koruma Semineri Bildiri Özetleri, s. 99-103.

Alsaç, O., 1984a. İmar Eserlerini Koruyalım Derken, *Mimarlık*, **3**, s. 32-33.

Alsaç, O., 1984b. Son 25 Yılda Bizdeki Kentsel Sit Koruma Çalışmaları, *Yapı Dergisi*, **59**, s.35-36.

Altınyıldız, N., 1998. Tarihi Çevre Korumanın Türkiye'ye Özgü Koşulları (1923-73 *Doktora Tezi* , İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul .

Atabinen, R. S., 1947. İstanbul'u Sevenler Kurumu'nun Eski Eserleri Koruma ile İlgisi, *TTOKB*, **60**, s. 9-11.

Ateş, İ., 1983. Vakıf Abide ve Eserlerin Bakımı ve Korunması, *I. Vakıf Haftası 5-11 Aralık*, VGM, s. 64-65, Ankara.

Ayverdi, E.H, 1952. Mimari Eserlere Verdiğimiz Kıymet, *TTOKB*, s.8.

Anonim, 1933. Tarihi Abide ve Eserlerimizi Korumaya Mecburuz, İstanbul Devlet Basımevi, İstanbul.

Anonim, 1935. Anıtları Koruma Komisyonunun 1933-1935 Yılları Arasındaki Çalışmaları, Türkiye Antikiteler Yurdudur, İstanbul Devlet Basımevi, İstanbul.

Anonim, 1941. İstanbul'u Sevenler Grubunun Dahili Nizamnamesi, *TTOKB*, **28**, s.16.

Anonim, 1946. Tarihi Abideleri Koruma ve Onarma Derneği Tüzüğü, İstanbul Devlet Basımevi, İstanbul.

Anonim, 2000. Türkiye'de Vakıflar ve Dernekler, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, İstanbul, Arset Matbaacılık, İstanbul.

Anonim, 1973. Cumhuriyet'in 50. Yılında Vakıflar, VGM, Ankara.

Arel, A., 1990. Eski Eser Tahribatı ve Korunması ile İlgili Bazı Gözlemler, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, **1-2,** s. 317-124.

Arık, R. O., 1953. Türk Müzeciliğine Bir Bakış, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.

Arık, R. O., 1947. Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu, Halkevleri, Ankara.

Asatekin, G., 1995. Restorasyon Teriminin Yüklendiği Yeni Anlam, *Mimarlık*, **261.**

Atçeken, Z., 1998. Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Bakımı ve Kullanılması: Koya Şeriye Sicillerine Göre, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Aygen, Z., 1992. Koruma Kullanıcı Katkısı Tarihsel Temeller ve Günümüzdeki Olanaklar, *Doktora Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aygen, Z., 1996. Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalı mıdır?, *Cogito*, **8**, s.43-62.

Ayverdi, E. H., 1952. Mimari Eserlere Verdiğimiz Kıymet, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, Kasım.

Bademli, R., 1997. Ulusal Çevre Eylem Planı: Doğal Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması, DPT, Ankara.

Batun, H., 2003. Kişisel Görüşme.

Binan, C., 1999. Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci, YTÜ Yayını, İstanbul.

Binan. D., 1994. Koruma Kurullarının Oluşumu ve Sorumluluk Bölgelerinin Saptanmasında Ölçütler ve Sorunlar , Kapadokya Bölgesi, Örneği, 2. Kentsel Koruma Yenileme Uygulamalar Kolokyumu MSÜ Yayını, İstanbul, s. 176-186.

Can (Gülekli), N. 1948. Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Kanun Nizamname ve Emirler, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Cezar, M., 1971. Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi, İş Bankası Yayını, İstanbul.

Council of Europe, 2000. Guidance on the Development of Legislation and Administration Systems in the Field of Cultural Heritage, COE Publishing, Strasburg.

Çakılcıoğlu. M. ve Cebeci F. 2003. Koruma Amaçlı İmar Planlarının Onaylanma Sürecindeki Çelişkiler, (http://www.kentli.org/makale/koruma.htm).

Çal, H., 1990a. Eski Eserlerimizin İdari Yapısı Hakkında Bir Teklif, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, **9**, s.1-8.

Çal, H., 1990b. Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çal, H., 1997. Osmanlı Devletinde Âsar-ı Atika Nizamnameleri, *Vakıflar Dergisi*, **26**, s. 391-400.

Çeçener, B., 1981. Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı, Kararları, Organları, Koruma Politikası ve Ülkemiz, *Türkiye Şehircilik Kongresi-2*, Ankara 6-8 Kasım, s. 251-270.

Çeçener, B., 1995. İstanbul'un Kültür ve İmar Sorunları, TMMOB Yayını, İstanbul.

Çeçener, B., 2003. Anıtlar Yüksek Kurulu Yılları, TMMOB Yayını, İstanbul.

Çeçener, B., 2003. Kişisel Görüşme.

Çoban, T., 1989. Kentsel Korumanın Yasal Boyutu ve Ülkemizde Yerel Yönetimlerin Bu Konuda Sorunlarına Yardımcı Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Devellioğlu, F., 1988. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük, Aydın Kitapevi, Ankara.

Dönmez, O., 1985. Türkiye'de Eski Eserler Hukuku, *Ankara Barosu Dergisi*, **42**, s:343-466.

Dündar, A., 2000. Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığı Altında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. Ve XIX. Yüzyıl), Kültür Bakanlığı, Ankara.

EEMUM., 1945. Maarif Bakanlığı EEMUM'nin Genel Durumu 1943-44, Maarif Basımevi, Ankara.

EEMUM., 1945. MEB Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu Çalışmaları, Maarif Basımevi, Ankara.

EEMGM., 1986. Haberler, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Bülteni, **1**, s.3.

Ekinci, O., 2000. Türkiye'de Korumama Politikaları, *Mimarlık*, **292** ,s.56-63.

Erçağ, B., 1995. Anıt Eser Restorasyonundaki Uygulamaların Son Beş Yılı, *Yapı*, **169**, s. 40-41.

Erder, C., 1971. Tarihi Çevre Kaygısı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Erder, C., 1975. Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Erder, C., 1977. Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır, *ODTÜMFD*, **3**, 167-190.

Erder, C., 1994. Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, *Mimarlık*, **256**, s. 60-61.

Eruzun, C., 1989. Kentsel Sitlerin Korunmasında Belediyelerin Önemi, *Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları 11. Şehircilik Kolokyumu*, Bayındırlık İskan Bakanlığı, Ankara.

Eski Abideleri Koruma ve Onarma Derneği Esas Tüzüğü, Kemal Matbaası, İstanbul.

Eyice, S., 1983. Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, **c.6**, İstanbul.

Fitch, J. M., 1990. Historic Preservation-Curatorial Management of the Built World, University Pres of Virginia, Virginia.

Gök, T., 1983. İmar Kararları ve Yargı Denetimi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Gökbulut, Ö., 1996. Kentsel Yenilemenin Değişen Anlam ve Boyutları, *Planlama Dergisi*, s. 1-4.

Güçhan, N.Ş., 2002. Kentsel Koruma Alanının Örgütlenmesinde Belediyelerin Rolü, *Kentleşme ve Yerel Yönetimler*, Adana Kent Konseyi Yerel Gündem 21, Adana.

Güçhan, N. Ş., 2004. Her Dem Yeşil Yapraklı Bir Ağaç, *Cevat Erder'e Armağan*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Gülsün, H., 1995. Osmanlı Mimarlığı'nda Onarım İlkeleri Var mıydı?, 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, c.2, s.207-211, Ankara.

Hatemi, H., 1983. Vakıf, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, c.6.

İğdemir, U,. 1973. Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu, TTK Basımevi, Ankara.

İlter, İ., 1973. 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu ve Karayolları Genel Müdürlüğü, *Karayolları Bülteni*, **280**, s. 11-12.

İlter, İ., 1972. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun Bir Kararı ve Karayolları Genel Müdürlüğü, *Karayolları Bülteni*, **262**, s.12-15.

Kanadoğlu, S., 2003. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Kara ve diğ. Bir Envanter Çalışmasından Koruma Politikalarına Göndermeler (http://www.kentli.org/makale/ktv.htm)

Keleş, R., 1984. Son 25 Yılda Kentleşme Politikalarımız, *Yapı Dergisi,* **59**, *s.33-34.*

Kongar, E., 1998. Korumacılık Konusunda Sorunlar ve Bunların Çözümü İçin Öneriler ***Mimarlık***, **281**, s.10-12.

Köprülü, F., 1974. Vakıf Müessesesi'nin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü, *Vakıflar Dergisi,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, **2**, 1-35.

Krippendorf. K., 1980. Content Analysis, Sage Publications, London.

Kuban. D., 1975.Türkiye'de Restorasyon ve Sit Koruma Faaliyetlerinin Örgütlenmesi Üzerine Öneriler, *İTÜ MTRE Bülteni*, **4,** s.2-6.

Kuban D., 1993. Türkiye'ye Özgü Bir Koruma Politikası Olabilir mi?, Kentsel Koruma Yenileme Uygulamalar Kolokyumu, MSÜ, İstanbul, s. 58-66.

Kuban, D., 1998. Hangi Kültürün Bakanlığı? Tarihe Sahip Çıkmanın Eylemsel Koşulları, *Mimarlık*, **281**, s.8-9.

Kuban. D., 2003. Kişisel Görüşme.

Kuran, A., 1994. Türkiye'de Korumanın Dünü ve Bugünü, *TAÇ Vakfi Yıllığı*, İstanbul.

Kültür Bakanlığı, 1988. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Kültür Bakanlığı., 1989. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Kültür Bakanlığı, 1990. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı 14-16 Mart, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Kültür Bakanlığı, 1994. TC Kültür Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Kültür Bakanlığı, 1996. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları, Kültür Bakanlığı, Yayın No. 1816, Ankara.

Kültür Bakanlığı, 1996. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı, Kültür Bakanlığı, Yayın No. 1806, Ankara.

Kültür Bakanlığı, 2000. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları, Kültür Bakanlığı, Yayın No. 2329, Ankara.

Madran, E., 1985. Osmanlı Devletinde "Eski Eser" ve "Onarım" Üzerine Gözlemler, *Belleten*, **49**, 503-546.

Madran E. ve diğ., 1994. Koruma Kurullarının Gündemlerinde Bulunan Konulara İlişkin Bir Araştırma, 2. Kentsel Koruma Yenileme Uygulamalar Kolokyumu, MSÜ, İstanbul, s. 35-44.

Madran. E., 1975. Doğal ve Kültürel Varlıkların Koruyucu Envanterlerinin Yapılması ve Bu İş İçin Gerekli Örgütler, *İTÜ MTRE Bülteni*, **4,** s.26-29.

Madran, E. ve Özgönül N., 1982. Planlı Dönemde (1963-1981) Tarihsel Çevrenin Korunması ve Değerlendirilmesine Kamunun Yaklaşımı, *Birinci Şehircilik Kongresi*, ODTÜ, 283-301.

Madran, E., 1997. Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1951)Koruma Alanının Örgütlenmesi I ve II", *ODTÜMFD*, **17**, s.75-97.

Madran, E. ve Özgönül N., 1999. International Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage, ed. ODTÜMF, Ankara.

Madran, E., 2000. Türkiye Cumhuriyetinin 75. Yılında Kültürel Varlıkların Korunması, *Bilim Bilanço 1923-1998 Ulusal Toplantısı*, Ankara.

Madran, E., 2001. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Mevzuatının Gelişimi ve Yargısal Denetim, Der. Ersoy, M., Keskinok,Ç., Yargı Yayınevi, Ankara.

Madran, E., 2002. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Mansel, A.M., 1954. Osman Hamdi Bey, *Belleten*, **24**.

Mazlum, D., 2000. Osmanlı Yapı Onarımlarının Gerisindeki Zihniyet, *Osmanlı Dünyasında Kültürel Yapılanma ve Mimarlık,* Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Şubat 28-29.

Milinler., 1933. Eski Eserleri Niçin ve Nasıl Korumalıyız?, *Ülkü*, **2,** s. 298-301.

Mumcu, A., 1971. Türkiye'de Eski Eserler, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, **90**, s. 52-59.

Mumcu, A., 1969. Eski Eserler Hukuku ve Türkiye, *AÜHF Dergisi*, **26**, s. 45-78.

Mumcu, A., 1971. Eski Eserler Hukuku ve Türkiye, *AÜHF Dergisi*, **28**, s. 41-76.

Mutlu, A., 1985. Eski Eserlerin Korunması, *Vakıflar Dergisi*, **19**, s. 91-93.

Mülayim, S. ve Oğuzoğlu, Y., 1984. Konya Mevlana Türbesi'nin Restorasyonu ile İlgili H.1109 (1698) Tarihli Üç Belge", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, **3**, s.115-122.

Önder, M., 1998. Vakıf Eserlerin Onarımında Atatürk'ün Emirleri, *Vakıf ve Kültür*, **1**, s. 4-8.

Ogan, A., 1947. İstanbul'u Sevenler Kurumu, *TTOKB*, s. 20.

Ogan, A., 1948. Halil Edhem, *Halil Edhem Hatıra Kitabı II*, s.81-104, Tarih Vakfı, İstanbul.

Ogan, A., 1951. Tarihi ve Mimari Abidelerimiz ve Restorasyon İşleri, *TTOKB,* s.5-10.

Oğuz, F. ve Çakılcıoğlu, M. 2002. 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planlarının Yapım Yetkisi Karmaşası, (http://www.kentli.org/makale/25.000.htm)

Orgun. Z., 1939. Hassa Mimarları, *Arkitekt,* s.3-12.

Orhonlu. C., 1981. Şehir Mimarları, Osmanlı Araştırmaları, **II**, s.1-30.

Ortaylı, İ., 1983. Tanzimat'ta Vilayetlerde Eski Eser Taraması, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,* c.6.

Özdemir. R., 1987. Osmanlı Döneminde Dini ve Sosyal Yapıların İnşası ve Tamiratı Üzerine Bazı Bilgiler, TAÇ Vakfı Dergisi, **2,** s.23-29.

Özel, S., 1998. Uluslararası Alanda Kültürel Varlıkların Korunması, Alkım, İstanbul.

Öztürk., N., 1983. Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, VGM, Ankara.

Öztürk., N., 1995. Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Öztürk, Y., 2002. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Metis, Ankara.

Pakalın, O.Z., 1946. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, cilt I-III, İstanbul.

Parlak., D. 1994. Kentsel Koruma ve Hukuk, 2. Kentsel Koruma Yenileme Uygulamalar Kolokyumu, MSÜ, İstanbul, s.190-193.

Parlak. D., 1998. Koruma Kurulları, *Mimarlık,* **284**, s.49-51.

Pickard, R., 2001. Policy and Law in Heritage Conservation, Spon Press, London.

Refik, A., 1930. Hicri 12. Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200), İstanbul.

Saruhan, H. R., 1954. Abidelerimiz, Türkiye Anıtlar Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul.

Salman, A., 1976. Taşınmaz Eski Eserlerde ve Etrafında Yapılacak İnşaata Uygulanması Gereken Hükümler, Döler Matbaacılık, İstanbul.

Sökmen, P., 1983. Tarihi Çevre Korumamızın Bugünkü Çıkmazı, *Mimarlık*, **3**, s.8-9.

Sönmez, Z., 1988. Mimar Sinan ve Hassa Mimarlar Ocağı, *Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı*, İstanbul, s.251-258.

Sungur, A., 1989. Kentsel Koruma Anlayışının Gelişimi ve Ülkemizde Koruma Politikasının Belirlenmesi İçin Yardımcı Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tamer, C., 1974. Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı ve Onarım Faaliyetleri, *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, İstanbul, **1**, s.1-5.

Tatar, E., Özdoğan, M., Başgelen , N., 1992. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun Taslağına, Gerekçeleri ile Birlikte Öneriler, Arkeoloji ve Sanat, İstanbul.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E., 2001. İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri, Epsilon, İstanbul.

Tayla, H., 1982. 1950'den bu Yana Restorasyon Uygulamaları, Kurumlaşma Çabaları ve Geleceği İçin Öneri, *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, **4**, s. 41-42.

Tekeli, İ., 1988. Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, *Planlama Dergisi*, **1**, s.19-22.

Teoman, S., 1987. Anıtların ve Kentsel Sit Alanlarının Saptanmasında Esas Oluşturacak Değerler Sistemi , *TAÇ* , **2**, s.5.

Tol, S. G., 1984. An Evaluation of Anıtlar Yüksek Kurulu A Decision Making Organization In Conservation And Its Decisions (1976-1983), Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tuncer, M., 2000. Tarihsel Çevre Koruma Politikaları, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Tuncer, O. C. 1994. Vakıflar Genel Müdürlüğü Abideler Şubesi Nasıl Daha Verimli Çalışabilir?, *XI. Vakıf Haftası Kitabı*, VGM Yayını, s.139-146.

Turan, Ş., 1963-1964. Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, **1**, s. 157-203.

Umar, B., 1981. Yeni Bir Eski Eserler Kanunu Metni Önerisi ve Gerekçesi, *Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 3-59.

Umar, B., 1981. Eski Eserler Hukuku, Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İzmir.

Uyaroğlu, A. T., 1974. Kaybettiğimiz Kıymetler: Sedat Çetintaş, İdealist Bir Eski Eserci, *Mimarlık*, **21**, s. 23-24.

Ülgen, A., 1943. Anıtların Korunması ve Onarılması, Maarif Matbaası, Ankara.

Üstünkök, O., 1972. Mimarların Bir Uzmanlık Dalı Olarak Eski Eserlerin Bakım ve Onarımı, *Mimarlık*, **8**, s.43-46.

Yalçın, İ., 1988. Attitude of Government Towards Conservation of Heritage in Turkey Between 1930 and 1950, *Yüksek Lisans Tezi*, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yardımcı, N., 1985. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün Çalışmaları, *Arkeoloji ve Sanat*, **5**, s. 31-32.

Yardımcı, N., 2002. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Onarımı ve Bakımı Yapılan Eserler, *Vakıf Kültür*, VGM, Ankara.

Yayla, Y., 1975. Tarihi Çevrenin Korunmasında İdarenin Görev Yetki ve Sorumlulukları, *İTÜ MTRE Bülteni*, **4,** s.7-9.

Yediyıldız, B., 1979. İslam Ansiklopedisi, *Vakıf Maddesi*, **13**, 153-172.

Yeşilkaya, N.G. 1999. Halkevleri, İdeoloji ve Mimarlık, İletişim, İstanbul.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2001. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Seçkin, Ankara.

VGM, 1973. Cumhuriyetimizin 50. Yılında Vakıflar, VGM, Ankara.

VGM, 1978. Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz, VGM, Ankara.

VGM, 1990. Son On Yılda Vakıflar, VGM, Ankara.

Zeren, N., 1981. Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

http://www.kultur.gov.tr

http://www.vakiflar.gov.tr

http://www.tarihikentlerbirligi.org.tr

http://www.tarihvakfi.org.tr/stkbm/default.asp

http://whc.unesco.org/nwhc/pages/doc/mainf3.htm

http://www.kultur.gov.tr/portal/default_tr.asp?belgeno=2584

EKLER

Ek A: Arşivlerde Çalışma İzni Hakkındaki Yazışmalar

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma
Genel Müdürlüğü

SAYI : B.16.0.KTV.0.11.00.01.732/01.Genel 859 12.07.01 05122
KONU : "Türkiye'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Sonrası Taşınmaz Kültür Mirası Kavramının Gelişimi ve Uygulama Sorunları" konulu tez çalışması

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Dış İlişkiler ve Enformasyon Müdürlüğü

İLGİ: 28.5.2001 gün ve 188 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Fen Bilimleri Enstitüsünde Prof.Dr.Nur Akın'ın danışmanlığı yönetiminde doktora tez çalışması yapmakta olan Y.Mimar İpek Durukan'ın "Türkiye'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Sonrası Taşınmaz Kültür Mirası Kavramının Gelişimi ve Uygulama Sorunları" konulu tezi ile ilgili Genel Müdürlüğümüz arşivinde araştırma yapabilmesi için gerekli iznin istendiği ilgi yazınız ve eki incelenmiştir.

Sözkonusu Genel Müdürlüğümüz arşivinde yapılacak araştırma Genel Müdürlüğümüz çalışma esasları doğrultusunda uygun görülmemektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Nermin BEŞBAŞ
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

Şekil A.1: Arşivlerde Çalışma İzni Verilmediği Hakkında Yazı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma
Genel Müdürlüğü

SAYI : B.16.0.KTV.0.11.00.01.732/ G-976 4718 - 15.05.2002
KONU : Tez Çalışması

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİNE
(Dış İlişkiler ve Enformasyon Müdürlüğü)
Ayazağa Kampüsü, 80626
İSTANBUL

İLGİ: İstanbul Teknik Üniversitesi Dış İlişkiler ve Enformasyon Müdürlüğünün 11.4.2002 tarih ve 120 sayılı yazısı.

İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Prof.Dr.Yıl AKIN'ın yönetiminde doktora tezi yapmakta olan 502982044 nolu Yük. DURUKAN'ın "Türkiye'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu sonrası Kültür Mirası Kavramının Gelişim ve Uygulama Süreçleri" konulu tez çalışması kapsamında Bakanlığımız Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü arşivinde araştırma yapma isteğine ilişkin ilgi yazı incelenmiştir.

Adıgeçenin Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün görev alanlarını kapsayan illere ilişkin (G.E.D.A.Y.K. kararları da dahil) gerek Bakanlığımız Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü gerekse Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü arşivinde araştırma yapması Bakanlığımız Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğünce uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Nevzat BEŞKAS
Bakan a.
Genel Müdür V.

DAĞITIM:
-İstanbul Üniversitene
(Dış İlişkiler ve Enformasyon Müdürlüğü)
Ayazağa Kampüsü, 80626/İSTANBUL
-Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu Müdürlüğüne

21.7.2002

FEN B... Tarih: MAYIS ... Sa... P.01

Şekil A.2: Arşivlerde Çalışma İzni Verildiği Hakkında Yazı

Ek B: İAAED, GEEAYK ve AKTVKK Üyeleri

İstanbul Asar-ı Atika Encümeni Daimisi (İAAED) Üyeleri

11 Haziran 1333/ 1917

Maarif Nazır Vekili Cavit Bey nezaretindeki ilk toplantılarında

Halil Edhem Bey (Müze müdürü)

İsmet Bey

Dr. Nazım

Mimar Kemalettin

Mehmet Ziya

Mimar Asım

Efdalettin Bey (katip)

(Celal Esad Bey de üye ancak bu toplantıya katılamamış)

1939

Aziz Ogan (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Genel Müdürü)

Tahsin Öz (Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü)

Arif Müfid Mansel (Arkeoloji Müzeleri Müdür Muavini)

Efdaleddin Tekiner (Siyasal Bilgiler Fakültesi eski öğretim üyesi)

H. Fehmi Karatay (Üniversite kütüphanesi müdürü)

Abdülkadir Erdoğan (Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürü)

Nuri Ebussutoğlu (Vakıflar İdaresi eski denetçisi)

Süleyman Yörüken (Müze eski İç Hizmetler Müdürü)

Kemal Altan (Müze Mimarı)

Avni Erbabacan (Genel Sekreter Müze Başkatibi)

1945

Aziz Ogan

Arif Müfid Mansel

Efdalettin Tekiner

R. Saffet Atabinen

Süleyman Yörügen

Nuri Ebusuudoğlu

Vahap Kocamemi

İhsan Dingülü

Avi Erbabacan

1953

Efdalettin Tekiner
R. Saffet Atabinen
Arif. Müfid Mansel
Nazım Poroy
Feridun Dirimtekin
Galip Bilgin
Bekir Şükrü Egeli
Rüstem Duyuran
Fehmi Karatay
1963
Fehmi Karatay
R. Saffet Atabinen
Feridun Dirimtekin
Bekir Şükrü Egeli
Cahide Tamer
1965
Fehmi Karatay
Feridun Dirimtekin üye
Süreyya Noyan
Bekir Şükrü Egeli
Cahide Tamer

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Üyeleri

Ahmet Hamdi Tanpınar (1951-1957)
Ali Saim Ülgen (1951-1963)
Aptullah Kuran (1958-1983)
Arif Müfid Mansel (1951-1961)
Bahadır Alkım (1972-1981)
Behçet Ünsal (1951-1962)
Cahit Kınay (1951-1955)
Celal Esad Arseven (1951-1959)
Celal Saraç (1970)
Cengiz Orhonlu (1972-1977)
Cevat Bayburtluoğlu (1981-1983)
Cevat Erder (1981-1983)
Doğan Kuban (1968-1983)
Ekrem Akurgal (1951-1981)
Fahrettin Kırzıoğlu (1971-1983)
Feridun Akozan (1964-1983)
Hande Suher (1983)
Hüsrev Tayla (1974-1983)
İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1957-1958)
İsmail Tunalı (1962-1972)
Kemali Söylemezoğlu (1951-1979)
Mahmut Akok (1963-1974)
Mehmet Kaplan (1962)
Metin Sözen (1981-1983)
Mithat Yenen (1951-1978)
Münir Aktepe (1964-1983)
Naci Yüngül (1970-1977)
Necmettin Emre (1959-1962)
Oktay Aslanapa (1962-1964)
Orhan Alsaç (1951-1983)
Orhan Çapçı (1951-
Osman Turan (1951-1957)
Rauf Beyru (1980-1982)
Remin Biler (1977-1983)

Rıfat Tandoğan (1977-1983)

Rıfkı Melül Meriç (1957-1964)

Sedad Hakkı Eldem (1962-1978)

Sedat Çetintaş (1957-1958)

Semavi Eyice (1958-1982)

Semra Ögel (1973-1983)

Tahsin Öz (1951-1973)

Tayip Gökbilgin (1961-1972)

Ümit Serdaroğlu (1978-1983)

Yılmaz Önge (1983)

Zeki Faik İzer (1951-1957)

Vakıflar Genel Müdürlüğü: Orhan Çapçı (1951-);Cevat Memduh Atlar (1955-); Kamil Su (1957-); Faik Binal (1957-); Kamil Su (1958-); Mehmet Ertuğruloğlu (1960-); Nusret Eriş (1960-); Nihat Danışman (1961-); Şemsi Berkan (1966-); Feramuz Berkol (1966-); Osman Çataklı (1974); Yılmaz Sever (1978-); Fuat Ünver (1978-); Olcay Erdil (1979-); Mustafa Ernam (1980-); Galip Yiğitgüden (1981-83).

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü: Cahit Kınay (1951-); Kamil Su (1959-); Tevfik Bindal (1960-); Osman Güney (1960-); Rüstem Duyuran (1961-);Tevfik Bindal (1964-); Mehmet Önder (1964-); Hikmet Gürçay (1973-); Aykut Özer(1978-); Murat Katoğlu (1979-); Nurettin Yardımcı (1980-); Cüneyt Ölçer (1980-); Nurettin Yardımcı (1981-83).

Kültür Müşteşarlığı: Mehmet Önder (1974-); Bozkurt Güvenç (1974-); Emin Bilgiç (1975-); Şerafettin Turan (1978-); Emin Bilgiç (1980-); Ulvi Yücelen (1980-); Kemal Gökçe (1981-83).

Planlama İmar Genel Müdürlüğü: Halim Emirhasanoğlu (1974-); Ergun Unaran (1975-); Kayhan Yüceyalçın (1975-), Orhan Eronat (1977-); Erdem Kırdar (1980-); C. Barışkan (1983).

Turizm Genel Müdürlüğü: Turgut Bolu (1974-); Aydın Kezer (1975-); Kemal Öztin (1977-); Ömer Faruk Sever (1978-); A.Tüzün (1982-); C. Tahran (1983).

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Üyeleri

Prof. Dr. Orhan Göçer (20.10.1987-22.12.1988)
Prof. Dr. Belkıs Mutlu (21.10.1987- 22.12.1988)
İsmet İpek (16.11.11987-29.12.1992)
Veli soğancı (16.11.1987-29.12.1992)
M.Arif Bilici (16.11.1987-29.12.1992)
Doç. Dr. Emre Madran (26.09.1988-21.02.1994)
Doç. Dr. Nuran Zeren (22.12.1988-03.07.1991)
Selahatttin Asım (26.09.1988-29.12.1992)
Doç.Dr. Yusuf Gürçınar (01.08.1991-09.02.1995)
Doç.Dr. Hüseyin Cengiz (29.09.1991-24.12.1993)
Prof. Dr. Fügen İtler (29.12.1992-11.12.1997)
Prof. Dr. Ramazan Özgan (29.12.1992-10.10.1997)
Prof. Dr. Tamer Gök (24.12.1993-2003 Aralık'ta halen kurul üyesi
Yrd. Doç. Dr. Gülsün Tanyeli (21.02.1994-31.01.1993)
Doç. Dr. Can Hersek (09.02.1995- 20.10.1995)
Prof. Dr. Erkin Erten (21.03.1996- 21.03.2001)
Prof. Dr. Levent Zoroğlu (10.10.1997-24.11.1998)
Erol Doğan (11.12.1997-10.10.2000)
Kazım Tosun (24.11.1998- 07.05.1999)
Yrd. Doç.Dr. Asuman Baldıran (13.06.2000-2003 Aralık'ta halen kurul üyesi)
Yrd. Doç.Dr. Ayşe Aydın (12.04.2001-2003 Aralık'ta halen kurul üyesi)
Doç. Dr. Zeynep Onur (04.05.2001-31.03.2003)
Yrd. Doç.Dr. Didem Yanarateş Baş (24.04.2003-2003 Aralık'ta halen kurul üyesi)
Doç.Dr. Cengiz Can (17.07.2003-2003 Aralık'ta halen kurul üyesi)

Ek C: Karar Metinleri ile İlgili Belgeler

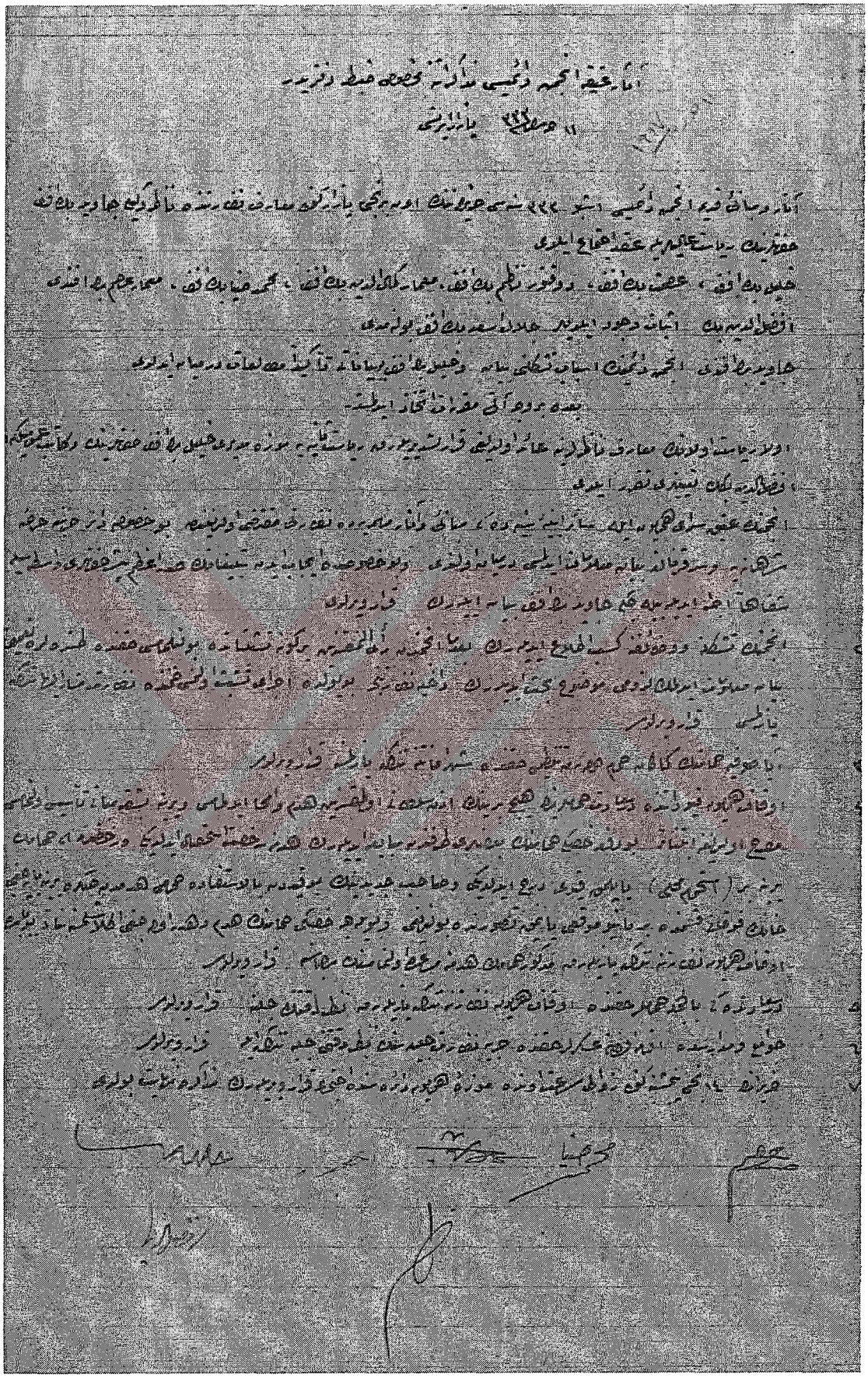

Şekil C.1: İAAED Karar Defteri İlk Sayfası

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
..... KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI NI
KORUMA KURULU

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No: Toplantı Yeri:
Karar Tarihi ve No:

BAŞKAN BAŞKAN YARDIMCISI

Üye Üye Üye Üye Üye

Üye Üye Üye

Şekil C.2: Karar Metni Form Örneği

..... KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULUNUN
..... TOPLANTI GÜNDEMİ

İLİ:
TARİH:

Sıra No	İli	İlçesi	Konusu	Pafta	Ada	Parsel	Mülkiyeti	Sit Alanı ve Derecesi	Nereden Geldiği	Temsilci	Dosya No.
1	Edirne	M. Ereğlisi	Yeni Yapılanma	3	1492	20	Özel	III: Derece Arkeolojik Sit	Ali Aslan'ın 1..1998 günlü başvurusu	Ayşe Yıldırım Marmara Ereğlisi Belediyesi	

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca alınan karar metinlerinde taşınmaz kültür varlıklarının mülkiyet durumlarının belirlenmesi ve önceki kararlara atıfta bulunulması gerekmektedir.

Ek D: Değişik Kurullarca Alınan İlke Kararları Hakkında Hazırlanan Tablolar

Tablo D.1: GEEAYK Döneminde (1951-1983 Yılları Arasında) Alınan İlke Kararı ve İlke Kararı Niteliğindeki Önemli Kararlar

Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu
155**	10.08.1953	Bir eser tamir veya restore edilirken hangi işleve hizmete tahsis ve hangi değişikliklere maruz kalacağı bilindiği takdirde bu iş için hazırlanacak projesinin yetkili makamlardan izin alması gerektiği, tamir veya restore edildikten sonra değiştirilmek istenirse bu iş için hazırlanacak projesi ile müracaat ederek izin alınması gerektiği
244	10.04.1954	Kurul'un dernek toplantılarına temsilci göndermeme konusunda karar aldığı
292	24.07.1954	Sebillerden uygun olanların su hizmetlerine tahsis edileceği, su ile alakalı tesislerin koruma bakımlarının Belediye ve köylere ait olduğu, şose ve köprüler kanunu gereğince Bayındırlık Bakanlığına bırakılan ve kullanılmayan tarihi köprülerin bakım ve onarımının Bayındırlık Bakanlığı'nca yapılacağı, külliyelerden özel mülkiyete geçmiş olanların vakıflarca istimlak hükümlerine uygun istimlak edilebileceği, aslında vakıf olan külliyelerle, bunların dışındaki mektep, medrese, türbe, kütüphane, bedesten,vs. mülkiyeti vakıflara ait olduğu, herhangi bir kamu kuruluşuna tahsis edilmiş olanların kullanım haklarının Vakıflar Genel Müdürlüğünün müsadesi ile devam edebileceği konularında kanun tasarısı hazırlanması gerektiği
506	06.06.1956	Kurul tarafından yıkılma kararı verilen binaların yıkılmadan önce binayı yıkacak makam tarafından rölövelerinin yaptırılmasına ve fotoğraflarının çektirilmesi ve kurul arşivine gönderilmesine
507	06.06.1956	Camilerimizde hoparlör, fluorasan ve renkli ampuller kullanılmaması
649	21.04.1957	Kurul mesaisinin çoğalması nedeniyle yılda dört normal toplantının yeterli gelmediği toplantı sayılarının altıya çıkarılması ve toplantıların Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim, Aralık, Şubat aylarının ilk cuması başlamasına Cuma, cumartesi, Pazar yarım gün, diğer günler tün gün olmak üzere toplanılması, gerektiğinde olağanüstü toplantılar yapılması ve kurul talimatnamesinin bu şekilde tadili, kurul faaliyetini aksatanlar hakkında 5803/3. maddesine göre hareket edilmesine
825**	06.10.1957	Cami harimi kaydı altında bulunan sahalarda meşruta, dükkan, ve kulübe gibi bina yapılamayacağı
889	15.02.1958	Eski eserlerin mail-i inhidam durumunda dahi olsa yıkılmamaları gerektiği, aksine hareket edilmesi durumunda soruşturma yapılmasının vekaletten rica edilmesi
1062	10.01.1959	Mezarlıklarda bulunan taşların sanat tarihi açısından kıymetli olduğu ve yerlerinden alınarak müzelerde konmasının doğru olmadığının Maarif Vekaleti'nce duyurulması, kaldırılmış depo edilmiş taşların alındığı yer belirtilerek başka bir yerde mezarlık tesiri bırakmaksızın teşhir edilmeleri
1223**	30.09.1959	Türbe içlerinde hiçbir şekilde elektrik tesisatı yapılmamasına
1800	23.03.1962	Eski eserlerin tonoz, kubbe ve damları üstündeki sahalarda doğrudan doğruya inşaat, parsel taksimatı yapılarak ahara satış ve bu taksimat üzerinde inşaat yapılamayacağına, ancak muayyen bir eski esere dair böyle bir konu Kurulumuza intikal ettiği takdirde ayrıca tetkik ve müzakere edilebileceğine
1889	28.02.1962	Yönetmeliğin çalışma düzenine ilişkin yeni bir madde
1904	29.09.1962	Bir konunun kurul gündeminde görüşülebilmesi için gerekli belgeler
1907	30.09.1907	Sanat tarihimizin değerli eserlerinden olan çeşmelerin satılarak şahıslar eline geçmesi birer birer ortadan kalkması gibi bir tehlikeyi meydana getireceğinden bundan böyle bu şekilde başvuruda bulunulmaması için Belediye'ye yazılmasına ve MEB' e bilgi verilmesi
2052**	11.05.1963	Cami cemaate kafi gelmediği takdirde yenisinin ona yakın başka bir yerde yapılması, harap camilerin aslı şekline göre onarılması, eski eser olan hiçbir caminin yerine yeni yapılmak gibi bir sebeple yıkılmaması
2428	12.04.1964	Tarihi eserler üzerine konan afiş ve reklamların kaldırılması, yenilerinin konulmasına müsaade edilmemesi
2652	12.11.1964	Camilerde teshine gerek olmadığı
2794	01.05.1965	Cami minarelerine hiçbir surette hoparlör konulmaması, elektrik tesisatlarının özenle yapılması
2864	10.07.1965	Vakıfların haberi olmadan dernekler tarafından hiçbir tamirat ve bakım yapılmaması, teberrukat eşyası nın korunması ve bu konularda vakıfların önlem alması
2894	25.09.1965	Camilere konulacak elektrik tesisatı ve hoparlörlerin binaya zarar vermeyecek şekilde yapılması şartı ile uygun olduğuna ve bu konuda VGM' den tip proje geliştirilmesinin istenmesine
2966	07.11.1966	Eski eserle yeni inşaat arasında bırakılacak mesafe konusunda açıklama tereddüt mevcut ise kurul kararı alınmasına
3025**	05.02.1966	Camilerimizdeki son cemaat yerlerinin devirlerindeki inşa özelliklerini bozmamak düşüncesi ile, dış tesirlerden muhafaza gerekçesiyle kapatılmaması
3234**	26.06.1966	Kuruldan geçen projelere belediyelerin kat ekleme izni veremeyeceği, eski eserden çekme mesafesinde indirim yapılamayacağı
3268	21.08.1966	Abidelerin onarım, restorasyon, takviye ve tanzimi için oluşturulması düşünülen doktrin ve prensiplerin Venedik 'te kabul edilen yasa metni ışığında hazırlanması ve gerekirse daha önce kurulan komisyona ek bir komisyon oluşturulması
3296	05.11.1966	Eski eserler yakınında kurul kararları ile yapılan inşaata sonradan imar planları ve yönetmeliklerle eklentiler yapılmaması
3609	25.08.1967	VGM ce sebillerin maksadına uygun işler için kiraya verilmesi ve uygun fonksiyonda kullanılması için cezai müeyyideler konulmasının istenmesine
3669	27.08.1967	Kurulun yer, kadro, arşiv sorunları, kararların denetimi ve üyelere huzur hakkı verilmesi istemi
3674	24.09.1967	Venedik'te toplanan Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri II. Uluslar arası Kongresi'nin tercümesinin incelenip memleketimizde tatbikinin kabul edildiği kurul kararı olarak kabul edilmesi ve resmi gazetede yayınlanması

3735	26.11.1967	Arkeolojik kalıntıların bulunduğu yerlerde temel hafriyatlarının müze denetiminde yapılması ve inşaat sahiplerinin belediyece taahütnameye bağlanmsız uzmanlardan alınacak kesin raporlardan sonra inşaat ruhsatlarının verilmesi
3828	10.11.1968	Camilerde teshine(ısıtma) gerek olmadığı(2652 sayılı kararın ilgililere gönderilmesi)
3836	12.06.1971	Ortaçağ yapıları floral dekorasyonlarının korunması için mülajlarının alınması
3877	24.03.1968	İstanbul'da mevcut eski eserlerin çevresinde bulunan parsellere yapılacak binalar için kurulca önerilen kat adedi, gabari, bina yüksekliği gibi sınırlamaların, imar revizyonu nedeni ile yapılaması mümkün olan kat ilavesi programına dahil olamayacağı
3946	14.04.1968	ICOMOS Türkiye Milli Komitesi kurulması ile ilgili tüzük tetkiki ve çok faydalı olacağı
3967**	11.05.1968	Ahşap sivil mimarlık örneklerinin korunmasına öncelik verilmesi ve toplu halde bulunanların kurul kararını beklemeden koruma altına alınması
3968	12.05.1968	ahşap sivil mimarlık örneklerinin korunabilmesi için uzun vadede alınabilecek önlemler
4135	13.09.1968	Camilerin ve mescitlerin yapıldıkları zamandan beri kullanıldıkları şekilde ısıtılmadan kullanılmalarının estetik ve tarihi açıdan zorunluluk olduğu
4168	11.10.1968	Camilerdeki eski halıların değiştirilmesi, iç dekorasyonlarının değiştirilmemesi ve düzenlemelerin yönetmeliğe bağlanması gerektiği
4240	18.10.1968	Dernekler tarafından taptırılan onarımlarda kurul izni olması gerektiği
4270	10.11.1968	Kurulun çalışmaları ve yönetmeliğe ilave olunacak maddeler hakkında
4507	16.03.1969	Camilerin dış avlularının futbol sahası, motosiklet gezinti alanı vb. için kullanılmasını önlemek için geleneksel haline uygun düzenlenmesi ve gerekli önlemlerin hemen alınması
5026**	14.111969	Ahşap evlerin korunmasının gerekli olup olmadığı konusunda karar almak için içten, dıştan detaylı fotoğrafları ile rölövesinin eklenerek getirilmesi, aksi halde kurul gündemine alınmayacağına
5091**	16.11.1969	Camilerle ilgili konuların görüşülmesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görüşünün olması gerektiği eksik olması durumunda, Kurul başkanlıkça istenen görüş gelinceye kadar konunun gündeme alınmaması
5200	28.12.1969	5805 sayılı kanunda yapılmak istenen tadiller hakkında öneri
5205	28.12.1969	Hanlar bölgesinde yapılacak imar planı düzeni ve inşaat koşulları
5235**	11.01.1970	Eski eserlerin tahribine sebep olanlar hakkında kanuni kovuşturmanın hızlandırılması için kararların doğrudan başkanlıktan valiliklere gönderilmesi
5270	15.03.1970	İstanbul ve Boğaziçi'nin tarihi karakterini muhafaza edecek zonlama planının biran önce uygulanması konusunda belediye yetkililerinin kurul toplantısına davet edilmesi ve sonuca bağlanması
5278	15.03.1970	İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin yürürlüğe giren kanun dolayısı ile ayrılmaları ve bu kuruluşun aynı konudaki çalışmaları dolayısıyla Anıtlar Yüksek Kuruluna yardımcı ve faydalı olmasını sağlayacak bir fonksiyon verilmesinin benzer eski eser encümenlerinin diğer illerde de kurulmasının Milli Eğitim Bakanlığından rica edilmesi
5280	11.04.1970	Kurul ile İstanbul planlama bürosu ve belediyenin işbirliği kararı ortak çalışma metodu tespit edilmesi ve Büyük İstanbul Nazım Planlama Bürosu ve belediyenin yapacağı planların kurul ile birlikte değerlendirildikten sonra uygulanması
5302	12.06.1970	özellikle han gibi birden fazla kişinin mülkiyetinde bulunan eski eserlerde kat mülkiyeti kanununun uygulanabileceği ancak bu eserlere zarar verilmesinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması
5306	12.06.1970	Yalı, köşk ve konakların eski eser olduklarına dair bir liste olmaması nedeni ile Belediyece bilgisizlikten yıkıldığı yapılan tespitlerin şube müdürlüklerine dağıtılmak üzere kurula getirilmesi
5365	10.05.1970	İmar Nizamnamesi 39. maddesine göre eski esere olan mesafenin hem toprak altı hemde toprak üstü için geçerli olduğu
5384	10.05.1970	Eski eserlerin mail-i inhidam durumunda olduğu gerekçesi ile yıkılamayacağı, kurul kararı alınması gerektiği kurulun hemen karar alması için gereğinin yapılacağı
5505	11.09.1970	İstanbul ve Boğaziçi'nin tarihi karakterini muhafaza edecek bir zonlama planının bir an önce uygulanması için belediye ile yapılan işbirliği ve 11.04.1970/5280 sayılı karar ile oluşturulan komisyonca belirlenen yalıların gruplanması
5550	13.09.1970	Şahıs mülkiyetinde bulunan eski eserlerin iki sınıfta ele alınıp buna göre korunmaları için gerekli yardımların yapılması bu durumun eski eser kanununa yansıtılması için gereğinin yapılması
5551	09.10.1970	Camilerdeki teberrukat eşyasının muhafazası, satılamayacağı, envanterinin çıkarılması,bağışların kabul edilmemesi, özellikle Selatin Camileri'nde yekpare, yeknesak halı konulmaması(11.10.1968/4168 sayılı karar metninde olduğu gibi)
5632	11.13.1970	Eski köprülerin korunması hakkında, Karayollarının görüşü ve kurul kararı olmadan müdahalede bulunulmaması
5650	12.12.1970	Eski eser tescilleri ile ilgili Doğan Kuban'a Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gönderilen talimata göre tespit ve tescillerin yapılması
5714	19.02.1971	Camilerimizin iç dekorasyonlarının bozulmaması ve 09.10.1970/5551 ve 06.061956/507 tarih ve sayılı kararların göz önünde bulundurulması
5834	15.05.1971	Eski eserlerin korunması için belediye başkanlarına gerekli direktiflerin verilmesi ve bilgilendirilmeleri için başbakan ve bakanlık nezdinde girişimde bulunulması
5921	10.07.1971	Mezar taşlarının oldukları yerde korunmalarının temini
5948	10.07.1971	Eski eserlerin İstanbul'da çıkarılması düşünülen imar affi kapsamı dışında bırakılmasının Belediye'ye yazılmasına
5954	10.07.1971	Kurul çalışmalarının daha verimli olması için belirlenen tedbirler
5957	08.10.1971	Kurul çalışmalarını zamanında sonuçlandırmak için oluşturulması ve yönetmeliğe eklenmesi düşünülen komisyonlar
5966	09.10.1971	Cami harimlerine kesinlikle yeni bina yapılmaması, müştemilatların şahıs ve derneklere kiraya verilmemesi ve bu konudaki 06.10.1957/825 sayılı prensip kararının tatbiki

5987	10.10.1971	08.10.1971/5957 sayılı kararla tadil edilen kurul yönetmeliği 24. maddesine göre oluşturulan beş komisyon ve üyeleri
6306	12.02.1972	Karayolları güzergahındaki han ve kervansarayların karayollarınca personel dinlenme, barınma yeri ve depo olarak kullanılabileceğine ancak VGM ile birlikte hareket edilmesine
6351**	13.05.1972	Köprü gibi geniş zaviye ve mesafelerden görünümü mevzuu bahis olan eski eserlerde eski esre yaklaşım hususunun imar mevzuatının dar ölçüleri içinde mütaala edilmeyeceği, köprü peyzajına etki edecek her noktadaki yaklaşımlar için öncelikle, yeterli dokümanlarla kuruldan izin alınması gerektiği
6555**	15.07.1972	Kaza ile yok edilen eserlerin II. Grup yapı gibi tekrar inşa edilmesi gerektiği ancak hiçbir belge yok ise aynı saha ve yükseklikte yenisinin yapılabileceği
6664	13.10.1972	Kültür Müsteşarlığı ve buna bağlı EEMGM' nin eski eserlerin korunması için yeterince çaba göstermediği bu durumun bakanlık ve başbakanlık makamlarına duyurulabilmesi için kurul başkanına yetki verilmesi
6705	18.11.1972	Kurula sözlü, telefon veya telgrafla müracaatların başkanlık uygun gördüğü takdirde cevaplanması ve yardımcı olunması ihbarların önemlileri için yine uygun görülmesi halinde araştırma yapılması
6783	18.11.1972	İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde yapılacak temel hafriyatlarında izlenecek yol
6819	13.01.1973	Eski eser onarımlarında malzeme veya işçilik fiyatlarının belirlenmesi(VGM birim fiyat listesinin yeniden düzenlenmesi)
7266	13.07.1973	Yıkılan veya yıkılması zorunlu olan eski eserlerin yapı elemanlarının neler olduğu ve müzeye nakli
7623	11.01.1974	İstanbul'da bahçe içinde yapılmış ahşap ve kagir binalara yıkım iznii verilmeden önce, içten dıştan çekilmiş yeterince fotoğrafları ile birlikte kuruldan müsaade alınmasının gerekli olduğuna
7641	12.01.1974	İstanbul'da bahçe içindeki köşk ve konaklara yıkım izni verilmeden önce kurula sunulması
7673	12.01.1974	1710 sayılı kanun gereğince gerekli tescil işlemlerini geciktirmemek amacıyla, Müzeler Genel Müdürlüğünce eski eser tespitlerine ait listenin hazırlanıp kurulumuzda tescil ettirilmesi ve bir an evvel Tapu Sicil amirliklerine gönderilerek kaydettirilmesi
7674	08.02.1974	İstanbul'da Boğaziçi'nde bulunan tarihsel yalı, köşk ve konaklarla doğal sit özelliği gösteren koru ve mesire yerlerinin korunmasının sağlayacak finansman yasası hazırlanması
7695	09.02.1974	Avrupa Mimari Miras yılı dolayısı ile Bakanlar kurulunca oluşturulan komiteye kuruldan bir temsilcinin katılabileceği
7707	09.02.1974	Eski eser çeşme ve sebillerin en iyi şekilde korunmalarının sağlanması
7801	10.05.1974	Korunması gerekli eski eserlerin üzerine konan ışıklı ışıksız reklamlar, tabelalar ve afişlerle örtülmemesi, sit sahalarının temiz tutulması
7844	14.06.1974	Eski eser camilerin dernekler tarafından onarım adı altında tahrip edildiği ve VGM ve Diyanet işleri Başkanlığınca müştereken alınacak tedbirler hususunda öneriler geliştirilmesi
7888	15.06.1974	Kurula gelen projelerin imar ve eski eser mevzuatı gereği arttığı her an üç toplanılabildiğinden zaman sınırı konulmasının gerektiği
7955	13.09.1974	Kültür müsteşarlığınca yönetmeliği hazırlanan tespit bürolarının biran önce kurulmalarının sağlanması, tescilli sivil mimarlık örneklerinin önem sırasına göre biran önce rölövelerinin yapılması, fotoğraflarıyla birlikte arşivlenmesi
8056	14.09.1974	Sebillerin tahribinin önlenmesi, tahrib eden kiracılar hakkında yasal kovuşturma açılması ve VGM ce tamirlerinin sağlanması, neticenin kurula bildirilmesi
8193	14.12.1974	Eski eserlerin duvarlarına yazılan yazılar, afiş ve panoların kaldırılması, ikaza rağmen kaldırmayanlar hakkında kovuşturma açılması
8194	14.12.1974	Eski eserlerin sahillerdeki 10-100 m yapı yasağından etkilenmediği I, II ve III. Grup yapıların onarımlarının yapılması
8204	10.01.1975	Korunması gerekli tabi anıt, koru, doğa güzellikleri ve garipliklerinin tespit, tescil ve korunması için kriterler
8237	11.01.1975	Tescilli eserlerin mail-i inhidam durumunda dahi olsalar yıkılmayıp korunmaları için gerekli önlemlerin alınmasına, hemen ihyası için gerekli belgelerin hemen sağlanmasına
8527	12.07.1975	Kurul kararlarının hemen uygulanması için doğrudan dağıtımının yapılabilmesinin sağlanması hakkında
8528	12.07.1975	Kurul kararlarının Danıştay'da yeterince savunulamadığı, bu savunmanın sağlanabilmesi ve görüş alınabilmesi için Hukuk Müşavirliği kurulması için öneride bulunulmasına
8666	18.10.1975	Sivil mimarlık örneklerini koruma amaçlı tedbirler alınması gerektiği bunun aynı zamanda anayasal bir zorunluluk olduğu, tescilli eserlerin ayrıcalı olmaları ve her türlü resim, vergi ve harçtan muaf tutulmaları gerektiğine
8729	14.11.1975	Gündemin belirlenmesinden sonra gelen acil konuların kurul gündemine alınması hakkında
8782	20.12.1975	Eski mezarlıklar ve mezar taşlarının korunması gerektiği, gerekli olanakların sağlanması
8891	13.02.1976	Danıştay'a açılan davalarda kullanılmak üzere 'kentsel sit' tabirinin ne anlamda kullanıldığına açıklık getirilmesi
8893	13.02.1976	Eski eser köprülerin yanına yapılacak köprülerin en az eski köprünün uzunluğu kadar mesafe bırakarak yapılmasına, daha az mesafede yapılması zorunlu olduğunda kurul kararı alınmasına
9146	12.06.1976	Tescilli yapıların adi onarımları için rölöve istenmesinin gerekli olmadığına, onarım öncesi ve sonrası fotoğraflarının Kurula gönderilmesinin yeteceği
9363	11.09.1976	Eski eserlere reklam, afiş, tabela asılmaması, alt yapı unsurlarının görüntüyü bozmamasının temin edilmesi, yeni fonksiyona ait tabelaların boyutlarının uyumlu olması ve buna aykırı davrananlar hakında kovuşturma yapılmasının sağlanması
9849	14.05.1977	Dördüncü beş yıllık planlama döneminde gerekli ödeneğin sağlanması için teklif hazırlanması(İstanbul'un önemi envanter çıkarılması) ve koruma sorununun boyutu üzerine bilgi
9868**	10.06.1977	Tescil işlemlerinin yeterli süratte yapılmadığı, izinli ve izinsiz yıkımların önüne geçilmesi gerektiği, özellikle bezemeli binaların yıkımlarının önlenmesi, yıkım zorunlu olduğunda kurul kararı alınması ve bu kararın yıkım ruhsatına eklenmesi

9872**	10.06.1977	Resmi, dini, askeri, sanayi ve 1930'dan önce yapılmış tüm sivil yapıların yıkılmadan önce iç ve dış fotolarının ve kadastral haritalarının kurula gönderilerek görüş alınması gerektiği
10170	12.11.1977	Tescilli yapı ve parselinin imar mevzuatına değil eski eser mevzuatına tabi olduğu, bu konuda kurulca alınan kararların olduğu gibi uygulanması gerektiği
10200	14.01.1978	Projeleri kurul veya seçeceği makamın onayından geçirilmek kaydı ile yapılara müdahale ölçütlerini belirleyen sınıflandırma
10290	25.03.1978	Sit alanı ve tek eser korumasında yıkılmak veya değiştirilmek istenen yapılar için rölöve veya fotoğraf istenmesi
10371	09.06.1978	Eski eser binalara yeni işlevler verilmesi, özellikle devlet kurumları tarafından kullanımlarının sağlaması ve bu şekilde yıkımlarının önlenmesi
10372	09.06.1978	Eski eserlere uygulanan vergi muafiyeti konusunda yapılabilecek yeni düzenlemeler hakkında öneri
10373	09.06.1978	Korumanın ancak halk katılımı ile sağlanabileceği ve koruma bilincinin ilk öğretimden başlayarak oluşturulması için yapılabilecekler konusunda Bakanlığa sunulacak öneri ve Bakanlığın desteği istemi
10374	09.06.1978	Kültürel ve doğal değerleri koruma sorununun sit kavramı ölçeğinde ele alınmasının zorunlu olduğu ve fiziki planlar ile korumanın önemi, Koruma Amaçlı İmar Gelişme Planlarının hazırlanabilmesi için Yerel Yönetim Bakanlığı, İller Bankası ve Kültür Bakanlığınca yapılabilecekler hakkında öneri
10375	09.06.1978	Korunması gerekli yapıların turistik amaçlı kullanımının teşvik edilmesi ve bu konuda devlet desteğinin sağlanması
10376	09.06.1978	Özel ve tüzel kişi mülkiyetinde bulunan eski eserleri korumanın sadece devlet sorunu olmadığı, özellikle sit alanlarının korunabilmesi için halkın katkısının sağlanması ve bu yönde geliştirilen öneriler
10664	14.10.1978	4. Beş yıllık Kalkınma Planında eski eserleri koruma sorununa ağırlık verilmesinin önemi ve bu konuda girişim yapılması
11100	10.03.1979	Camilere son cemaat yeri ve minare eki konusunda ilgili uygulama yapan kuruluşlar ve eğitim kurumlarından görüş alınması
11902		Korunacak yapı ve çevresi ile uyumsuzluğun giderilmesi, yeni yapı isteminde gelecek proje hakkında
12688	13.03.1981	İstanbul'daki eski eserlerin süratle tespitinin yapılabilmesi için geliştirilen tavsiyeler ve bu konuda koordinasyon sağlanması
12731	10.04.1981	Koruma imar planı veya geçit dönemi yapılaşma kararları olmayan sit alanlarında yapılacak inşaatlarda uyulacak koşullar
13281	19.09.1981	Kültür Bakanlığınca hazırlanan Eski Eser Kanun Tasarısı'nın eleştirisi
13320	11.12.1981	Tescilli ve tescilsiz eski eserlerin basit onarımlarında ruhsat alınması gerektiği, Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü veya Belediyelerin ortak denetiminde yapılacak aslına uygun onarımların öncesine ve sonrasına ait fotoğrafların gönderilmesi
14565*	08.01.1983	Projesi kuruldan geçtikten sonra yapılan yapıların fotoğrafları gönderilip görüş alındıktan sonra iskan izni verilmesine
14983	14.05.1983	Tescilli parsellerdeki kısıtlılığın devamı
A-999	25.03.1978	Tescilli olmayan sit alanlarında ve tescilli olmayan parsellerdeki yeni inşaat projelerinin 1/100 olarak hazırlanabileceği
A-1012	25.03.1978	Devlet dairelerine ait eski yapıların yıkılıp yerine yenilerinin yapılamayacağı ve bu konuda Bakanlıktan tüm devlet dairelerine yazı gönderilmesinin istenmesine
A-1267**	09.09.1978	Yasaya aykırı durum tespit edildiğinde kurul kararını beklemeden Bakanlıkça doğrudan soruşturma açılması
A-1608	10.03.1979	Onarım yazıtları için standart oluşturulması
A-1609	14.04.1979	Kentsel kırsal sitlerde geçici dönem yapılaşma koşullarının belirlenmesi için yöresel yapı niteliklerine ait bilgi ve belgelerin kurula gönderilmesi
A-1619	13.04.1979	Milli Parklar Dairesi Başkanı'nın toplantılara temsilci olarak katılması hakkında
A-1818	21.09.1979	Kazı çalışmalarının çevre ölçeğinde koruma ilkeleri açısından incelenmesi
A-3090	25.07.1981	İzmir ve yöresi yapılarda adi müdahale ilkeleri
A-3221	14.11.1981	Arkeolojik alanlarda geçerli olacak korumaya yönelik koşullar(Mersin özelinde)
A-4043*	21.01.1983	Günümüz kültür varlıklarının korunması(toplu konut ve kooperatifler)

* Karar metni başında "ilke kararı" yazanlar

** Karar metni içinde "prensip olarak kabul edildi" ifadesi yer alanlar

Tablo D.2: GEEAYK Döneminde (1951-1983 Yılları Arasında) Alınan İlke Kararı ve İlke Kararı Niteliğindeki Önemli Kararlar

Karar Konusu	İlgili karar numaraları																	
Camilerin hiçbir koşulda yıkılmaması, ek yapılmaması ve korunması hakkında	507	2652	2794	2864	2894	3828	4135	4168	4240	4507	5551	5714	5966	7844	11100			
Eski eserlere reklam afiş vb panoların asılmaması, eserlerin temiz tutulması	7801	8193	9363															
Mail-i inhidam durumunda dahi olsa eski eserlerin yıkılmaması	5834	8237	9868															
Kaza ile yıkılan yapıların yeniden yapılması	6819																	
Korunması gerekli yapı elemanlarının tespiti yıkım durumunda müzeye nakli	7707																	
Tespit ve tescil işlemlerinin acilen yapılması, bu konuda işbirliği sağlanması	3836	3967	5280	5306	5650	12688												
Korunması gerekli eserlerin gruplandırılması	5550	10200																
Koruma ve restorasyona yönelik rehber kararlar ve bu konuda bilgilendirme	2966	3268	3674	6783	8194	8204	11902	5948	12731	14983	A-1603	A-1609	A-4043					
Arkeolojik sitler ve koruma koşulları	3735	A-1818	A-3221															
Eski eserlerde denetleme	14565																	
Yıkımdan önce belgeleme, kurul izni alma gereği	506	9872	13320															
Köprülerin bakım onarımı	5632	8893																
Kurulun eski eser konusunda yetkili olduğu ve bu konunun önemi	3234	5235	8527	10170	A-1267													
Sebil ve çeşmelerin korunması	3609	7707	8056															
Kurul sorunları, koruma amaçlı öneriler	3669	3946	3968	4270	5200	5270	5278	5302	5834	5954	5957	5987	6819	6664	6705	7695	7888	7955
	8528	8729	9849	10373	10374	10376	10664	13281	A-1619									
Mezarlık ve mezar taşlarının korunması	5921	8782																
Eski eser sahiplerine ekonomik destek sağlanması	8666	10372																
Adi Onarımlarda izlenecek yol	9146	A-3090																
Eski binalara yeni işlevler verilmesi	10371	10375	A-1012															
Yeni yapılaşmalarda izlenecek yol	2966	5366																
Bir konunun kurul gündeminde görüşülebilmesi için gerekli belgeler	1904	A-999																

Tablo D. 3: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunca Alınan İlke Kararları

Karar no	Karar Tarihi	Karar Konusu	İptal Ettiği Karar
68 (65 ile aynı)	06.01.1984	Koruma planı olmayan alanlarda III.grup uygulamalar hakkında	GEEAYK 10.04.1981/12731
55	06.01.1984	Camilerin hariminde meşruta, dükkan ve kulube yapılamayacağı, son cemaat yerinin kapatılmaması	GEEAYK- 06.10.1957/825 ve 06.11.1966/3025
56	06.01.1984	Mail-i inhidam durumundaki yapıların yıkılamayacağı	GEEAYK- 15.02.1988/889
57	06.01.1984	Harap camilerin yıkılmaması	GEEAYK- 11.05.1963/2052
58	06.01.1984	Mail-i inhidam durumundaki korunması gerekli taşınmazların yıkılamayacağı	GEEAYK- 10.05.1970/5384
59	06.01.1984	Kazaren yıkılan korunması gerekli taşınmazların aynen yapılması	GEEAYK- 15.07.1972/6555
60	06.01.1984	Korunması gerekli yapı elemanlarının korunması için tespiti ve müzeye nakli	GEEAYK- 13.07.1973/7266
61	06.01.1984	Korunması gerekli taşınmazların gruplandırılmaları hakkında	GEEAYK- 14.01.1978/10200
62	06.01.1984	İdare mahkemedeki dava sonuçlanmadan görüşme yapılmaması	GEEAYK 25.03.1978/10289
63	06.01.1984	Camilere son cemaat yeri ve minare eki konusunda ilgili uygulama yapan kuruluşlar ve eğitim kurumlarından görüş alınması	GEEAYK 10.03.1979/11100
64	06.01.1984	Arkeolojik sitlerde kazı çalışmalarının çevre ölçeğinde yapılması	GEEAYK 06.01.1984/A-1818
65	06.01.1984	Koruma imar planı olmayan alanlarda III. Grup uygulama	GEEAYK 10.04.1981/12731
66	06.01.1984	Sit alanları ile sit alanları dışında tescilli yapı çevresindeki yeni yapılarda ve tescilli yapılarda yapılacak adi onarımların Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Müzeler ve Belediyelerin ortak sorumluluğu altında yapılabileceğine	GEEAYK 25.07.1981/A-3090
67	06.01.1984	Arkeolojik sit alanlarında korumayı yönlendiren koşullar hakkında	GEEAYK 14.11.1981/A-3221
69	06.01.1984	61 sayılı ilke kararına göre projesi kuruldan geçtikten sonra yapılan yapıların fotoğrafları gönderilip görüş alındıktan sonra iskan izni verilmesi	GEEAYK 08.01.1983/14565
70	06.01.1984	Tescilli yapıları yıkıp yeniden yapma yerine korumanın ekonomik açıdan da önemli olduğu ve korunmalarına	GEEAYK 25.03.1983/A-1012
71	06.01.1984	Tescilli parseller üzerindeki binalar yıkılsa bile tescillerinin devam etmesi	GEEAYK 14.05.1983/14983
1099	06.01.1985	Eski köprülerin korunması, bakım ve onarımı için Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurullarının kararı olmadan müdahalede bulunulmaması	GEEAYK 5632-8893
1100	31.05.1985	Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılan onarım başvurularının 1.A grup yapıların bakım ve onarım kapsamı dışında olması durumunda, uygulama projesi ile yapılması ve gerekirse grup değişikliği yapılması	
1217	11.06.1985	Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılacak I.A grubu bakım onarım uygulamaları için bölge kurullarından izin alınmasına bunun dışında sorunlu uygulamalar için Yüksek Kurul'a başvurulmasına	
1689	06.12.1985	Konuların gündeme alınmasında izlenecek öncelik sırası, TKTVK Bölge Kurulları Yönetmeliği'ne ters düşen konuların gündeme alınmaması ve bir kounun tekrar görüşülebilmesi için Bakanlık Makamınca hazırlanmış gerekçeli teklif olması gerektiği	
2650	18.09.1986	Her türlü yapı tarzında ve doku özellikli yerleşmelerde korumaya değer sivil mimari örneklerinin toplu şekilde bulunduğu hallerde bir bütün içinde yer alan tek parsel ölçeğinde karar almadan önce bütünlüğü verecek yapı adası veya sokak ölçeğinde alanın tescil edilmesine ve koruma planının yapılmasına	
3087	20.03.1987	2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'un Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'un 6. maddesi uyarınca uygulama yapmak için müracaatların öncelikle TKTVKYK'na yapılması gerektiği	

Tablo D. 4: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları*

Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi
Arkeolojik Sit Alanlarında Korumaya Yönelik Geçerli Koşullar (19.04.1996/415 ile iptal)	6	04.03.1988	Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	416	19.04.1996	Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	594	14.07.1998	Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	658	05.11.1999
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Korunması Gerekli Kültür Varlığı Özelliği Gösteren Yapıların Tespiti ve Korunmalarına İlişkin Konuların Değerlendirilmesi Aşamasında Dikkate Alınacak Hususlar (19.04.1996/415 ile iptal)	8	04.03.1988	Taşınmaz Kültür Varlıkları ile Korunması Gerekli Kültür Varlığı Özelliği Gösteren Yapıların Tespiti ve Korunmalarına İlişkin Konuların Değerlendirilmesi Aşamasında Dikkate Alınacak Esaslar	544	16.06.1997	Taşınmaz Kültür Varlıkları ile Korunması Gerekli Kültür Varlığı Özelliği Gösteren Yapıların Tespiti ve Korunmalarına İlişkin Konuların Değerlendirilmesi Aşamasında Dikkate Alınacak Esaslar	590	14.07.1998	Taşınmaz Kültür Varlıkları ile Korunması Gerekli Kültür Varlığı Özelliği Gösteren Yapıların Tespiti ve Korunmalarına İlişkin Konuların Değerlendirilmesi Aşamasında Dikkate Alınacak Esaslar	663	05.11.1999
Eski Nitelikte Olan Konutların Korunması Gerekli Nitelikte Olup Olmadığının Belirlenmesi (19.04.1996/415 ile iptal)	9	04.03.1988									
Sit Alanları İle Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları ve Çevrelerinde Yapılacak Onarımlar	10	04.03.1988									
Kentsel Sit Alanları ile Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları ve Bunların Korunma Alanlarında Yapılacak Yeni Yapılanmalar (19.04.1996/415 ile iptal)	11	04.03.1988	Kentsel Sit Alanları İle Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları ve Bunların Koruma Alanlarında Yapılacak Yeni Yapılanmalara Ruhsat Verilmesi (19.04.1996/415 ile iptal)	70	15.05.1989	Kentsel Sit Alanları İle Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları ve Bunların Koruma Alanlarında Yapılacak Yeni Yapılanmalara Ruhsat Verilmesi (19.04.1996/415 ile iptal)	147	21.05.1990			
Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Yakın Çevresi İle Bu Çevredeki Yaya Kaldırımları Üzerine Çeşitli Amaçlara Hizmet Edecek Tesislerin(Büfe, Otopark) Geçici ve Sökülebilir Türden Bile Olsa İzinsiz Yapı Yapılamayacağı (19.04.1996/415 ile iptal)	12	04.03.1988									
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Üzerine Konacak Elektrik ve Reklam Panoları (19.04.1996/415 ile iptal)	13	04.03.1988	Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Koruma Alanları ve Sit Alanları Üzerine Konulacak Hertürlü Işıklı ve Işıksız Tabelalar ile Çevresinde Yapılacak Donanımlar	638	12.03.1999	Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Koruma Alanları ve Sit Alanları Üzerine Konulacak Hertürlü Işıklı ve Işıksız Tabelalar ile Çevresinde Yapılacak Donanımlar	665	05.11.1999			
Korunması Gerekli Kültür Varlıklarından Mail-i İnhidam Yapılar	15	04.03.1988									
Korunması Gerekli Kültür Varlıklarının Herhangibir Şekilde Yok Olmaları Halinde Parsele İlişkin Yapılacak İşlemler	16	04.03.1988									
Mimari Yönden Korunması Gerekli Olmayan Ancak Korunmaya Değer Görülen Yapı Unsurlarının Tespiti ve Korunmalarının Sağlanması	17	04.03.1988									
Korunması Gerekli Anıtsal Yapıların Onarımlarından Sonra Onarım Kitabesinin Konulması (19.04.1996/415 ile iptal)	19	04.03.1988									
Kurul Gündemine Alınacak Konuların Belirlenmesi İçin Getirilen Esaslar (19.04.1996/415 ile iptal)	20	04.03.1988									
Kurul Kararlarına Karşı İdare Mahkemelerinde Açılan Davaların Sonuçlandırılmasından Önce Kurula Yapılan Başvuruların Değerlendirilmemesi (19.04.1996/415 ile iptal) ve sonar tekrar kabul	21	04.03.1988									
Planlama Sırasında Etkileme Geçiş Alanı Olarak Gözönüne Alınması Gerekli Görülen Alanlara(Planlama Sınırları) İlişkin Esaslar (19.04.1996/415 ile iptal)	181	01.03.1991	Planlama Sırasında Etkileme Geçiş Alanı Olarak Gözönüne Alınması Gerekli Görülen Alanlara(Planlama Sınırları) İlişkin Esaslar	420	19.04.1996						
Tarihi Sitler (19.04.1996/415 ile iptal)	326	03.11.1993	Tarihi Sitler Koruma ve Kullanma Koşulları	421	19.04.1996						
Karayolları Güzergahı Üzerinde Yer Alan Mimari ve Tarihi Değeri Bulunan Köprülerin Bakım ve Onarımı (19.04.1996/415 ile iptal)	18	04.03.1988	Karayolları Güzergahı Üzerinde Yer Alan Mimari ve Tarihi Değeri Bulunan Köprülerin Bakım ve Onarımı	430	19.04.1996						
			Tescil Kaydının Yeniden Değerlendirilmesine İlişkin İşlemler	426	19.04.1996						
Koruma Kurullarına Sunulacak Projelerin Hazırlanmasında Uyulması Gereken Hususlar (19.04.1996/415 ile iptal)	82	25.07.1989	Koruma Kurullarına Sunulacak Projelerin Hazırlanmasında Uyulması Gereken Hususlar (5.11.1999/660 ile iptal)	434	19.04.1996						
2863 Sayılı Yasaya Muhalefetten Ceza Mahkemelerinde Açılan Davalar (19.04.1996/415 ile iptal)	306	09.02.1993	2863 Sayılı Yasaya Muhalefetten Açılan Davalar	438	19.04.1996						
Anıt- Heykeller (19.04.1996/415 ile iptal)	377	28.02.1995	Anıt- Heykeller	441	19.04.1996						

Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi
Korunması Gerekli Kültür Varlığı Cami, Mescit ve Türbelerde Yapılacak Fiziki ve İnşai Uygulamalar (19.04.1996/415 ile iptal)	22	28.06.1988	Camilerde Isıtma Sistemi (19.04.1996/415 ile iptal)	364	29.06.1994	Cami, Mescit, Türbe vb. Kültür Varlıklarının Müdahale Biçimleri Uygulama ve Denetimi	429	19.09.1996	Cami, Mescit, Türbe vb. Kültür Varlıklarının Müdahale Biçimleri Uygulama ve Denetimi	534	12..03.1997
			Cami, Mescit ve Türbelerin Yıkılmadan Önce Koruma Kurullarında Değerlendirilmesi (19.04.1996/415 ile iptal)	98	25.07.1989						
I. Ve II. Derece Arkeolojik Sit Alanlarındaki Örenyerlerinde İhtiyaç Duyulan Yapılar (19.04.1996/415 ile iptal)	26	28.06.1988	Arkeolojik Sit Alanlarında İhtiyaç Duyulan Yapılar (19.04.1996/415 ile iptal)	144	21.05.1990	I. Ve II. Derece Arkeolojik Sit Alanlarındaki Örenyerlerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Sergilenmesine Yönelik Mekanların Oluşturulması	572	03.03.1998			
Koruma Amaçlı İmar Planları İle İlgili Yönetmeliğin Hazırlanması (19.04.1996/415 ile iptal)	7	04.03.1988	Koruma Amaçlı İmar Planları İle İlgili Yönetmeliğin Hazırlanması	589	14.07.1998						
Resmi Kuruluşlarca Kullanılan Taşınmaz Kültür Varlığı Yapılar ile Uluslar arası ve Ulusal Yarışmalar ile Kazanılmış Projelerin Uygulanması Sonucunda Gerçekleştirilen Yapıların Yıkılmaması (19.04.1996/415 ile iptal)	23	28.06.1988									
Tabii (Doğal) Sit Alanlarında Korumaya Yönelik Koşullar (19.04.1996/415 ile iptal)	24	28.06.1988	Tabii (Doğal) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	417	19.04.1996	Doğal(Tabii) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	541	16.16.1997			
Doğal(Tabii) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	593	14.07.1998	Tabii (Doğal) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	596	14.07.1998	Tabii (Doğal) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	639	12.03.1999			
						Doğal(Tabii) Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları	659	05.11.1999	İlke Kararı	698**	14.11.2002
Korunması Gerekli Tabiat Varlıklarından Anıt Ağaçların Tanımı ve Korunması (19.04.1996/415 ile iptal)	25	28.06.1988	Korunması Gerekli Tabiat Varlıklarından Anıt Ağaçların Tanımı ve Korunması	418	19.04.1996	Korunması Gerekli Tabiat Varlıklarından Anıt Ağaçların Tanımı ve Korunması	597	14.07.1998	Korunması Gerekli Tabiat Varlıklarından Anıt Ağaçların Tanımı ve Korunması	666	05.11.1999
Arkeolojik S it Alanlarında İfraz ve Tevhid (19.04.1996/415 ile iptal)	27	28.06.1988									
Sit Alanları İçinde 2981 Sayılı Yasanın Geçerli Olamayacağı (19.04.1996/415 ile iptal)	43	29.06.1988									
Önceki Dönemlerde Alınmış Yüksek Kurul Kararlarındaki Noksanlıkların Giderilmesi Amacıyla Kararların Koruma Kurullarınca Yeniden Değerlendirilebileceği (19.04.1996/415 ile iptal)	44	29.06.1988									
Yakın Geçmişimize Ait Mezarlık Alanları (19.04.1996/415 ile iptal)	45	29.09.1988	Yakın Geçmişimize Ait Mezarlık Alanlarındaki Ağaçlar (19.04.1996/415 ile iptal)	148	21.05.1990	Yakın Geçmişimize Ait Mezarlık Alanlarındaki Ağaçlar	592	14.07.1998			
Toplu Konut Alanlarını Korumada Göz Önüne Alınacak Hususlar (19.04.1996/415 ile iptal)	46	29.09.1988									
Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları İle İlgili Konuların Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarında Değerlendirilmesi İçin Gerekli Belgeler (19.04.1996/415 ile iptal)	80	15.05.1989	Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları İle İlgili Konuların Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarında Değerlendirilmesi İçin Gerekli Belgeler (19.04.1996/415 ile iptal)	146	21.05.1990						
Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare ve Denetiminde Bulunan Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları İle İlgili Uygulamalar ve Konularının Koruma Kurullarında Değerlendirilmesi Sırasında Gözönünde Bulundurulması Gereken Hususlar (19.04.1996/415 ile iptal)	81	15.05.1989									
Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Parsellere komşu Parsellerin Tapu Kayıtlarına İkaz Şerhinin Konulması (19.04.1996/415 ile iptal)	99	25.07.1989									
III. Derece Doğal Sitler (19.04.1996/415 ile iptal)	101	25.07.1989									
Vakıflar Genel Müdürlüğünün İdare ve Denetimindeki Taşınmaz Kültür Varlıklarında Yapılacak Onarımlar (19.04.1996/415 ile iptal)	145	21.05.1990									
II. Derece Doğal Sit Alanlarına Yapılacak Turistik Tesisler İçin Ruhsat Alma (19.04.1996/415 ile iptal)	166	16.11.1990									
Arkeolojik ve Doğal Sit Alanlarının Tespiti Sırasında Dikkat Edilecek Hususlar (19.04.1996/415 ile iptal)	180	25.01.1991	Arkeolojik ve Doğal Sit Alanlarının Tespiti Sırasında Dikkat Edilecek Hususlar	439	19.04.1996						

Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi	Karar Konusu	Karar No	Karar Tarihi
I. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında Bulunan Mezarlıklar (19.04.1996/415 ile iptal)	182	01.03.1991									
Turizm AlanındaGeçerli Hususlar (19.04.1996/415 ile iptal)	213	18.06.1991									
Kültür Bakanlığınca Gerçekleştirilen Onarımlar (19.04.1996/415 ile iptal)	217	18.06.1991									
2863 Sayılı Yasa Kapsamına Giren Alanlarda ve Komşu Kıyılarda Yapılacak Su Ürünleri Üretim Tesisleri (19.04.1996/415 ile iptal)	263	17.06.1992	Su Ürünleri Üretim Tesisleri (19.04.1996/415 ile iptal)	290	24.09.1992	Su Ürünleri Üretim Tesisleri (19.04.1996/415 ile iptal)	297	09.02.1993			
Su Ürünleri Üretim Tesisleri	440	19.04.1996	Su Ürünleri Üretim Tesisleri	627	01.10.1998	Su Ürünleri Üretim ve Yetiştirme Tesisleri	655	20.09.1999			
Geçici Dönem Yapılanma Koşullarının Her yıl Gözden Geçirilmesi (19.04.1996/415 ile iptal)	304	09.02.1993									
Kentsel Arkeolojik Sitler ve III. Derece Arkeolojik Sitlerde Korumaya Yönelik Koşullar (19.04.1996/415 ile iptal)	338	30.11.1993	Kentsel Sitler Koruma ve Kullanma Koşulları	419	19.04.1996						
Sit Alanlarında Daraltma ve Derece Düşürmelerde Uygulanacak Hususlar (19.04.1996/415 ile iptal)	339	22.12.1993									
Taşınmaz Kültür Varlıklarının Koruma, Bakım ve Onarımları	14	04.03.1988	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Koruma, Bakım ve Onarımları (19.04.1996/415 ile iptal)	378	28.02.1995	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması Bakım ve Onarımları	424	19.04.1996	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması Bakım ve Onarımları	598	14.07.1998
Taşınmaz Kültür Varlıklarının *Gruplandırılması Bakım ve Onarımları*	599	14.07.1998	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması *Bakım ve Onarımları*	634	03.12.1998	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması *Bakım ve Onarımları*	640	12.03.1999			
Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması Bakım ve Onarımları	642	12.03.1999	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması Bakım ve Onarımları	660	05.11.1999	İlke Kararı***	680	22.03.2001	İlke Kararı***	697	14.11.2002
Sit Alanları ile Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Bitişik Parselleri ve Koruma Alanlarındaki Tescilsiz Yapıların Bakım ve Basit Onarımları	661	05.11.1999	Koruma Yüksek Kurulunun 5.11.1999 gün ve 661 sayılı Kararının (a) maddesine Açıklık Getiren Hususlar	676	19.06.2000						
Yasal Süreci İçerisinde Gerçekleştirilmeyen Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yaptırılması ve Sit Alanları Geçiş Dönemi Yapı Şartları Uygulaması Süreci	647	18.06.1999	Yasal Süresi İçinde Gerçekleştirilmeyen Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yaptırılması ve Sit Alanları Geçiş Dönemi Yapı Şartları Uygulaması	674	19.06.2000						
Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları	428	19.04.1996	Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları	591	14.07.1991	Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları	662	05.11.1999			
Sit Alanları Dışındaki Üzerinde Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı Bulunan Parsellerin Koruma Alanı	635	03.12.1998	Sit Alanları Dışındaki Üzerinde Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı Bulunan Parsellerin Koruma Alanı	664	05.11.1999						
Nehir, Akarsu, Dere, Çay ve Göl Yatakları ve Kıyılarının Korunmasını Amaçlayan Kararların Ülkemiz Bütününde Uygulanmasını Sağlamak Amacıyla Oluşturulan Karar	675	19.06.2000									
Sit Alanı İlan Edilmesine İlişkin Koruma Kurulu Kararının İlan ve Tebliğ Edildiği Tarihte Mevzuata Uygun Olarak Ruhsat Alarak Yapımı Tamamlanmış Ancak Ruhsat Almamış Yapılara Ruhsat Verilmesine İlişkin Karar	677	19.06.2000									
Sit Alanı Sınırları, Derece Değişikliği, Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları	446	23.08.1996									
Yeni Yapılanma Projelerinde Önerilen *Bodrum Kat Uygulamaları*	485	29.11.1996									
Koruma Kurullarınca Alınacak Nihai Kararlar	486	29.11.1996									
Arkeolojik, Doğal, Tarihi Sit alanları ile Sit alanları Dışındaki tescilli Kültür ve Tabiat Varlığı Parsellerinin Koruma alanlarındaki Tescilsiz Parsellerdeki Uygulamaların Denetlenmesi ve İskan İzni	696	14.11.2002									

*Yürürlükteki ilke kararları gölgelendirilmiştir. Yatay sıra incelendiğinde birbirinin yerine geçen ilke kararları izlenebilecektir. Burada listelenmemiş, yürürlüğü durdurulmuş ilke kararları (687,686 numaralı kararlar gibi) da mevcuttur.

** 698 sayılı ilke kararı ile 659 sayılı ilke kararının II. Derece Doğal Sit başlıklı bölümüne bir madde eklenmiş, üçüncü bölümün "a" bendi ile son bölümde yer alan I., II., III. Fıkraların iptaline karar verilmiştir.
***660 sayılı karar eki "Rölöve ve Restorasyon Projesi Hazırlama Esasları" nda bir değişiklik yapılmasına gerek olmadığı.

Tablo D. 5: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Aldığı İlke Kararlarının Yıllara Göre Dağılımı ve Aynı Konuda Alınan İlke Kararları (Yürürlükteki İlke Kararları Koyulaştırılmıştır)

İlke kararları (Yatay sırada birbirinin yerine geçen ilke kararları izlenebilmektedir)	Yıllar														
	1988	**1989**	**1990**	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**
	6								416		594	**658**			
	8									544	590	**663**			
	11	70		**147**											
	12														
	13											638- **665**			
	19														
	20														
	21														
	18								**430**						
		82							434						
	22						364		429	**534**					
	26		144								**572**				
	7										**589**				
	23														
	24								417	541	593- 596	639- **659**			**698**
	25								418	597		**666**			
	43														
	44														
	45		148								**592**				
	46														
		80	146												
		81													
		99													
		101													
				181					**420**						
					263- 290	297			440		627	**655**			
						326			**421**						

İlke kararları (Yatay sırada birbirinin yerine geçen ilke kararları izlenebilmektedir)	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
								377	438						
						306									
									377-441						
		98													
			145												
			166												
			147												
				182											
				213											
				217											
				180					439						
	27														
	43														
	44														
						338			419						
						339									
								378	437		598-599-634-640	642-660		680	697
												661	676		
												647	674	690	
									428		591	662			
											635	664			
													675		
													677		
									446						
									485						
									486						
									426						
															696
														688	
						304									

Ek E: Koruma Kurulları Görev Alanları

1976 Yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu İstanbul Bürosu

Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ(10 il)

1976 Yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Ankara Bürosu

Adana, Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Aydın, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Hatay, Isparta, İçel, İzmir, Kahramanmaraş, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin, Muğla, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Rize, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Tunceli, Şanlıurfa, Uşak, Van, Yozgat, Zonguldak(57 il)

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları

1987 yılında
Ankara, İstanbul I, İstanbul II, İstanbul III, İzmir I, İzmir II, Kayseri, Konya Koruma Kurulları hemen hizmete başlamıştır. Bölge müdürlükleri kuruluncaya kadar Adana, Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Trabzon koruma kurullarının dosyaları Ankara; Edirne Koruma Kurulu'nun dosyaları İstanbul I ve Bursa Koruma Kurulu'nun dosyaları İstanbul II Koruma Kurulu'nca değerlendirilmiştir.

Adana: Adana,Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya
Ankara: Ankara, Amasya, Bolu, Çankırı, Çorum, Kastamonu, Zonguldak,
Antalya: Antalya, İçel
Bursa: Bursa, Balıkesir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya
Diyarbakır: Diyarbakır, Bitlis, Hakkari, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Van
Edirne: Edirne, Çanakkale, Kırklareli, Tekirdağ
Erzurum: Erzurum, Ağrı, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Gümüşhane, Kars, Muş, Tunceli
İstanbul I: Bakırköy, Zeytinburnu, Fatih, Eminönü
İstanbul II: Üsküdar, Kadıköy, Beykoz, Kartal, Adalar, Silivri, Şile, Yalova, Çatalca, Tuzla
İstanbul III: Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Sarıyer, Eyüp
İzmir I: İzmir, Manisa, Uşak
İzmir II: Isparta, Burdur,, Aydın, Denizli, Muğla
Kayseri: Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Yozgat, Sivas, Tokat
Konya: Konya, Kütahya, Afyon, Eskişehir, Niğde
Trabzon: Trabzon, Artvin , Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Rize

15.09.1990 tarihinde kurulların görev alanları

Adana: Adana, Adıyaman, Gaziantep,Hatay, Malatya,Kahramanmaraş,İçel
Ankara: Ankara, Bolu, Çankırı, Kastamonu, Kırıkkale, Zonguldak, Amasya, Çorum

Antalya: Antalya, Burdur, Isparta
Bursa: Bursa, Balıkesir, Bilecik, Kütahya, Sakarya, Çanakkale
Diyarbakır: Diyarbakır, Bitlis, Hakkari, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Van, Elazığ, Batman, Şırnak
Edirne: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
Erzurum: Erzurum, Ağrı, Bayburt, Bingöl, Erzincan, Gümüşhane, Kars, Muş, Tunceli
İstanbul I: Eminönü, Fatih, Şişli, Bakırköy, Zeytinburnu, Beyoğlu, Kağıthane, Eyüp
İstanbul II: Kocaeli, Şile, Yalova, Çatalca, Büyükçekmece, Küçükçekmece, Ümraniye, Kartal, Pendik, Tuzla, Silivri, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa
İstanbul III: Beykoz, Üsküdar, Beşiktaş, Adalar,Sarıyer, Kadıköy
İzmir I: İzmir, Manisa
İzmir II: Aydın, Denizli, Muğla, Uşak
Kayseri: Kayseri, Kırşehir, Sivas, Nevşehir, Tokat, Yozgat
Konya: Konya, Aksaray, Afyon, Eskişehir, Karaman,Niğde
Trabzon: Trabzon, Artvin, Giresun, Rize, Ordu, Samsun, Sinop

07.05.1993

İstanbul II: Kadıköy eklenmiştir.

1994 yılında

Nevşehir: Nevşehir, Kırşehir, *Aksaray*, Niğde (yeni kurulmuş ve görev alanı tanımlanmıştır)

18.08.1995

Ankara: Karabük / il olarak eklendi
Adana: Kilis /il olarak eklendi
Eskişehir: Afyon, Eskişehir, Kütahya (yeni kurulmuş ve görev alanı tanımlanmıştır)
İstanbul II:Yalova/ / il olarak eklendi

10 Mart 2000

Bursa: Bursa, Bilecik, Sakarya, Kocaeli, Yalova
Çanakkale. Çanakkale, Balıkesir (yeni kurulmuş ve görev alanı tanımlanmıştır)
Edirne: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
Eskişehir: Afyon, Eskişehir, Kütahya
İstanbul II: Avcılar, Bayrampaşa, Büyükçekmece, Küçükçekmece, Çatalca, Gaziosmanpaşa,Kartal, Kadıköy, Pendik, Ümraniye, Silivri, Şile, Tuzla
Muğla: Muğla Merkez ve Ula, Datça, Marmaris, Köyceğiz, Ortaca, Dalaman, Fethiye (yeni kurulmuş ve görev alanı tanımlanmıştır)
Samsun: Samsun, Sinop, Amasya, Ordu (yeni kurulmuş ve görev alanı tanımlanmıştır)

2001 yılında

Çanakkale: Çanakkale, Balıkesir (yeni kurulmuş ve görev alanı tanımlanmıştır)

2003 yılı kurullar ve görev alanları

Adana: Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, İçel, Kahramanmaraş, Malatya, *Kilis, Osmaniye*
Ankara: Ankara, *Bartın,* Bolu, Çankırı, Kastamonu, *Kırıkkale, Düzce*, Zonguldak, *Karabük,* Çorum
Antalya: Antalya, Burdur, Isparta
Bursa: Bursa, Bilecik, Sakarya, Kocaeli, *Yalova*
Çanakkale: Çanakkale, Balıkesir
Diyarbakır: Diyarbakır, *Batman*, Bitlis, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, *Şırnak,* Van
Edirne: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
Erzurum: Erzurum, Ağrı, Ardahan, *Bayburt,* Bingöl, Erzincan, *Iğdır*, Kars, Muş, Tunceli
Eskişehir: Eskişehir, Afyon, Kütahya
İstanbul I: Bakırköy, Beyoğlu, Bağcılar, Bahçelievler, Zeytinburnu, Eminönü, Eyüp, Fatih, Güngören, Kağıthane, Şişli
İstanbul II: Avcılar, Bayrampaşa, Çatalca, Büyükçekmece, Küçükçekmece, Gaziosmanpaşa, Kartal, Kadıköy, Maltepe, Pendik, Ümraniye, Silivri, Şile
İstanbul III: Adalar, Beşiktaş, Beykoz, Sarıyer, Üsküdar
İzmir I: İzmir
İzmir II: Aydın, Manisa, Uşak, Denizli, Muğla(Bodrum, Milas, Yatağan, Kavaklıdere)
Kayseri: Kayseri, Sivas, Tokat, Yozgat,
Konya: Konya, *Karaman*
Muğla: Muğla Merkez, Ula, Datça, Marmaris, Köyceğiz, Ortaca, Dalaman, Fethiye
Nevşehir: Nevşehir, Kırşehir, *Aksaray*, Niğde
Samsun: Samsun, Sinop, Amasya, Ordu
Trabzon: Trabzon, Artvin, Gümüşhane, Rize

2003 Mart

İzmir I: İzmir(Balçova, Bornova, Buca, Gaziemir, Güzelbahçe, Karşıyaka, Konak, Narlıdere, Çeşme, Karaburun, Menderes, Seferhisar, Urla)
İzmir II: Aydın, Manisa, Uşak, Denizli, İzmir(Aliağa, Bayındır, Beydağ, Bergama, Çiğli, Dikili, Foça, Kemalpaşa, Kınık, Kiraz, Menemen, Ödemiş, Selçuk, Tire, Torbalı)
Muğla: Muğla Merkez ve İlçeleri

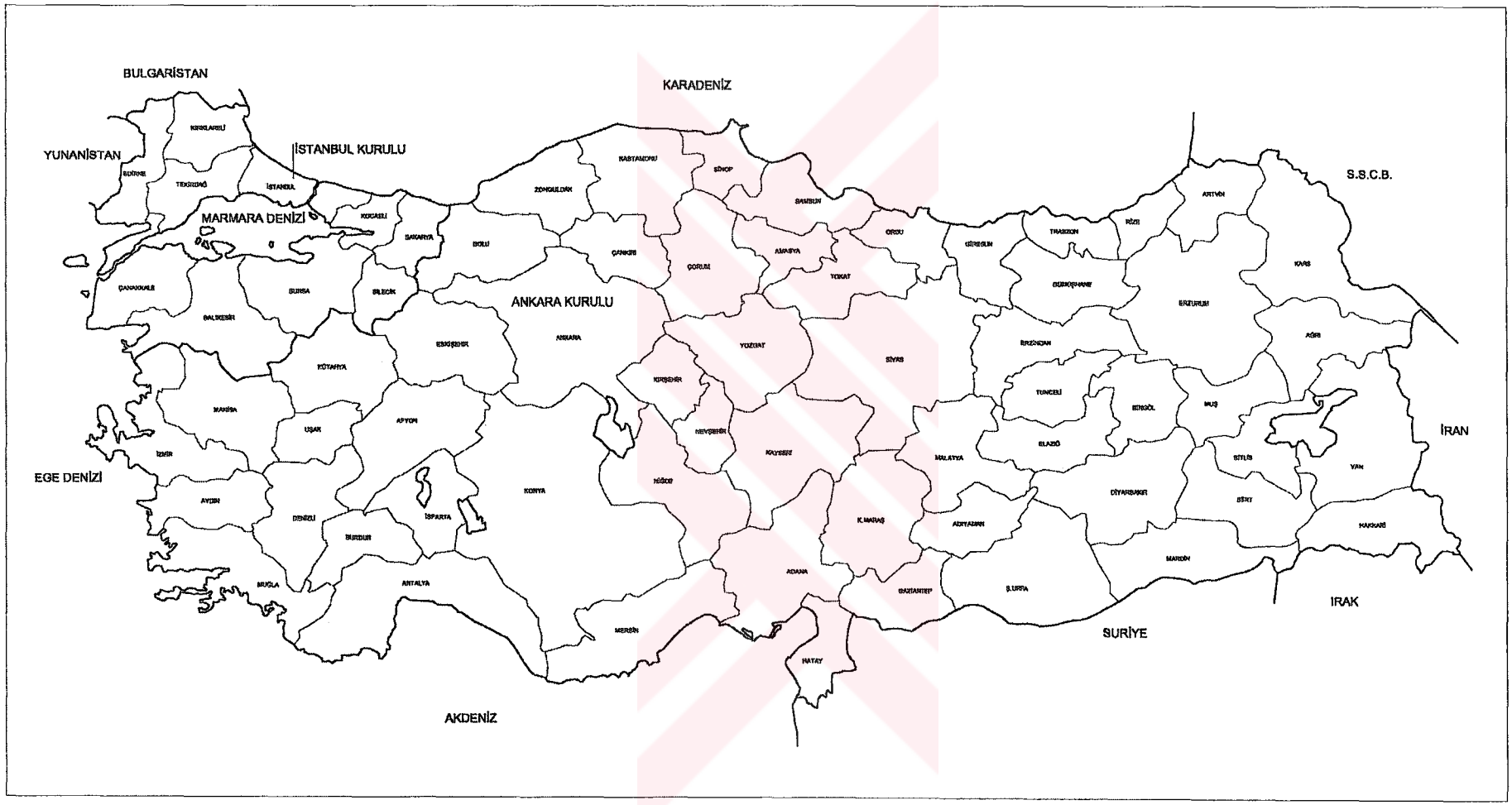

Şekil E.1: 1976 Yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu İstanbul ve Ankara Büroları Görev Alanında Yer Alan İller

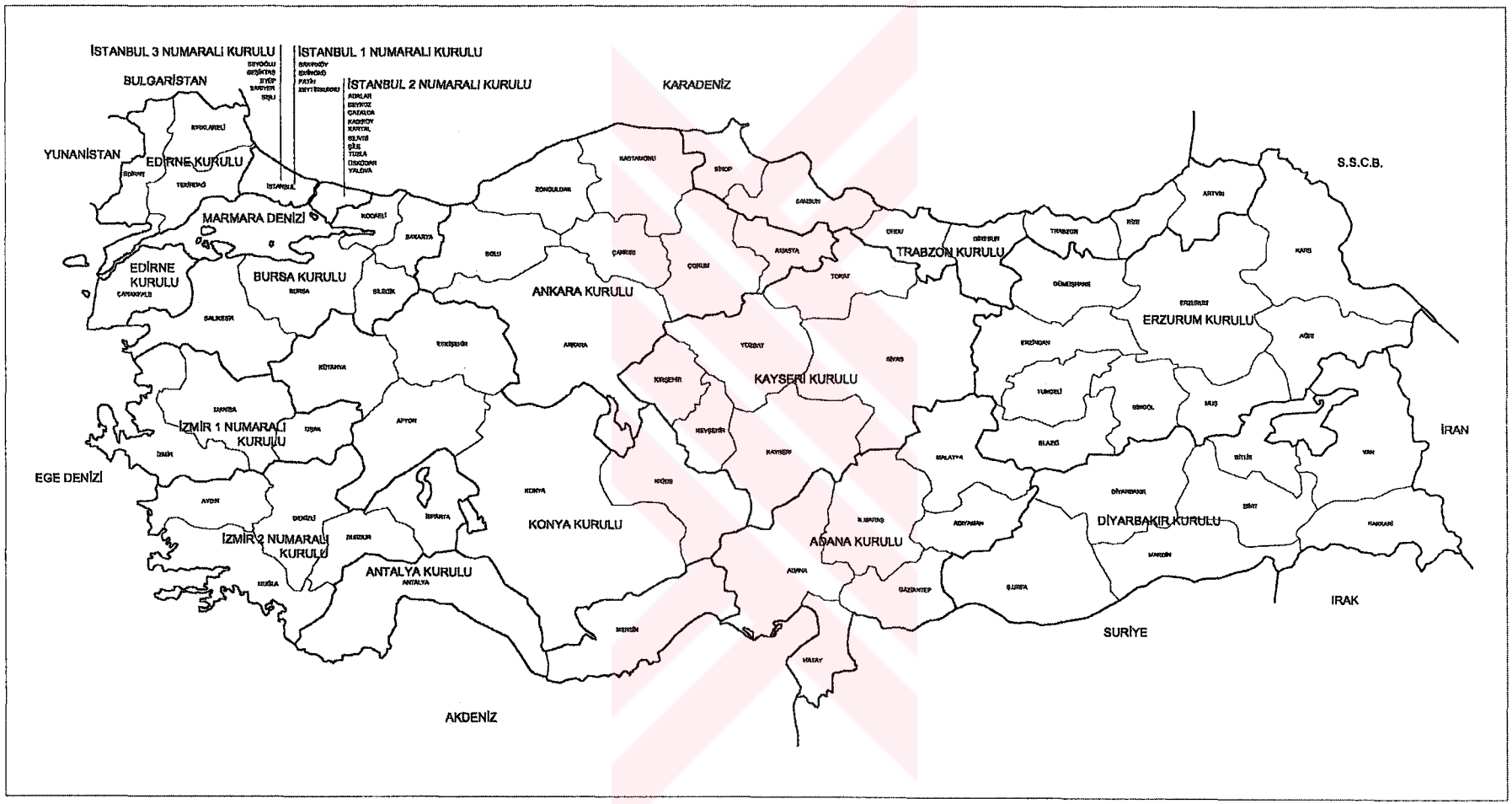

Şekil E 2: 1987 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller

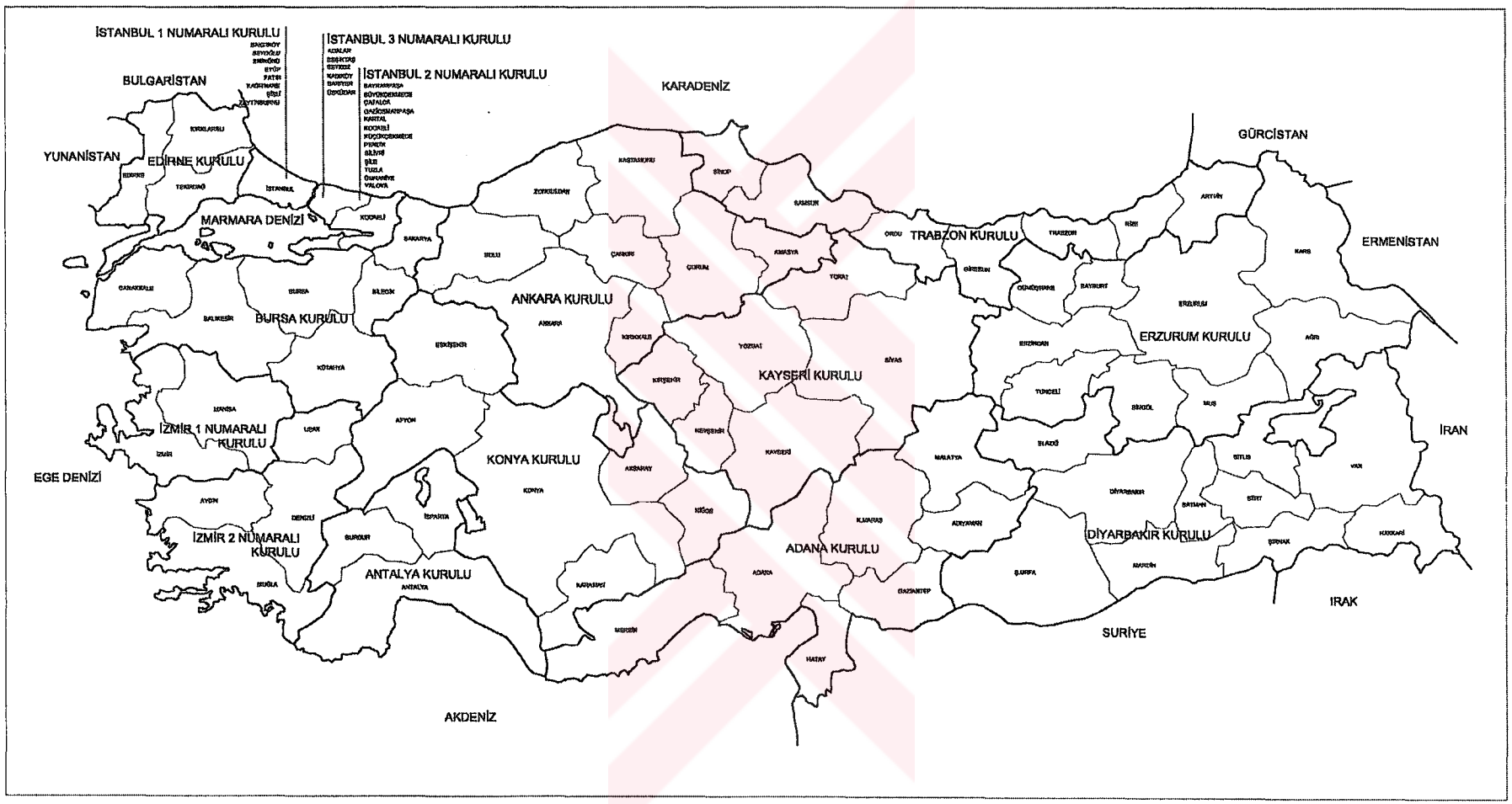

Şekil E. 3: 1990 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller

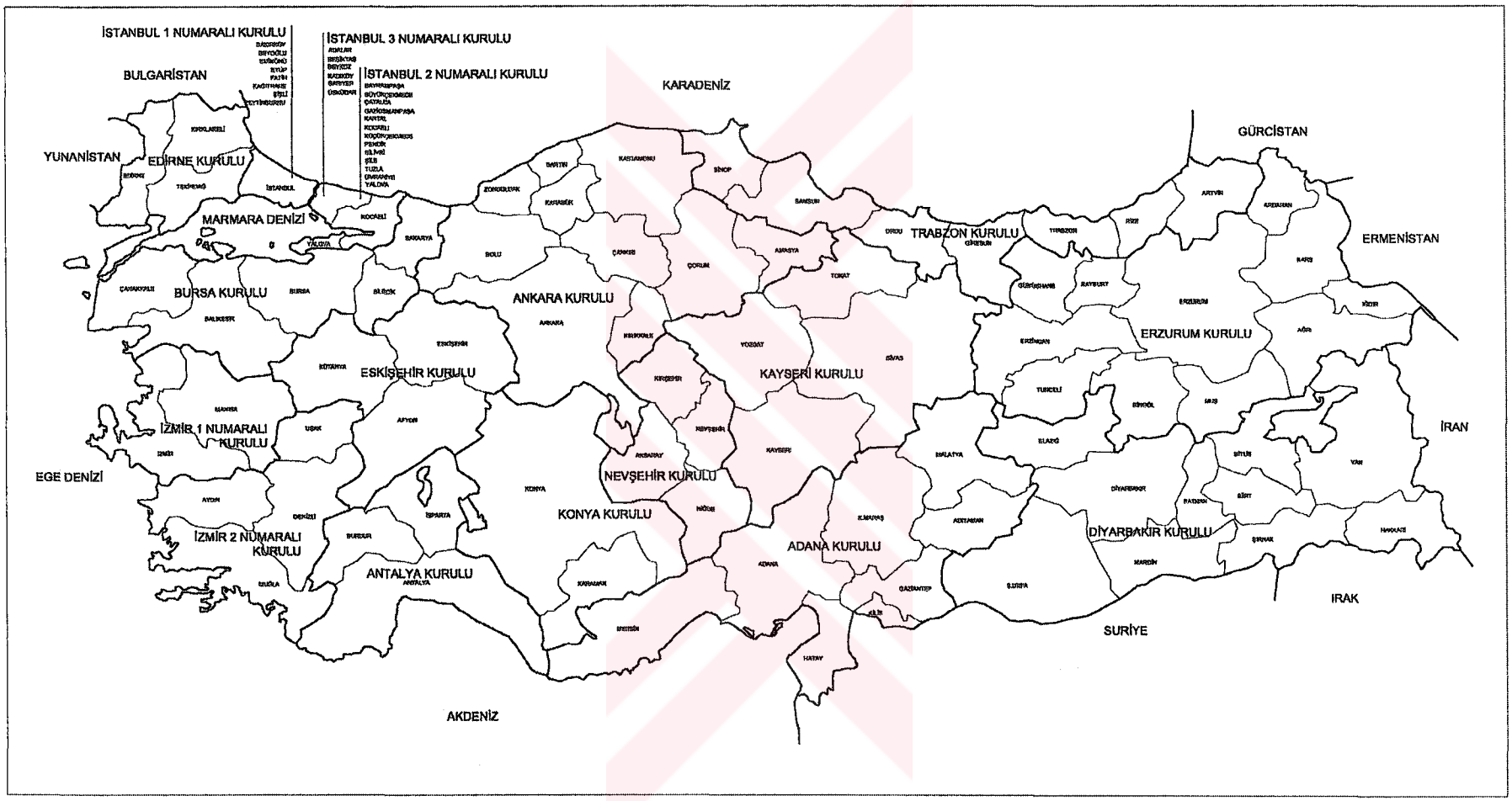

Şekil E.4: 1994 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller

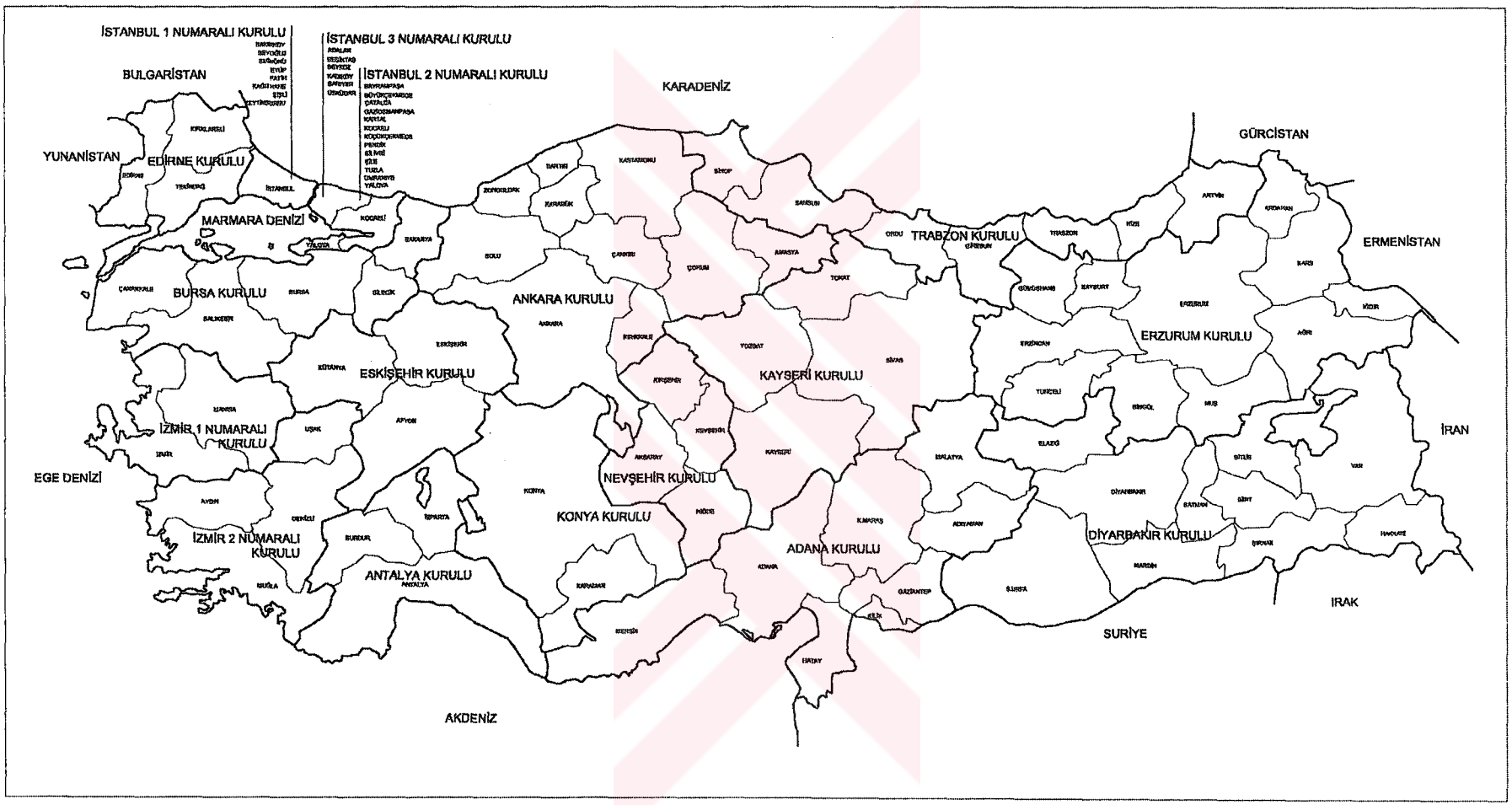

Şekil E.5: 1995 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller

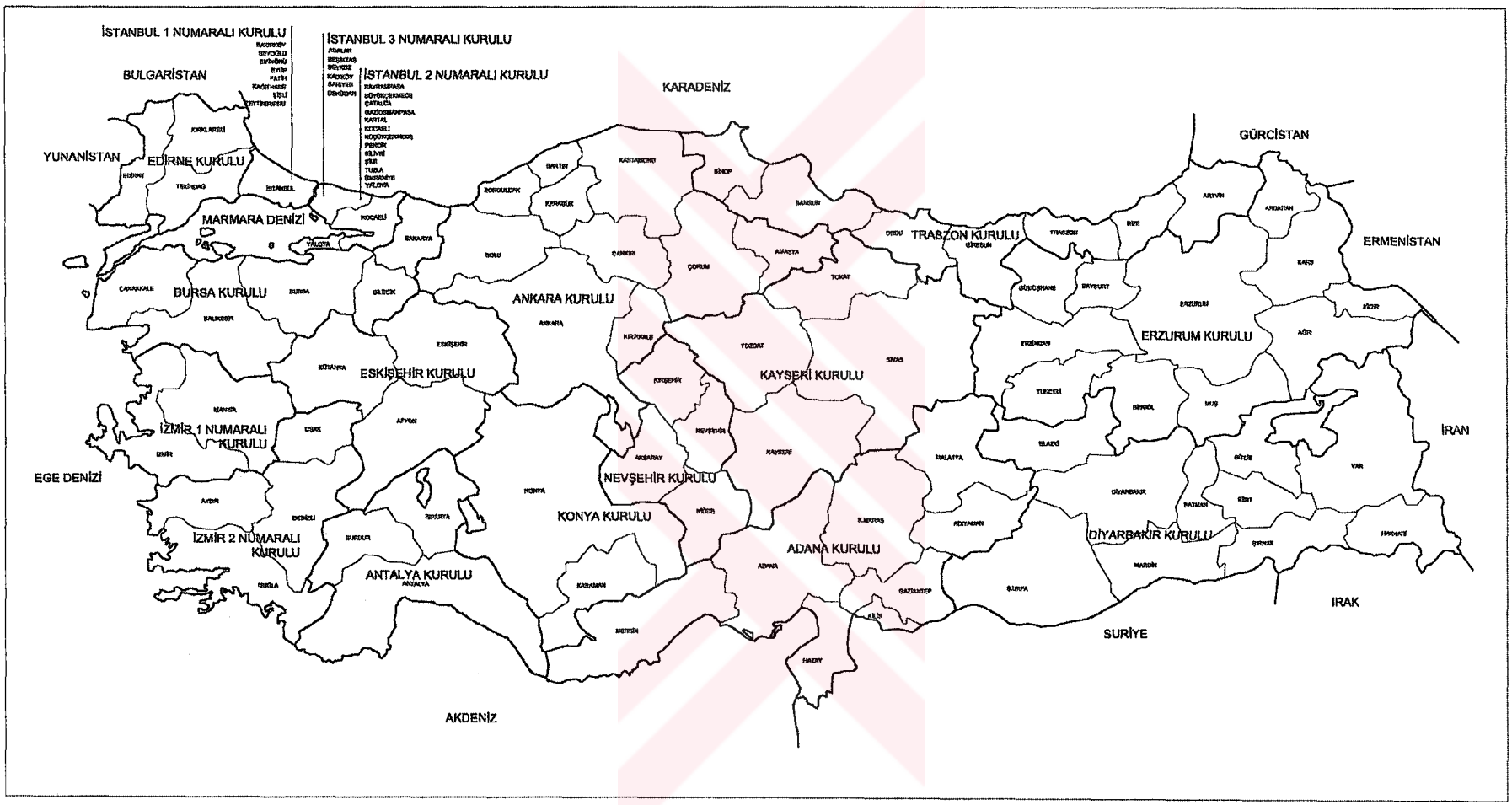

Şekil E.6: 2000 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller

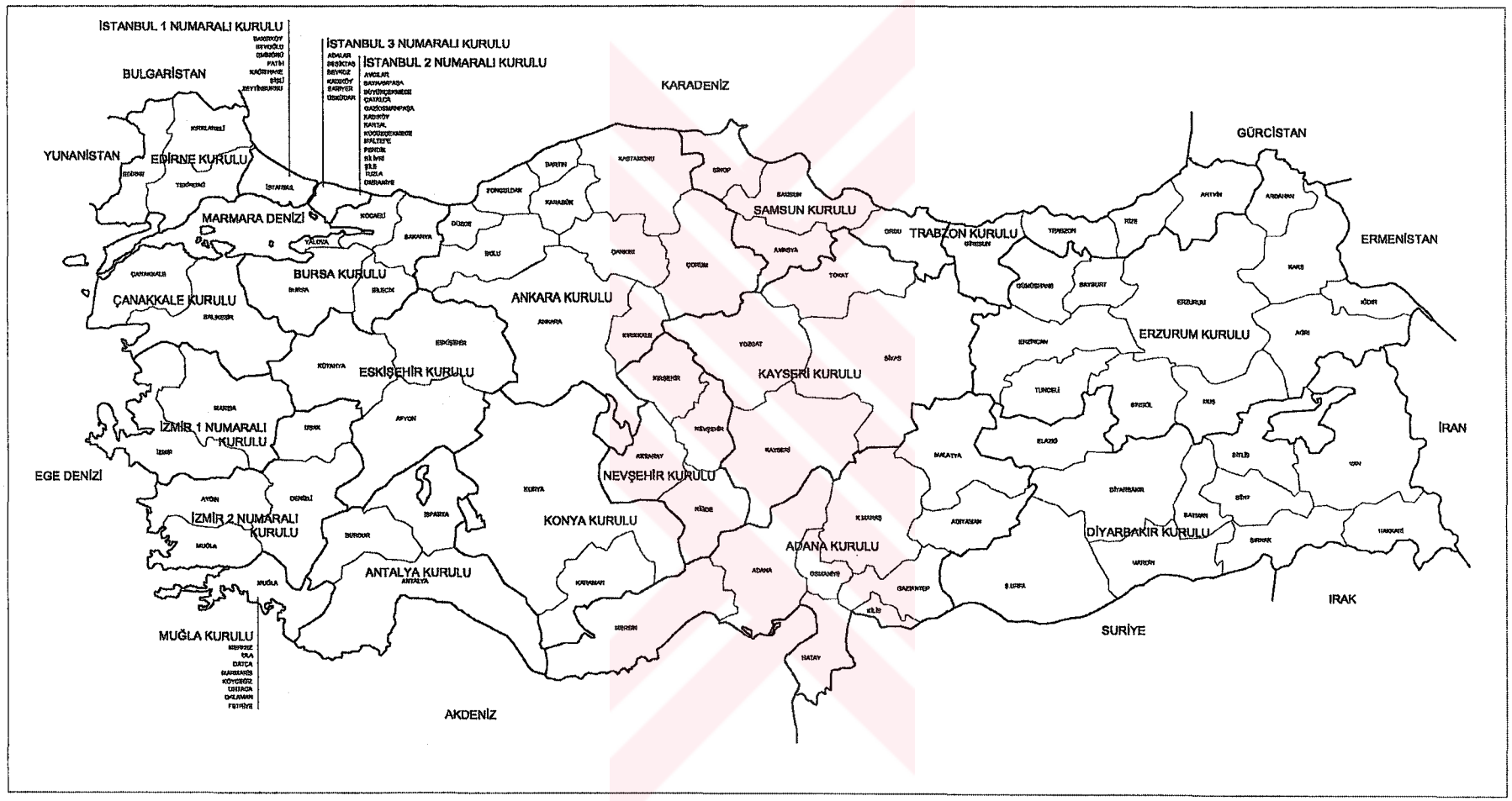

Şekil E..7: 2001 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller

Tablo E.1: 2002 yılında Mevcut Kurullar Görev Alanında yer Alan İller ve Görev Alanı Büyüklüğü

Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları	Görev alanında yer alan iller	Görev alanı yüzölçümü
Adana	Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, İçel, Kahramanmaraş, Malatya, Kilis, Osmaniye	79756 km^2
Ankara	Ankara, Bartın, Bolu, Çankırı, Kastamonu, Kırıkkale, Düzce, Zonguldak, Karabük, Çorum	82870 km^2
Antalya	Antalya, Burdur, Isparta	35839 km^2
Bursa	Bursa, Bilecik, Sakarya, Kocaeli, Yalova	24021 km^2
Çanakkale	Çanakkale, Balıkesir	24232 km^2
Diyarbakır	Diyarbakır, Batman, Bitlis, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van	93412 km^2
Edirne	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	18665 km^2
Erzurum	Erzurum, Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bingöl, Erzincan, Iğdır, Kars, Muş, Tunceli	94452 km^2
Eskişehir	Eskişehir, Afyon, Kütahya	40133 km^2
İstanbul I	Bakırköy, Beyoğlu, Bağcılar, Bahçelievler, Zeytinburnu, Eminönü, Eyüp, Fatih, Güngören, Kağıthane, Şişli	.343 km^2
İstanbul II	Avcılar, Bayrampaşa, Çatalca, Büyükçekmece, Küçükçekmece, Gaziosmanpaşa, Kartal, Kadıköy, Maltepe, Pendik, Ümraniye, Silivri, Şile	3.969 km^2
İstanbul III	Adalar, Beşiktaş, Beykoz, Sarıyer, Üsküdar	.42 km^2
İzmir I	İzmir	12012 km^2
İzmir II	Aydın, Manisa, Uşak, Denizli, Muğla(Bodrum, Milas, Yatağan, Kavaklıdere)	42320 km^2
Kayseri	Kayseri, Sivas, Tokat, Yozgat	69622 km^2
Konya	Konya, Karaman	47718 km^2
Muğla	Muğla Merkez ve Ula, Datça, Marmaris, Köyceğiz, Ortaca, Dalaman, Fethiye	8898 km^2
Nevşehir	Nevşehir, Kırşehir, Aksaray, Niğde	26653 km^2
Samsun	Samsun, Sinop, Amasya, Ordu	26517 km^2
Trabzon	Trabzon, Artvin, Gümüşhane, Rize	29212 km^2

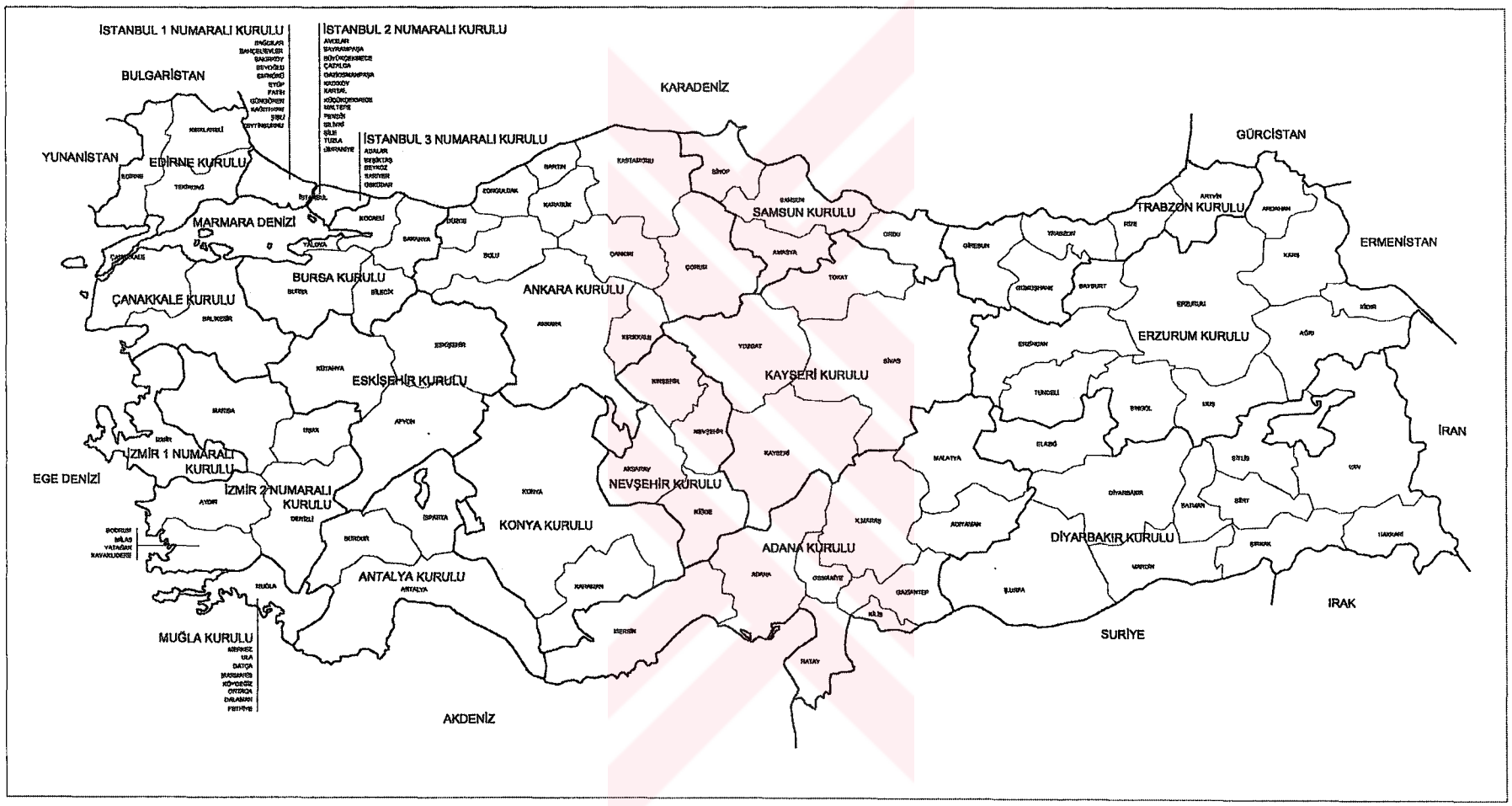

Şekil E.8: 2003 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ve Görev Alanında Yer Alan İller

Ek F: 1951-2002 Yılları Arasında Alınan Kararların Sayısal Verilerini İçeren Tablo ve Şekiller

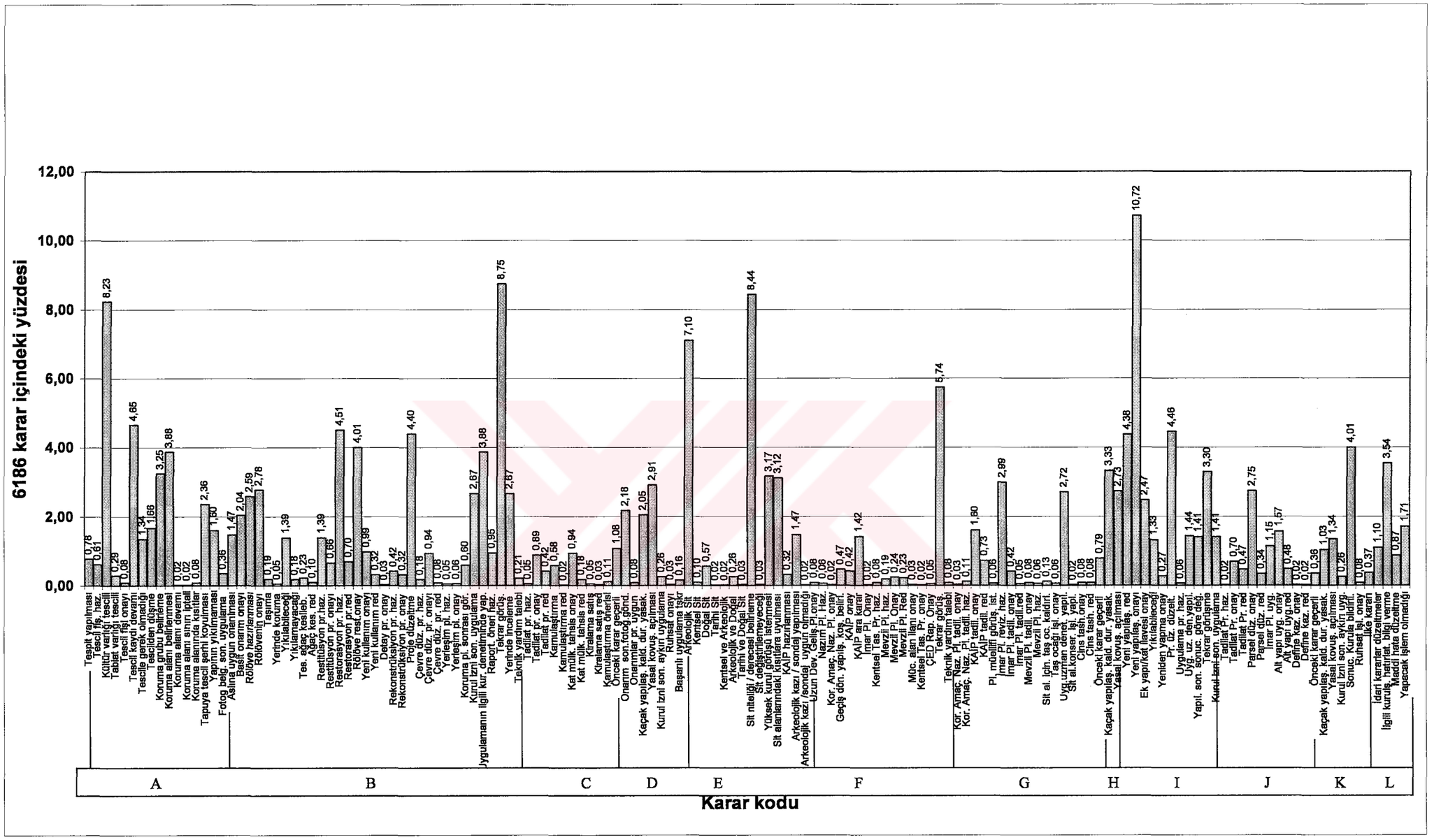

Şekil F.1: Karar Metinlerinde Saptanan İfadelerin 6186 Karar İçindeki Sıklık Dağılımı

Tablo F.1: GEEAYK İstanbul Bürosunca 1951-1983 Yılları Arasında Yapılan Toplantılar ve Karara Bağlanan Konu Sayıları (1, 8, 16, 17, 18, 25, 26, 44, 58, 63, 67, 68, 82, 90, 92, 97, 107, 109, 112, 117, 120, 123, 124, 126, 135, 157, 162, 164, 170, 177, 190, 207, 213, 216, 217, 222, 224, 228, 233, 249, 256, 257, 268, 286, 310, 319, 323, 326, 330, 332, 335, sayılı toplantılar yapılmamıştır)

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Karar Aralığı	Alınan Karar Sayısı
1	Yazılmamış	1	1
2	08.01.1951	2-5	4
3	Yazılmamış	6-11	6
4	05.05.1952	12-25	14
5	07.07.1952	26-44	19
6	21.08.1952	45-46	2
7	05.09.1952	47-59	13
9	Yazılmamış	67-77	11
10	20.01.1953	78-89	12
11	16.03.1953	90-99	10
12	04.05.1953	100-119	10
13	25.06.1953	120-145	16
14	06.07.1953	146-153	8
15	10.08.1953	154-181	28
18	13.11.1953	182-211	30
19	07.01.1953	212-226	15
20	08.04.1954	227-253	27
21	20.05.1954	254-266	13
22	26.06.1954	267-289	23
23	24.07.1954	290-307	18
24	03.09.1954	308-309	2
27	05.11.1954	310-332	23
28	24.01.1955	333-349	17
29	11.03.1955	350-366	17
30	21.04.1955	367-376	10
31	27.05.1955	377-396	20
32	15.07.1955	398-415	18
33	12.08.1955	416-431	16
34	13.10.1955	432-440	9
35	03.01.1956	441-463	23
36	16.03.1956	464-470	7
37	17.04.1956	471-475	5
38	07.05.1956	476-504	29
39	06.06.1956	505-507	3
40	14.07.1956	508-523	16
41	31.07.1956	525-534	10
42	10.08.1956	535-550	16
43	28.08.1956	551-552	2
45	12.10.1956	553-577	25
46	16.11.1956	578-603	26
47	04.01.1957	604-607	4

48	25.01.1957	608-618	11
49	15.02.1957	619-639	21
50	12.04.1957	640-643	4
51	19.04.1957	644-653	10
52	17.05.1957	654-656	3
53	07.06.1957	657-685	29
54	29.06.1957	686-687	2
55	04.07.1957	688-695	8
56	17.07.1957	696-706	11
57	05.08.1957	707	1
59	20.09.1957	810-818	9
60	04.10.1957	819-844	26
61	30.11.1957	845-863	19
62	04.01.1958	864-879	16
64	15.02.1958	880-899	20
65	11.04.1958	900-905	6
66	16.05.1958	906-939	34
69	04.07.1958	940-978	39
70	18.08.1958	979-994	16
71	27.09.1958	995-1012	17
72	21.11.1958	1013-1044	32
73	09.01.1959	1045-1067	23
74	06.02.1959	1068-1090	23
75	03.04.1959	1091-1106	16
76	24.04.1959	1107-1123	17
77	08.05.1959	1124-1138	15
78	26.06.1959	1139-1169	31
79	07.08.1959	1170-1188	19
80	27.08.1959	1189-1204	16
81	29.09.1959	1205-1229	25
83	07.11.1959	1230-1245	16
84	11.12.1959	1246-1270	25
85	04.03.1960	1271-1317	47
86	08.04.1960	1318-1345	28
87	10.06.1960	1346-1362	17
88	09.08.1960	1363-1404	41
89	30.09.1960	1405-1417	13
91	25.11.1960	1418-1445	28
93	06.01.1961	1446-1463	18
94	24.02.1961	1464-1538	74
95	31.03.1961	1539-1556	18
96	05.05.1961	1557-1580	24
98	09.06.1961	1581-1590	10
99	07.07.1961	1591-1614	24
100	11.08.1961	1615-1628	14
101	22.09.1961	1629-1637	9
102	22.10.1961	1638-1697	59
103	24.11.1961	1698-1716	18
104	22.12.1961	1717-1767	51

105	16.02.1962	1769-1793	25
106	23.03.1962	1794-1813	20
108	27.04.1962	1814-1837	24
110	22.06.1962	1838-1861	24
111	28.07.1962	1862-1908	46
113	28.09.1962	1887-1930	44
114	19.10.1962	1931-1950	20
115	16.11.1962	1952-1989	38
116	28.12.1962	1990-2013	24
118	05.04.1963	2014-2028	15
119	10.05.1963	2029-2052	24
121	21.06.1963	2053-2153	101
122	02.08.1963	2154-2198	44
125	18.10.1963	2199-2246	47
127	13.12.1963	2247-2317	70
128	24.01.1964	2318-2363	46
129	13.03.1964	2363-2402	140
130	10.04.1964	2403-2429	27
131	08.05.1964	2430-2451	22
132	12.06.1964	2452-2494	43
133	24.07.1964	2495-2514	20
134	11.09.1964	2515-2579	65
136	20.11.1964	2605-2657	53
137	15.01.1965	2658-2706	49
138	19.02.1965	2707-2712	6
139	19.03.1965	2713-2759	47
140	30.04.1965	2760-2831	72
141	28.05.1965	2831-2860	30
142	09.07.1965	2861-2889	29
143	29.09.1965	2890-2930	41
144	05.11.1965	2931-2974	44
145	24.12.1965	2975-3021	46
146	04.02.1966	3022-3062	41
147	11.03.1966	3063-3079	17
148	15.04.1966	3080-3147	68
149	03.06.1966	3149-3173	25
150	24.06.1966	3174-3244	71
151	15.07.1966	3245	1
152	19.08.1966	3246-3271	26
153	23.09.1966	3272-3283	12
154	04.11.1966	3285-3345	61
155	16.12.1966	3346-3375	30
156	06.01.1967	3376-3392	17
158	03.03.1967	3393-3430	38
159	14.04.1967	3431-3445	15
160	12.05.1967	3446-3505	60
161	09.06.1967	3506-3554	49
163	28.07.1967	3555-3603	49
165	25.08.1967	3604-3669	66

166	22.09.1967	3670-3676	7
167	20.10.1967	3677-3703	27
168	24.11.1967	3704-3768	65
169	15.12.1967	3769-3822	54
171	09.02.1968	3823-3847	25
172	22.03.1968	3848-3893	46
173	12.04.1968	3894-3965	72
174	10.05.1968	3966-3974	9
175	12.06.1968	3975-4003	29
176	12.07.1968	4004-4119	16
178	13.09.1968	4120-4164	45
179	11.10.1968	4165-4245	81
180	08.11.1968	4246-4279	34
181	13.12.1968	4280-4337	58
182	10.01.1969	4340-4423	84
183	07.02.1969	4424-4458	35
184	14.03.1969	4459-4542	84
185	11.04.1969	4543-4619	77
186	23.05.1969	4620-4712	93
187	13.06.1969	4713-4810	98
188	11.07.1969	4811-4988	78
189	08.08.1969	4989-4994	6
191	17.10.1969	4996-5011	16
192	14.11.1969	5012-5122	111
193	26.12.1969	5123-5205	83
194	09.01.1970	5206-5235	30
195	13.02.1970	5236-5269	34
196	13.03.1970	5270-5279	10
197	10.04.1970	5280-5307	28
198	08.05.1970	5308-5399	92
199	12.06.1970	5401-5450	50
200	10.07.1970	5451-5502	52
201	11.09.1970	5503-5550	48
202	09.10.1970	5551-5595	46
203	13.11.1970	5596-5628	33
204	11.12.1970	5629-5673	45
205	09.01.1971	5675-5708	34
206	19.02.1971	5709-5717	9
208	26.03.1971	5718-5754	37
209	09.04.1971	5755-5809	55
210	14.05.1971	5812-5834	23
211	13.06.1971	5835-5913	79
212	09.07.1971	5914-5954	41
214	11.06.1971	5955-5088	34
215	12.11.1971	5989-6106	18
218	11.02.1972	6107-6308	202
219	10.03.1972	6309-6325	17
220	14.04.1972	6326-6332	7
221	12.05.1972	6333-6495	163

223	14.07.1972	6496-6555	60
225	08.09.1972	6556-6662	107
226	13.10.1972	6664-6704	41
227	17.11.1972	6705-6784	80
229	12.01.1973	6785-6927	142
230	09.02.1973	6928-6949	21
231	09.03.1973	6950-7035	86
232	13.04.1973	7036-7163	28
234	08.06.1973	7164-7258	95
235	13.07.1973	7259-7322	64
236	14.09.1973	7323-7426	104
237	12.10.1973	7427-7469	43
238	09.11.1973	7470-7517	48
239	14.12.1973	7518-7622	105
240	11.01.1974	7623-7673	51
241	08.02.1974	7674-7707	34
242	08.03.1974	7708-7754	47
243	19.04.1974	7755-7800	46
244	10.05.1974	7801-7839	39
245	14.06.1974	7840-7888	49
246	12.07.1974	7889-7953	65
247	13.09.1974	7954-8060	7
248	11.10.1974	8061-8111	51
250	13.02.1974	8112-8198	87
251	10.01.1975	8199-8239	41
252	08.02.1875	8240-8275	36
253	14.03.1975	8276-8303	28
254	11.04.1975	8304-8389	86
255	09.05.1975	8390-8467	78
258	11.07.1975	8468-8528	61
259	25.07.1975	8529-8607	79
260	12.09.1975	8608-8621	14
261	17.10.1975	8622-8727	106
262	14.11.1975	8728-8778	51
263	19.12.1975	8779-8868	90
264	09.01.1976	8869-8890	22
265	13.02.1976	8891-8961	71
266	12.02.1976	8962-9013	52
267	10.04.1976	9014-9093	80
269	14.05.1976	9094-9141	48
270	11.06.1976	9142-9256	115
271	09.07.1976	9257-9363	107
272	10.09.1976	9364-9453	90
273	08.10.1976	9454-9484	31
274	12.11.1976	9485-9539	55
275	10.12.1976	9540-9582	43
276	14.01.1977	9583-9622	40
277	11.02.1977	9623-9677	55
278	11.03.1977	9678-9740	63

279	08.04.1977	9741-9776	36
280	13.05.1977	9780-9865	86
281	10.06.1977	9867-9917	51
282	08.07.1977	9918-9990	73
283	09.09.1977	9941-10049	109
284	14.10.1977	10052-10082	31
285	11.1.1977	10083-10171	89
287	16.12.1977	10172-10199	28
288	13.01.1978	10200-M10243	44
289	10.02.1978	10244-10283	40
290	10.03.1978	10284-10288	5
291	20.03.1978	10289-10339	51
292	14.04.1978	10340-10360	21
293	12.05.1978	10361-10370	10
294	09.06.1978	10371-10462	92
295	14.07.1978	10463-10545	83
296	08.09.1978	10547-10661	115
297	13.10.1978	10662-10738	77
298	17.11.1978	10739-10832	94
299	08.12.1978	10833-10885	53
300	12.01.1979	10886-10964	79
301	09.02.1979	10965-11028	64
302	09.03.1979	11029-11100	72
303	13.04.1979	11101-11106	6
304	27.04.1979	11107-11146	40
305	11.05.1979	11147-11205	59
306	08.06.1979	11206-11240	35
307	13.07.1979	11241-11413	173
308	21.09.1979	11411-11447	37
309	19.10.1979	11448-11571	24
311	14.12.1979	11628-11641	14
312	18.01.1980	11642-11752	111
313	08.02.1980	11753-11787	35
314	14.03.1980	11788-11899	112
315	11.04.1980	11900-11983	84
316	09.05.1980	11984-12280	295
317	06.06.1980	12029-12113	85
318	11.07.1980	12114-12283, M12274	171
320	13.12.1980	12284-12394	111
321	9.12.1980	12406-12510	105
322	15.01.1981	12511-12586	76
324	12.03.1981	M12587, 12587-12730	145
325	10.04.1981	12731-12841	111
327	19.06.1981	12849-12906	58
328	12.07.1981	12907-13159	153
328	24.07.1981	13160-13163	4
331	18.09.1981	13164-13282	119
333	13.11.1981	13283-13317	35
334	10.12.1981	13318-13370	53

336	14.01.1982	13371-13505	135
337	04.02.1982	13506-13520	15
338	04.03.1982	13519-13717	199
339	09.04.1982	13718-13751	34
340	14.05.1982	13752-13940	189
341	10.06.1982	13941-13954	14
342	09.07.1982	13955-14036	82
343	09.09.1982	14037-14146	10
344	08.10.1982	14147-14230	84
345	15.10.1982	14231-14236	6
346	11.11.1982	14237	1
347	10.12.1982	14238-14404	167
348	07.01.1983	14405-14566	162
349	20.01.1983	14567	1
350	10.02.1983	14568-14683	116
351	11.03.1983	14684-14785	102
352	07.04.1983	14786-14809	24
353	13.05.1983	14810-15003	294
354	10.06.1983	15004-15172	169
355	23.06.1983	15173-15298	126
356	21.07.1983	15299-15314	16
357	08.09.1983	15315-15368	54

Tablo F.2: GEEAYK Ankara Bürosunca 1976-1983 Yılları Arasında Yapılan Toplantılar ve Karara Bağlanan Konu Sayıları (270, 288, 314, 330, 333, 334, 335, 336, 345 sayılı toplantılar yapılmamıştır)

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Karar Aralığı	Alınan Karar Sayısı
269	14-15.05.1976	01-67	67
271	9-11.06.1976	68-126	59
272	10-12.09.1976	127-162	36
273	8-9.10.1976	163-180	18
274	13-14.11.1976	181-236	56
275	11-12.12.1976	237-267	31
276	14-16.01.1977	268-305	38
277	11-13.02.1977	306-54	49
278	11-13.03.1977	355-396	42
279	8-9.04.1977	397-470	74
280	12-13.05.1977	471-553	83
281	10-12.06.1977	554-622	69
282	08-10.07.1977	623-694	72
283	09-10.09.1977	695-797	103
284	14-16.10.1977	798-857	60
285	11-13.11.1977	858-890	33
286	16.12.1977	891-901	11
287	13-15.01.1978	902-970	69
289	11-12.02.1078	971-992	22
290	10-12.03.1978	993-1041	49
291	25.03.1978	1042-1051	10
292	14-16.04.1978	1052-1108	57
293	12-14.05.1978	1109-1159	51
294	09-11.06.1978	1160-1207	48
295	14-16.07.1978	1208-1265	58
296	08-10.09.1978	1266-1331	66
297	13-15.10.1978	1332-1372	41
298	17-19.11.1978	1373-1443	71
299	08-10.12.1978	1444-1483	40
300	12-14.01.1979	1484-1505	22
301	09-11.02.1979	1506-1538	33
302	09-11.03.1979	1539-1606	68
303	14-16.04.1979	1607-1640	34
304	27.04.1979	1641-1645	5
305	11-13.05.1979	1646-1674	29
306	08-10.06.1979	1675-1735	61
307	13-15.07.1979	1736-1818	83
308	21-23.09.1979	1819-1937	119
309	19-20.10.1979	1938-1984	47
310	09-11.11.1979	1985-2025	41
311	14-16.12.1979	2026-2050	25
312	18-19.01.1980	2051-2104	54
313	08-09.02.1980	2105-2119	15
315	11-13.04.1980	2120-2172	53
316	09-11.05.1980	2173-2206	34
317	06-08.06.1980	2207-2270	64
318	11-13.07.1980	2271-2392	122

319	11-15.11.1980	2393-2522	130
321	09-13.12.1980	2523-2601	79
322	16.01.1981	2602-2676	75
323	13-14.02.1981	2677-2748	72
324	12-14.03.1981	2749-2777	29
325	10-12.04.1981	2778-2795	18
326	12-14.05.1981	2796-2943	148
327	10-12.06.1981	2744-2968	25
328	09-11.07.1981	2969-2983	15
329	23-25.07.1981	2984-3117	134
331	18-20.09.1981	3118-3131	14
332	13-15.11.1981	3132-3251	120
337	04-06.02.1982	3252-3387	136
338	04-05.03.1982	3388-3401	14
339	09-11.04.1982	3402-3543	142
340	14.05.1982	3544-3580	37
341	09-11.06.1982	3581-3709	129
342	09-10.07.1982	3710-3777	68
343	09-10.09.1982	3778-3819	42
344	09.10.1982	3820-3846	27
346	11-13.11.1982	3847-3984	138
347	10-11.12.1982	3985-4029	45
348	07-08.01.1983	4030-4035	6
349	20-22.01.1983	4036-4149	114
350	12.02.1982	4150-4171	22
351	11-12.03.1983	4175-4206	35
352	07-09.04.1983	4207-4343	137
353	13-14.05.1983	4344-4377	34
354	10-11.06.1983	4378-4420	43
355	24.06.1983	4421-4438	18
356	21-22.07.1983	4439-4599	161
357	08-10.09.11983	4600-4610	11

Tablo F.3: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunca 1983-1988 Yılları Arasında Yapılan Toplantılarda Karara Bağlanan Konu Sayıları (14 sayılı toplantı yapılmamıştır)

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Karar Aralığı	Alınan Karar Sayısı
1	13.10.1983	01-11	11
2	09.11.1983	12-13	2
3	02.12.1983	14-39	26
4	12.12.1983	40-72	33
5	13.01.1984	73-126	54
6	26.01.1984	127-132	6
7	23.02.1984	133-157	25
8	09.03.1984	158-202	45
9	30.03.1984	203-237	35
10	26.04.1984	238-263	26
11	15.05.1984	264-291	28
12	19.06.1984	292-303	12
13	12.07.1984	304-341	38
15	26.07.1984	342-367	26
16	13.09.1984	368-396	29
17	25.09.1984	397-421	25
18	11.10.1984	422-442	21
19	25.09.1984	443-466	24
20	08.11.1984	467-511	45
21	13.13.1984	512-558	47
22	27.12.1984	559-597	39
23	04.01.1985	598-660	63
24	14.02.1985	661-723	63
25	07.03.1985	724-803	80
26	28.03.1985	804-848	45
27	12.04.1985	849-918	70
28	02.05.1985	919-1000	82
29	30.05.1985	1001-1119	119
30	11.06.1985	1120-1217	98
31	18.07.1985	1218-1318	101
32	03.09.1985	1319-1438	120
33	03.10.1985	1439-1484	46
34	17.10.1985	1485-1548	64
35	14.11.1985	1549-1577	29
36	05-6.12.1985	1578-1690	113
37	30-31.01.1986	1691-1818	128
38	13-14.02.1986	1819-1937	119
39	06-07.03.1986	1938-2035	98
40	13-14.03.1986	2036-2138	103
41	03-04.04.1986	2139-2182	44
42	24-25.04.1986	2183-2240	58
43	15-16.05.1986	2241-2333	93
44	26-27.06.1986	2334-2456	123
45	10-11.07.1986	2457-2497	41
46	31.07-01.08.1986	2498-2569	72
47	28-29.08.1986	2570-2649	80
48	18-19-20.09.1986	2650-2712	63

49	15.10.1986	2713-2728	16
50	10-11.12.1986	2729-2784	56
51	25-26.12.1986	2785-2936	152
52	22-23.01.1987	2937-2966	30
53	13-14-15.02.1987	2967-3018	52
54	26-27.02.1987	3019-3047	29
55	19-20.03.1987	3048-3088	40
56	16-17.04.1987	3089-3137	49
57	14-15.05.1987	3138-3261	124
58	19-20-21.06.1987	3262-3345	84
59	19-21.06.1987	3346-3508	163
60	17.07.1987	3509-3567	59
61	23.07.1987	3568-3579	12
62	16-17.09.1987	3580-3680	101
63	22-23.10.1987	3681-3790	110

Tablo F.4: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Adana Kurulunca 1988-2002 Yılları Arasında Yapılan Toplantılarda Karara Bağlanan Konu Sayıları (42, 67, 87, 89, 90, 101,115, 116,117,123,131,157,162,170,173,185,186,187,291 sayılı toplantılar yapılmamıştır.)

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Karar Aralığı	Alınan Karar Sayısı
1	15.04.1988	1-16	16
2	06.05.1988	17-37	21
3	07-08.06.1988	38-81	44
4	29.08.1988	82-131	50
5	07.11.1988	132-144	13
6	29.09.1988	145-158; 184	15
7	30.09.1988	159-160	2
8	06.11.1988	161-183	23
9	19.01.1989	185	1
10	20.01.1989	186-198	13
11	21.01.1989	199-205	7
12	09.02. 1989	206-211;213-227	21
13	10.02. 1989	228-261	34
14	11.02. 1989	262-268	7
15	02.03. 1989	270-279	10
16	03.03. 1989	280-290; 269	12
17	31.03. 1989	291-308; 212	19
18	01.04. 1989	309-320	12
19	20.04. 1989	322-335	14
20	21.04. 1989	336-348	13
21	01.06. 1989	349-358; 360	11
22	02.06. 1989	359	1
23	03.06. 1989	361-376; 321	17
24	29.06. 1989	377-383	7
25	30.06. 1989	384-393	10
26	20.07. 1989	394-407; 411	15
27	21.07. 1989	408-410;412-413	5
28	10.10. 1989	414-428	15
29	11.10. 1989	429-444	16
30	12.10. 1989	445-451	7
31	15.11. 1989	452-467;485-486	18
32	16.11. 1989	468-484	17
33	26.12. 1989	487-504	18
34	27.12. 1989	505-513	9
35	23.01.1990	514-518	5
36	24.01. 1990	519-521	3
37	01.03. 1990	522-528	7
38	02.03. 1990	529-536	8
39	06.04. 1990	537-545	9
40	07.04. 1990	546-557	12
41	08.04. 1990	558-564	7
43	01.06. 1990	565-587	23
44	02.06. 1990	588-601	14
45	20.06. 1990	602-618	17
46	21.06. 1990	619-626	8
47	17.07. 1990	627;629-637	10
48	18.07. 1990	628;638-649	13
49	06.09. 1990	650-667	18

50	07.09. 1990	668-677	10
51	08.09. 1990	678-685	8
52	31.10. 1990	686-695	10
53	01.11. 1990	696-708	13
54	02.11. 1990	709-725	17
55	22.11. 1990	726-744	19
56	23.11. 1990	745-749	5
57	20.12. 1990	750-770	21
58	21.12. 1990	771-778	8
59	07.02.1991	779-785	7
60	08.02. 1991	786-804	19
61	21.03. 1991	805-819; 823	16
62	22.03. 1991	820-822;824-832	12
63	11.04. 1991	833-842	10
64	12.04. 1991	843-860	18
65	09.05. 1991	861-878	18
66	10.05. 1991	879-889	11
68	20.08. 1991	890-908;910-911;918	22
69	21.08. 1991	909;912-917;919-921	10
70	23.09. 1991	922-943	22
71	24.09. 1991	944-956	13
72	10.10. 1991	957-973	17
73	11.10. 1991	974-1002	29
74	14.11. 1991	1003-1009	7
75	15.11. 1991	1010-1021	12
76	16.11. 1991	1022-1028	7
77	25.12. 1991	1029-1044	16
78	26.12. 1991	1045-1058	14
79	29.01. 1992	1059-1068	10
80	30.01. 1992	1069-1084	16
81	26.02. 1992	1085-1098	14
82	27.02. 1992	1099-1112	14
83	13.03. 1992	1113-1139	27
84	15.04. 1992	1140-1142	3
85	16.04. 1992	1143-1161	19
86	17.04. 1992	1162	1
88	14.05. 1992	1163-1164	2
91	24.06. 1992	1165-1187	23
92	25.06. 1992	1188-1209	22
93	26.06. 1992	1210-1228	19
94	14.07. 1992	1229-1246	18
95	15.07. 1992	1247-1262	16
96	25.08. 1992	1263-1264	2
97	09.09. 1992	1265-1288	24
98	21.10. 1992	1289-1315	27
99	22.10. 1992	1316-1322	7
100	23.10. 1992	1323-1343	21
102	14.11. 1992	1344-1348	5
103	01.12. 1992	1349-1353	5
104	17.12. 1992	1354-1358	5
105	18.12. 1992	1359-1386	28
106	19.02. 1993	1387-1396	10

107	11.03. 1993	1397-1423	27
108	12.03. 1993	1424-1442	19
109	15.04. 1993	1443-1448	6
110	16.04. 1993	1449-1450	2
111	20.05. 1993	1451-1459	9
112	10.06. 1993	1460-1474	15
113	11.06. 1993	1475-1485	11
114	11.06. 1993	1486-1487	2
118	13.09. 1993	1488-1508	21
119	14.09. 1993	1509-1532	24
120	15.09. 1993	1533-1548	16
121	14.10. 1993	1549-1565	17
122	15.10. 1993	1566-1576	11
124	18.11. 1993	1577-1605	29
125	19.11. 1993	1606-1634	29
126	16.12. 1993	1635-1652	18
127	17.12. 1993	1653-1679	27
128	22.12. 1993	1680-1681	2
129	13.01. 1994	1682-1700	19
130	14.01. 1994	1701-1728	28
132	24.02. 1994	1729-1751	23
133	25.02. 1994	1752-1764	13
134	24.03. 1994	1765-1787	23
135	25.03. 1994	1788-1799	12
136	21.04. 1994	1800-1811	12
137	22.04. 1994	1812-1823	12
138	26.05. 1994	1824-1835	12
139	27.05. 1994	1836-1845	10
140	16.06. 1994	1846-1862	17
141	17.06. 1994	1863-1876	14
142	16.08. 1994	1877	1
143	08.09. 1994	1878	1
144	09.09. 1994	1879-1900	22
145	06.10. 1994	1901-1919	19
146	07.10. 1994	1920-1936	17
147	24.11. 1994	1937-1975	39
148	25.11. 1994	1976-1993	18
149	11.01. 1995	1994-2016	23
150	12.01. 1995	2017-2035	19
151	13.01. 1995	2036-2052	17
152	13.02. 1995	2053-2066	14
153	14.02. 1995	2067-2082	16
154	15.03. 1995	2083-2084	2
155	16.03. 1995	2085	1
156	17.03. 1995	2086-2097	12
158	27.04. 1995	2098-2120	23
159	28.04. 1995	2121-2131	11
160	25.05. 1995	2132-2153	22
161	26.06. 1995	2154-2167	14
163	29.06. 1995	2168-2194	27
164	30.06. 1995	2195-2206	12
165	20.09. 1995	2207-2214	8

166	21.09. 1995	2215-2233	19
167	22.09. 1995	2234-2242	9
168	26.10. 1995	2243-2277	35
169	27.10. 1995	2278-2299	22
171	30.11. 1995	2300-2323	24
172	01.12. 1995	2324-2337	14
174	04.01. 1996	2338-2353	16
175	05.01. 1996	2354-2376	23
176	12.02. 1996	2377-2394	18
177	13.02. 1996	2395-2409	15
178	03.04. 1996	2410-2425	16
179	04.04. 1996	2426-2448	23
180	05.04. 1996	2449-2466	18
181	09.05. 1996	2467-2488	22
182	10.05. 1996	2489-2511	23
183	24.06. 1996	2512-2531	20
184	25.06. 1996	2532-2549	18
188	17.09. 1996	2550-2569	20
189	18.09. 1996	2570-2601	32
190	21.10. 1996	2602-2617	16
191	22.10. 1996	2618-2639	22
192	25.11. 1996	2640-2656	17
193	26.11. 1996	2657-2672	16
194	23.12. 1996	2673-2687	15
195	24.12. 1996	2688-2698	11
196	27.01. 1997	2699-2705	7
197	28.01. 1997	2706-2717	12
198	10.03. 1997	2718-2735	18
199	11.03. 1997	2736-2748	13
200	14.04. 1997	2749-2768	20
201	15.04. 1997	2769-2783	15
202	26.05. 1997	2784-2796	13
203	27.05. 1997	2797-2817	21
204	23.06. 1997	2818-2836	19
205	24.06. 1997	2837-2844	8
206	28.07. 1997	2845-2858	14
207	29.07. 1997	2859-2861	3
208	22.09. 1997	2862-2876	15
209	23.09. 1997	2877-2896	20
210	27.11. 1997	2897-2913	17
211	28.11. 1997	2914-2930	17
212	18.12. 1997	2931-2942	12
213	19.12. 1997	2943-2947	5
214	19.01. 1998	2948-2967	20
215	20.01. 1998	2968-2973	6
216	26.02. 1998	2974-2991	18
217	27.02. 1998	2992-3006	15
218	26.03. 1998	3007-3012	6
219	27.03. 1998	3013-3031	19
220	30.04. 1998	3032-3053	22
221	21.05. 1998	3054-3061	8
222	22.05. 1998	3062-3074	13

223	29.06. 1998	3075-3098	24
224	30.06. 1998	3099-3115	17
225	06.07. 1998	3116-3117	2
226	22.07. 1998	3118-3119	2
227	23.07. 1998	3120-3134	15
228	24.07. 1998	3135-3138	4
229	21.08. 1998	3139-3141	3
230	23.09. 1998	3142-3154	13
231	24.09. 1998	3155-3167	13
232	26.10. 1998	3168-3174	7
233	27.10. 1998	3175-3204	30
234	23.11. 1998	3205-3222	18
235	24.11. 1998	3223-3235	13
236	21.12. 1998	3236-3255	20
237	22.12. 1998	3256-3267	12
238	08.02. 1999	3268-3281	14
239	09.02. 1999	3282-3302	21
240	18.03. 1999	3303-3322	20
241	19.03. 1999	3323-3368	46
242	29.04. 1999	3369-3395	27
243	30.04. 1999	3396-3410	15
244	27.05. 1999	3411-3427	17
245	28.05. 1999	3428-3444	17
246	17.06. 1999	3445-3452	8
247	18.06. 1999	3453-3455	3
248	12.07. 1999	3456-3465;3467-3475	19
249	13.07. 1999	3476-3493; 3466	19
250	13.08. 1999	3494-3500	7
251	30.09. 1999	3501-3518	18
252	01.10. 1999	3519-3549	31
253	26.10. 1999	3550-3563	14
254	27.10. 1999	3564-3575	12
255	29.11. 1999	3576-3589	14
256	30.11. 1999	3590-3604	15
257	25.01.2000	3605-3625	21
258	26.01. 2000	3626-3646	21
259	28.02. 2000	3647-3666	20
260	29.02. 2000	3667-3674	8
261	10.04. 2000	3675-3690	16
262	11.04. 2000	3691-3719	29
263	29.05. 2000	3720-3745	26
264	30.05. 2000	3746-3764	19
265	29.06. 2000	3765-3809	45
266	30.06. 2000	3810-3834	25
267	02.08. 2000	3835-3857	23
268	03.08. 2000	3858-3871	14
269	09.10. 2000	3872-3905	34
270	10.10. 2000	3906-3934	29
271	13.11. 2000	3935-3955	21
272	14.11. 2000	3956-3979	24
273	18.12. 2000	3980-4012	33
274	19.12. 2000	4013-4028	16

275	29.01. 2001	4029-4060	32
276	30.01. 2001	4061-4086	26
277	26.02. 2001	4087-4119	33
278	27.02. 2001	4120-4131	12
279	26.03. 2001	4132-4140	9
280	27.03. 2001	4141-4147	7
281	30.04. 2001	4148-4173	26
282	05.05. 2001	4174-4190	17
283	18.06. 2001	4191-4216	26
284	19.06. 2001	4217-4243	27
285	30.07. 2001	4244-4265	22
286	31.07. 2001	4266-4284	19
287	27.08. 2001	4285-4290	6
288	28.08. 2001	4291-4299	9
289	27.09. 2001	4300-4330	31
290	28.09. 2001	4331-4364	34
292	08.10. 2001	4365-4366	2
293	15.11. 2001	4367-4413	47
294	16.11. 2001	4414-4442	29
295	11.12. 2001	4443-4505	63
296	12.12. 2001	4506-4527	22
297	30.01. 2002	4528-4561	34
298	31.01. 2002	4562-4597	36
299	21.03. 2002	4598-4643	46
300	22.03. 2002	4644-4669	26
301	23.03. 2002	4670-4672	3
302	25.04. 2002	4673-4687	15
303	26.04. 2002	4688-4706	19
304	26.04. 2002	4707-4711	5
305	17.05. 2002	4712-4734	23
306	18.05. 2002	4735-4741	7
307	20.06. 2002	4742-4766	25
308	21.06. 2002	4767-4794	28
309	15.07. 2002	4795-4804	10
310	16.07. 2002	4805-4833	29
311	14.08. 2002	4834-4839	6
312	13.09. 2002	4840-4857	18
313	17.10. 2002	4858-4879	22
314	17.10. 2002	4880-4912	33
315	18.10. 2002	4913-4951	39
316	21.11. 2002	4952-4966	15
317	22.11. 2002	4967-4993	27
318	13.12. 2002	4994-5008	15
319	26.12. 2002	5009-5032	24

Tablo F.5: 1951-2002 Yılları Arasında AKTVKK Görev Alanı Kapsamında Değişik Kurullarca Alınan Kararların İllere ve Yıllara Göre Dağılımı

	1951-52	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Adana			1							1		1	1	5	2	3	4
Adıyaman																	
Gaziantep		2	1		1	4	3	3	2	7	6	6	4	4	7	4	6
Hatay					1							1	1			2	1
Mersin			1	1		1	1		6	4	1	1	1	3	3	2	1
Kahramanmaraş								1			1			1	2	1	1
Kilis											1				2		
Malatya														2			
Osmaniye													2		1		
TOPLAM	0	2	3	1	2	5	4	4	8	12	9	9	9	15	17	12	14

	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Adana	3	1	1	3	4	3	2	4	8	1	3	2	3	8	4	5	8
Adıyaman			1			1			2	1			1	1	1		
Gaziantep	9	5	3	1	4	1	3	3	5	1	2	8	10	8	7	5	8
Hatay	4	1	3	1	1		4	16	22	24	19	9	15	11	8	9	13
Mersin	1	2		2	4	7	8	9	8	15	26	30	33	50	32	16	38
Kahramanmaraş	1			1	1		1		2	1	8	1		2			2
Kilis							1			2	1						
Malatya					1		1	4	4	1	2	2		1	1		2
Osmaniye	1	2	1						1					2	2	1	2
TOPLAM	19	11	9	8	15	12	20	36	52	46	61	52	62	83	56	36	73

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Adana	6	2	28	28	32	27	41	38	61	68	68	43	73	81	94	94	79
Adıyaman	1	2	9	1	4	10	4	5	1	4	6	3	4	3	1	6	6
Gaziantep	12	2	62	118	45	39	31	40	65	70	57	29	42	39	77	96	94
Hatay	9	18	54	121	59	57	56	66	53	87	77	71	64	67	81	94	94
Mersin	27	25	91	128	124	125	154	109	113	92	122	77	102	108	119	131	166
Kahramanmaraş	1	1	17	16	8	5	27	15	5	12	9	7	8	10	19	16	17
Kilis	1		6	17	11	2		3	3	4	11	8	8	9	9	19	17
Malatya	9	4		19	11	9	10	11	8	1	7	6	14	14	13	21	10
Osmaniye	5	1	4	2	1	5	2	3	1	4	3	4	3	6	11	20	19
TOPLAM	71	55	275	457	297	280	328	295	312	344	361	249	320	337	424	499	505

Tablo F.6: Karar Metinlerinde Tespit Edilen İfadeler, Analizlerde Kullanılan Kodlar, Sınıflandırma ve Farklı Mevzuat Dönemlerindeki Sayısal Dağılımları

SÜREÇ	KOD	İFADE (TEMA)	Asar-ı Atika 1951-1973		1710 EEK 1973-1983		2863 KTVK 1983-2002		TOPLAM 1951-2002	
			179 top.s	% 100	489 top.s	% 100	5518 top.s	% 100	6186 top.s	% 100
A. KTV(TEK YAPI/ YAPI GRUBU) TESPİT-TESCİL SÜRECİ	A01	Tespitlerin yapılması	0	0,00	0	0,00	48	0,87	48	0,78
	A02	Tescil fişlerinin hazırlanması	0	0,00	7	1,43	31	0,56	38	0,61
	A03	Kültür varlığı tescili	13	7,26	76	15,54	420	7,61	509	8,23
	A04	Tabiat varlığı tescili	0	0,00	1	0,20	17	0,31	18	0,29
	A05	Tescil fişi onayı	0	0,00	1	0,20	4	0,07	5	0,08
	A06	Tescil kaydı devamı	9	5,03	21	4,29	258	4,68	288	4,66
	A07	Tescile gerek olmadığı	3	1,68	3	0,61	77	1,40	83	1,34
	A08	Tescilden düşme	2	1,12	1	0,20	100	1,81	103	1,67
	A09	Koruma grubu belirleme	0	0,00	2	0,41	199	3,61	201	3,25
	A10	Koruma alanı belirleme	0	0,00	6	1,23	234	4,24	240	3,88
	A11	Koruma alanı devamı	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	A12	Koruma alanı sınırı iptali	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	A13	Koruma alanında kısıtlar	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08
	A14	Tapuya tescil şerhi koyulması veya kaldırılması, tapudaki şerhin düzeltilmesi	1	0,56	2	0,41	143	2,59	146	2,36
	A15	Yapının yıkılmaması, korunması ve can güvenliğinin sağlanması	7	3,91	1	0,20	91	1,65	99	1,60
B. KTV (TEK YAPI GRUBU) PROJE SÜRECİ	B01	Fotografla belgeleme sonrası uygulama yapılabileceği	0	0,00	2	0,41	20	0,36	22	0,36
	B02	Aslına uygun onarılması	27	15,08	11	2,25	53	0,96	91	1,47
	B03	Basit onarım yapılabileceği	1	0,56	0	0,00	125	2,27	126	2,04
	B04	Rölöve hazırlanması	3	1,68	11	2,25	146	2,65	160	2,59
	B05	Rölöve onayı	0	0,00	2	0,41	170	3,08	172	2,78
	B06	Taşıma (müzeye/ başka yere)	0	0,00	0	0,00	12	0,22	12	0,19
	B07	Yerinde koruma	0	0,00	0	0,00	3	0,05	3	0,05
	B08	Yıkılabileceği	5	2,79	26	5,32	55	1,00	86	1,39
	B09	Yıkılamayacağı	1	0,56	0	0,00	10	0,18	11	0,18
	B10	Tescilli ağaç kesilebileceği, budanabileceği	0	0,00	0	0,00	14	0,25	14	0,23
	B11	Ağaç kesilemeyeceği, fidan dikilebileceği	0	0,00	1	0,20	5	0,09	6	0,10
	B12	Restitüsyon projesi hazırlanması	0	0,00	0	0,00	86	1,56	86	1,39
	B13	Restitüsyon projesi onayı	0	0,00	0	0,00	41	0,74	41	0,66
	B14	Restorasyon projesi hazırlanması	3	1,68	19	3,89	257	4,66	279	4,51
	B15	Restorasyon projesinin uygun olmadığı	1	0,56	1	0,20	41	0,74	43	0,70
	B16	(Rölöve ve) restorasyon projesinin uygun olduğu	2	1,12	15	3,07	231	4,19	248	4,01
	B17	Yeni kullanım işlev değişikliğinin uygun olduğu	4	2,23	7	1,43	50	0,91	61	0,99
	B18	Yeni kullanım işlev değişikliğinin uygun olmadığı	0	0,00	1	0,20	19	0,34	20	0,32
	B19	Cephe sağlıklaştırma projesinin, statik raporun, detay projesinin uygun olduğu	0	0,00	0	0,00	2	0,04	2	0,03
	B20	Rekonstrüksiyon projesinin hazırlanması	1	0,56	0	0,00	25	0,45	26	0,42
	B21	Rekonstrüksiyon projesi onayı	1	0,56	0	0,00	19	0,34	20	0,32
	B22	Proje üzerinde düzeltme	13	7,26	16	3,27	254	4,60	273	4,41

SÜREÇ	KOD	İFADE (TEMA)	Asar-ı Atika 1951-1973		1710 EEK 1973-1983		2863 KTVK 1983-2002		TOPLAM 1951-2002	
			179 top.s	% 100	489 top.s	% 100	5518 top.s	% 100	6186 top.s	% 100
B. KTV (TEK YAPI GRUBU) PROJE SÜRECİ	B23	Çevre düzenleme projesinin hazırlanması	0	0,00	2	0,41	9	0,16	11	0,18
	B24	Çevre düzenleme projesi onayı	0	0,00	3	0,61	55	1,00	58	0,94
	B25	Çevre düzenleme projesinin uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08
	B26	Yerleşim planı hazırlanması	0	0,00	0	0,00	3	0,05	3	0,05
	B27	Yerleşim planı onayı	0	0,00	0	0,00	4	0,07	4	0,06
	B28	Koruma planı onayından sonra görüşülebileceği, İmar planı tadilatı yapılıncaya kadar yapılaşmaya izin olmadığı, Bilimsel kazıların tamamlanmasından sonra karar verilebileceği,	0	0,00	1	0,20	36	0,65	37	0,60
	B29	Proje kurul onayı aldıktan sonra uygulama yapılabileceği, kurul kararı almadan yanlış uygulama ve başka müdahalede bulunulmaması	1	0,56	20	4,09	144	2,61	165	2,67
	B30	Onarım veya restorasyon uygulamasının ilgili kurumca veya denetiminde yapılması	12	6,70	8	1,64	220	3,99	240	3,88
	B31	Raportörlerin öneri hazırlaması	0	0,00	2	0,41	57	1,03	58	0,94
	B32	Projenin eksiklerinin tamamlanarak tekrar sunulması, tekrar görüşme	16	8,94	23	4,70	502	9,10	541	8,75
	B33	Yerinde inceleme yapılması	1	0,56	1	0,20	163	2,95	165	2,67
	B34	Teknik yardım talebi	0	0,00	0	0,00	13	0,24	13	0,21
C. KTV(TEK YAPI/ YAPI GRUBU) UYGULAMA	C01	Tadilat projesi hazırlanması	0	0,00	0	0,00	3	0,05	3	0,05
	C02	Tadilat projesi onayı	1	0,56	2	0,41	52	0,94	55	0,89
	C03	Tadilat projesinin uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	26	0,47	26	0,42
	C04	Kamulaştırma onayı	1	0,56	2	0,41	33	0,60	36	0,58
	C05	Kamulaştırmanın uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	C06	Kat mülkiyeti, intifa hakkı, irtifa hakkı , arsa tahsisi onayı	4	2,23	1	0,20	53	0,96	58	0,94
	C07	Kat mülkiyeti, intifa hakkı, irtifa hakkı , arsa tahsisinin uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	11	0,20	11	0,18
	C08	Kiralanabileceği, satılabileceği	0	0,00	0	0,00	3	0,05	3	0,05
	C09	Kiralanamayacağı, satılamayacağı	1	0,56	1	0,20	0	0,00	2	0,03
	C10	Kamulaştırma önerisi	1	0,56	0	0,00	6	0,11	7	0,11
	C11	Önceki kararın geçerli olduğu	7	3,91	4	0,82	56	1,01	67	1,08
D. KTV(TEK YAPI/ YAPI GRUBU) DENETLEME	D01	Onarım sonrası fotoğrafların kurula gönderilmesi	0	0,00	0	0,00	135	2,45	135	2,18
	D02	Onarımların projeye uygun olduğu	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08
	D03	Kaçak uygulamanın, inşaat ve Yapılaşmanın kaldırılması	6	3,35	8	1,64	113	2,05	127	2,05
	D04	Yasal kovuşturma açılması	10	5,59	17	3,48	153	2,77	180	2,91
	D05	Kurul izni sonrası aykırı uygulamanın projeye uygun hale getirilmesi	0	0,00	0	0,00	16	0,29	16	0,26
	D06	Ruhsat işlemi onayı	0	0,00	0	0,00	2	0,04	2	0,03
	D07	Başarılı uygulama/ korumaya katkı dolayısı ile teşekkür	0	0,00	0	0,00	10	0,18	10	0,16
E. SİT TESPİT-TESCİL	E01	Arkeolojik Sit Alanı tescili	2	1,12	61	12,47	377	6,83	440	7,11
	E02	Kentsel Sit Alanı tescili	0	0,00	1	0,20	5	0,09	6	0,10
	E03	Doğal Sit Alanı tescili	0	0,00	0	0,00	35	0,63	35	0,57

SÜREÇ	KOD	İFADE (TEMA)	Asar-ı Atika 1951-1973		1710 EEK 1973-1983		2863 KTVK 1983-2002		TOPLAM 1951-2002	
			179 top.s	% 100	489 top.s	% 100	5518 top.s	% 100	6186 top.s	% 100
E. SİT ALANLARI TESPİT-TESCİL SÜRECİ	E04	Tarihi Sit Alanı tescili	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	E05	Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı tescili	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	E06	Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı tescili	0	0,00	0	0,00	16	0,29	16	0,26
	E07	Tarihi ve Doğal Sit Alanı tescili	0	0,00	0	0,00	2	0,04	2	0,03
	E08	Sit niteliği / derecesinin belirlenmesi, değiştirilmesi	0	0,00	4	0,82	518	9,39	522	8,44
	E09	Sit alanı derecelenmesinin / sınırının değiştirilemeyeceği	0	0,00	0	0,00	2	0,04	2	0,03
	E10	Yüksek kurula öneri sunulması (sit sınırı), görüş istenmesi	2	1,12	1	0,20	193	3,50	196	3,17
	E11	Sit alanlarındaki kısıtlara uyulması, uygulamaların ilke kararına göre yapılması	0	0,00	0	0,00	193	3,50	193	3,12
	E12	Koruma amaçlı imar planının hazırlanması	0	0,00	0	0,00	20	0,36	20	0,32
	E13	Arkeolojik kazı ve sondaj yapılması	0	0,00	2	0,41	89	1,61	91	1,47
	E14	Arkeolojik kazı ve sondaj yapılmasının uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
F. SİT ALANLARI PLANLAMA SÜRECİ	F01	Uzun Devreli Gelişme Planı ve plan hükümleri onayı	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08
	F02	Nazım Plan hazırlanması	0	0,00	0	0,00	4	0,07	4	0,06
	F03	Koruma Amaçlı Nazım Plan onayı	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	F04	Geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesi	0	0,00	0	0,00	29	0,53	29	0,47
	F05	Koruma Amaçlı İmar Planı onayı	0	0,00	4	0,82	22	0,40	26	0,42
	F06	Koruma Amaçlı İmar Planına ilişkin düzeltmeler , ara kararlar , koruma planı notlarında değişiklik	0	0,00	3	0,61	85	1,54	88	1,42
	F07	İmar Planı onayı	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	F08	Kentsel Tasarım Projesi hazırlanması	0	0,00	0	0,00	4	0,07	4	0,06
	F09	Mevzii Plan hazırlanması	0	0,00	0	0,00	12	0,22	12	0,19
	F10	Mevzii Plan onayı	0	0,00	0	0,00	15	0,27	15	0,24
	F11	Mevzii Planın uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	14	0,25	14	0,23
	F12	Mücavir alan ilanı onayı	0	0,00	0	0,00	2	0,04	2	0,03
	F13	Kentsel Tasarım Projesi onayı	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	F14	ÇED Raporu onayı	0	0,00	0	0,00	3	0,05	3	0,05
	F15	Proje eksiğinin tamamlanarak tekrar gelmesi, tekrar görüşme	2	1,12	6	1,23	347	6,29	355	5,74
	F16	Teknik yardım talebi	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08
G. SİT ALANLARI UYGULAMA SÜRECİ	G01	Koruma Amaçlı Nazım Plan tadilatı onayı	0	0,00	0	0,00	2	0,04	2	0,03
	G02	Koruma Amaçlı İmar Planı tadilatı hazırlanması	0	0,00	0	0,00	7	0,13	7	0,11
	G03	Koruma Amaçlı İmar Planı tadilatı onayı	0	0,00	0	0,00	98	1,78	98	1,58
	G04	Koruma Amaçlı İmar Planı tadilatının uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	45	0,82	45	0,73
	G05	Plan müellifi görüşünün istenmesi	0	0,00	0	0,00	4	0,07	4	0,06
	G06	İmar Planı revizyonu hazırlanması	4	2,23	0	0,00	13	0,24	17	0,27
	G07	İmar Planı tadilatı onayı	0	0,00	1	0,20	25	0,45	26	0,42
	G08	İmar Planı tadilatının uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	3	0,05	3	0,05
	G09	Mevzii Plan tadilatı onayı	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08

SÜREÇ	KOD	İFADE (TEMA)	Asar-ı Atika 1951-1973		1710 EEK 1973-1983		2863 KTVK 1983-2002		TOPLAM 1951-2002	
			179 top.s	% 100	489 top.s	% 100	5518 top.s	% 100	6186 top.s	% 100
G. SİT ALANLARI UYGULAMA SÜRECİ	G10	Mevzii Plan tadilatı hazırlanması	0	0,00	0	0,00	4	0,07	4	0,06
	G11	Sit alanı içinde taş ocağı, maden işleme tesisi uygun olamayacağı varsa kaldırılması	0	0,00	0	0,00	8	0,14	8	0,13
	G12	Taş ocağı açılabileceği, mermer arama çıkarma ve maden işletilmesi yapılabileceği	0	0,00	0	0,00	4	0,07	4	0,06
	G13	Uygulamanın uzmanı, müze/ belediye denetiminde yapılması	1	0,56	8	1,64	159	2,88	168	2,72
	G14	Sit alanında konservasyon işlemi yapılması	0	0,00	0	0,00	2	0,04	2	0,03
	G15	Cins tashihi onayı	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08
	G16	Cins tashihi uygun olmadığı	0	0,00	1	0,20	4	0,07	5	0,08
	G17	Önceki kararın geçerli olduğu	1	0,56	2	0,41	46	0,83	49	0,79
H. SİT DENET.	H01	Kaçak uygulamanın, inşaat ve yapılaşmanın kaldırılması Yapılaşmanın durdurulması ve yeni yapı yapımının yasaklanması	1	0,56	7	1,43	198	3,59	206	3,33
	H02	Yasal kovuşturma açılması	0	0,00	7	1,43	162	2,94	169	2,73
I. YENİ YAPILAŞMA PROJE SÜRECİ	I01	Yeni yapılaşmanın uygun olmadığı	12	6,70	40	8,18	219	3,97	271	4,38
	I02	Yeni yapılaşma onayı	16	8,94	126	25,77	521	9,44	663	10,72
	I03	Ek yapı ve kat ilavesi yapılabileceği (arkeolojik alanlarda istinat duvarı, sınır belirleme)	13	7,26	30	6,13	110	1,99	153	2,47
	I04	Yıkılabileceği	0	0,00	13	2,66	69	1,25	82	1,33
	I05	Yeniden yapılabileceği	0	0,00	7	1,43	10	0,18	17	0,27
	I06	Proje üzerinde düzeltme	6	3,35	35	7,16	235	4,26	276	4,46
	I07	Uygulama projesinin getirilmesi	0	0,00	0	0,00	4	0,07	4	0,06
	I08	Uygulamanın uzmanı, müzesi veya belediyesi denetiminde yapılması	1	0,56	2	0,41	86	1,56	89	1,44
	I09	Yapılanma işleminin sondaj sonucuna göre değerlendirileceği	1	0,56	12	2,45	74	1,34	87	1,41
	I10	Proje eksiğinin tamamlanarak tekrar gelmesi,tekrar görüşme	0	0,00	2	0,41	202	3,66	204	3,30
	I11	Proje kuruldan geçtikten sonra uygulama yapılabileceği	0	0,00	5	1,02	82	1,49	87	1,41
J. YENİ YAPILAŞMA UYGULAMA SÜRECİ	J01	Tadilat Projesi hazırlanması	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	J02	Tadilat Projesinin uygun olduğu	1	0,56	0	0,00	42	0,76	43	0,70
	J03	Tadilat Projesinin uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	29	0,53	29	0,47
	J04	Parsel düzenleme (18.madde,tevhid, ifraz) onayı	0	0,00	2	0,41	168	3,04	170	2,75
	J05	Parsel düzenleme(18. madde, tevhid, ifraz) uygun olmadığı	0	0,00	0	0,00	21	0,38	21	0,34
	J06	İmar Planı uygulaması (Yola Terk vs)	0	0,00	0	0,00	71	1,29	71	1,15
	J07	Alt yapı uygulaması yapılabileceği	5	2,79	4	0,82	88	1,59	97	1,57
	J08	Alt yapı uygulaması yapılamayacağı	2	1,12	5	1,02	23	0,42	30	0,48
	J09	Define kazısı yapılabileceği	0	0,00	0	0,00	1	0,02	1	0,02
	J10	Define kazısı yapılamayacağı	0	0,00	1	0,20	0	0,00	1	0,02
	J11	Önceki kararın geçerli olduğu	1	0,56	2	0,41	19	0,34	22	0,36
K. YY DEN.	K01	Yapılaşmanın durdurulması ve yeni yapı yapımının yasaklanması, kaçak uygulamanın kaldırılması	2	1,12	5	1,02	57	1,03	64	1,03

SÜREÇ	KOD	İFADE (TEMA)	Asar-ı Atika 1951-1973		1710 EEK 1973-1983		2863 KTVK 1983-2002		TOPLAM 1951-2002	
			179 top.s	% 100	489 top.s	% 100	5518 top.s	% 100	6186 top.s	% 100
K. Y. Y.APIL. DENETLEME	K02	Yasal kovuşturma açılması	0	0,00	0	0,00	83	1,50	83	1,34
	K03	Kurul izni sonrası aykırı uygulamanın projeye uygun hale getirilmesi	0	0,00	2	0,41	14	0,25	16	0,26
	K04	Sonucun kurula bildirilmesi (yasal kovuşturma, sondaj, uygulama vs)	0	0,00	0	0,00	248	4,49	248	4,01
	K05	Ruhsat işlemi uygun, iskan izni verilebileceği	0	0,00	0	0,00	5	0,09	5	0,08
L. DİĞER	L01	Bir yapı grubu veya bölge için ilke kararı	0	0,00	0	0,00	23	0,42	23	0,37
	L02	Kurul işleyişi, toplantı tarihi, yeri, üye veya başkan seçimi, karar no, toplantı numarasında düzeltme	0	0,00	5	1,02	63	1,14	68	1,10
	L03	İlgili kuruluşlara hatırlatma bilgi verme	7	3,91	5	1,02	207	3,75	219	3,54
	L04	Ada, parsel no, sit sınırı düzeltme, pafta üzerinde düzeltme	0	0,00	0	0,00	54	0,98	54	0,87
	L05	Yapılacak işlem olmadığı	5	2,79	2	0,41	99	1,79	106	1,71

Ek G: Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

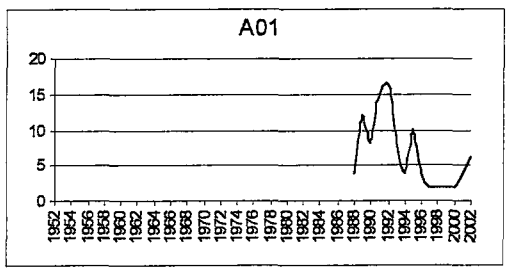

Şekil G.1: Tespitlerin Yapılması

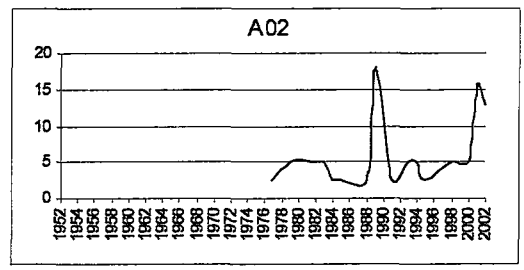

Şekil G.2: Tescil Fişlerinin Hazırlanması

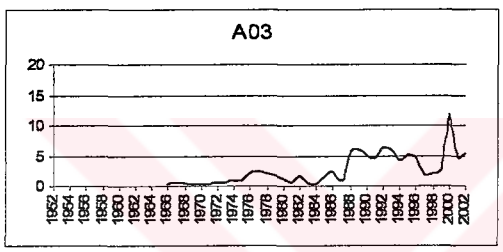

Şekil G.3: Kültür Varlığı Tescili

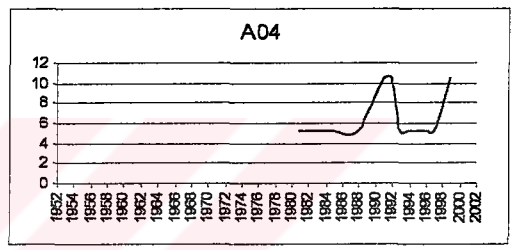

Şekil G.4: Tabiat Varlığı Tescili

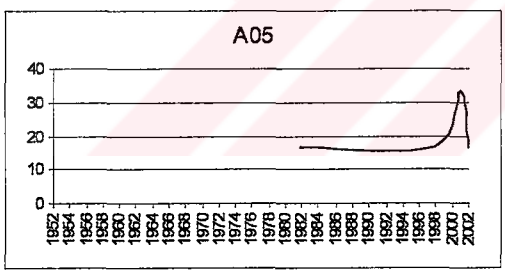

Şekil G.5: Tescil Fişi Onayı

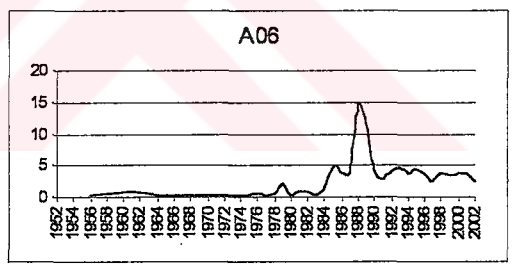

Şekil G.6: Tescil Kaydı Devamı

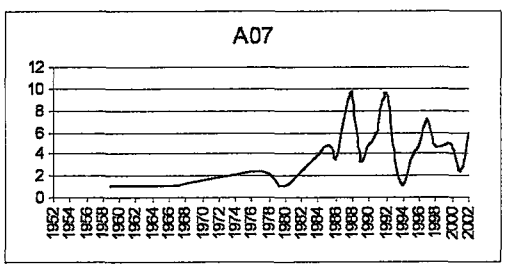

Şekil G.7: Tescile Gerek Olmadığı

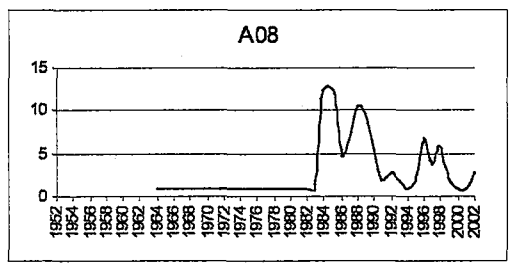

Şekil G.8: Tescilden Düşme

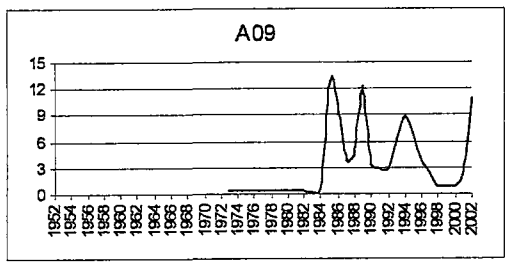

Şekil G.9: Koruma Grubu Belirleme

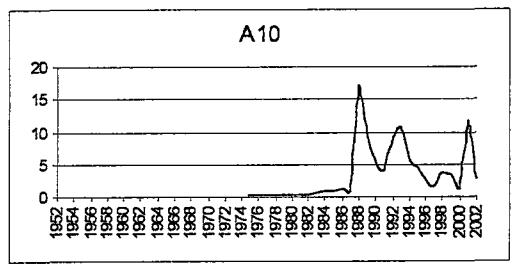

Şekil G.10: Koruma Alanı Belirleme

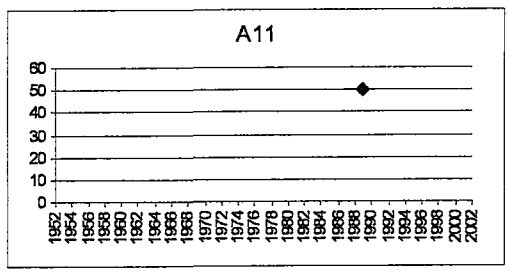

Şekil G.11: Koruma Alanı Devamı

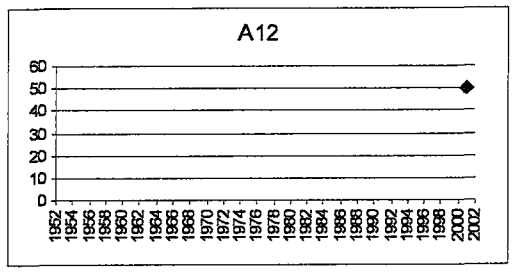

Şekil G.12: Koruma Alanı Sınırı İptali

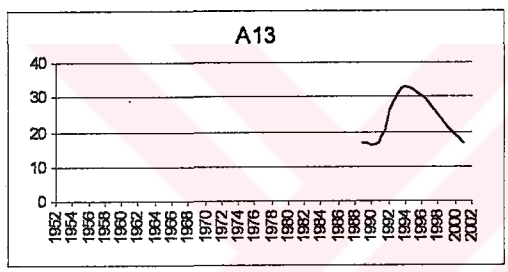

Şekil G.13: Koruma Alanında Kısıtlar

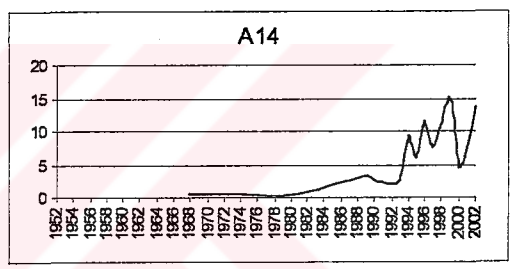

Şekil G.14: Tapuya Tescil Şerhi Koyulması

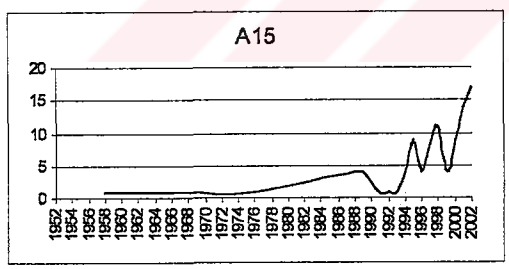

Şekil G.15: Yapının Yıkılmaması İçin Gerekli Önlemin Alınması

Sit Alanları Hakkında Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

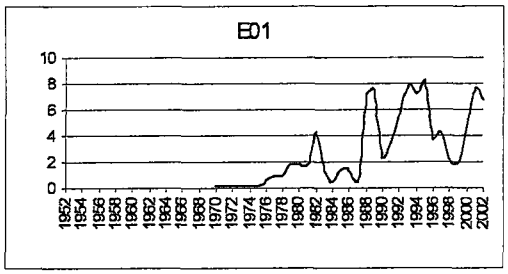

Şekil G.16: Arkeolojik Sit Tescili

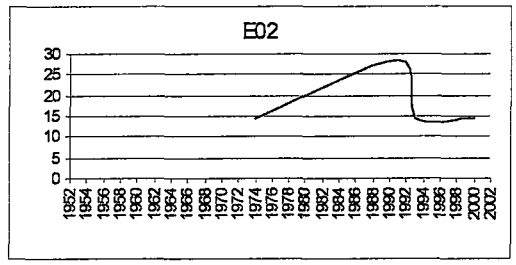

Şekil G.17: Kentsel Sit Tescili

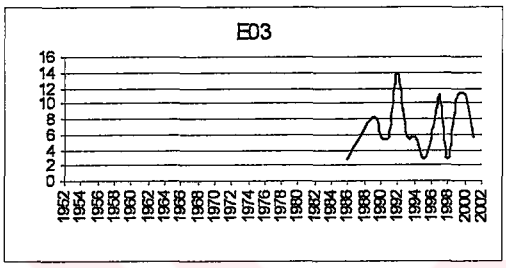

Şekil G.18: Doğal Sit Tescili

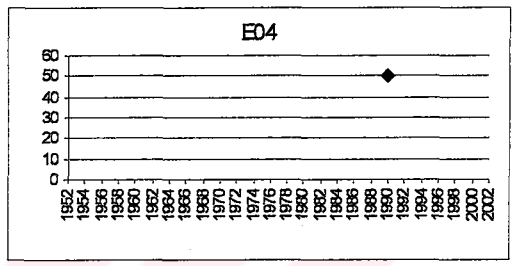

Şekil G.19: Tarihi Sit Tescili

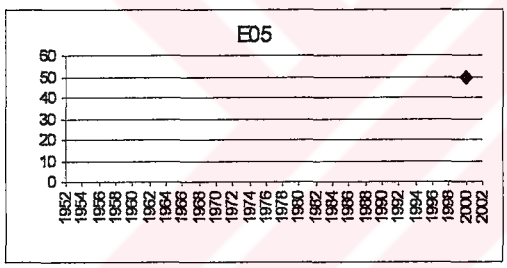

Şekil G.20: Kentsel ve Arkeolojik Sit Tescili

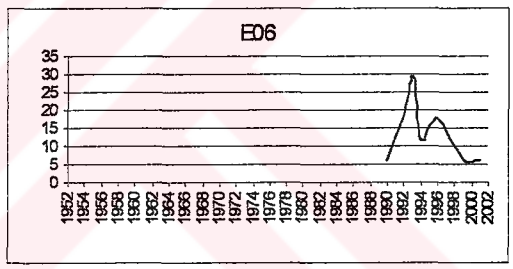

Şekil G.21: Arkeolojik ve Doğal Sit Tescili

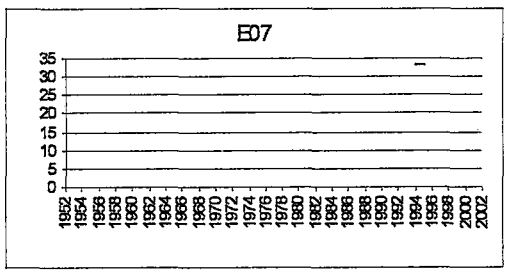

Şekil G.22: Tarihi ve Doğal Sit Tescili

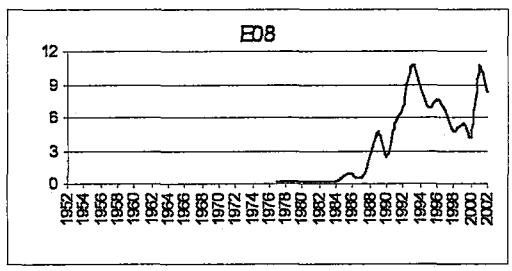

Şekil G.23: Sit Niteliği/ Derecesi Belirleme

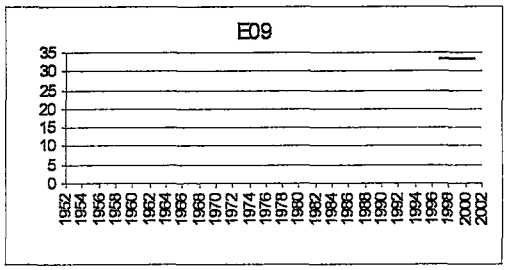

Şekil G.24: Sit Sınırının Değiştirilemeyeceği

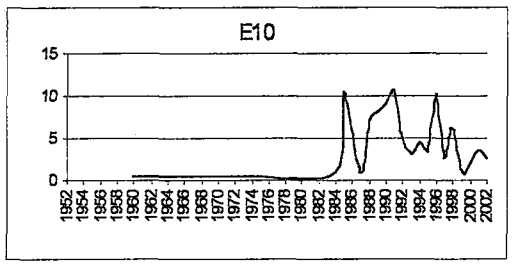

Şekil G.25: Yüksek Kurul Görüşü İstenmesi

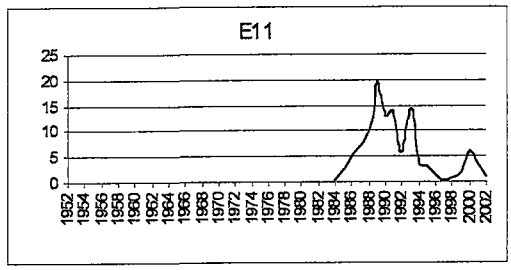

Şekil G.26: Sit Alanlarındaki Kısıtlara Uyulması

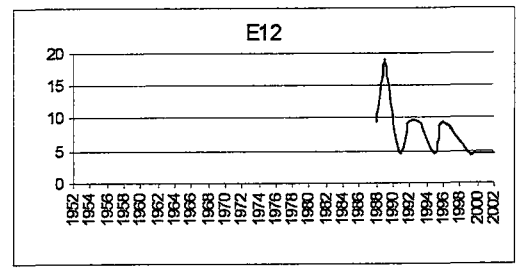

Şekil G.27: KAİP hazırlanması

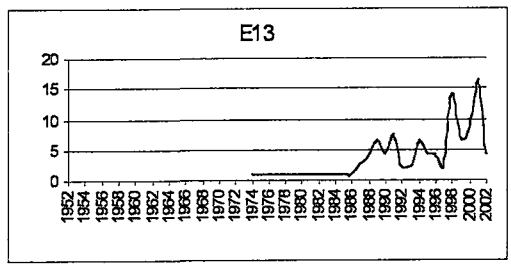

Şekil G.28:Arkeolojik Kazı / Sondaj Yapılması

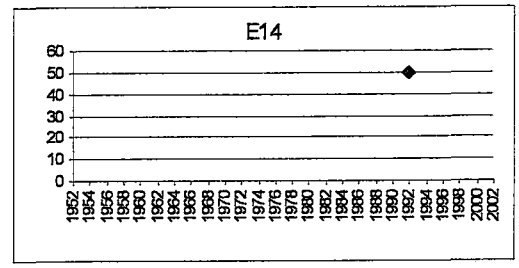

Şekil G.29: Arkeolojik Kazı / Sondaj Yapılmasının Uygun Olmadığı

Ek H: Proje Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

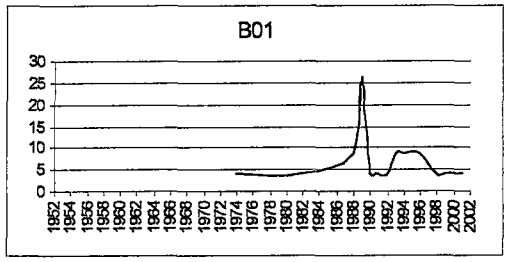

Şekil H.1:Fotoğrafla Belgeleme Sonrası Uygulama Yapılabileceği

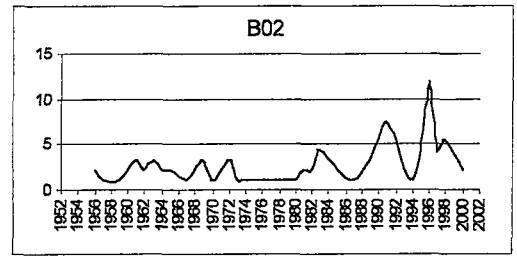

Şekil H.2: Aslına Uygun Onarılması

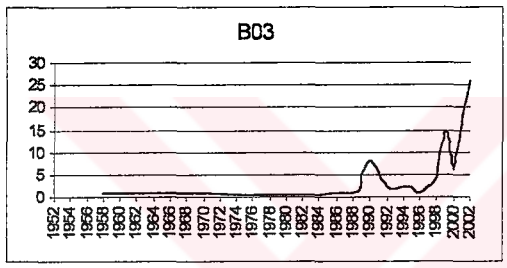

Şekil H.3:Basit Onarım Onayı

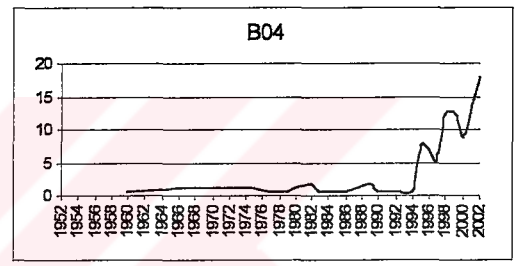

Şekil H.4: Rölöve Hazırlanması

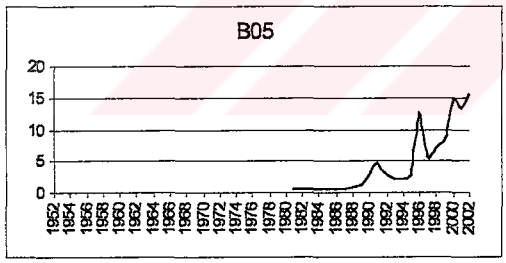

Şekil H.5: Rölöve Onayı

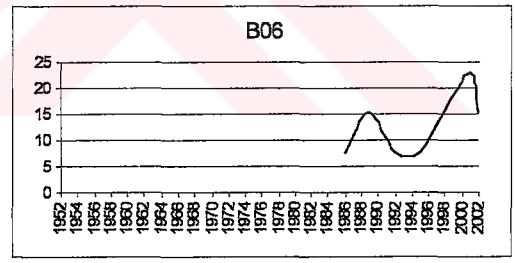

Şekil H.6: Taşıma

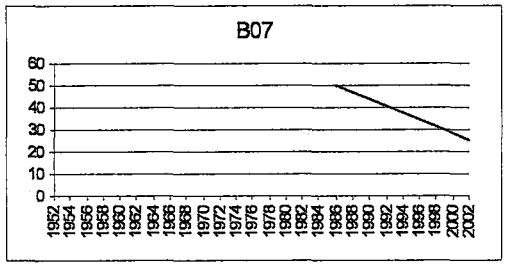

Şekil H.7: Yerinde Koruma

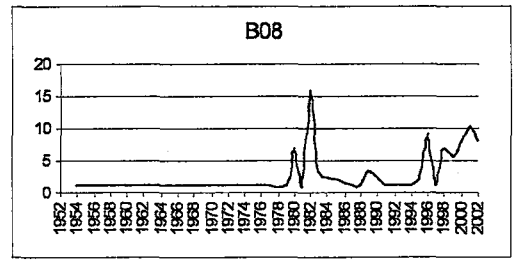

Şekil H.8: Yıkılabileceği

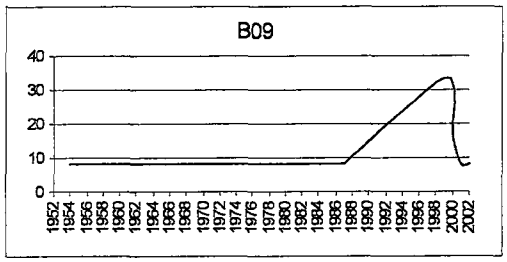

Şekil H.9:Yıkılamayacağı

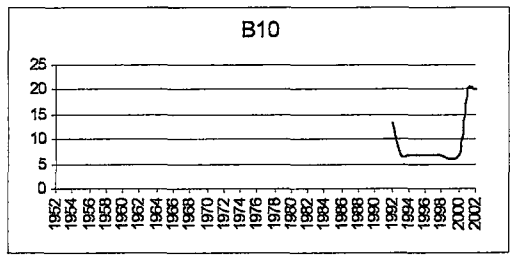

Şekil H.10: Tescilli Ağaç Kesilebileceği

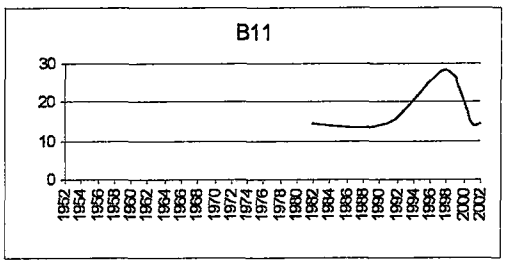

Şekil H.11:Tescilli Ağaç Kesilemeyeceği

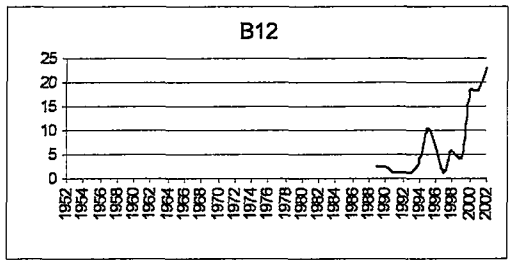

Şekil H.12: Restitüsyon Projesi Hazırlanması

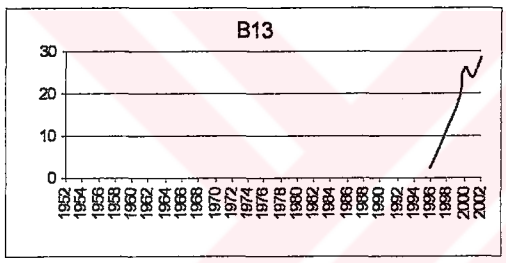

Şekil H.13:Restitüsyon Projesi Onayı

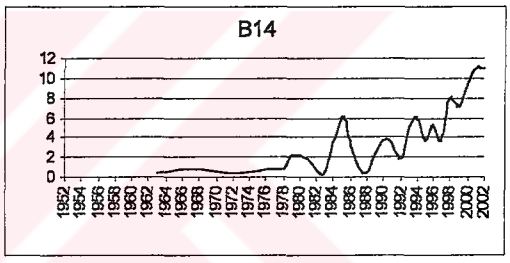

Şekil H.14: Restorasyon Projesi Hazırlanması

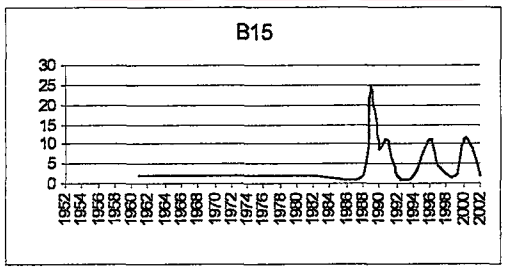

Şekil H.15:Restorasyon Projesinin Uygun Olmadığı

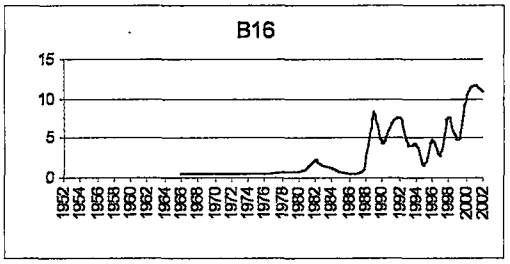

Şekil H.16: Rölöve ve Restorasyon Projesinin Uygun Olduğu

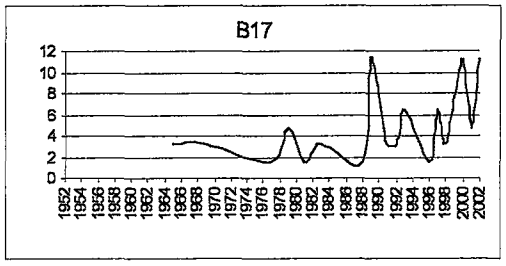

Şekil H.17: Yeni Kullanım Onayı

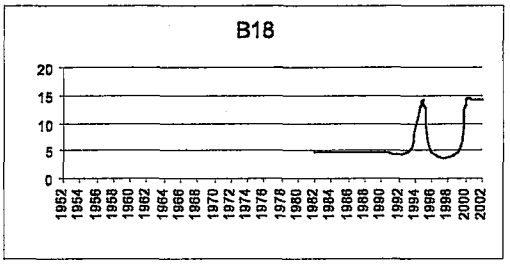

Şekil H.18: Yeni Kullanımın Uygun Olmadığı

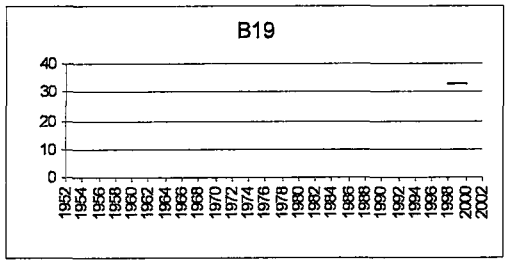

Şekil H.19: Detay Projesi Onayı

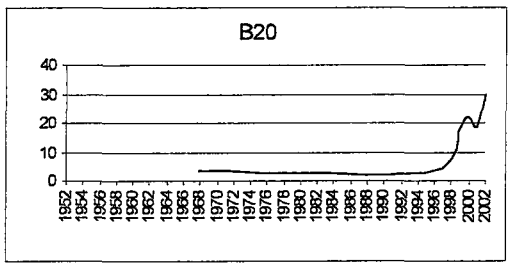

Şekil H.20: Rekonstrüksiyon Projesi Hazırlanması

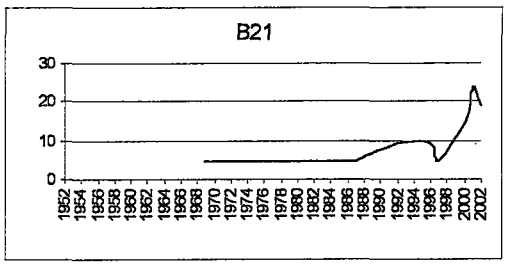

Şekil H.21: Rekonstrüksiyon Projesi Onayı

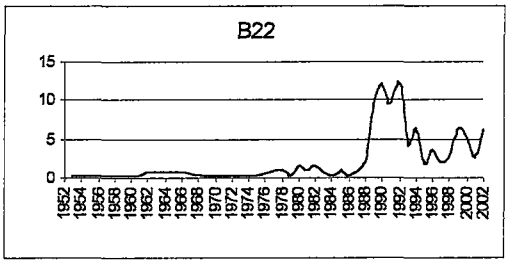

Şekil H.22: Proje Üzerinde Düzeltme

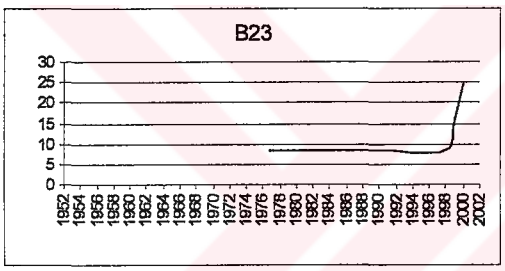

Şekil H.23: Çevre Düzenleme Projesi Hazırlanması

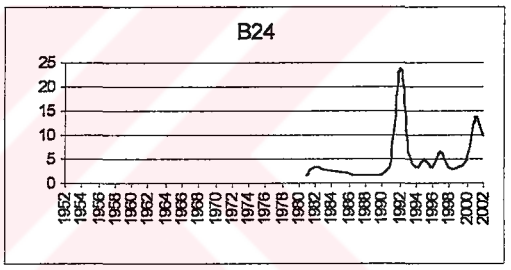

Şekil H.24: Çevre Düzenleme Projesi Onayı

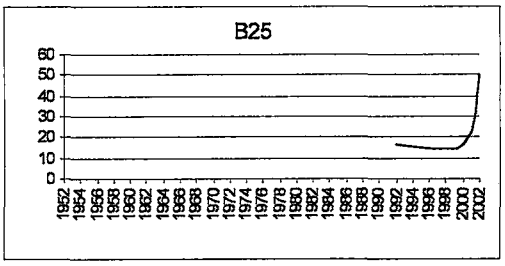

Şekil H.25: Çevre Düzenleme Projesinin Uygun Olmadığı

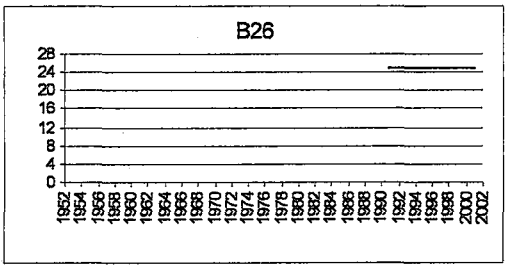

Şekil H.26: Yerleşim Planı Hazırlanması

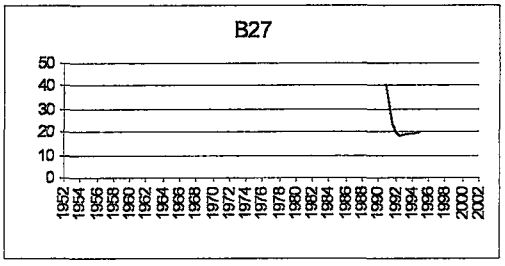

Şekil H.27: Yerleşim Planı Onayı

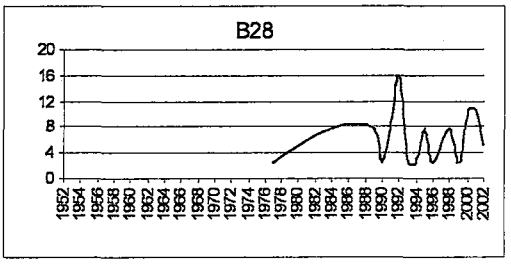

Şekil H.28: Koruma Planı Hazırlanmasından Sonra Görüşülebileceği

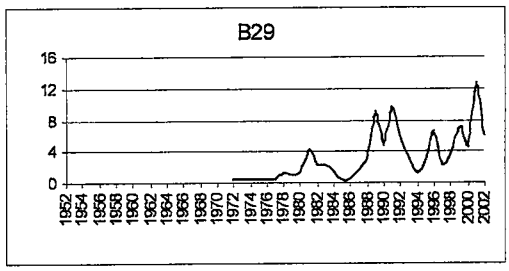

Şekil H.29:Kurul İzni Sonrasında Uygulanabileceği

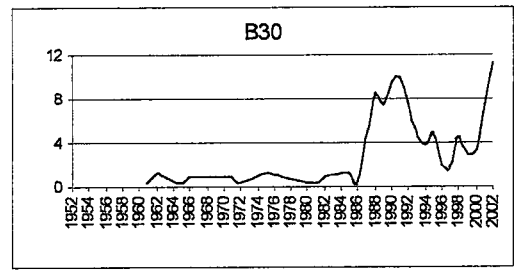

Şekil H.30: Uygulamanın İlgili Kurul Denetiminde Yapılması

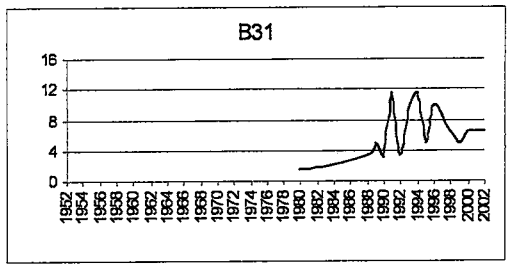

Şekil H.31: Raportörlerin Öneri Hazırlaması

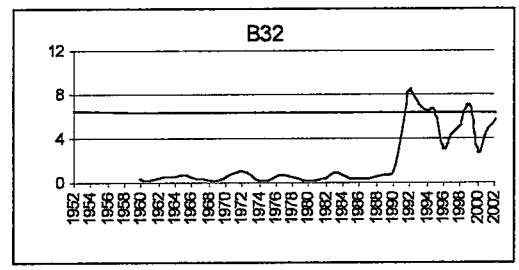

Şekil H.32: Tekrar Görüşme

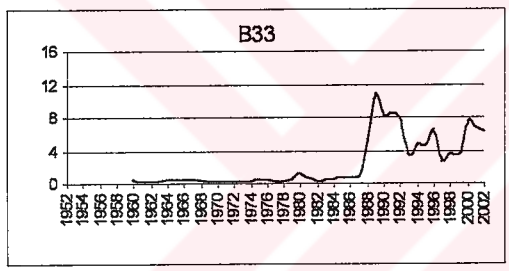

Şekil H.33: Yerinde İnceleme Yapılması

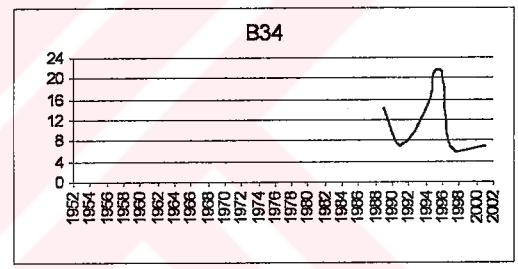

Şekil H.34: Teknik Yardım Talebi

Sit Alanları Hakkında Planlama Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

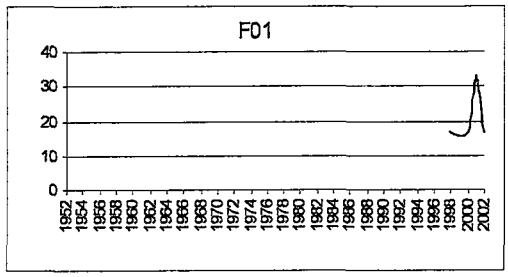

Şekil H.35: Uzun Devreli Gelişme Planı Onayı

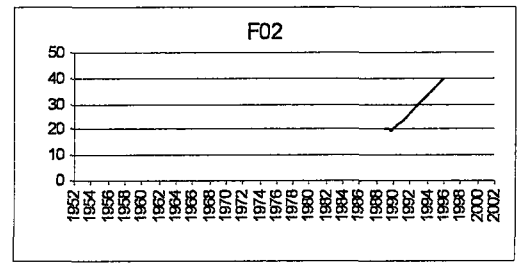

Şekil H.36: Nazım Plan Hazırlanması

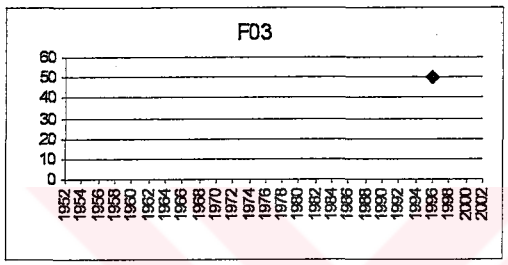

Şekil H.37: Koruma Amaçlı Nazım Plan Onayı

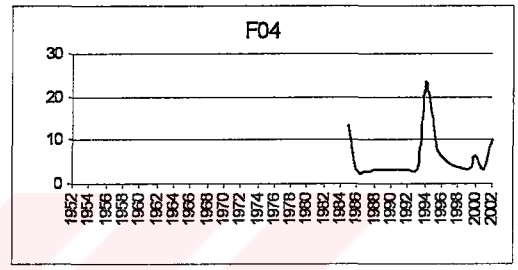

Şekil H.38: Geçiş Dönemi Yapılanma Koşullarının Belirlenmesi

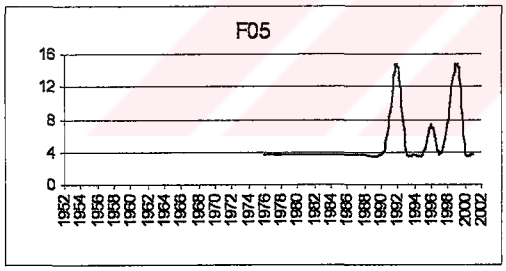

Şekil H.39: KAİP Onayı

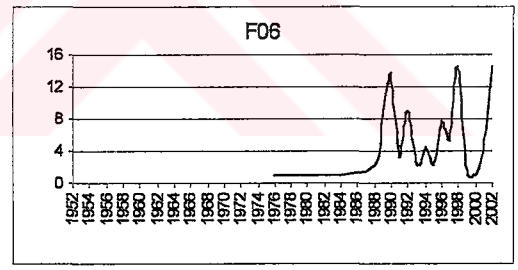

Şekil H.40: KAİP Ara Karar

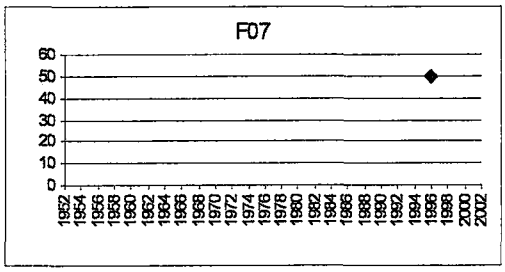

Şekil H.41: İmar Planı Onayı

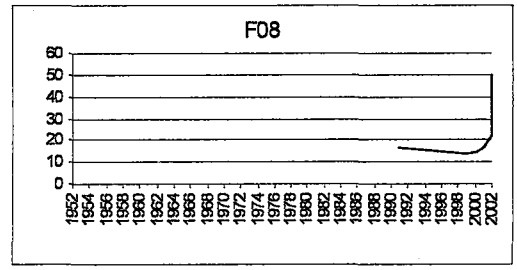

Şekil H.42: Kentsel Tasarım Projesi Hazırlanması

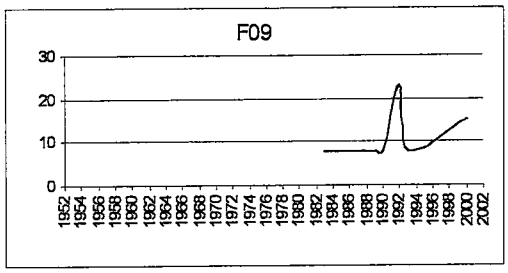

Şekil H.43: Mevzi Plan Hazırlanması

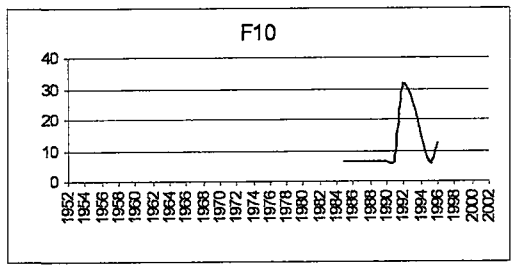

Şekil H.44: Mevzi Plan Onayı

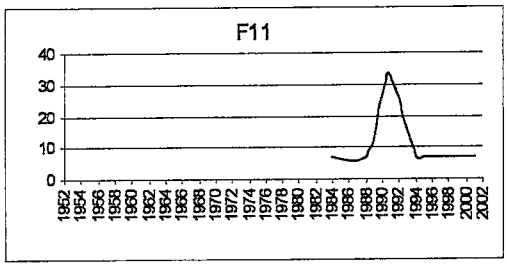

Şekil H.45: Mevzi Planın Uygun Olmadığı

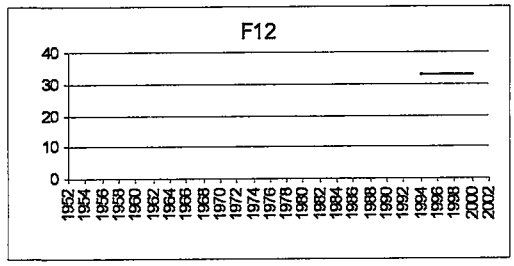

Şekil H.46: Mücavir Alan İlanı Onayı

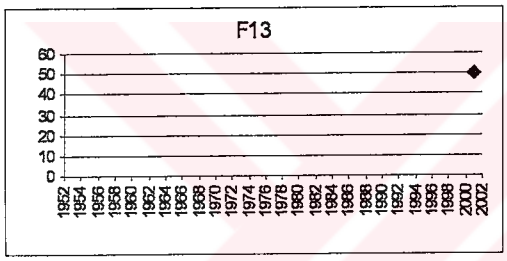

Şekil H.47: Kentsel Tasarım Projesi Onayı

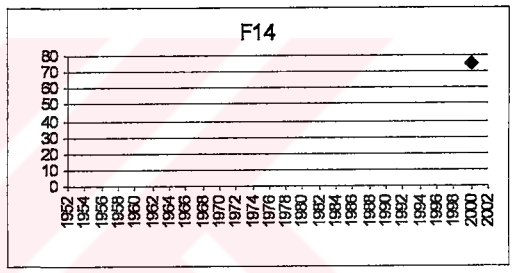

Şekil H.48: ÇED Raporu Onayı

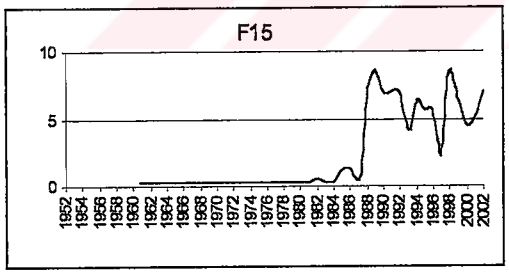

Şekil H.49: Tekrar Görüşme

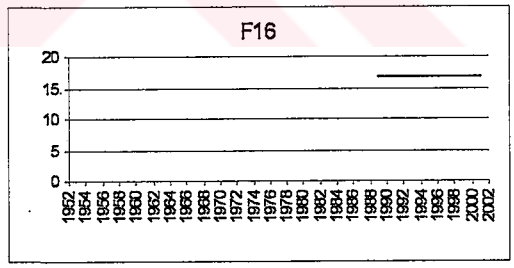

Şekil H.50: Teknik Yardım Talebi

Yeni Yapılaşma Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

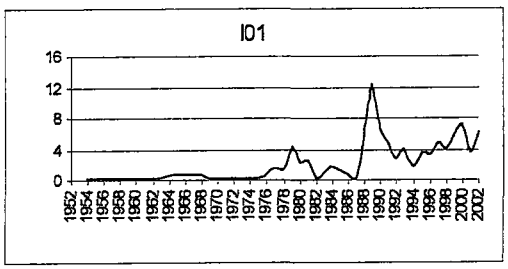

Şekil H.51: Yeni Yapılaşmanın Uygun Olmadığı

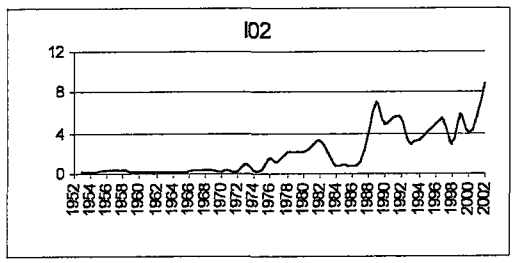

Şekil H.52: Yeni Yapılaşma Onayı

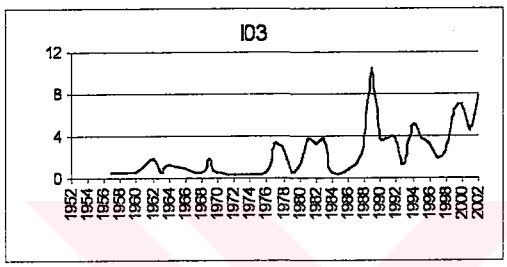

Şekil H.53: Ek Yapı Kat İlavesi Onayı

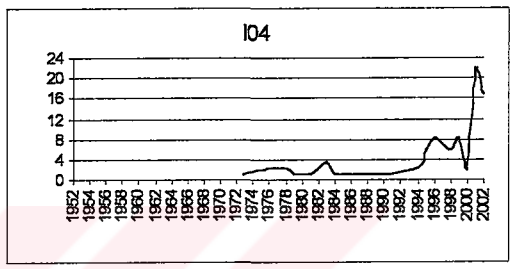

Şekil H.54: Yeni Yapının Yıkılabileceği

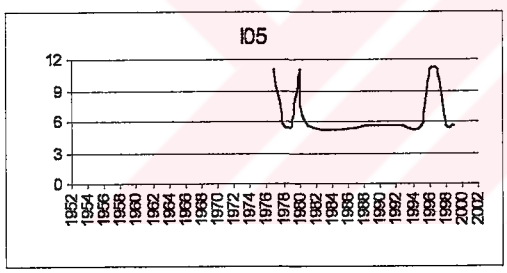

Şekil H.55: Yeniden Yapım Onayı

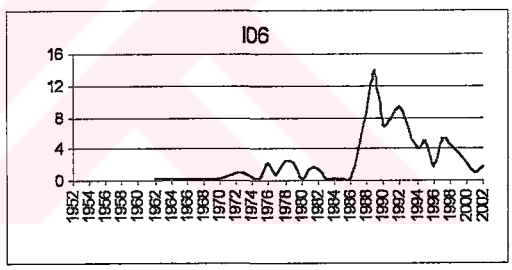

Şekil H.56: Proje Üzerinde Düzeltme

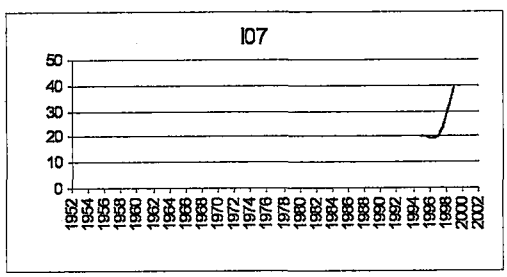

Şekil H.57: Uygulama Projesi Hazırlanması

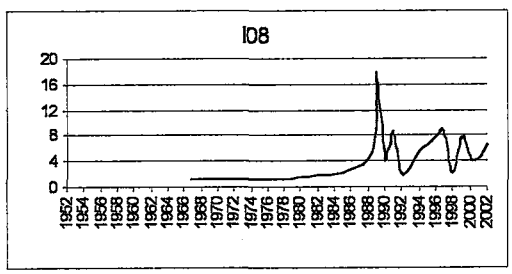

Şekil H.58: Uygulamanın Uzmanı Denetiminde Yapılması

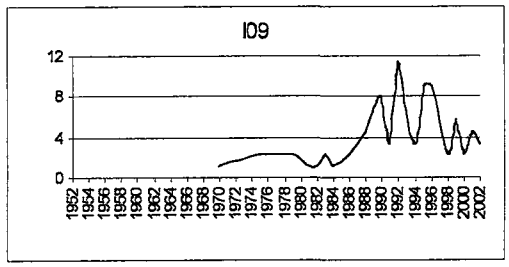

Şekil H.59: Yapılanma İsteminin Sondaj Sonucuna Göre Değerlendirileceği

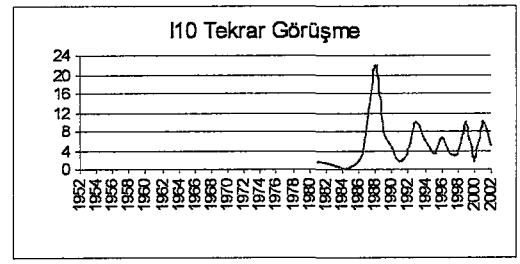

Şekil H.60: Tekrar Görüşme

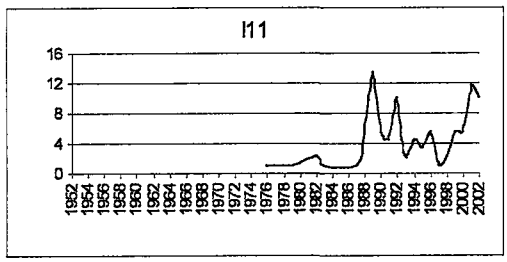

Şekil H.61: Kurul İzni Sonrasında Uygulama Yapılabileceği

Ek I: Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

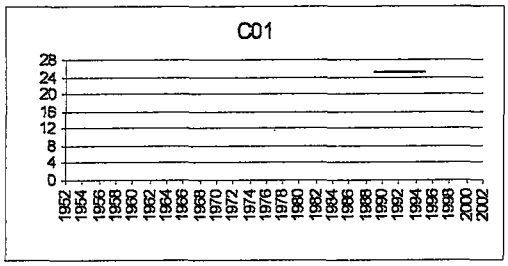

Şekil I.1: Tadilat Projesinin Hazırlanması

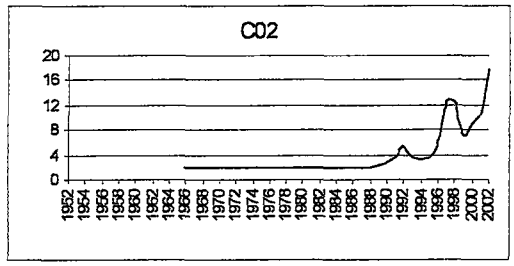

Şekil I.2: Tadilat Projesi Onayı

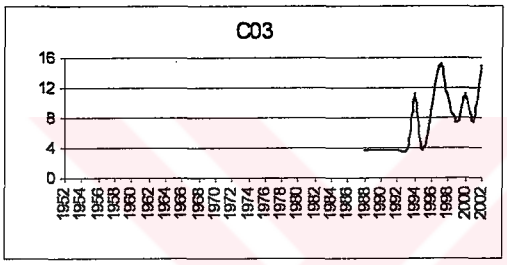

Şekil I.3: Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı

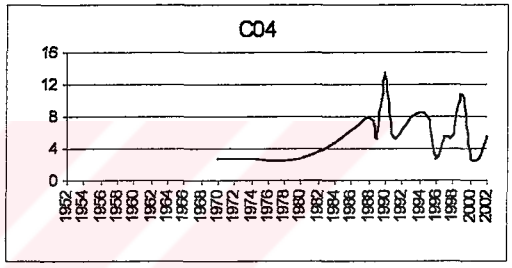

Şekil I.4: Kamulaştırma

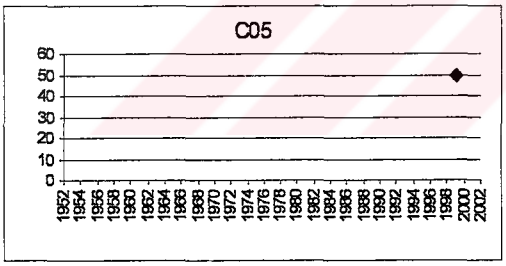

Şekil I.5: Kamulaştırmanın Uygun Olmadığı

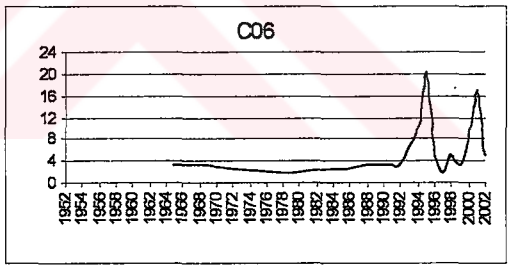

Şekil I.6: Kat Mülkiyeti /ArsaTahsisi Onayı

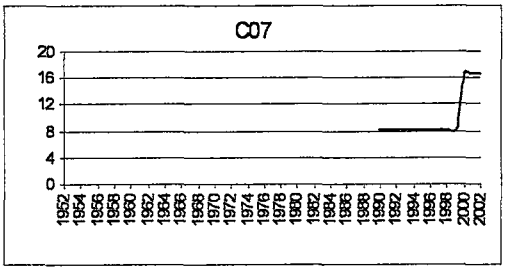

Şekil I.7: Kat Mülkiyeti/ Arsa Tahsisinin Uygun Olmadığı

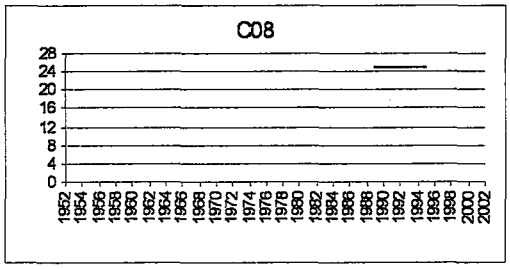

Şekil I.8: Kiralama ve Satış Onayı

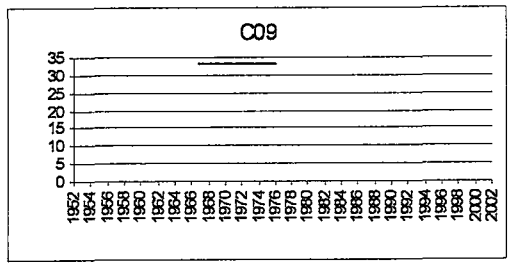

Şekil I.9: Kiralama ve Satışın Uygun Olmadığı

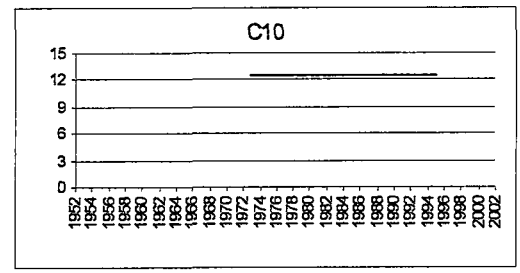

Şekil I.10: Kamulaştırma Önerisi

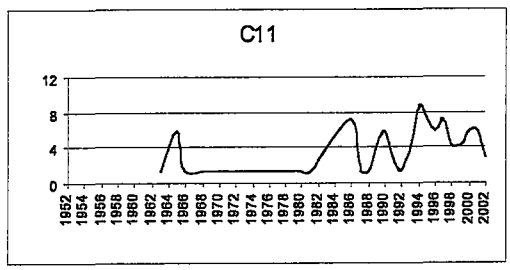

Şekil I.11: Önceki Kararın Geçerli Olduğu

Sit Alanları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

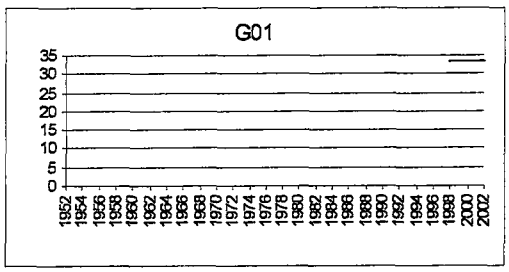

Şekil I.12: Koruma Amaçlı Nazım Planı Tadilatı Onayı

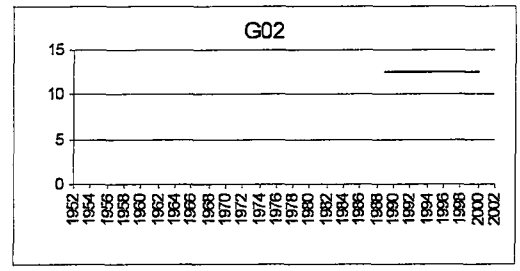

Şekil I.13: Koruma Amaçlı Nazım Planı Tadilatı Hazırlanması

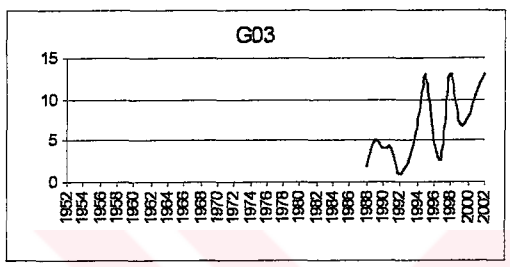

Şekil I.14: KAİP Tadilatı Onayı

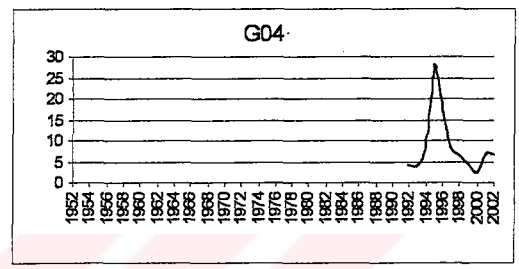

Şekil I.15: KAİP Tadilatının Uygun Olmadığı

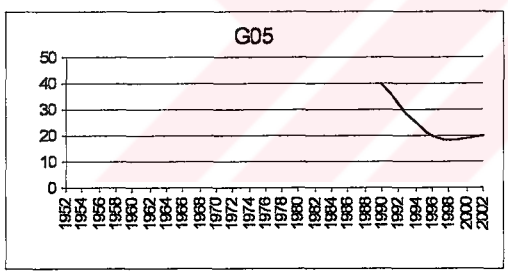

Şekil I.16: Plan Müellifinin Görüşünün İstenmesi

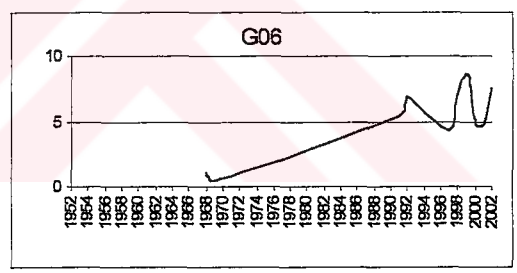

Şekil I.17: İmar Planı Revizyonu Hazırlanması

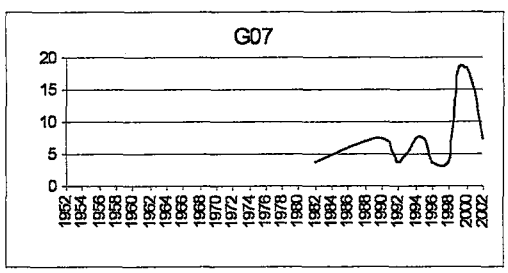

Şekil I.18: İmar Planı Tadilatı Onayı

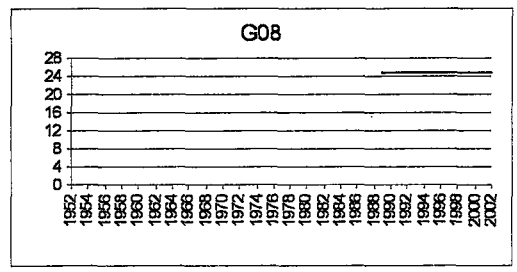

Şekil I.19: İmar Planı Tadilatının Uygun Olmadığı

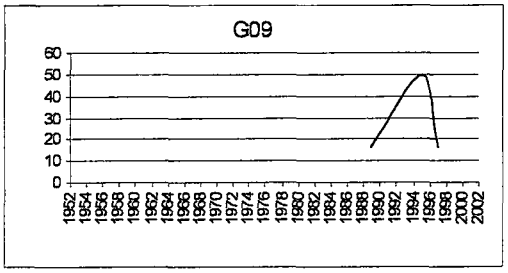

Şekil I.20: Mevzi Plan Tadilatı Onayı

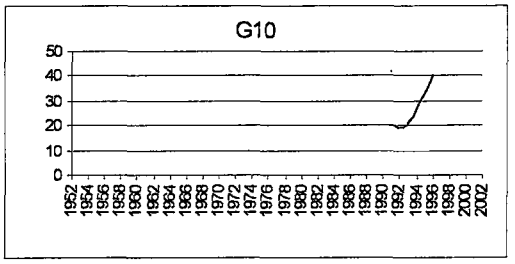

Şekil I.21: Mevzi Plan Hazırlanması

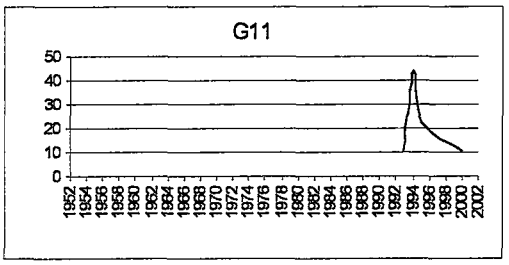

Şekil I.22: Sit Alanı İçinde Taş Ocağı Açılamayacağı

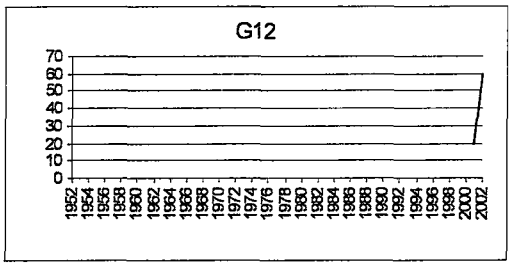

Şekil I.23: Taş Ocağı İşletilebileceği

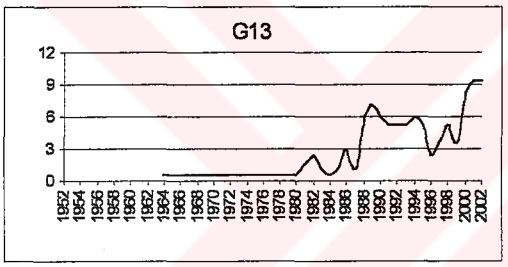

Şekil I.24: Uygulamanın Uzman Denetiminde Yapılması

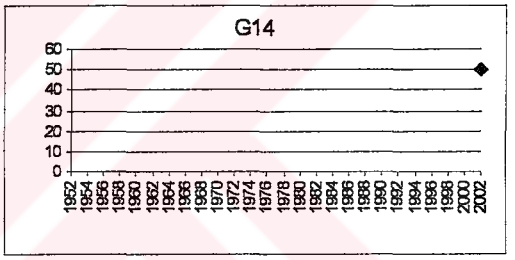

Şekil I.25: Sit Alanında Konservasyon İşlemi Yapılabileceği

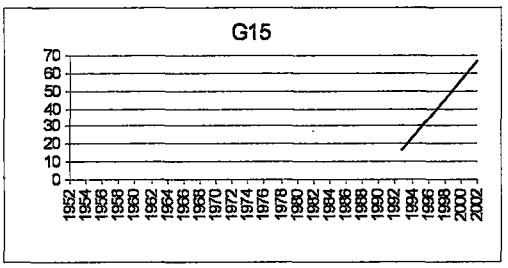

Şekil I.26: Cins Tashihi Onayı

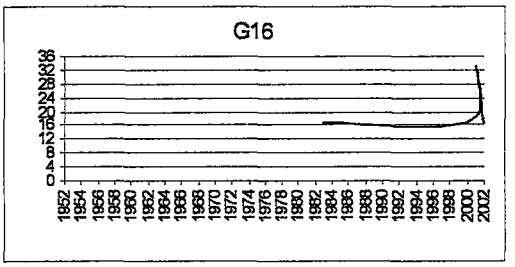

Şekil I.27: Cins Tashihinin Uygun Olmadığı

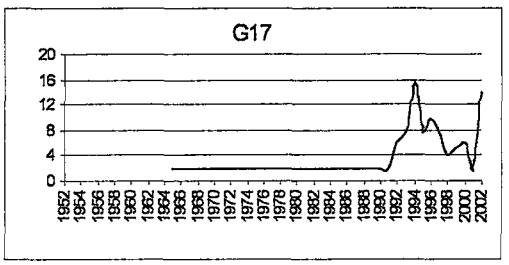

Şekil I.28: Önceki Kararın Geçerli Olduğu

Yeni Yapılaşma Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

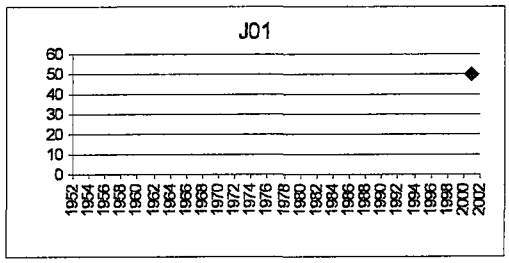

Şekil I.29: Tadilat Projesinin Hazırlanması

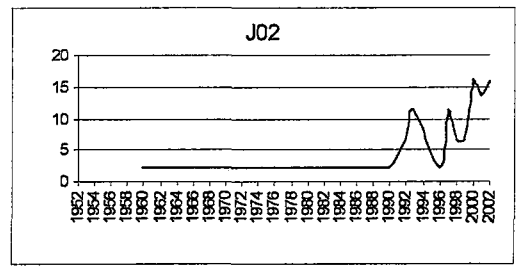

Şekil I.30: Tadilat ProjesiOnayı

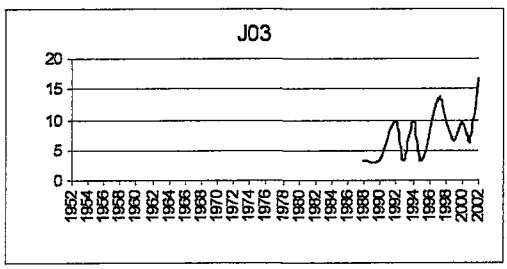

Şekil I.31: Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı

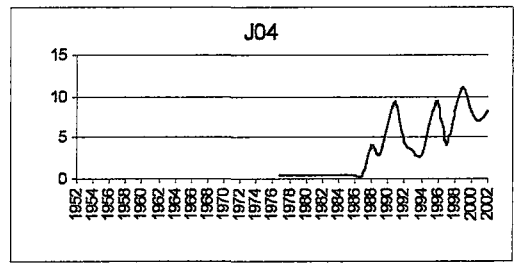

Şekil I.32: Parsel Düzenleme Onayı

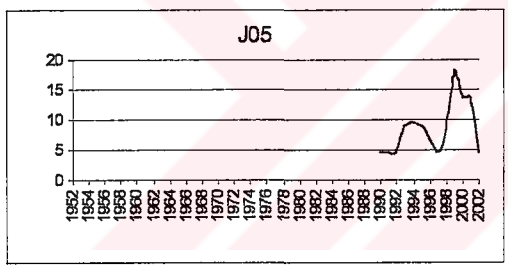

Şekil I.33: Parsel Düzenlemenin Uygun Olmadığı

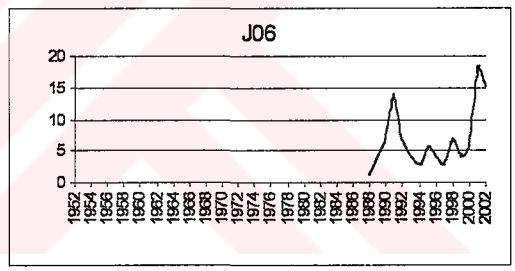

Şekil I.34: İmar Planı Uygulaması

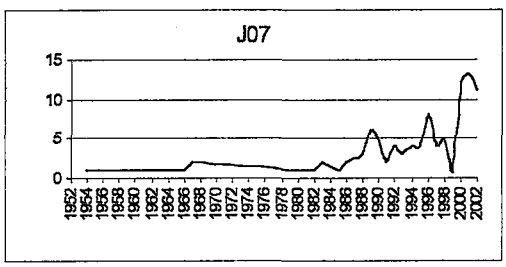

Şekil I.35: Alt Yapı Uygulaması Onayı

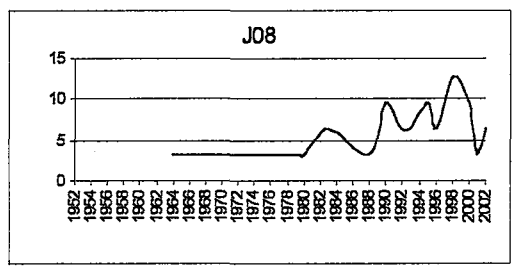

Şekil I.36: Alt Yapı Uygulamasının Uygun Olmadığı

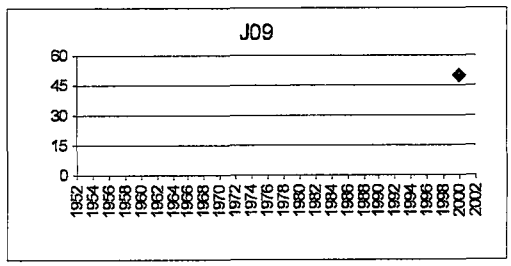

Şekil I.37: Define Kazısı Onayı

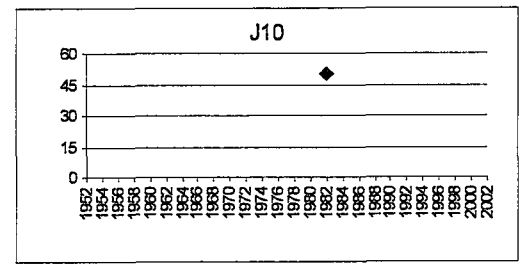

Şekil I.38: Define Kazısının Uygun Olmadığı

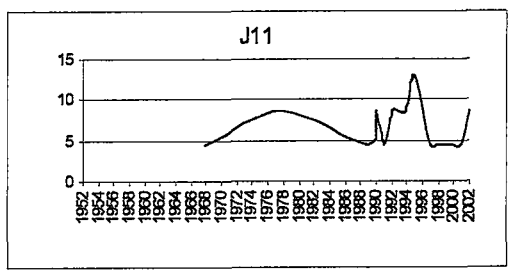

Şekil I.39: Önceki Kararın Geçerli Olduğu

Ek J: Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

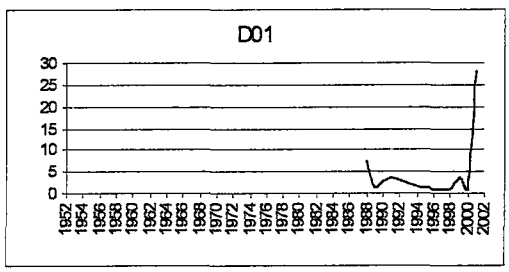

Şekil J.1: Onarım Sonrası Fotoğrafların Gönderilmesi

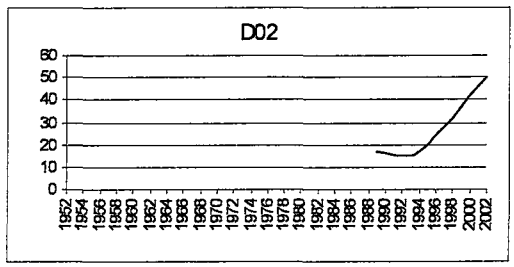

Şekil J.2: Onarımların Projeye Uygun Olduğu

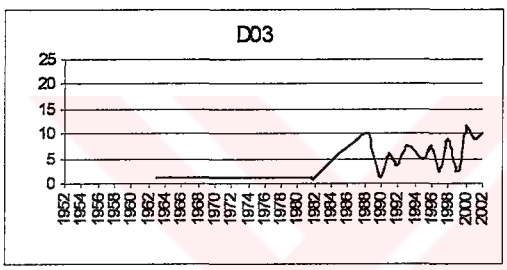

Şekil J.3: Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması

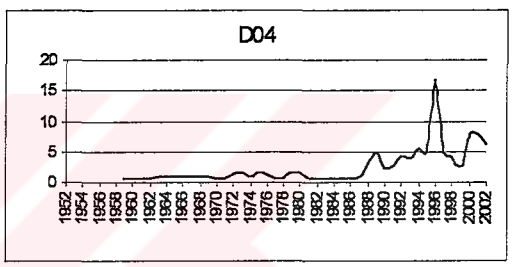

Şekil J.4: Yasal Kovuşturma Açılması

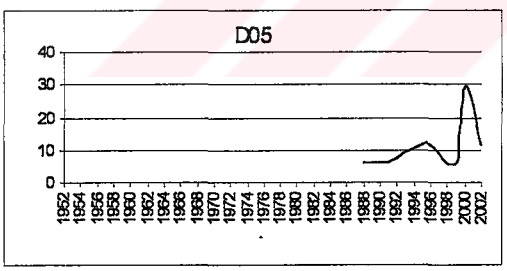

Şekil J.5: Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması

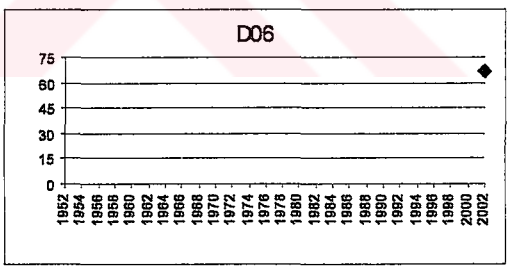

Şekil J.6: Ruhsat İşlemi Onayı

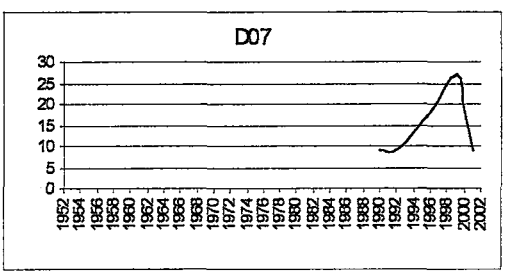

Şekil J.7: Başarılı Uygulama Nedeniyle Teşekkür

Sit Alanları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

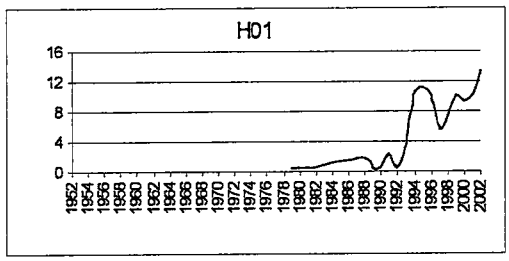

Şekil J.8: Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması

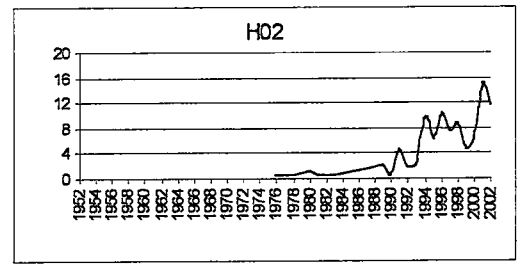

Şekil J.9: Yasal Kovuşturma Açılması

Yeni Yapılaşma Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

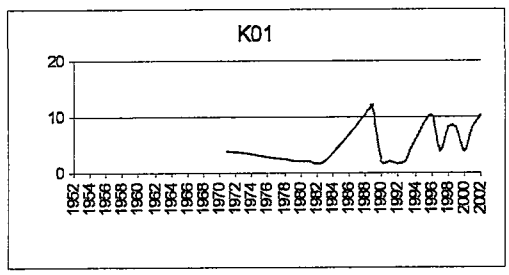

Şekil J.10: Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması

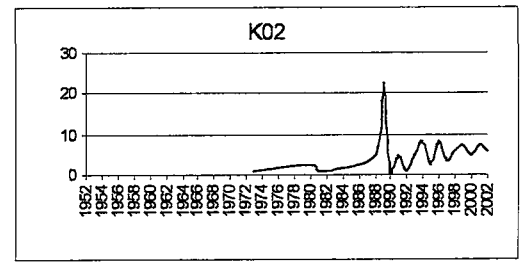

Şekil J.11: Yasal Kovuşturma Açılması

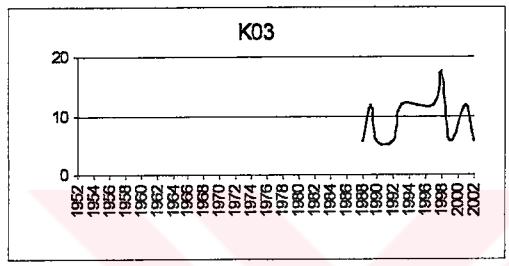

Şekil J.12: Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması

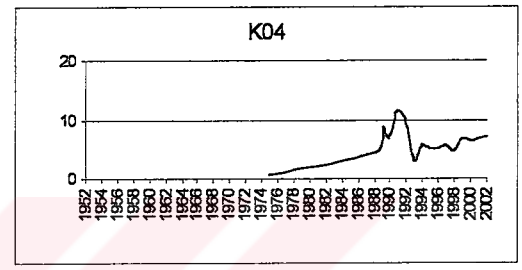

Şekil J.13: Sonucun Kurula Bildirilmesi

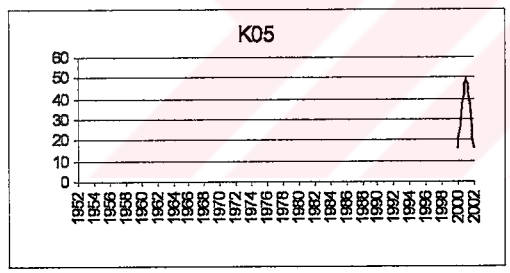

Şekil J.14: Ruhsat İşlemi Onayı

Ek K: Diğer Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

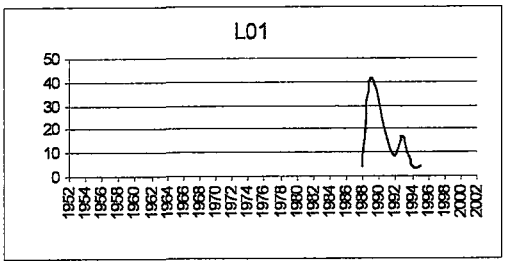

Şekil K.1: İlke Kararı

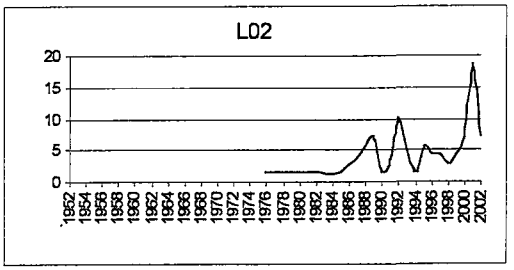

Şekil K.2: İdari Karar ve Düzeltmeler

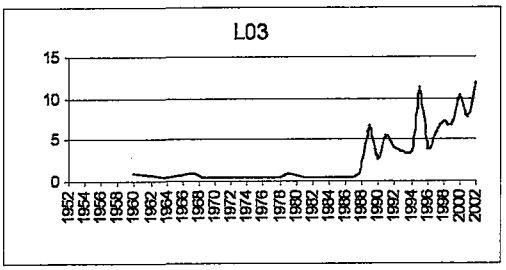

Şekil K.3: İlgili Kuruluşlara Hatırlatma Bilgilendirme

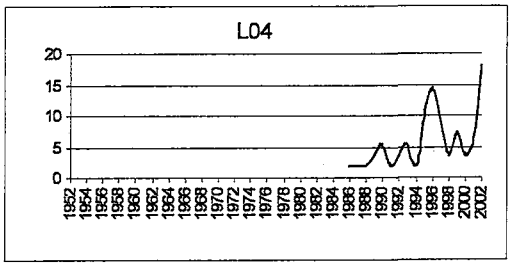

Şekil K.4: Maddi Hata Düzeltme

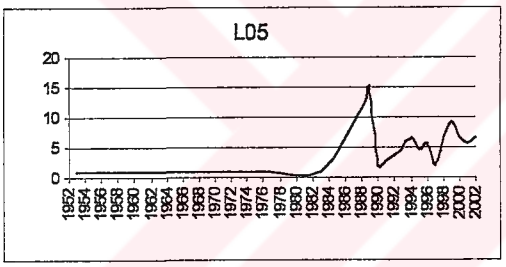

Şekil K.5: Yapacak İşlem Olmadığı

Ek L: Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

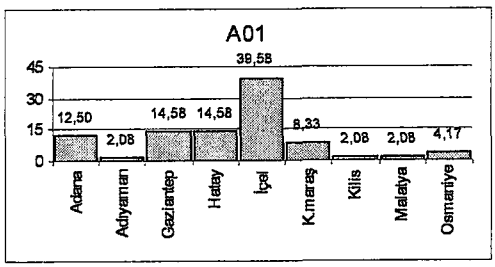

Şekil L.1: Tespitlerin Yapılması

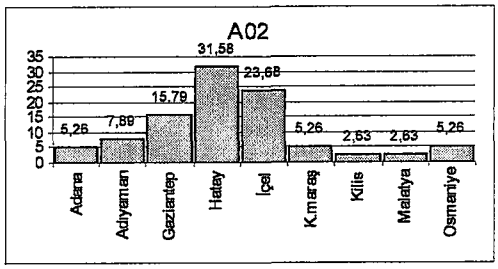

Şekil L.2: Tescil Fişlerinin Hazırlanması

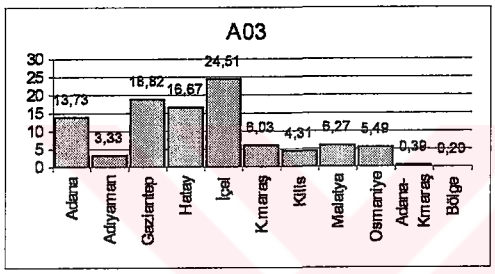

Şekil L.3: Kültür Varlığı Tescili

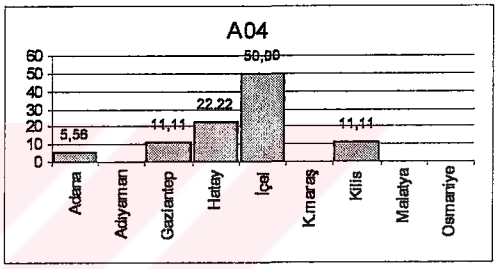

Şekil L.4: Tabiat Varlığı Tescili

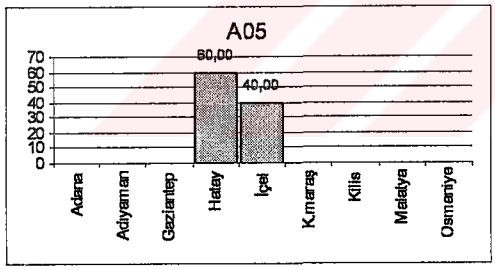

Şekil L.5: Tescil Fişi Onayı

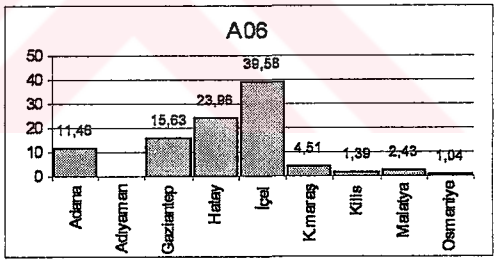

Şekil L.6: Tescil Kaydı Devamı

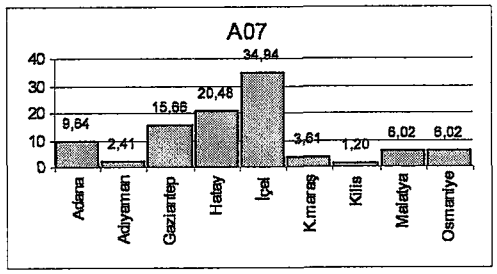

Şekil L.7: Tescile Gerek Olmadığı

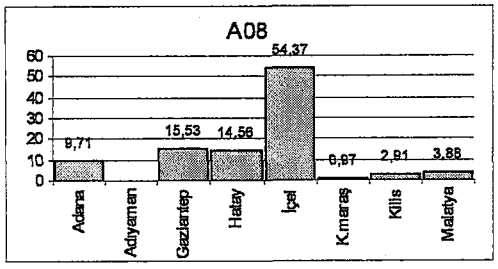

Şekil L.8: Tescilden Düşme

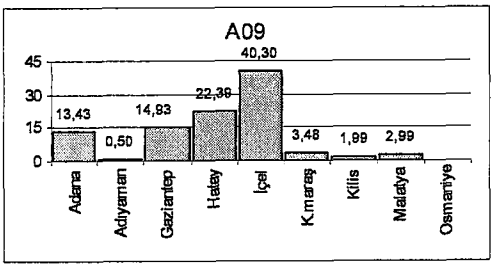

Şekil L.9: Koruma Grubu Belirleme

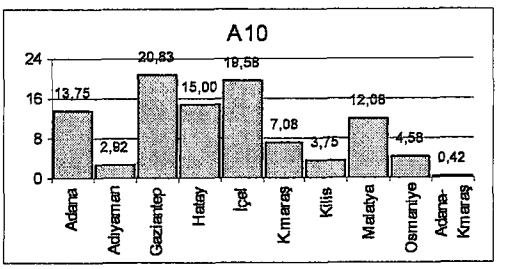

Şekil L.10: Koruma Alanı Belirleme

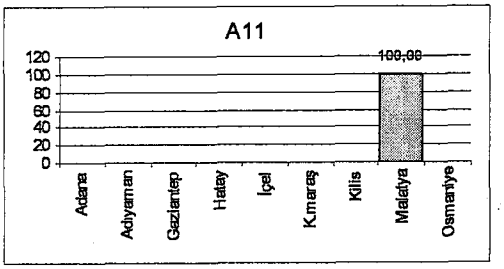

Şekil L.11: Koruma Alanı Devamı

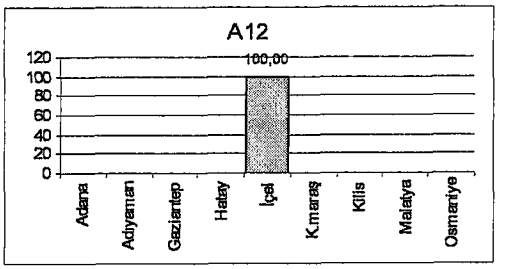

Şekil L.12: Koruma Alanı Sınırı İptali

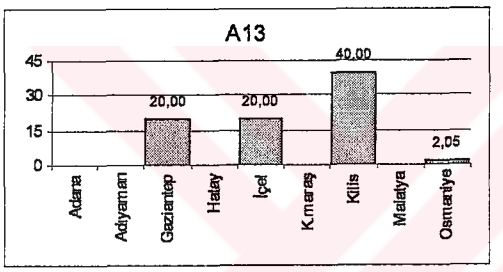

Şekil L.13: Koruma Alanında Kısıtlar

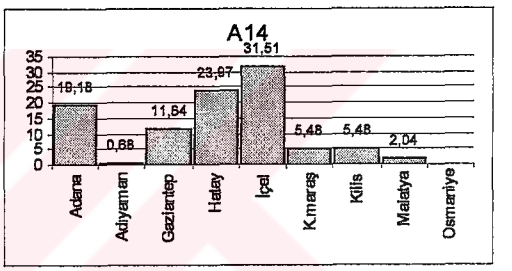

Şekil L.14: Tapuya Tescil Şerhi Koyulması

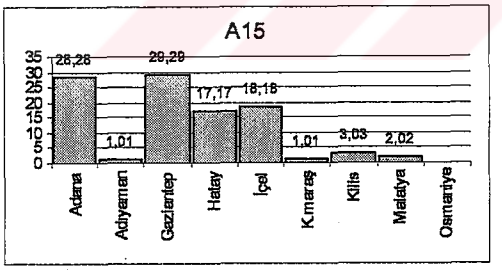

Şekil L.15: Yapının Yıkılmaması İçin Gerekli Önlemin Alınması

Sit Alanları Hakkında Tespit Tescil Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

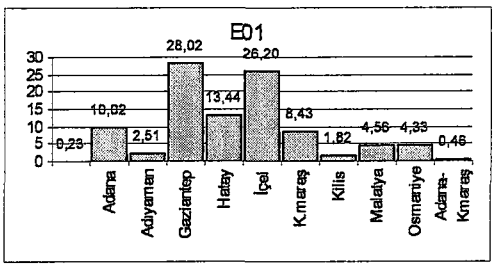

Şekil L.16: Arkeolojik Sit Tescili

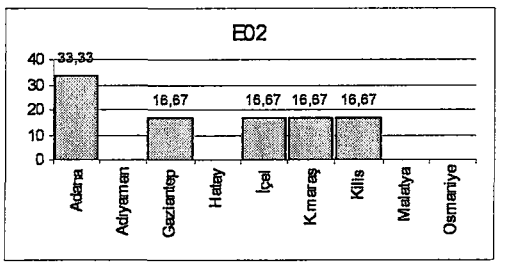

Şekil L.17: Kentsel Sit Tescili

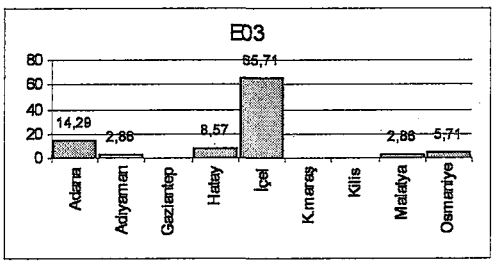

Şekil L.18: Doğal Sit Tescili

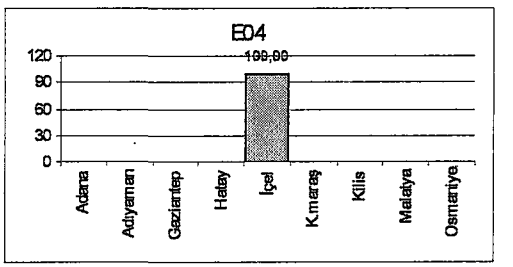

Şekil L.19: Tarihi Sit Tescili

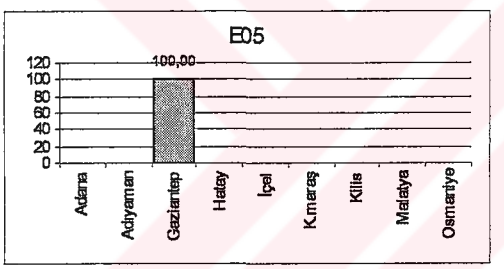

Şekil L.20: Kentsel ve Arkeolojik Sit Tescili

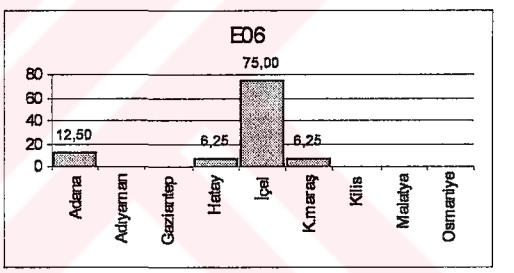

Şekil L.21: Arkeolojik ve Doğal Sit Tescili

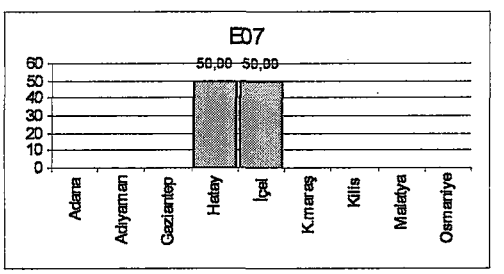

Şekil L.22: Tarihi ve Doğal Sit Tescili

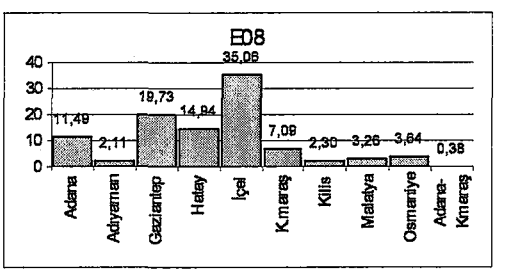

Şekil L.23: Sit Niteliği/ Derecesi Belirleme

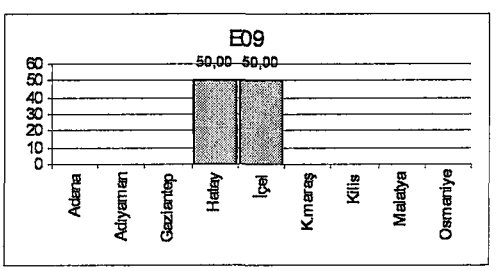

Şekil L.24: Sit Sınırının Değiştirilemeyeceği

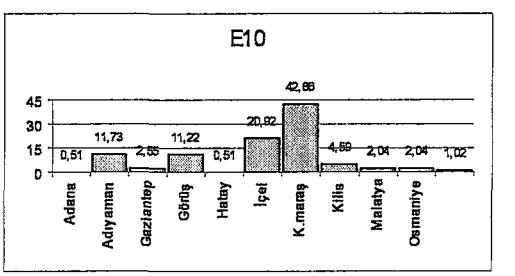

Şekil L.25: Yüksek Kurul Görüşü İstenmesi

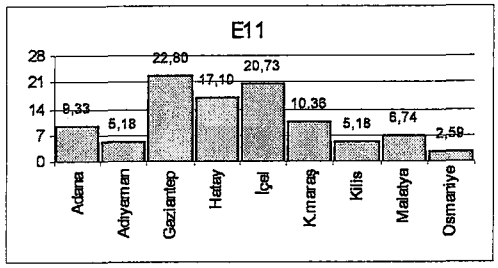

Şekil L.26: Sit Alanlarındaki Kısıtlara Uyulması

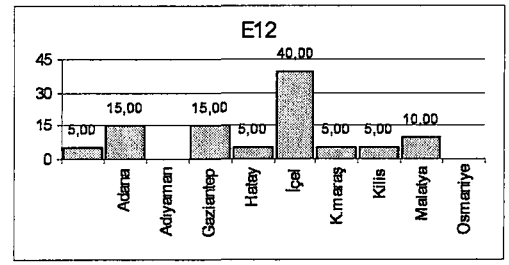

Şekil L.27: KAİP hazırlanması

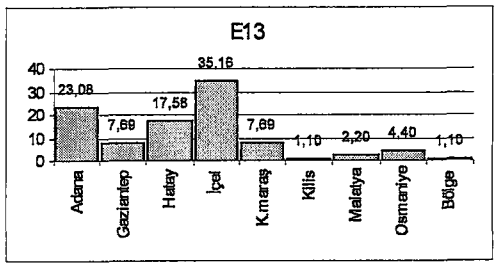

Şekil L.28:Arkeolojik Kazı / Sondaj Yapılması

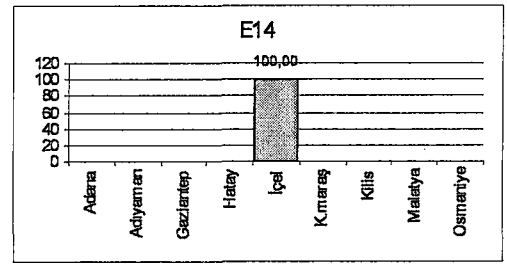

Şekil L.29: Arkeolojik Kazı / Sondaj Yapılmasının Uygun Olmadığı

Ek M: Proje Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

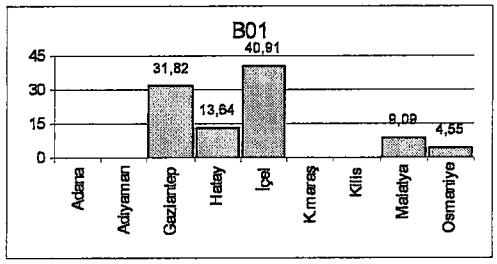

Şekil M.1:Fotoğrafla Belgeleme Sonrası Uygulama Yapılabileceği

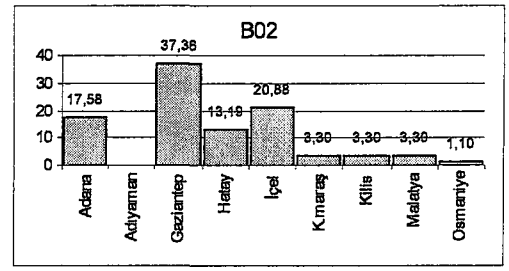

Şekil M.2: Aslına Uygun Onarılması

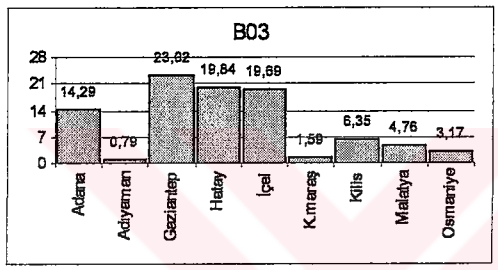

Şekil M.3:Basit Onarım Onayı

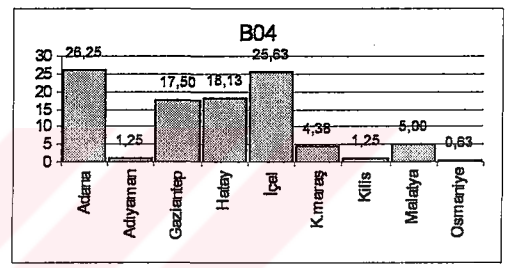

Şekil M.4: Rölöve Hazırlanması

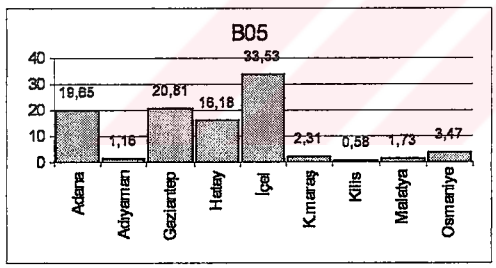

Şekil M.5: Rölöve Onayı

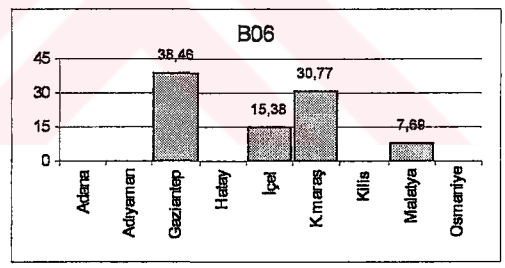

Şekil M.6: Taşıma

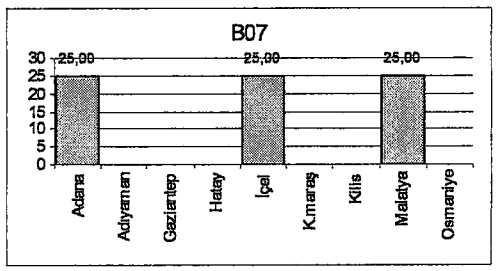

Şekil M.7: Yerinde Koruma

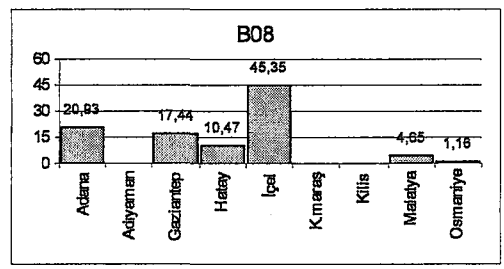

Şekil M.8: Yıkılabileceği

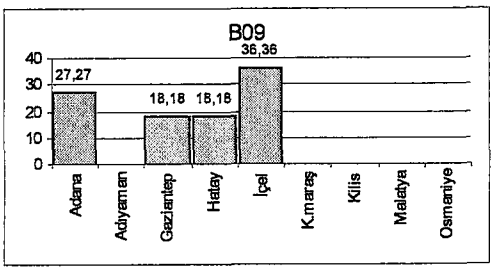

Şekil M.9:Yıkılamayacağı

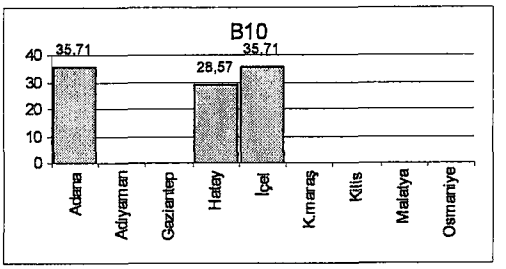

Şekil M.10: Tescilli Ağaç Kesilebileceği

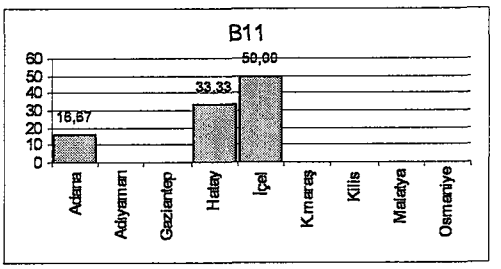

Şekil M.11:Tescilli Ağaç Kesilemeyeceği

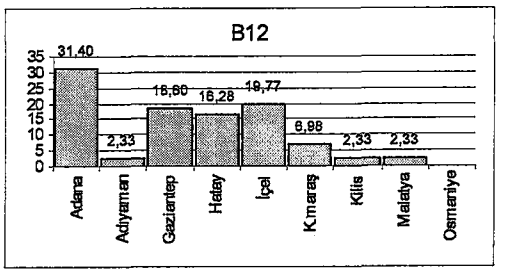

Şekil M.12: Restitüsyon Projesi Hazırlanması

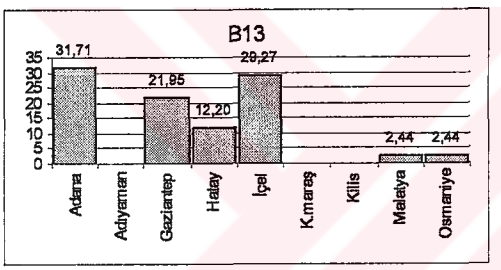

Şekil M.13:Restitüsyon Projesi Onayı

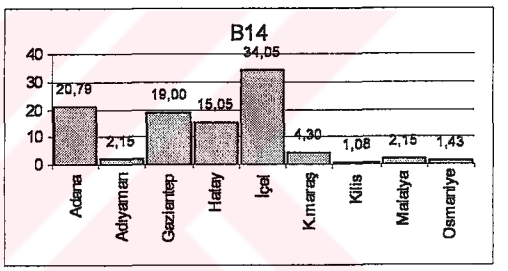

Şekil M.14: Restorasyon Projesi Hazırlanması

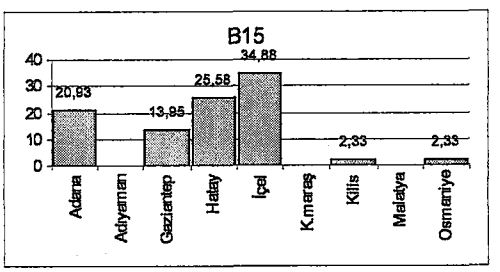

Şekil M.15:Restorasyon Projesinin Uygun Olmadığı

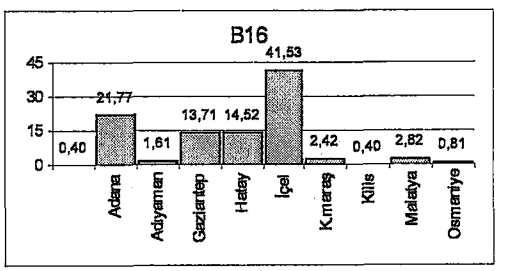

Şekil M.16: Rölöve ve Restorasyon Projesinin Uygun Olduğu

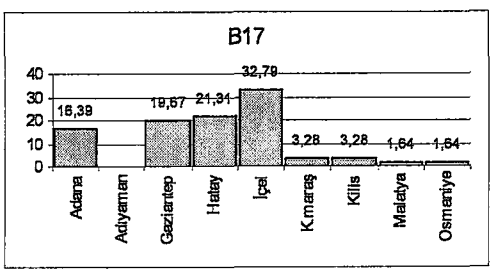

Şekil M.17: Yeni Kullanım Onayı

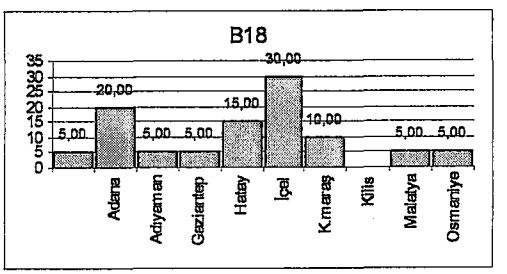

Şekil M.18: Yeni Kullanımın Uygun Olmadığı

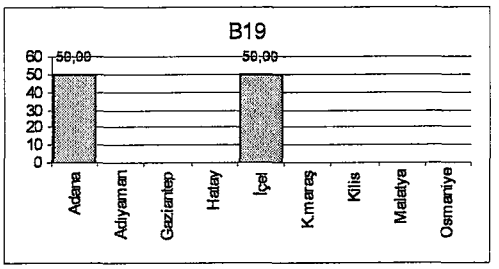

Şekil M.19: Detay Projesi Onayı

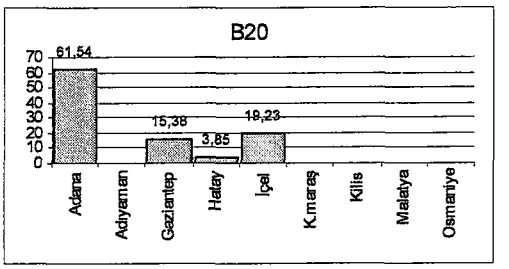

Şekil M.20: Rekonstrüksiyon Projesi Hazırlanması

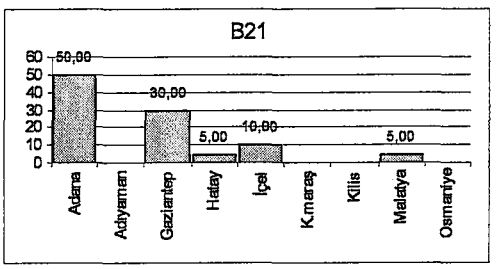

Şekil M.21: Rekonstrüksiyon Projesi Onayı

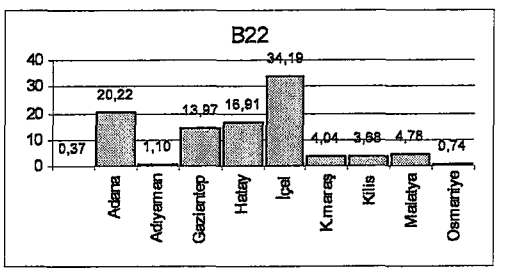

Şekil M.22: Proje Üzerinde Düzeltme

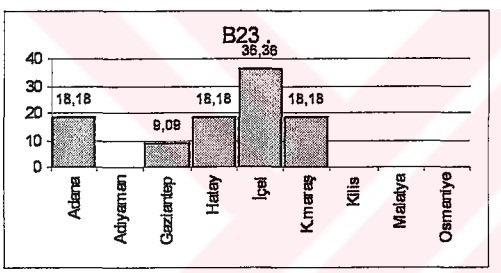

Şekil M.23: Çevre Düzenleme Projesi Hazırlanması

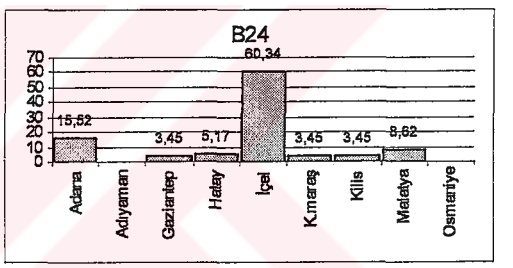

Şekil M.24: Çevre Düzenleme Projesi Onayı

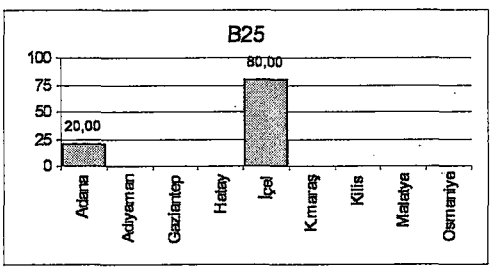

Şekil M.25: Çevre Düzenleme Projesinin Uygun Olmadığı

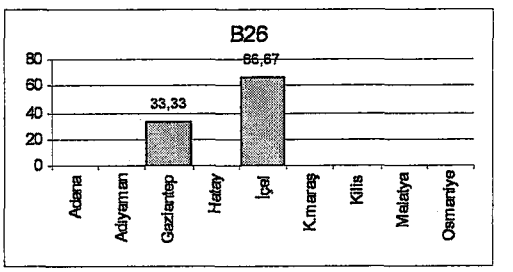

Şekil M.26: Yerleşim Planı Hazırlanması

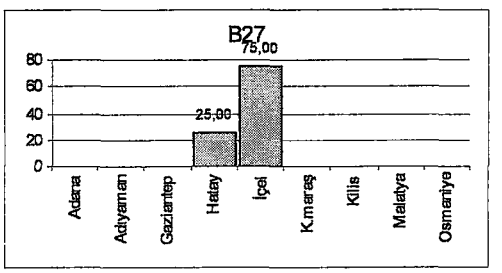

Şekil M.27: Yerleşim Planı Onayı

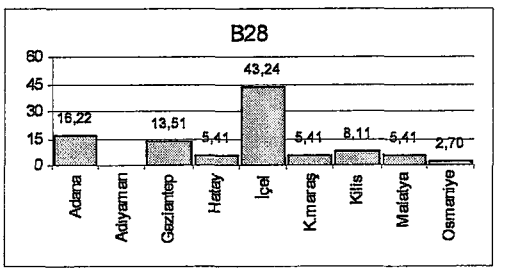

Şekil M.28: Koruma Planı Hazırlanmasından Sonra Görüşülebileceği

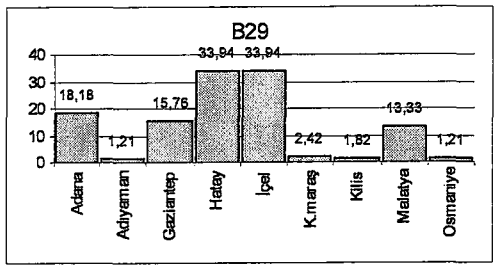

Şekil M.29:Kurul İzni Sonrasında Uygulanabileceği

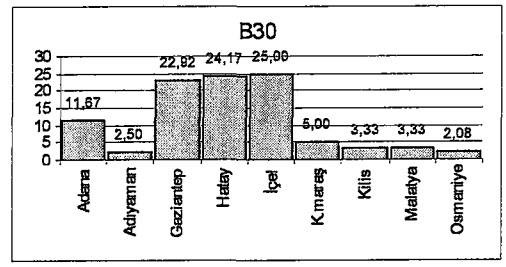

Şekil M.30: Uygulamanın İlgili Kurul Denetiminde Yapılması

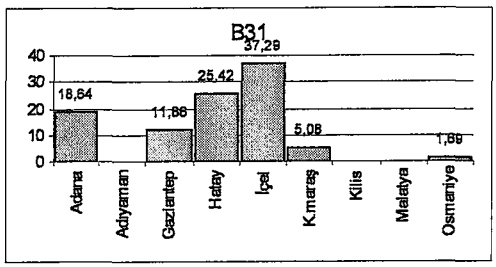

Şekil M.31: Raportörlerin Öneri Hazırlaması

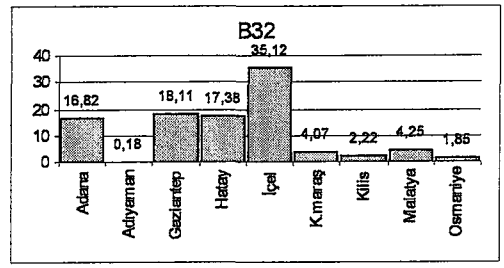

Şekil M.32: Tekrar Görüşme

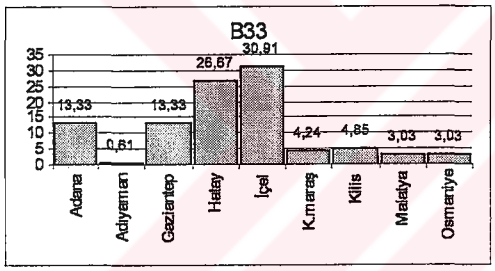

Şekil M.33: Yerinde İnceleme Yapılması

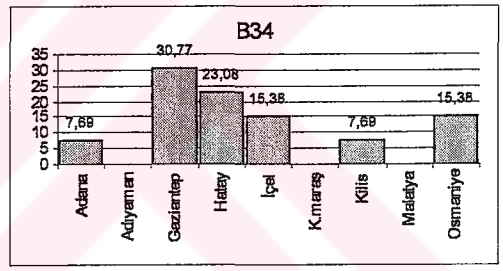

Şekil M.34: Teknik Yardım Talebi

Sit Alanları Hakkında Planlama Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

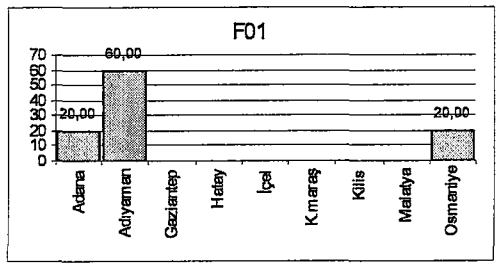

Şekil M.35: Uzun Devreli Gelişme Planı Onayı

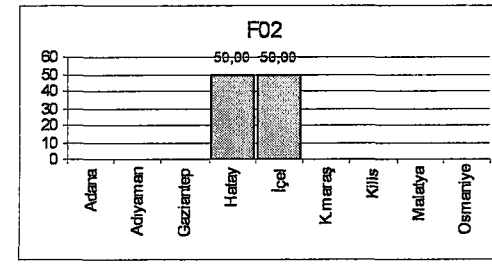

Şekil M.36: Nazım Plan Hazırlanması

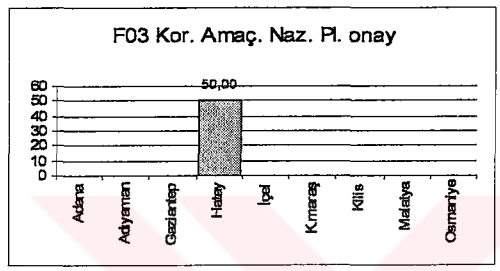

Şekil M.37: Koruma Amaçlı Nazım Plan Onayı

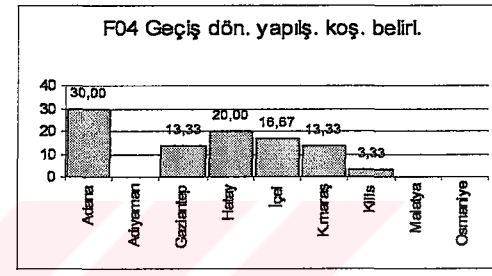

Şekil M.38: Geçiş Dönemi Yapılanma Koşullarının Belirlenmesi

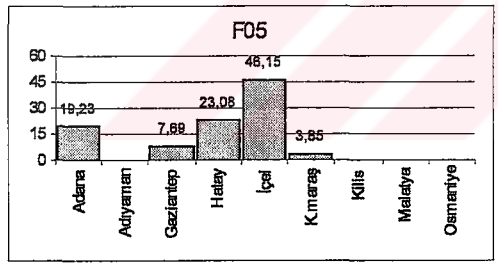

Şekil M.39: KAİP Onayı

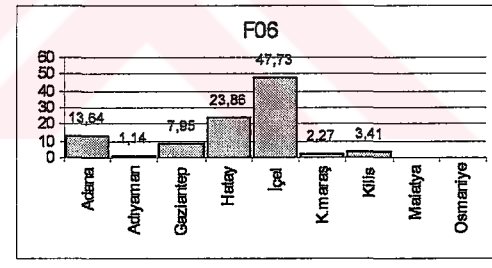

Şekil M.40: KAİP Ara Karar

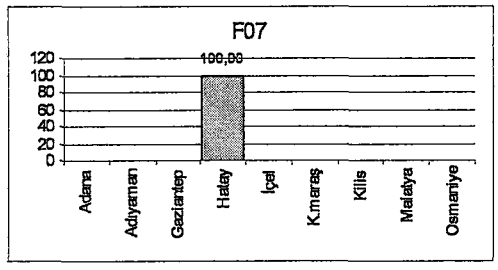

Şekil M.41: İmar Planı Onayı

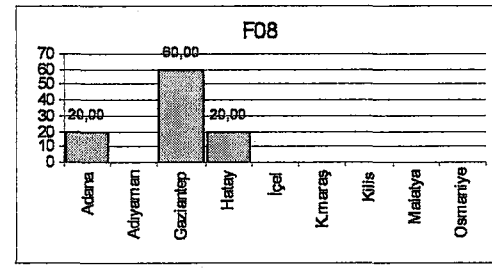

Şekil M.42: Kentsel Tasarım Projesi Hazırlanması

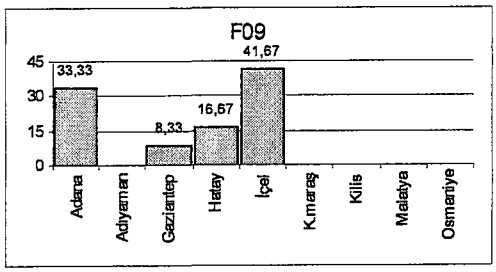

Şekil M.43: Mevzi Plan Hazırlanması

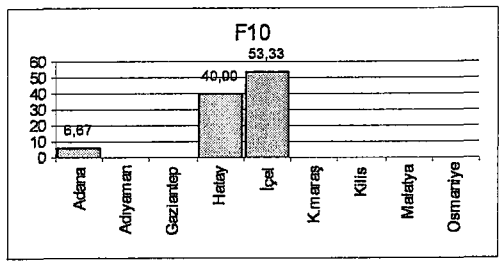

Şekil M.44: Mevzi Plan Onayı

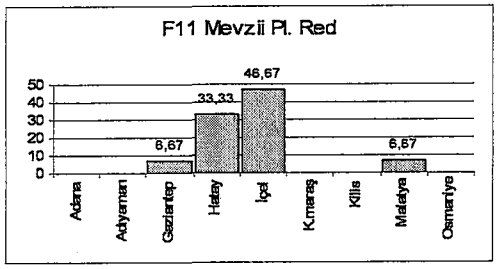

Şekil M.45: Mevzi Planın Uygun Olmadığı

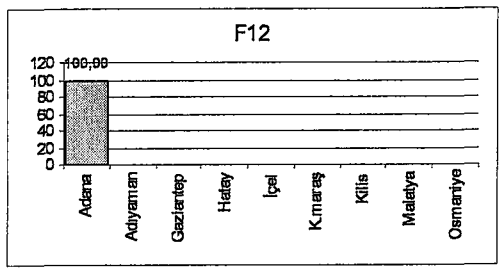

Şekil M.46: Mücavir Alan İlanı Onayı

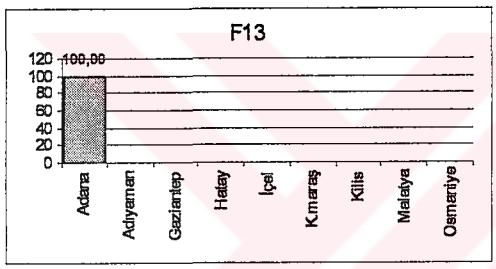

Şekil M.47: Kentsel Tasarım Projesi Onayı

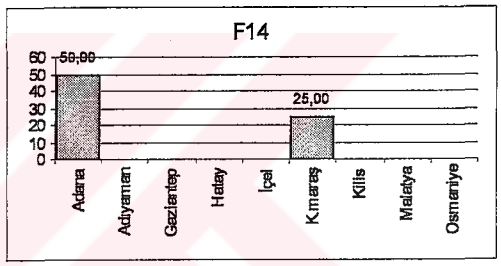

Şekil M.48: ÇED Raporu Onayı

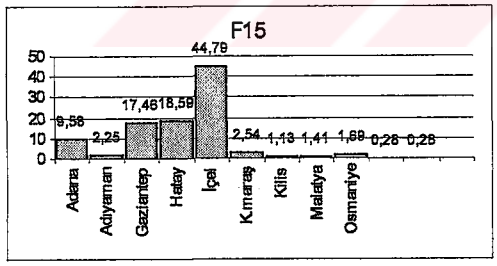

Şekil M.49: Tekrar Görüşme

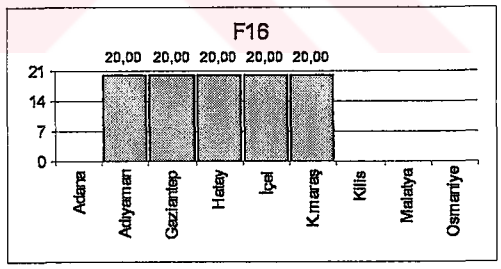

Şekil M.50: Teknik Yardım Talebi

Yeni Yapılaşma Hakkında Proje Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

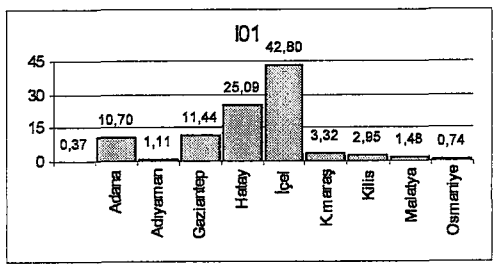

Şekil M.51: Yeni Yapılaşmanın Uygun Olmadığı

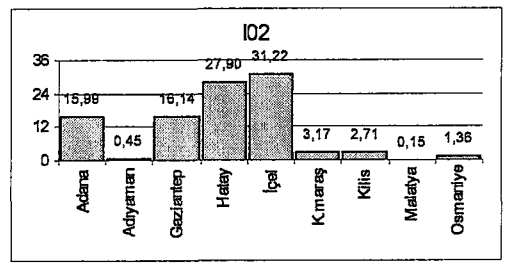

Şekil M.52: Yeni Yapılaşma Onayı

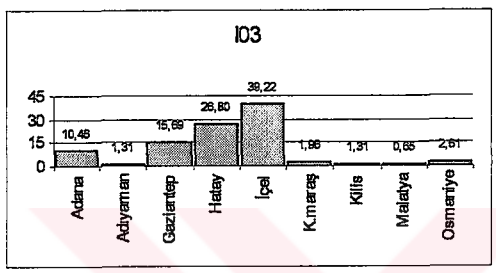

Şekil M.53: Ek Yapı Kat İlavesi Onayı

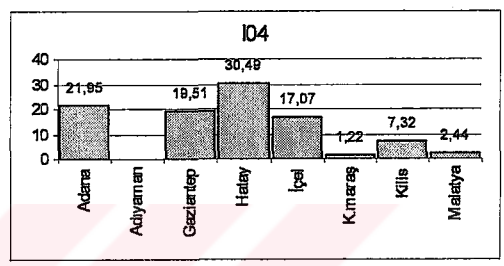

Şekil M.54: Yeni Yapının Yıkılabileceği

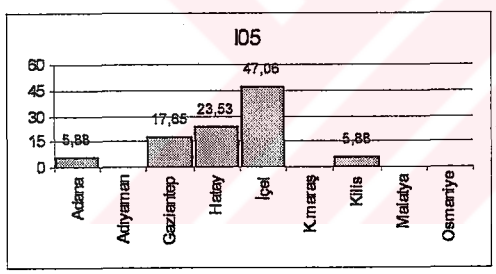

Şekil M.55: Yeniden Yapım Onayı

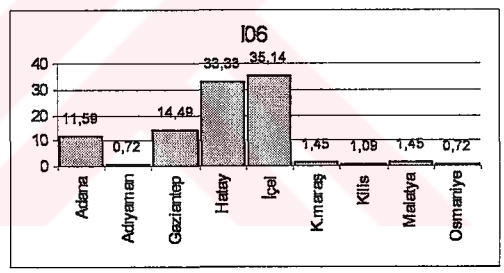

Şekil M.56: Proje Üzerinde Düzeltme

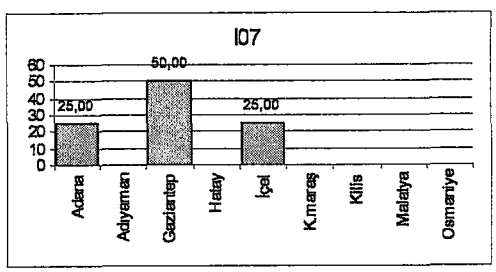

Şekil M.57: Uygulama Projesi Hazırlanması

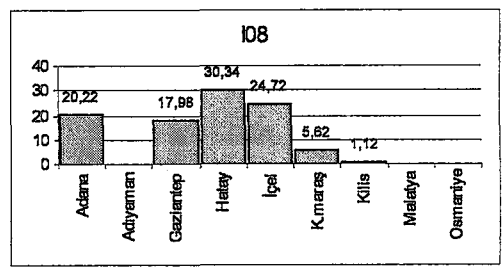

Şekil M.58: Uygulamanın Uzmanı Denetiminde Yapılması

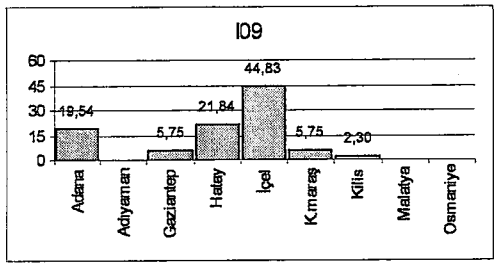

Şekil M.59: Yapılanma İsteminin Sondaj Sonucuna Göre Değerlendirileceği

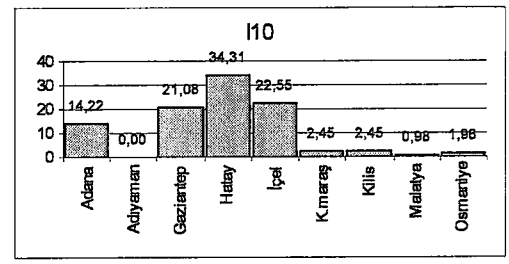

Şekil M.60: Tekrar Görüşme

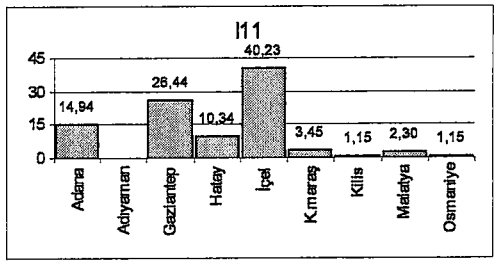

Şekil M.61: Kurul İzni Sonrasında Uygulama Yapılabileceği

Ek N: Uygulama Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

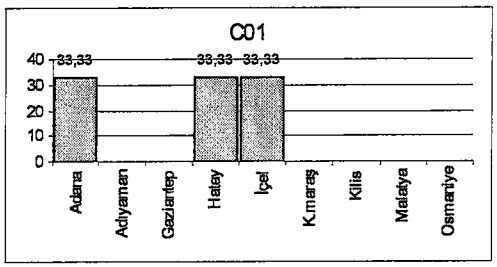

Şekil N.1: Tadilat Projesinin Hazırlanması

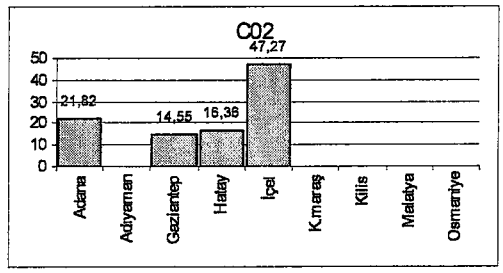

Şekil N.2: Yüksek Kurul Görüşü İstenmesi

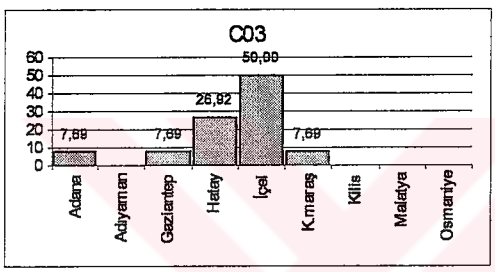

Şekil N.3: Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı

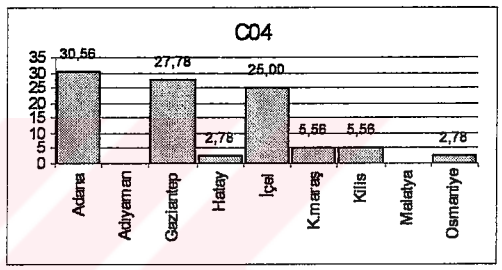

Şekil N.4: Kamulaştırma

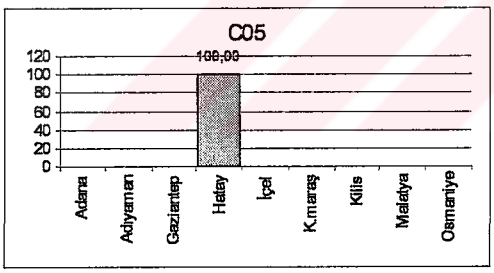

Şekil N.5: Kamulaştırmanın Uygun Olmadığı Onayı

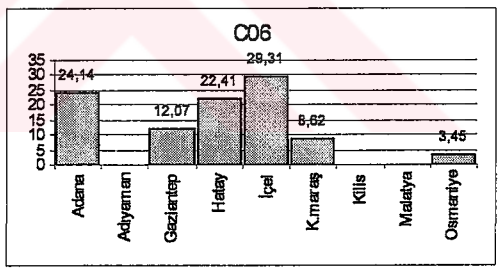

Şekil N.6: Kat Mülkiyeti /ArsaTahsisi

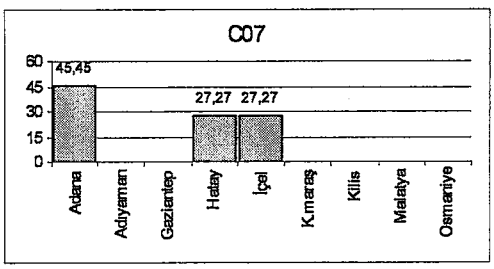

Şekil N.7: Kat Mülkiyeti/ Arsa Tahsisinin Uygun Olmadığı

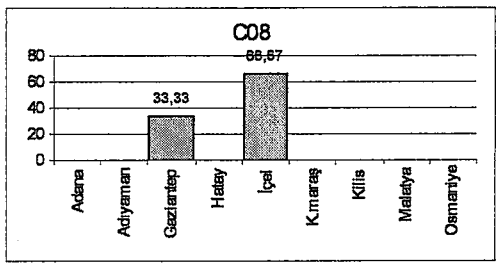

Şekil N.8: Kiralama ve Satış Onayı

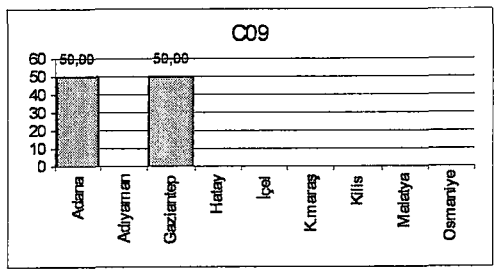

Şekil N.9: Kiralama ve Satışın Uygun Olmadığı

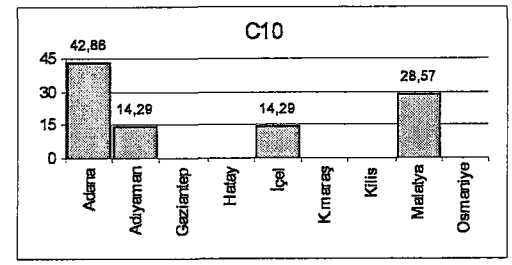

Şekil N.10: Kamulaştırma Önerisi

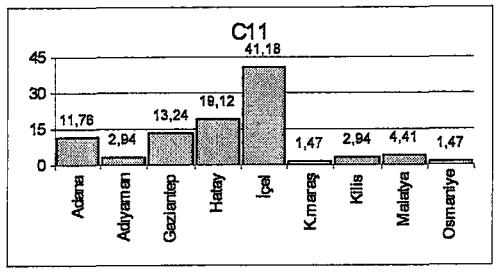

Şekil N.11: Önceki Kararın Geçerli Olduğu

Sit Alanları Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

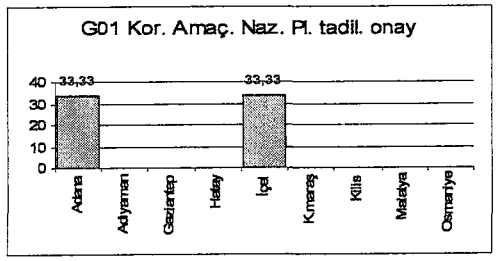

Şekil N.12: Koruma Amaçlı Nazım Planı Tadilatı Onayı

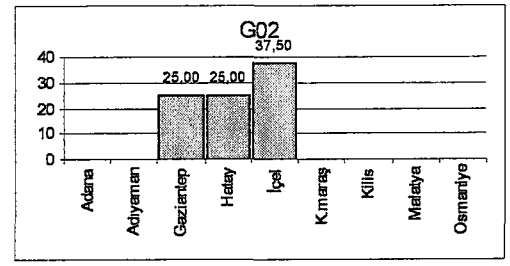

Şekil N.13: Koruma Amaçlı Nazım Planı Tadilatı Hazırlanması

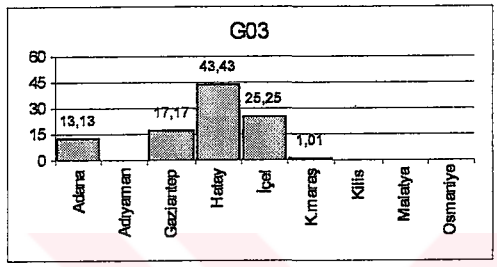

Şekil N.14: KAİP Tadilatı Onayı

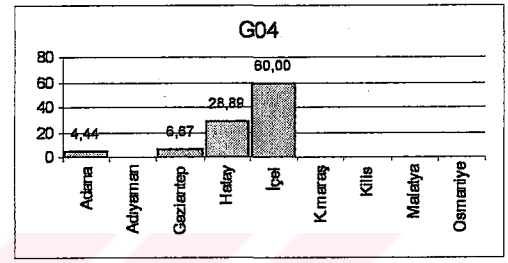

Şekil N.15: KAİP Tadilatının Uygun Olmadığı

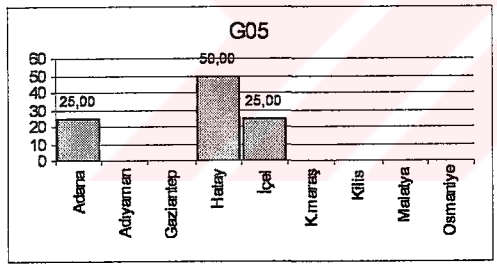

Şekil N.16: Plan Müellifinin Görüşünün İstenmesi

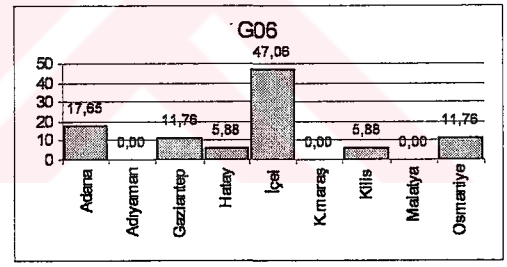

Şekil N.17: İmar Planı Revizyonu Hazırlanması

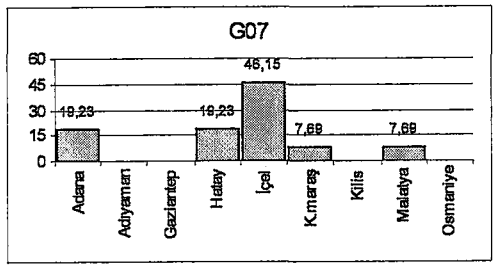

Şekil N.18: İmar Planı Tadilatı Onayı

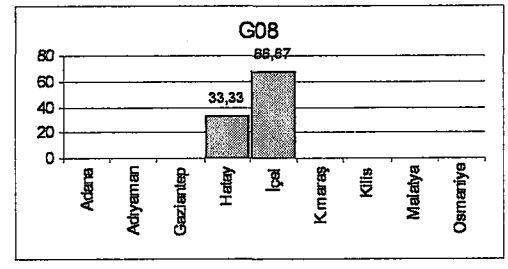

Şekil N.19: İmar Planı Tadilatının Uygun Olmadığı

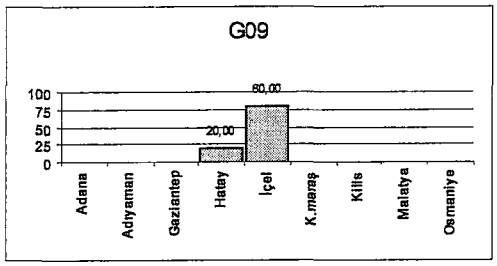

Şekil N.20: Mevzi Plan Tadilatı Onayı

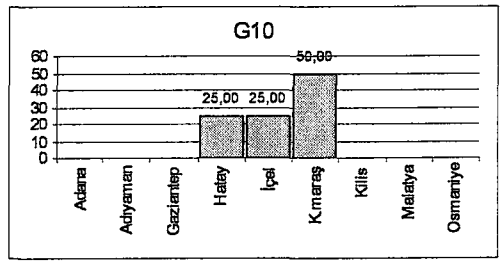

Şekil N.21: Mevzi Plan Hazırlanması

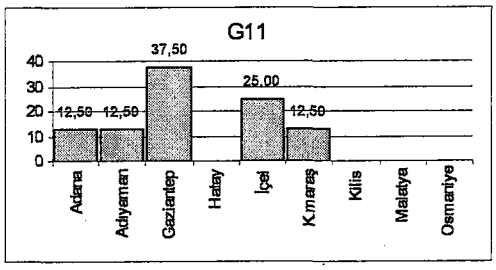

Şekil N.22: Sit Alanı İçinde Taş Ocağı Açılamayacağı

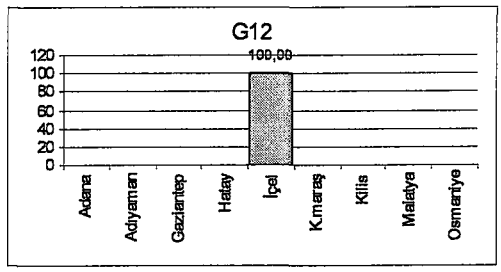

Şekil N.23: Taş Ocağı İşletilebileceği

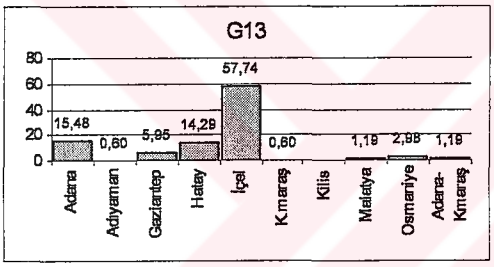

Şekil N.24: Uygulamanın Uzman Denetiminde Yapılması

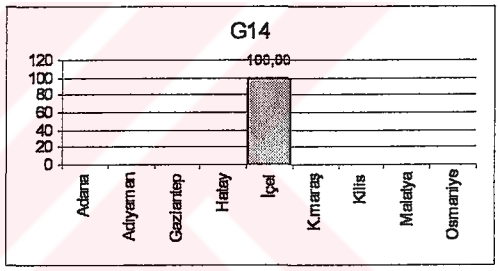

Şekil N.25: Sit Alanında Konservasyon İşlemi Yapılabileceği

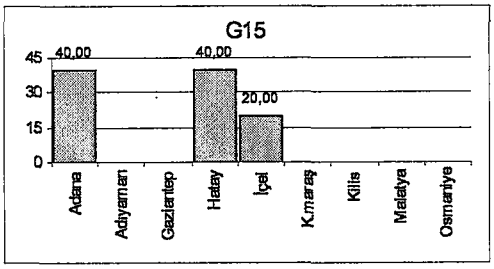

Şekil N.26: Cins Tashihi Onayı

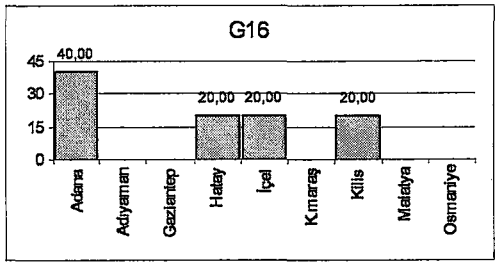

Şekil N.27: Cins Tashihinin Uygun Olmadığı

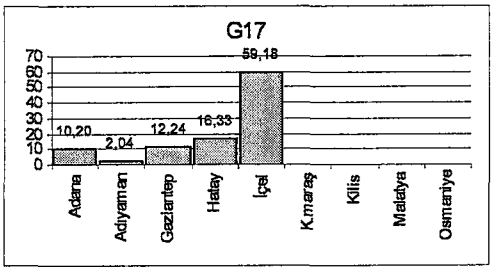

Şekil N.28: Önceki Kararın Geçerli Olduğu

Yeni Yapılaşma Hakkında Uygulama Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

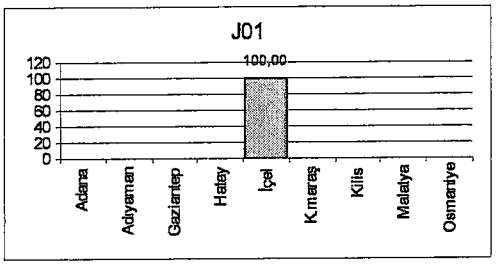

Şekil N.29: Tadilat Projesinin Hazırlanması

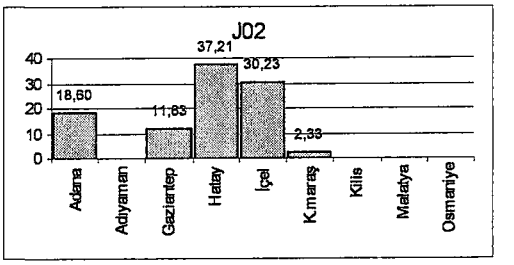

Şekil N.30: Tadilat Projesi Onayı

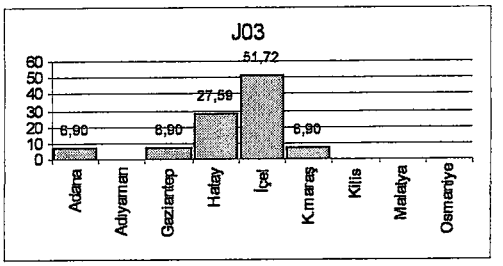

Şekil N.31: Tadilat Projesinin Uygun Olmadığı

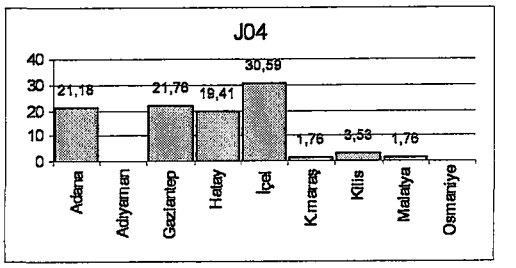

Şekil N.32: Parsel Düzenleme Onayı

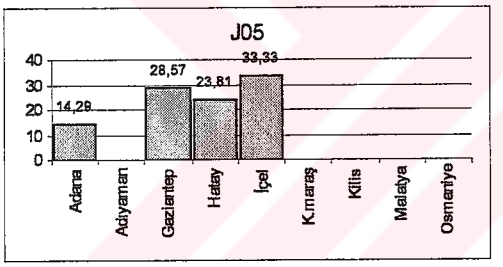

Şekil N.33: Parsel Düzenlemenin Uygun Olmadığı

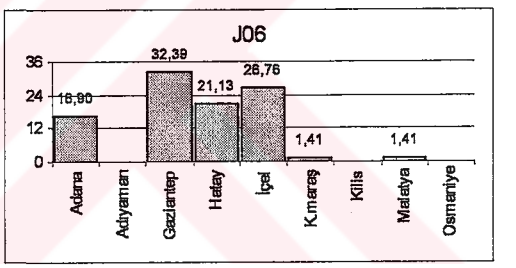

Şekil N.34: İmar Planı Uygulaması

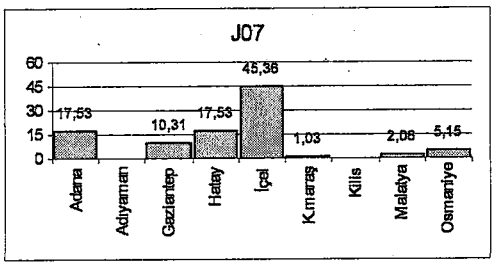

Şekil N.35: Alt Yapı Uygulaması Onayı

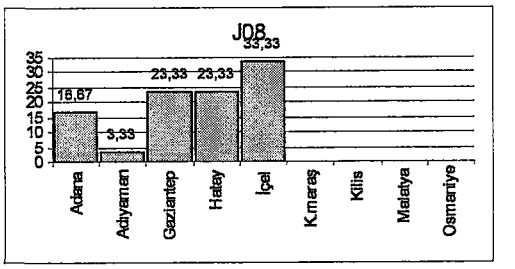

Şekil N.36: Alt Yapı Uygulamasının Uygun Olmadığı

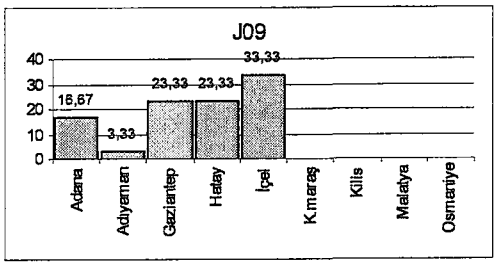

Şekil N.37: Define Kazısı Onayı

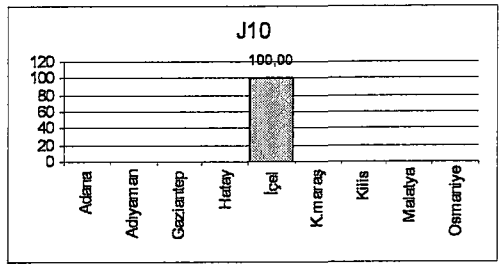

Şekil N.38: Define Kazısının Uygun Olmadığı

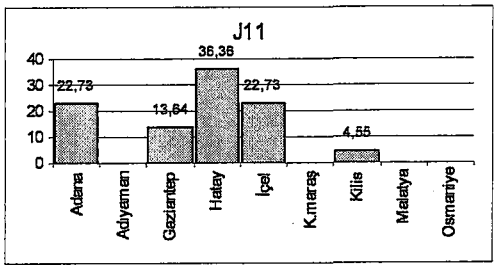

Şekil N.39: Önceki Kararın Geçerli Olduğu

Ek O: Denetleme Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

Kültür (Tek Yapı/ Yapı Grubu) ve Tabiat Varlıkları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların Yıllar İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

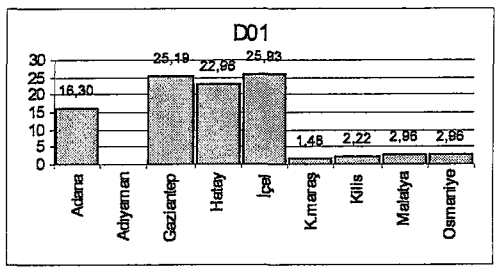

Şekil O.1: Onarım Sonrası Fotoğrafların Gönderilmesi

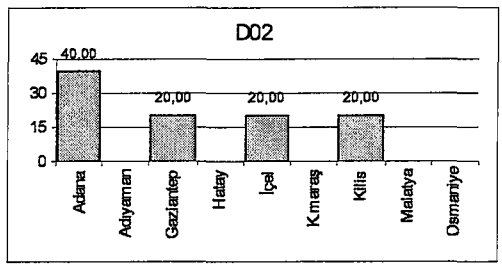

Şekil O.2: Onarımların Projeye Uygun Olduğu

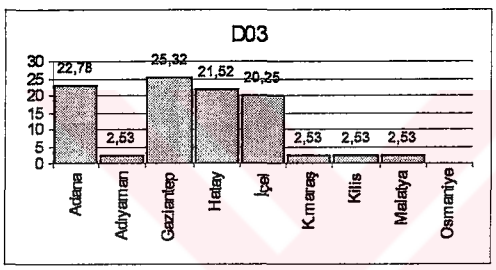

Şekil O.3: Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması

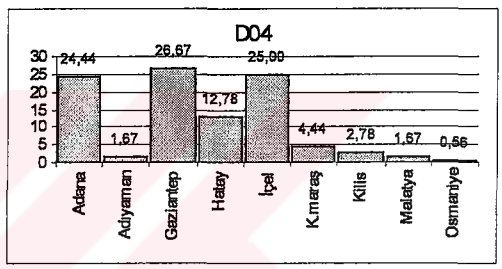

Şekil O.4: Yasal Kovuşturma Açılması

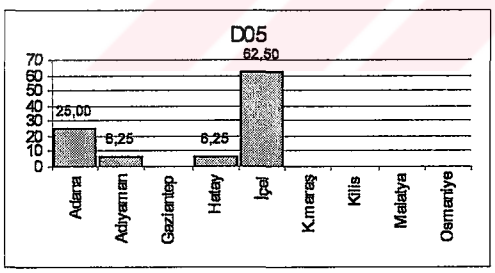

Şekil O.5: Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması

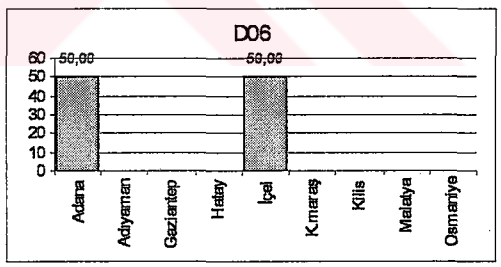

Şekil O.6: Ruhsat İşlemi Onayı

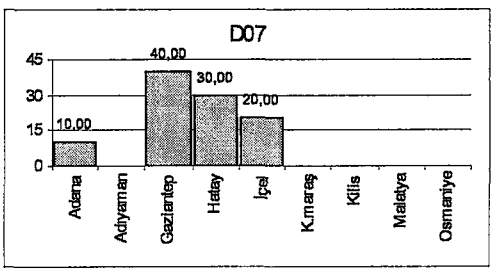

Şekil O.7: Başarılı Uygulama Nedeniyle Teşekkür

Sit Alanları Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

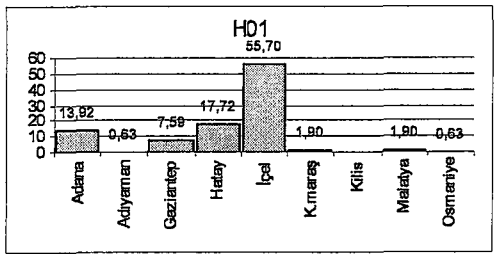

Şekil O.8: Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması

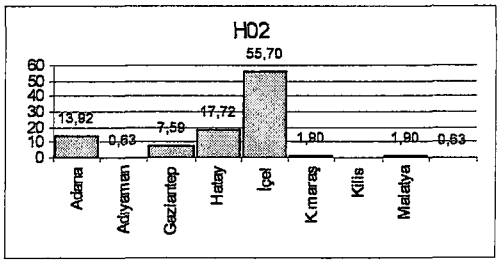

Şekil O.9: Yasal Kovuşturma Açılması

Yeni Yapılaşma Hakkında Denetleme Sürecinde Alınan Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

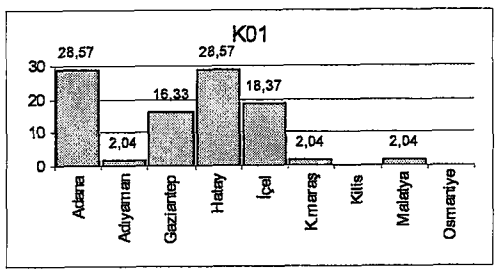

Şekil O.10: Kaçak Yapılaşmanın Kaldırılması Yasaklanması

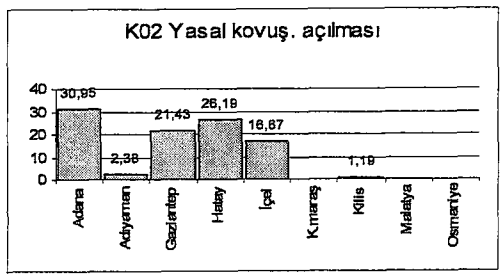

Şekil O.11: Yasal Kovuşturma Açılması

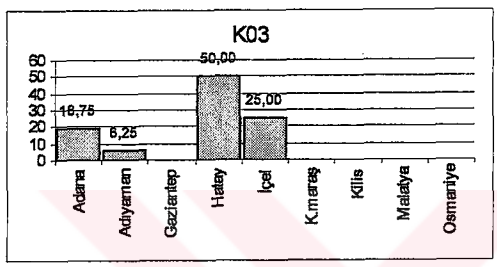

Şekil O.12: Kurul İzni Sonrası Aykırı Uygulamanın Kaldırılması

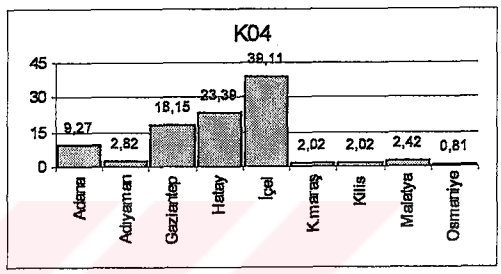

Şekil O.13: Sonucun Kurula Bildirilmesi

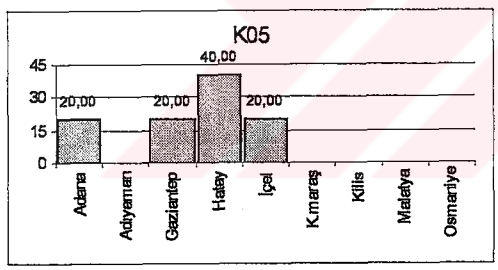

Şekil O.14: Ruhsat İşlemi Onayı

Ek P: Diğer Kararların İller İçindeki Dağılımını Gösterir Grafikler

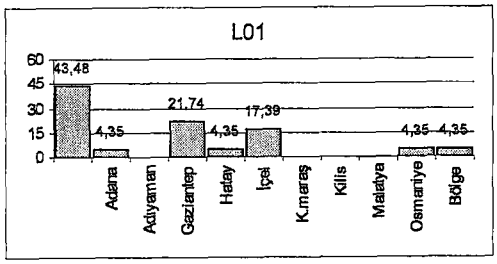

Şekil P.1: İlke Kararı

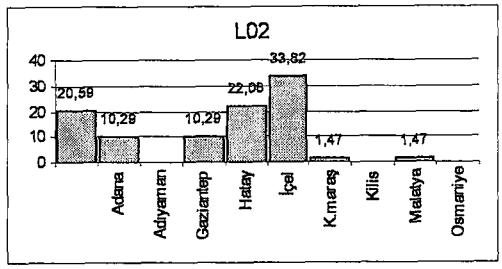

Şekil P.2: İdari Karar ve Düzeltmeler

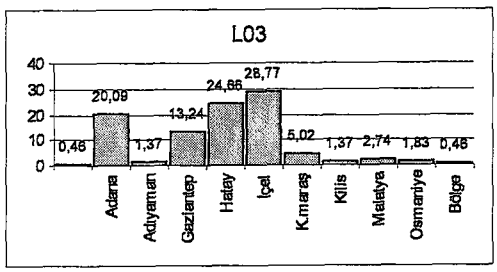

Şekil P.3: İlgili Kuruluşlara Hatırlatma Bilgilendirme

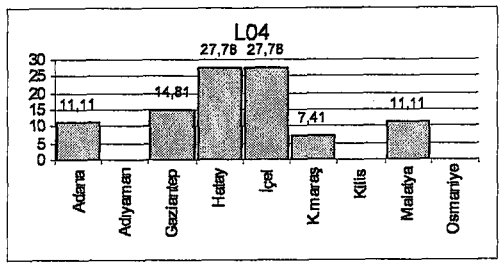

Şekil P.4: Maddi Hata Düzeltme

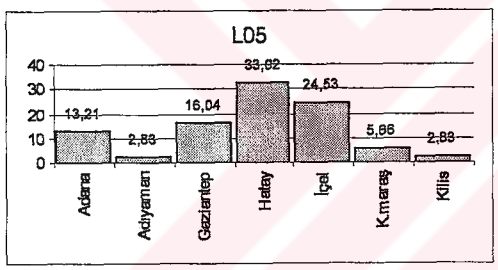

Şekil P.5: Yapacak İşlem Olmadığı

ÖZGEÇMİŞ

İpek Durukan 1971 yılında Tarsus'ta doğdu. Ortaöğrenimini Tarsus Lisesi'nde tamamladı. 1993 yılında, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü lisans eğitiminin ardından Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı ve "Vernaküler Mimari ve Atlılar Köyü Üzerine Bir Çalışma" isimli yüksek lisans tezini hazırladı.1994 yılında Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Eylül 1998'de aynı bölümde öğretim görevlisi oldu.

1998 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Nur Akın yönetiminde başladığı doktora çalışmalarını tamamlamak üzere, Şubat 2000'de İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı'na -2467 sayılı YÖK yasası 35. maddesi kapsamında- araştırma görevlisi olarak atanan ve halen bu görevi devam ettirmekte olan evli ve bir çocuk annesi Durukan, UMAR (Akdeniz Mimarlar Birliği)Yunanistan Yaz Okulu'nda (Eylül 1997) görev almış, Uluslararası Rotary burslusu olarak Amerika Birleşik Devletleri Pennsylvania Eyaleti'nde (Mayıs-Haziran 1998) araştırma ve incelemeler yapmış ve Adana Koruma Amaçlı İmar Planı'nın (1996-1998) hazırlanmasına katkıda bulunmuştur.